

NORDTERM 15

Kunnskap og fagkommunikasjon

**NORD
TERM**

2007

Bergen 13.–16. juni 2007

NORDTERM 15

2007

Kunnskap og fagkommunikasjon

**Bergen
13.–16. juni 2007**

NORDTERM 15

2007

Rapport fra Nordterm 2007

**Bergen, Norge
13.–16. juni 2007**

Arrangører:

Språkrådet

Oslo, 2008

NORDTERM 15

© 2008, forfatterne,
som imidlertid individuelt har gitt tillatelse til at
Nordterm kan publisere denne rapporten med deres
bidrag i elektronisk versjon på sitt nettsted

ISSN 1100-9659
ISBN 978-82-997266-2-7

Utgitt for Nordterm av:

Språkrådet
Observatoriegata 1 B
0254 Oslo
www.språkradet.no
www.sprakradet.no

Redigert og gitt grafisk form av:

JanHoel
Språkrådet
jan.hoel@sprakradet.no

Utgitt med økonomisk støtte fra:

Nordpluss nordisk språk- og
kulturprogram

Omslagsbilde: Koenraad de Smedt

Trykk: Kursiv Media AS
Oslo, 2008

INNHold

ÅPNING ved Jan Hoel, ordfører for Nordterms styringsgruppe	s. 9
PLENUMSINNLEGG	
Kerremans, Koen & Temmerman, Rita: <i>Terminology, situatedness and variation</i>	s. 13
Jolkkonen, Lena – forberedt kommentar	s. 23
Roald, Jan – forberedt kommentar	s. 24
Kristoffersen, Gjert: <i>Terminologi i den nye norske språkpolitikken</i>	s. 26
Bucher, Anna-Lena – forberedt kommentar	s. 33
Picht, Heribert: <i>NORDTERM – et forum med tradition og fremtid</i>	s. 35
Pilke, Nina – forberedt kommentar	s. 48
Toft, Birthe – forberedt kommentar	s. 50
SEKSJONSINNLEGG	
Andersen, Gisle: <i>Terminologi som språkressurs og forskningsinfrastruktur</i>	s. 53
Berghulnes, Torill O.: <i>Terminologi i yrkesopplæringen i videregående skole</i>	s. 59
Brekke, Magnar & Roald, Jan: <i>Terminologiarbeid for Common European Framework of Reference for Languages – det felles europeiske rammeverket for språk</i>	s. 63
Dobrina, Claudia & Nilsson, Henrik: <i>Koll på innehåll. Vad ska in i en nationell termbank?</i>	s. 69
Grinsted, Annelise: <i>TERMDist. Et Nordisk Initiativ om en Masteruddannelse i Terminologi</i>	s. 76
Hails, Sarah Jane: <i>Å finne fram i det offentlige – utfordringer og erfaringer</i>	s. 85
Hjelmbrekke, Sigbjørn: <i>Av studentar, for studentar. Produksjon av små ordlister, dømme frå samfunnsøkonomi</i>	s. 94
Holmér, Åsa: <i>Terminologen i nya roller: Definiera mindre, inte mera!</i>	s. 98
Hovdenak, Marit: <i>Geologi på norsk. Om geofagleg språkkrøkt</i>	s. 103
Jolkkonen, Lena: <i>Ett terminologvänligt termhanteringsystem</i>	s. 109
Kerner, Karl N.: <i>Gresset er alltid grønnere på den andre siden. Erfaringer fra oppbygging av en flerspråklig termbase</i>	s. 113
Kifle, Nazareth Amlesom & Andersen, Øivin: <i>Terminological Challenges in the Norwegian-Tigrinya Lexin Dictionary</i>	s. 117
Kudashev, Igor & Kudasheva, Irina: <i>Specific features of translator-oriented terminological dictionaries</i>	s. 131
Lea, Kjersti: <i>Hvilken virkelighet speiler ordbøkene?</i>	s. 138
Leontieva, Alexandra N.: <i>Terminologi for tolker innen offentlig tjenesteyting. Erfaringer fra tolkeutdanningen ved Universitetet i Bergen, med fokus på juridisk terminologi</i>	s. 148
Lervad, Susanne & Nilsson, Henrik: <i>Galão och galej – om EAFt och terminologiskt samarbete i Europa</i>	s. 152
Liebe, Guttorm: <i>Norsk brannfaglig terminologi under utvikling</i>	s. 157
Madsen, Bodil Nistrup: <i>Using terminological ontologies for concept clarification and description of equivalence differences between concepts in scientific language. Examples from the NORDTERM project on the terminology of terminology</i>	s. 162
Mikkelsen, Per R.: <i>Kulturhistorisk ordbok. Fagspråk og kunnskapsformidling</i>	s. 169

Nissilä, Niina: <i>Termer i balansräkningar</i>	s. 175
Nuopponen, Anita & Pilke, Nina: <i>Radiccio, Bond och Conax — om termer och namn i fackordlistor</i>	s. 182
Palm, Helena: <i>Terminologens nya roller</i>	s. 192
Roald, Jan: <i>Blikk på forholdet fraseologi–terminologi i økonomisk juridisk diskurs</i>	s. 199
Seppälä, Katri: <i>Den allmänna finska ontologin kompletterad med specialontologier</i>	s. 203
Skou, Anne-Mette: <i>Om at arbejde med sundhedsvæsnets enorme begrebsunivers</i>	s. 206
Suhonen, Mari: <i>Terminologer och fackexperter i samarbejde</i>	s. 218
Svellingen, Ragnhild: <i>Praktiske valg av termer i ekvivalentfastsetting i ordboksartikler, med utgangspunkt i ordboksprosjektet ISLEX</i>	s. 224
Testi, Stefano: <i>Att översätta fackspråk</i>	s. 230
Thomsen, Hanne Erdman: <i>Cost/benefit-analyse af terminologiarbejde</i>	s. 237
Thomsen, Troels: <i>Om at sætte terminologi på dagsordenen i en ny organisation</i>	s. 242
Toft, Birthe: <i>Projekt Sundterm: dansk sprogpolitik i praksis</i>	s. 248
Vehmas-Lehto, Inkeri: <i>Innovative Methods of Compiling a Finnish-Russian Forestry Dictionary</i>	s. 259
Våge, Ole Kristian: <i>Norsk og spansk terminologi i akvakultur</i>	s. 265
FORSAMLING	
<i>Styringsgruppens beretning for tidsrommet 2005–2007 (Jan Hoel)</i>	s. 271
<i>Terminologiarbejdet i Danmark 2005–2007 (Bodil Nistrup Madsen)</i>	s. 275
<i>Rapport för 2005–2007 från Terminologicentralen i Finland (Lena Jolkkonen)</i>	s. 279
<i>Rapport fra Island 2005–2007 (Ágústa Þorbergsdóttir)</i>	s. 281
<i>Rapport for 2005–2007 fra Samisk språknemnd (Sápmi) (Laila Palojärvi)</i>	s. 283
<i>Rapport för 2005–2007 från Terminologicentrum TNC i Sverige (Anna-Lena Bucher)</i>	s. 284
<i>Rapport for 2005–2007 fra Språkrådet i Norge (Jan Hoel og Johan Myking)</i>	s. 286
<i>AG1 (Terminologiforskning och terminologiutbildning) – dagordning för möte</i>	s. 289
<i>AG1 – protokoll från möte</i>	s. 290
<i>AG1 – verksamhetsrapport om perioden 2005–2007</i>	s. 293
<i>AG5 (Nordterms Internetinformation) – dagordning för möte</i>	s. 295
<i>AG5 – protokoll från möte</i>	s. 296
<i>AG5 – verksamhetsrapport om perioden 2005–2007</i>	s. 299
KONFERANSEPROGRAM	s. 303
DELTAKERLISTE (kurs og konferanse)	s. 306

JAN HOEL
SPRÅKRÅDET I NORGE

Kjære terminologiinteresserte fra hele Norden! Dear Mr. Koen Kerremans! Velkommen til *Nordterm 2007* i Bergen.

Det er en stor glede å få åpne disse Nordterm-dagene, de syttende i rekken. Det er ti år siden arrangementet sist fant sted i Norge, da i Kautokeino i Finnmark. Denne gang er Bergen valgt som arrangementssted – av mange gode grunner.

Bergen er en tradisjonsstolt og vakker by ”mellom de syv fjell”. Byen er i dag Norges nest største med 235 000 innbyggere. Den regnes som Vestlandets hovedstad og var politisk hovedstad for hele Norge fram til 1299. Den var dessuten den folkerikeste byen i Norge helt til 1830-tallet. Onde tunger hevder iblant at bergenserne ikke betrakter sin by som en del av Norge, og det bergenske gemytt blir ofte beskrevet som like egenartet som bergensmålet. Dette er rykter og oppfatninger som jeg ikke vil vurdere nærmere her og nå! Det lar seg imidlertid lett konstatere at byen har et livlig og særegent lokalt kulturliv. Det vil dere kunne nyte smakebiter av blant annet under byvandringen og mottakelsen i ettermiddag.

En faglig begrunnelse for å legge Nordterm-dagene til Bergen er at byen kan betegnes som Norges ”terminologiby” siden slutten av 1960-tallet. Det er tilstrekkelig å nevne tidligere Prosjekt for datamaskinell språkbehandling (”PDS”), Norsk termbank, HIT-senteret og dagens Aksis, en avdeling under forskningsselskapet Unifob AS ved universitetet i Bergen. Dessuten foregår det forskning og undervisning i terminologi innenfor fagmiljøer både ved universitetet i Bergen og her ved Handelshøgskolen.

Under festmiddagen i Reykjavik for to år siden spøkte jeg med at Nordterm-dagene på sin 16. fødselsdag hadde mange gode år foran seg. Ungdommen har nå lagt på seg til 17 år i alder, men også i omfang. Det er i år nemlig registrert nesten 160 deltakere til kurs og konferanse, og det er påmeldt rundt 40 konferanseinnlegg. I den løpende helsedebatt ville et slikt alderstillegg skape bekymring, men i vår sammenheng er den økte ”ekstensjonen” en oppmuntring og et vitnesbyrd om at interessen for terminologi og fagspråk er stor.

Temaet for årets konferanse, *Kunnskap og fagkommunikasjon*, er en sekkebetegnelse som kan omfatte det meste på vårt fagområde. Vi har ønsket å mobilisere flest mulige, og da er et vidt tema naturlig. Termer er språklig gestaltning av kunnskapsenheter. Terminologi er derfor konsentrert kunnskap om verden. Det er gjennom fagkommunikasjon denne kunnskapen blir formidlet. Begge sider av saken er like viktige: Uten kunnskap, ingen kommunikasjon. Uten kommunikasjon, ingen kunnskapsspredning.

Arrangørene innser at terminologifaget er og bør være preget av mangfold. Det medfører stor innholdsvariasjon i innleggene under denne konferansen. Alt kan ikke interessere alle, men alle vil få høre mye som interesserer dem. Og husk: Snakk ekstra tydelig og noe langsommere enn vanlig i denne fellesnordiske forsamlingen!

Til slutt vil jeg takke de øvrige medlemmene i arrangementskomiteen og deres institusjoner for svært godt og givende samarbeid, dvs. Marita Kristiansen her ved Norges handelshøgskole, Johan Myking ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (tidligere Nordisk institutt) ved Universitetet i Bergen og Gisle Andersen ved Unifob Aksis

tilknyttet samme universitet. Siri Bakkevig her ved Handelshøgskolen har vært og er til uvurderlig hjelp i forberedelsene til og gjennomføringen av arrangementet. På vegne av komiteen vil jeg få uttrykke takknemlighet for den økonomiske støtten til arrangementet som vi har mottatt fra Nordisk ministerråds språkprogram *Nordpluss språk*. På vegne av Nordterm vil jeg rette en særlig takk til Norges handelshøgskole, som vederlagsfritt har stilt sine lokaler til rådighet for dette arrangementet.

Nordterm 2007 er med dette åpnet, og jeg gir ordet til Handelshøgskolens rektor Jan Haaland, som vil ønske velkommen til vertslokalene.

**PLENUMSINNLEGG
og forberedte kommentarer**

KOEN KERREMANS & RITA TEMMERMAN
CENTRUM VOOR VAKTAAL EN COMMUNICATIE
ERASMUSHOGESCHOOL BRUSSEL

Terminology, situatedness and variation

Introduction

As variation is an inherent property of every natural language, occurring at all levels of linguistic structure (e.g. phonology, morphology, syntax, semantics), it is an obvious linguistic phenomenon to be studied in descriptive linguistics. Since traditional terminology research (cf. Wüster 1979; Felber 1984) did not originate from descriptive linguistics but grew out of an urge for normalisation, it can be explained to some extent why the study of variation was for a long time neglected (Lerat 1995; Desmet 2005). In the traditional view, a term was defined as the normalised, non-variable denomination of a concept (Wüster 1979; Picht and Draskau 1985), a principle which was later criticised in descriptive terminology approaches (e.g. Cabré 1999; Gaudin 1993; Temmerman 1997 and 2000). Since the main function of a term was to facilitate specialised communication and knowledge transfer, traditional terminology proclaimed for years that terms are fixed items that should not be prone to variation (Bowker and Hawkins 2006).

After providing a brief survey of research related to the study of variation in LSP (section 1), we intend to outline in this article the sociocognitive views on *terminology*, *situatedness* and *variation* (section 2). In section 3, we will reflect on the importance of insights about situatedness and variation as well as the impact of these insights on the practical task of compiling and managing terminological resources. Our insights were gathered from real-life terminology projects, as will be demonstrated in section 4. We will focus on PoCeHRMOM¹, a terminology project about developing a resource of competency-based occupation profiles for Flemish small and medium-sized enterprises, and explain how different types of variation in occupation profiles are ‘managed’ and represented, using our own terminology management practices and tools. In particular, we will outline our methodology, called *Termonography* and describe the Multilingual Categorisation Framework Editor (MCFE). This software tool allows users to create and visualise domain knowledge as well as to structure terminology according to a categorisation framework.

1. Variation and terminology research

The principle of univocity (only one term should be assigned to a concept and vice versa) has been questioned, in socioterminology (Gaudin 1993), sociocognitive terminology (Temmerman 1997 and 2000) and communicative terminology (Cabré 1999). The critique has led to a radical shift, both theoretically and methodologically, in the study of terminology (Bertels 2005). As a result, the study of variation has taken up a more central position in descriptive terminology research and is now performed at different linguistic levels of specialised language. Dubuc (1997), for instance, focussed on morphological variation (e.g. terminology unit vs. terminological unit), orthographic variation (e.g. focussed interview vs. focused interview), elliptic forms (e.g. pre-paid telephone card vs. phone card) and abbreviations (e.g. compact disc vs. CD). Daille et al. (1996) studied the phenomenon of permutation (e.g. blood flow vs. flow of blood), while Bowker and Hawkins (2006) studied combining forms (e.g. abdominothoracic vs. thoracoabdominal) in a corpus of medical texts.

In text-based approaches, terminological variation has been studied by analysing definitions

or glosses in dictionaries, thesauri or other available knowledge resources (Riloff and Lehnert 1992; Montemagni 1995; Rayson and Wilson 1996). Others have focussed on the analysis of the linguistic contexts (e.g. sentences or paragraphs) in which a term appears in a domain-specific text (Reinert 1986; Grefenstette 1994; Jouis 1994, Wilms 1996).

Studies of terminological variation have also been concerned with the possible reasons for variation. Freixa (2006), for instance, identified six main categories according to which causes of variation can be classified: a) Preliminary (caused by the characteristics and behaviour of language); b) Dialectical (caused by different origins of authors); c) Functional (caused by different communicative registers); d) Discursive (caused by different stylistic and expressive needs of authors); e) Interlinguistic (caused by contact between languages); and f) Cognitive (caused by different conceptualisations and motivations).

It should be noted that in the scope of this article, terminological variation pertains on the one hand to lexical variation (i.e. the fact that several terms may express a similar idea). On the other hand, it also pertains to semantic variation, both intralinguistically (i.e. meaning differences between terms and synonyms) as well as interlinguistically (i.e. meaning differences between terms and translation equivalents). These meaning differences between terms, synonyms and translation equivalents will need to be represented in (multilingual) terminological resources (section 3).

2. A closer look at sociocognitive terminology

In section 2.1, we briefly present the principles of sociocognitive terminology. This allows us to better explain the sociocognitive views on *terminology*, *variation* and *situatedness* in section 2.2.

2.1 Principles of sociocognitive terminology

Sociocognitive terminology starts from the observation that the theoretical framework behind the methods and principles of traditional terminology is strongly rooted in objectivism. If the belief in an objective world is replaced by the belief that the understanding of the world and of the words used to communicate about the world is based on human experience, and if this understanding is considered to be prototypically structured and embedded in frames, as has been put forward in cognitive linguistics, the basic principles of traditional terminology needed re-evaluation. These basic principles can be summarised as follows: concepts are clear-cut and can be defined on the basis of necessary and sufficient conditions; there is univocity of terms and concepts (i.e. ideally each concept is named by one term and one term refers to just one concept) which is essential for unambiguous and therefore effective and efficient communication; figurative language and change of meaning are linguistic subjects which are of no concern to terminology as terminology restricts itself to the onomasiological perspective.

Developing sociocognitive terminology, Temmerman (2000) explored alternatives to the basic principles of traditional terminology. For instance, sociocognitive terminology incorporates the idea that humans do not just perceive the objective world but have the faculty to create categories in the mind and to communicate about them (principle 1). This may also be a reason why many categories have prototype structure and can not be classified by logical and ontological means (principle 2). As a result, an intensional definition of categories is often neither possible nor desirable (principle 3). In the sociocognitive view, polysemy, synonymy and figurative language occur and are functional in special language (principle 4).

This is somehow linked to the final principle which states that categories evolve (hence: terms change in meaning) and understanding develops (principle 5).

In section 4, we will discuss how these principles of sociocognitive terminology have been translated into a working method called Termontography (Kerremans et al. 2003).

2.2 Sociocognitive views on terminology, situatedness and variation

As Freixa (2006) pointed out, there are many different viewpoints from which terminological variation can be explained. In this section, we will summarise the sociocognitive views on terminology, situatedness and variation.

Within the framework of text linguistics, Collet (2004:109) defines a term as “a semantically charged linear structure, which names an abstract or concrete reality within a special subject field”. In sociocognitive terminology, variation can be understood as a logical step or side effect in for instance the process of term formation. Temmerman (2000) argues that precision in naming is often a problem because, initially at least, the unit of understanding is not clearly delineated and consequently, during the process of creating a new unit of understanding, its name is transitory as well. Few units of understanding get delineated once and for all because phenomena based on human activities are in constant evolution and so their understanding and the linguistic means to refer to them are also further negotiated and undergo change. When Pluto was discovered in 1930, it was classified as a *planet* based on features it shared with other known planets in the solar system. The status of Pluto as a planet, however, had always been subject of debate, especially since the discovery of the Kuiper belt, of which Pluto is now seen as the largest known member, and a number of so-called Trans-Neptunian objects. Based on these new discoveries, the International Astronomical Union, decided in 2006 that it was time to redefine the term *planet*, to exclude Pluto from this definition, and to reclassify it as a dwarf planet. The example shows that terms, such as *planet*, change in meaning as a result of the fact that our understanding evolves.

In the sociocognitive view, terminological variation also results from situatedness, i.e. the idea that the development of cognition is socially and culturally embedded (Sharifian 2003). Temmerman (2007) showed that term formation occurs in a particular environment and situation that influences the naming activity itself, e.g. in a laboratory. At some point, when a new insight occurs, when a new technique is developed or when a new phenomenon is discovered, there is understanding of some kind. The subject specialists can describe and name what they understand and create a term based on e.g. the intuitive meaning extension of an existing lexeme. The technique in which a gene is isolated from one organism and then introduced into another organism is called *gene splicing*, not only because of similarity with the general word *splicing*, but also because the researchers who discovered the technique were amateur sailors who saw an analogy of their newly discovered technique with rope splicing, a technique used to join two ropes or two parts of the same rope by interweaving their strands. On the one hand, the example shows that sensitivity to analogical thinking and metaphor has an important role to play in the development of new terminology in the life sciences. On the other hand, it also shows that language is a system of distributed cognition. Language largely embodies cultural conceptualisations of experience by their speakers. Social, cognitive and technological changes are accompanied by change in the language and in the meaning of terms (Temmerman 2000).

3. Impact of sociocognitive views on the development of terminological resources

Insights of sociocognitive terminology have an impact on the way we create and manage

terminological resources. Research on translation processes, for instance, has shown that in the translation of domain-specific texts, it is important for translators to have access to multilingual domain-specific dictionaries which specify the way terms (incl. terminological variants) are structured in a network of intra- as well as interlingual relations. On the one hand, intralingual relations are used to describe the meaning of a term in a given language and within a given domain. Interlingual relations, on the other hand, specify how, in a given domain, terms from different languages are semantically related to one another.

Also domain specialists, such as legal experts, may benefit from resources in which terminological variation is described, starting from a comparative analysis of multilingual domain-specific texts. In De Baer et al. (2006) it was demonstrated how legal experts from different countries who communicate with one another about (legal) issues in the domain of senior care, benefit from having access to a terminological knowledge resource in which meaning differences between translation equivalents are described.

Apart from human users, innovative technology applications may also indirectly benefit from terminological resources in which several types of variation are represented. Kerremans (2004), for instance, explains how an expert system, verifying whether VAT has to be paid on certain transactions within the EU, requires knowledge about the variation in meaning of a given category (e.g. *chargeable event* (En-UK) – *fait générateur* (Fr-Fr) – *belastbaar feit* (Du-Be) – etc.) in different legal systems. A categorisation framework is proposed as a tool to map related terms to a category, while at the same time considering the possible meaning differences between these terms as a result of different situational contexts.

Better insights into patterns or regularities in variational use may benefit the realisation of terminological resources accounting for terminological variation in a domain. In the next section, we will explain how we have dealt with variation and situatedness in the PoCeHRMOM project.

4. Terminological variation and Termontography: the PoCeHRMOM case

Previous terminology projects carried out by the Centrum voor Vaktaal en Communicatie (CVC) raised the awareness concerning the added value of multilingual terminological dictionaries in which several aspects of variation are described, as supportive resources for multilingual communication. In section 4.1, we briefly introduce the PoCeHRMOM project. We outline the Termontography methodology, which was used in this project to develop a terminological resource of competency-based occupation profiles in section 4.2. Finally, in section 4.3, we will show how terminological variation is dealt with in PoCeHRMOM.

4.1 PoCeHRMOM: a project about competency-based occupation profiles

Financed by the Flemish government in the IWT-TETRA funding programme², the PoCeHRMOM project aims at developing a large knowledge resource of competency-based occupation profiles in three languages (Dutch, English and French). Companies will be able to access the knowledge resource through a web interface which will allow them to view the occupation profiles, to customise the profiles according to their own needs and, finally, to export the customised versions to standardised formats (such as HR-XML³). The objective of the project is to stimulate SMEs in adopting competency management by helping them to set up competency-based occupation profiles. The importance of having competency-based occupation profiles results from an increasing need in every organisation to maintain an overview of its competencies, for instance, in order to better react on market shifts. The term *competency* is used in a variety of contexts and may for instance denote the unique factors

that make an organisation competitive or the aspects of an individual that imply a level of skill, achievement or output (Byham 1996). In the PoCeHRMOM project, a competency is defined as the set of skills, attitudes and knowledge a person should have in order to efficiently perform a particular job, role or function within a particular organisation.

Apart from the general objective, this project also addresses a much more fundamental issue with regards to multilingual terminology management: i.e. how to deal with terminological variation. Competencies and occupations may be denoted by different terms while similar terms may refer to different competencies and occupations. The variational use of terms complicates the development of a resource of competency-based occupation profiles. According to Evans (2004), the reason for this variational use in for instance the IT domain may be that in recent years, skills and experience have become more important than titles in determining rank and pay. Even the definitions of IT job titles, such as *programmer*, *systems analyst* and *project manager*, have become ‘fuzzy’ (Evans 2004).

The terminological variation causes difficulties in communication and information exchange and can not simply be solved through language planning (in terms of terminology standardisation). Reasons are, amongst others, the dynamics of the job market.

Ideas of the Termontography approach (Kerremans et al. 2003) were therefore implemented in this project by establishing, in a first phase, a common reference framework of occupations and competencies to which terms and terminological variants were mapped in a later phase. In the next section, we will discuss in more depth the Termontography approach as well as how the approach has been implemented in the PoCeHRMOM project.

4.2 Termontography in the PoCeHRMOM project

Termontography combines theories and methods of the sociocognitive terminological analysis (Temmerman 2000) with methods in ontology engineering (Sure and Studer 2003). An important view in the methodology is that a knowledge analysis phase should ideally precede the methodological steps which are generally conceived as the starting-points in terminography: i.e. the compilation of a domain-specific corpus of texts and the understanding and analysis of the categories that occur in a certain domain (Meyer 2001). This view results from the fact that, especially in application-oriented terminology projects, terminological resources need to represent in natural language those items of knowledge or *units of understanding* (Temmerman 2000) which are considered relevant to specific purposes, applications or groups of users (Aussenac-Gilles et al. 2002).

In Termontography, the units of understanding as well as their intercategory relations are therefore structured in a knowledge base or *categorisation framework*. The categorisation framework supports the information gathering phase during which a corpus is developed (Kerremans et al. 2003). Moreover, it allows terminographers to establish specific extraction criteria as to what should be considered a term. It has an impact on the terminographer’s working method as well as the software tools that will be used to support that working method.

In the PoCeHRMOM project, the categorisation framework was set up by means of the Multilingual Categorisation Framework Editor (MCFE). Figure 1 shows a screenshot of part of the PoCeHRMOM categorisation framework in the MCFE software. At the left hand side of the screenshot, several meta-categories can be identified, such as *Competency*, *Hierarchy*, *Occupation* and *Resource*. As the metacategory *Occupation* has been selected, the pane in the middle shows all categories that have been classified according to this metacategory. By

selecting one of these categories, for instance *travel agent*, users can start specifying relations to other categories in the framework, which is shown at the right-hand side. The example shows for instance that *travel agent* is linked by means of an associative relation *has domain competency* to the competency *geography*. The definition of this category, which was taken from O*NET⁴, has been added in the *term description* window at the right: “Knowledge of principles and methods for describing the features of land, sea, and air masses, including their physical characteristics, locations, interrelationships, and distribution of plant, animal, and human life.”

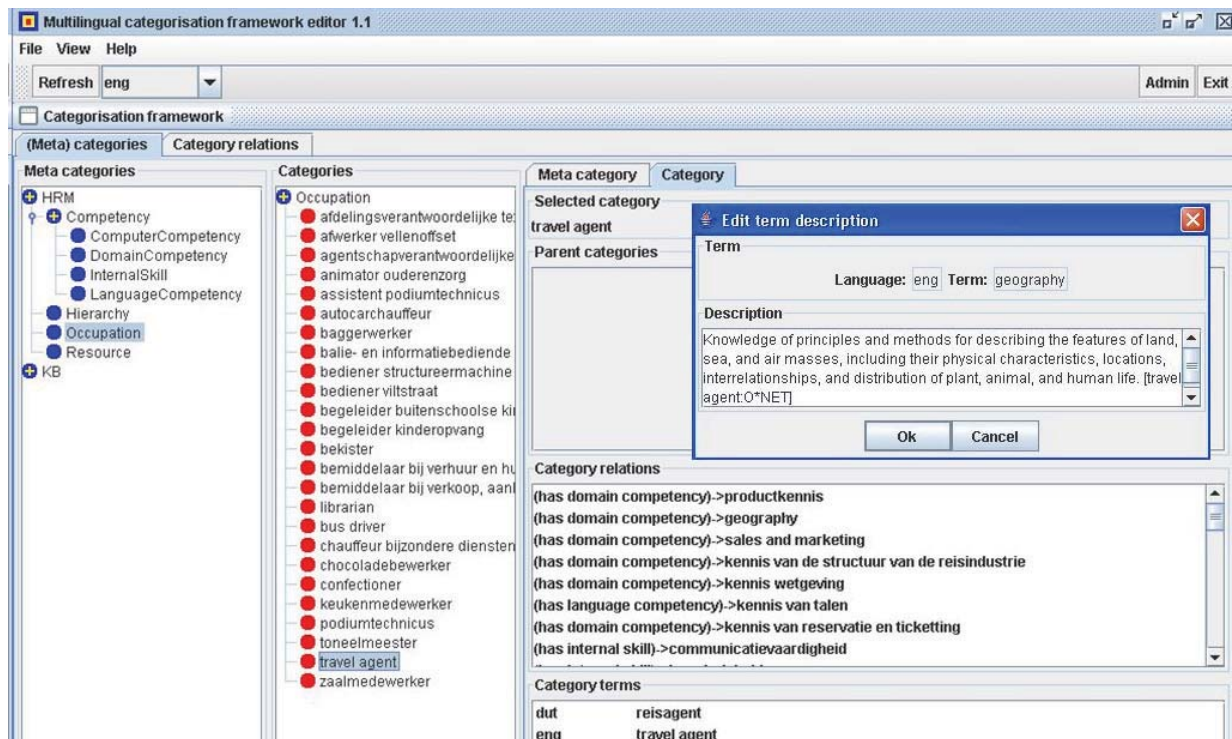

Figure 1. The MCFE software

Apart from adding relations, the MCFE tool also allows users to link terms in several languages to the categorisation framework. Below the specification field of *Category relations* (at the right hand side of the figure) two terms have been specified in the *Category terms* field: i.e. the Dutch term *reisagent* and the English term *travel agent*.

4.3 Dealing with terminological variation in PoCeHRMOM

In this section, we will show how terminological variants are dealt with in our approach by focussing on specific parts of the MCFE software.

From figure 1, it has become clear how lexical variation is dealt with in the MCFE software. Translation equivalents such as *reisagent* and *travel agent* are linked to the same category *travel agent* in the framework. Theoretically speaking, any element in the categorisation framework (a metacategory, a category or a relation) can be denoted by more than one term in multiple languages. Terms, synonyms and translation equivalents are thus linked indirectly to one another by means of the elements in the framework.

Although terms that are linked to the same category share the same meaning, there may still be some meaning differences which need to be made explicit in some way or another. For instance, despite the fact that for instance the Dutch terms *kennis van rekenen* and *rekenkunde*

are linked to the same category *arithmetic*, the meaning of these terms is dependent of the occupation to which they are related.

In the current version of the MCFE software, the meaning of each term is further specified in the *Term description* window. An example is shown in figure 2.

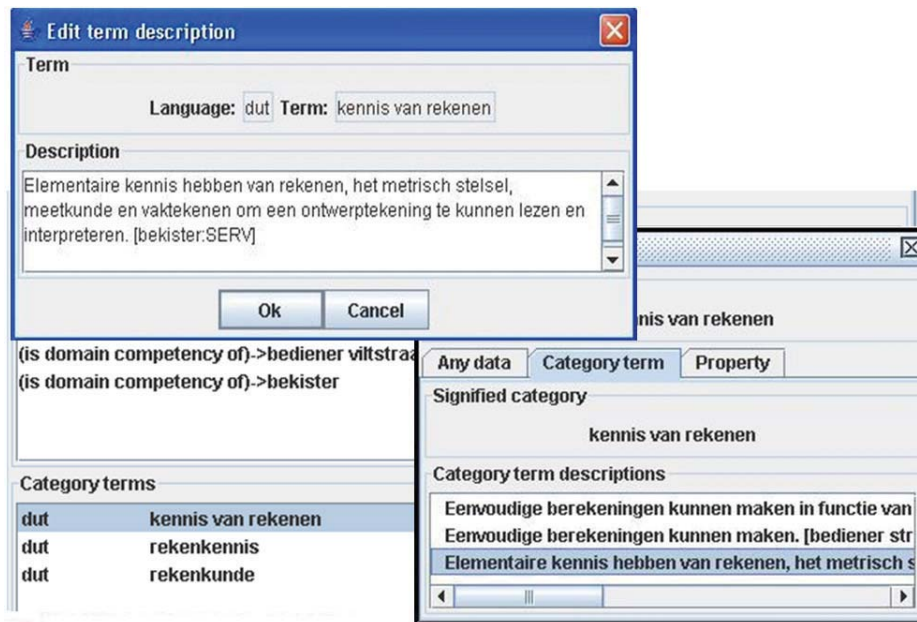

Figure 2. Description of the term *kennis van rekenen*

This figure shows three windows. The window below, at the left hand side of the figure, lists three Dutch terms that are linked to the category *arithmetic*: *kennis van rekenen*, *rekenkennis* and *rekenkunde*. All three terms can be linked to a general definition: “the part of mathematics that involves the adding and multiplying, etc. of numbers”⁵. However, as these terms happen to be related to different occupations (e.g. chocolate confectioner, carpenter or bus driver), the description of each term is dependent of the occupation to which it applies. In the case of a chocolate confectioner, the context-dependent description or definition of the term *kennis van rekenen* applies to purchase prices (of ingredients), calculation of profits and costs, etc. For a bus driver, the context-dependent description is more related to fuel prices, speed, travel distances, fuel consumption, etc. Finally, in the case of a carpenter, the context-dependent description of the term mentions issues such as geometry, interpretation of technical maps, etc.

By clicking on the term *kennis van rekenen*, a new window pops up at the right, showing the three context-dependent definitions in which this term is used. As is shown in figure 2, it becomes possible to read or edit a definition in the *Edit term description* window whenever one selects it.

The reason for adding context-dependent definitions to the termonological resource is that it is easier for companies to judge on the basis of such definitions whether a competency might be relevant for them. Moreover, companies will be able to better derive in what way a competency is related to a specific job. This is likely to be more difficult on the basis of a more general description such as the one for *arithmetic* that was mentioned in the previous paragraph. Nevertheless, general descriptions are necessary as they contribute to a better understanding of what terms should be linked to a similar category.

Conclusion

By discussing the MCFE tool in the previous two sections, we have tried to show how the sociocognitive principles and ideas outlined in section 3.1 have been adopted and implemented in the practical working method of Termontography. First of all, it is important to note that categories in the MCFE tool are represented by means of natural language terms (because language plays a role in the conception and communication of categories, i.e. the first principle of sociocognitive terminology). Secondly, we have demonstrated that variation in the meaning of a term, as a result of the prototypicality of categories, can be described in separate text fields in the MCFE tool. One of our research interests is to further investigate how this information can be formalised in such a way that intelligent information systems, such as Semantic Web technologies, are able to “understand” the meaning differences between terms and to automatically process the content of the termontological resource.

Apart from describing meaning variation, the MCFE tool also allows us to structure terms, synonyms and translation equivalents. It also covers polysemy as terms having multiple meanings can be mapped to more than one location in the categorisation framework. Desambiguation of the polysemous term is possible thanks to the identification of the different metacategories to which the term is linked (cf. figure 1).

As for the explanatory fields, it was shown that definitions can be customised to user requirements. The MCFE tool allows users to specify whether an explanatory piece of text should be marked as definition, encyclopaedic information, etc.

With respect to variation, we intend to further investigate what patterns or regularities in variational use can be derived from a contrastive, multilingual and multidimensional study of terminological variation in a given domain. Moreover, as was mentioned in the previous paragraph, we are interested in finding out what methods can be developed that allow us to formalise possible meaning differences between terms and variants.

With respect to the sociocognitive principle stating that categories evolve, terms change in meaning and understanding develops, we would like to further explore the idea of dynamic terminological resources, whereby the process of developing terminological resources is seen as a collaborative effort (cf. a *Wiktionary* for special languages): the content of the dictionary should constantly evolve based on the input of the user community.

References

- Aussenac-Gilles, N., Condamines, A. and Szulman, S. (2002). Prise en compte de l'application dans la constitution de produits terminologiques. *Actes des 2e Assises Nationales du GDR I3*. Nancy/Toulouse: Cépaduès Editions. 289–302.
- Baer, P. de, Kerremans, K. and Temmerman, R. (2006). Bridging Communication Gaps between Legal Experts in Multilingual Europe: Discussion of a Tool for Exploring Terminological and Legal Knowledge Resources. *Proceedings of the XII Euralex International Congress*. Alessandria: Edizioni dell'Orso. 813–818.
- Bertels, A. (2005). Les Spécificités en contexte: comment étudier la polysémie dans un corpus technique? *Actes des septièmes Journées scientifiques du réseau de chercheurs Lexicologie Terminologie Traduction*. Paris: Éditions des archives contemporaines. 371–380.
- Bowker, L. and Hawkins, S. (2006). Variation in the organisation of medical terms. Exploring some motivations for term choice. *Terminology*. 12(1). 79–110.

- Byham, W. C. (1996). *Developing dimension-/competency-based human resource systems*. Pittsburgh, PA: DDI Press.
- Cabré, M.T. (1999). *La terminología: representación y comunicación. Elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: IULA.
- Collet, T. (2004). What is a term?. *Linguistica Antverpiensia New Series 3/2004*. 99–112.
- Desmet, I. (2005). Variabilité et variation en terminologie et langues spécialisées: discours, texts et contexts. *Actes des septièmes Journées scientifiques du réseau de chercheurs Lexicologie Terminologie Traduction*. Paris: Éditions des archives contemporaines. 235–247.
- Dubuc, R. (1997). *Terminology: A Practical Approach*. Quebec: Linguattech.
- Evans, N. (2004). The Need for an Analysis Body of Knowledge (ABOK) - Will the Real Analyst Please Stand Up? *Proceedings of Informing Science and Information Technology*. Rockhampton.
- Felber, H. (1984). *Terminology Manual*. Vienna: Infoterm.
- Freixa, J. (2006). Causes of denominative variation in terminology. A typology proposal. *Terminology*. 12(1). 51–77.
- Gaudin, F. (1993). *Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles*. Rouen: Publications de l'Université de Rouen.
- Grefenstette, G. (1994). *Explorations in Automatic Thesaurus Discovery*. Norwell: Kluwer Academic Publishers.
- Jouis, C. (1994). Contextual approach: SEEK, a linguistic and computational tool for use in knowledge acquisition. *Proceedings of the 1st European Conference in Cognitive Science Industry*. Luxemburg: Centre de recherche public. 259–274.
- Kerremans, K. (2004). Categorisation Frameworks in Termontography. *Linguistica Antverpiensia New Series 3/2004*. 263–278.
- Kerremans, K., Temmerman, R. and Tummers, J. (2003). Representing multilingual and culture-specific knowledge in a VAT regulatory ontology: support from the termontography approach. *Lecture Notes in Computer Science*. Vol. 2889. 662–674.
- Lerat, P. (1995). *Les Langues spécialisées*. Paris: PUF.
- Meyer, I. (2001). Extracting knowledge-rich contexts for terminography: A conceptual and methodological framework. *Recent Advances in Computational Terminology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 279–302.
- Montemagni, S. (1995). *Subject and Object in Italian Sentence Processing*. Manchester: IMIST.
- Picht, Heribert and Draskau, Jennifer. 1985. *Terminology: An Introduction*. Guildford: University of Surrey.
- Rayson, P. and Wilson, A. (1996). The Acamrit semantic tagging system: profess report. *Proceedings of AISB-96 Workshop on Language Engineering for Document Analysis and Recognition*. Nottingham: Trent University. 13–20.
- Reinert, M. (1986). Un logiciel d'analyse lexicale (Alceste). *Cahiers de l'Analyse des Données*. Vol. 4. 471–484.
- Riloff, E. and Lehnert, W. (1992). Classifying texts using relevancy signatures. *Proceedings of the workshop on Speech and Natural Language*. New York: Harriman. 224–229.
- Sharifian, F. (2003). On cultural conceptualisations. *Journal of Cognition and Culture*. Vol. 3(3). 187–207.
- Sure, Y. and Studer, R. (2003). A methodology for Ontology-based Knowledge Management. In: Davies, J., Fensel, D. and Van Hamelen, F. (eds) (2003). *Towards the Semantic Web. Ontology-Driven Knowledge Management*. New York: John Wiley and Sons. 33–46.
- Temmerman, R. (1997). Questioning the Univocity Ideal. The difference between socio-cognitive Terminology and traditional Terminology. *Hermes*. Nr. 18. 51–90.

- Temmerman, R. (2000). *Towards New Ways of Terminology Description. The Sociocognitive Approach*. Amsterdam: John Benjamins.
- Temmerman, Rita (2007). "Sociocultural situatedness of terminology in the life sciences: The history of splicing." in: Frank, Roslyn & Rene Dirven & Jordan Zlatev & Tom Ziemke *Body, Language and Mind. Vol II. Interrelations between Biology, Linguistics and Culture*. Mouton.
- Wilms, G.J. (1996). Using a hybrid system of corpus- and knowledge-based techniques to automate the induction of a lexical sublanguage grammar. *Proceedings of the 16th International Conference on Computational Linguistics*. Vol. 2. 1163–1166.
- Wüster, E. (1979). *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und in die terminologische Lexikographie*. Ergon: Würzburg.

¹ <http://cvc.ehb.be/PoCeHRMOM/Frameset.htm>

² <http://www.iwt.be/steun/steunpro/tetra/index.html>

³ <http://www.hr-xml.org/hr-xml/wms/hr-xml-1-org/index.php?language=2>

⁴ O*NET is a large American resource of occupational information. The entire resource can be consulted on-line at <http://www.onetcenter.org/>.

⁵ This definition was taken from the Cambridge Advanced Learner's Dictionary:

<http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=3952&dict=CALD>

LENA JOLKKONEN
TERMINOLOGICENTRALEN TSK

Kommentarer till Koen Kerremans föredrag ”Terminology, situatedness and variation”

Som representant för praktiskt terminologiarbete presenterar jag här några reflektioner kring Koen Kerremans föredrag:

I praktiskt terminologiarbete är arbetsmetoden ett viktig redskap, en grund att stå på och en utgångspunkt för allt arbete. De metoder som vi framgångsrikt har använt på Terminologicentralen i flera decennier tillämpar Wüsters teorier. Det centrala i vårt arbete är att utgå från begreppet och analysera begreppsinnehåll och begreppens relationer till varandra.

Metodkunnandet är de praktiskt arbetande terminologicentralernas centrala kompetens och den främsta konkurrensfaktorn. Alla tjänster vi erbjuder bygger på terminologiska arbetsmetoder. Vårt mål är att producera terminologier av hög kvalitet på ett kostnadseffektivt sätt för att på så sätt underlätta fackspråklig kommunikation.

För en terminologicentral är det viktigt att vara öppen för nya forskningsrön och att få nya impulser. Det vi hört idag av Kerremans är intressant och ger oss en inblick i forskningens värld. Forskningen kan ge oss praktiskt arbetande terminologer t.ex. mera specificerade verktyg till vissa delar eller steg i terminologiprojekten eller tjäna utvecklingen av nya tillämpningar.

Kerremans observationer om variation, dvs. att begreppets avgränsning och termbruket kan variera beroende på situation och tidsperiod, tycker jag mycket väl beskriver den realitet vi som praktiskt arbetande terminologer möter i vårt dagliga arbete. Eftersom våra projekt är tids- och budgetbundna, måste vi dock finna tillfredsställande lösningar på detta problem. Våra uppdragsgivare förväntar sig konkreta resultat och beslut måste tas t.ex. genom kompromisser i varje projekt.

Terminontografin är ett intressant område som kan ge stora möjligheter i en nära framtid. Ontologier är mycket aktuella också för oss i vårt arbete och ett nytt tillämpningsområde. Vi hör gärna mera om under de kommande åren.

JAN ROALD
NORGES HANDELSHØYSKOLE

Comment on Koen Kerreman's and Rita Temmerman's key note paper: "Terminology, situatedness and variation"

A prerequisite for any theory of terminology is to have a fairly clear-cut conception of the nature of the term, the conditions that underpin it, why a morphological string should be termed "term" and others not.

The Sociocognitive terminology (or Socioterminology) has developed solid theoretical basis for numerous and effective applications, diverting from the GTT on several issues. I shall comment on certain points pertaining to the SCTL which to me seem to reveal a misconception of some of the GTT's positions or that indicate lack of clarity.

1. LSP and domains

Even though contested by proponents of the socioterminology, by whom the concept of domain is considered invalidated by empirical research, Timmerman employs this concept (special-subject field). In effect, LSP is a manifestation of the actual use made by the discipline of language. The concepts and the systems they form must be rooted in some kind of practice. The ontology corresponds roughly to the GTT's concept system. In the GTT, the cognitive dimension of terminology is implicit.

2. Manner of approach

I can not agree on the semasiological position taken to approach terms. By this approach one explores in principle the use and properties of the elements of lexicon. A semantically charged linear structure (i.e. charged by the discipline) has to be identified on the grounds of the discipline's structure of concepts. The linear structure to be identified must in some way be rooted in this conceptual structure. Hence, terminology takes an onomasiological approach, like the one one faces in the translation process in search of "how this idea is expressed in the target language"

3. The concept

In an account of François Gaudin's work "Socioterminologie" (Henri Béjoint 2004), Mr. Gaudin is quoted on the following statement (my translation from the French): "(...) the sense of the term has to be renegotiated every time it is employed". This theoretical position makes "term" meaningless confronted to "**word**" and invalidates consequently terminology as a discipline. A term's extension can be renegotiated, e.g. in a court having to deal with "willfull homicide", "negligent homicide".

François Gaudin also maintains that the GTT is not concerned with terms in discourse. But terms are by definition discursive units, formed in discourse and evolving in discourse, not in the "langue" of Ferdinand de Saussure.

Temmerman adopts the name of "semantically charged linear structure", which can hardly refer to anything else than what the classical "term" does. A term may form a long linear structure and has, in extreme cases, no clear formal borderline vis a vis the predication which underpins the concept.

Timmerman conceives the GTT as being objectivist - belief in an objective world. Neither Wüster nor proponents of the GTT claim any "objective" existence of concepts, nor of the world. This issue has a philosophical, not a terminological interest. Concepts, discursive units per definition, are formulated or present in the mind as predications made upon elements of reality and based upon observation, conception or prescription, but often without any agreed-upon name. A frequent challenge is to conceive a name to be assigned to the concept, a question well known equally in common language.

According to Timmerman, the GTT considers concepts to be clear-cut. She has a point in this respect. However such a clear-cut property is embedded in a certain frame pertaining to the discipline. The GTT does not recommend standardization of concepts on behalf of the disciplines. The concepts are as clear-cut as a discipline needs or wants or has achieved and are managed by the discipline according to several parameters.

4. The denomination and univocity

The GTT does not claim univocity of names from a holistic point of view. The number of concepts exceeds dramatically the number of lexical items. It cannot possibly "monopolize" say the word "work" for a single discipline. In stead it recommends that one lexical unit be assigned to form the term, the monosemy (or rather the monoreferentiality) being taken in charge by the frame of reference (the discourse universe).

Conclusion

In my opinion, the differences alleged by the SCTL are based on several misconceptions of central parts of the GTT and its objectives.

The GTT does not account for variations and changes in both content and expression of terms entering the consumer sphere. In these extremely frequent cases the term is transformed into a word or a word cluster of general language. The TERM is rooted in the very discipline. The SCTL, on the other hand, has far more ambitious goals, including for example studies on vulgarisation of scientific work and a sociolinguistic approach, which are perfectly legitimate and of high relevance for from a linguistic point of view.

The SCTL should not discard the achievements of the GTT, but prevail itself of the insights it offers in terms of logic and systematicity. It proposes elaborate guidelines for all kinds of terminology processing. The GTT and the SCTL are not two separate worlds, but work both in the service of knowledge management and efficient and effective communication, which cannot be achieved without the contribution of linguistic tools. Mr. Kerreman's examples of complications caused by variational use of terms in the IT-sector is eloquent in this respect.

SCTL enlarges and develops the theory of terminology. It engages in new paths of interest and several innovative applications, and gives evidence of new ways to view the very core of LSP and terminology: the term.

Reference

Béjoint, H. (2004). *Compte rendu : Gaudin, F. (2003) : Socioterminologie, une approche sociolinguistique de la terminologie, Bruxelles, Duculot De Boeck, 286 p.*, in *Meta XLIX1, 2, 2004.*

GJERT KRISTOFFERSEN
UNIVERSITETET I BERGEN

Terminologi i den nye norske språkpolitikken

I det språkpolitiske strategidokumentet *Norsk i 100!* (Språkrådet 2005) har en satsing på norsk terminologi fått en sentral plass. Et av hovedpoengene er at skal norskens stilling i utsatte samfunnsdomener sikres i framtida, er det viktig at norsk terminologi og fagspråk er tilgjengelig innenfor disse domenene som et alternativ til engelsk terminologi. I denne artikkelen skal jeg først presentere de hovedpoengene i *Norsk i hundre!* som gjelder terminologi, og deretter diskutere i hvilken grad det er mulig å lykkes i å sikre norsk mot domenetap til engelsk i framtida gjennom en styrket terminologi- og fagspråkinnsett fra det offentlige. Denne artikkelen er med andre ord ment som et innspill til en strategidiskusjon. Innspillet kommer fra en som ikke selv er terminolog eller ekspert på fagspråk, og det er derfor et innspill i ordets egentlig forstand, nemlig utenfra. Det er derfor preget av spørsmål mer enn av klare og bydende konklusjoner.

Strategidokumentet *Norsk i 100!*

Dokumentet hadde undertittelen *Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder*.

Et forslag til strategi. Det ble utarbeidet i 2005 på oppdrag av styret i daværende Norsk språkråd av et utvalg på syv personer, ledet av forfatteren av denne artikkelen. Resultatet ble lagt fram for offentligheten i november 2005 og er av Språkrådet tenkt som en sentral premissgiver for stortingsmeldingen om språkpolitikk som vi tror vil bli lagt fram av Kultur- og kirkedepartementet i 2008. Slik sett kommer denne artikkelen litt for tidlig, først i det øyeblikk stortingsmeldingen legges fram, ser vi i hvilken grad forslagene i *Norsk i 100!* har fått gjennomslag i meldingen. Og først når Stortinget har behandlet meldingen, vil vi vite om vi står foran en språkpolitisk ny giv.

Mandatet for utvalget er oppsummert i disse tre punktene, som er sitater fra oppnevningensdokumentet.

- Strategigruppa skal utarbeida eit dokument som drøftar utfordringane og set opp måla for den nasjonale språkpolitikken.
- Målet for språkpolitikken er å leggja eit best mogeleg grunnlag for at norsk skal vera eit samfunnsberande skriftspråk om hundre år.
- Dokumentet bør fokusera på tiltak, haldningsbygging og strategiske mål. Heile arbeidet bør sjåast som eit politisk og strategisk innspel til *kulturpolitikken* dei neste tjue åra fram til 2025 [utheving – GK].

For utvalget ble det tidlig i prosessen klart at språkpolitikk ikke kan avgrenses til kulturpolitikk, slik formuleringene i det tredje punktet synes å implisere. For utvalget ble det raskt klart at framtidens språkpolitikk må gjøres til en sentral del av samfunnets kunnskapspolitikk og derved i neste omgang næringspolitikk. Da er det ikke lenger selvsagt at Kultur- og kirkedepartementet skal være det departementet som er hovedansvarlig for språkpolitikken.

Den premissen som ligger til grunn for dette resonnementet er at kunnskapsoverføring i vid forstand blir mest vellykket dersom den skjer på det språket som både den som underviser, og den som lærer, behersker best, dvs. på morsmålet. Dette gjelder ikke bare barn, men også

ungdom og voksne. I Norge har den overveiende del av befolkningen norsk som morsmål. Altså må en mest mulig vellykket kunnskapspolitikkk bygge på at norsk i så stor grad som mulig brukes som formidlings- og læringspråk, i skoleverket så vel som i arbeidslivet.¹

Terminologiens plass i *Norsk i 100!*

For å understreke terminologiens avgjørende plass i en politikk som skal sikre norsk mot domenetap, er kapitlet om terminologi lagt inn som det konkluderende avslutningskapitlet, bare etterfulgt av den byråkratiske pliktøvelsen ”Økonomiske og administrative konsekvenser”. I innledningen står det bl.a.:

Når det er tale om spesialisert kunnskap innanfor spesifikke fagområde eller domene, er det gjennom terminologien på det aktuelle fagområdet at den spesialiserte kunnskapen blir organisert og gjort tilgjengelig for kommunikasjon. [...] Den sentrale oppgåva for terminologiarbeidet er å systematisera og leggja til rette denne terminologien slik at han fungerer best mogleg i kommunikasjon, ikkje berre innanfor fagområdet, men òg mellom ulike fagområde og mellom fagspesialistar og folk flest. (s. 135)

To overordnede spørsmål i kapitlet er hvordan vi kan grunngi overfor politikere og samfunnet ellers at norsk terminologi og fagspråk er viktig, også i en situasjon der teknologiske nyvinninger, kulturelle fenomener etc. importeres med en fiks ferdig engelsk terminologi. I det øyeblikk vi har greidd det, reiser spørsmålet seg om hva som er de beste strategiene for å få norsk terminologi tatt i bruk i alle sammenhenger der bruk av fremmedspråk ikke er nødvendig av kommunikasjonshensyn. I denne artikkelen skal jeg konsentrere meg om det siste spørsmålet. Men først skal vi se hvilke tiltak knyttet til terminologi som foreslås i *Norsk i 100!*:

- Språkrådet må gjerast til eit overordna, nasjonalt samordningsorgan med sterk kompetanse i fagspråk og terminologi og brei kontaktflate mot samfunnet, nasjonalt så vel som internasjonalt. Det må utviklast forpliktande samarbeidsformer for fagspråkleg kvalitetssikring mellom ulike fagdepartement, direktorat og andre offentlege instansar.
- *Standard Norge* må framleis ha ansvaret for standardisering på norsk språk. Det bør opprettast ei eiga fagavdeling som samarbeider nært med Språkrådet. Øyremerkt støtte til utvikling av standardar på norsk, medrekna termarbeid, må aukast til eit nivå som sikrar at ein rimeleg del av dei standardane som blir gjorde gjeldande i Noreg, ligg føre på norsk.
- Brukarmiljøa i næringslivet og det offentlege må trekkjast inn som aktive samarbeidspartnarar i arbeidet for å sikra parallellspråklegheit innanfor alle domene der engelsk er i bruk.
- Det bør opprettast eit senter ved eit av dei norske universiteta som får ansvaret for å forvalta, tilgjengeleggjera og byggja elektroniske og allment tilgjengelege fleirspråklege terminologiske databasar etter gjengs, internasjonal metode, med faguttrykk frå fleire språk tilordna på systematisk, kvalitetssikra og likeverdig vis.
- I alt offentleg finansiert terminologi- og fagspråkarbeid må det vera eit ufråvikeleg krav at nynorsk og bokmål har likeverdig status. All terminologi må utviklast på nynorsk og bokmål samstundes.
- Noreg må slutta seg til Brussel-erklæringa og setja i verk dei tiltaka som er nødvendige for at krava i erklæringa skal bli oppfylte.
- Eit forskingsprogram med vekt på terminologisk innhald og terminologisk språkteknologi på norsk er eit døme på korleis framlegget om eigne forskingsprogram om norsk språk og språkutvikling i kapittel 4 kan konkretiserast.

Det sentrale forslaget i forhold til målet om at terminologien ikke bare må utvikles, men også tas i bruk, er det tredje punktet, som krever at brukermiljøene i næringslivet og det offentlig må trekkes inn som aktive samarbeidspartnere. Dette er enkelt å formulere på papir, men hva slags makt vil terminologer, Språkrådet og offentlige myndigheter ha til å sikre at de blir virkeliggjort som suksess?

Hvem har ansvaret for at norsk ikke taper?

Mitt svar på dette spørsmålet er at i siste instans er det brukerne. Terminologer og fagspråksekspertene kan ikke tvinge folk til å ta i bruk norsk terminologi i stedet for engelsk i sammenhenger der bruk av engelsk fagspråk ikke er nødvendig av kommunikasjonshensyn. Det kan heller ikke politikerne, i hvert fall ikke under det samfunnsklimaet som råder i dag – og etter min mening bør de heller ikke kunne det. I en slik situasjon hjelper det derfor lite om det gis store bevilgninger til terminologiutvikling og tilgjengeliggjøring dersom samfunnet ikke lykkes i å gjøre termene kjent og å få dem tatt i bruk. Både fagspesialister, bedrifter og folk flest må *ønske* å gjøre seg kjent med og *ønske* å ta i bruk norsk terminologi der det er mulig. For fagspesialistenes del må de også *ønske* å være med på å utforme de norske termene i aktivt samarbeid med de fagterminologiske miljøene.

Dette er hovedproblemet, og mer penger til grunnleggende terminologiarbeid vil ikke automatisk bidra til å løse det. Økte bevilgninger og institusjonsbygging, som de andre forslagene fra *Norsk i 100!* ovenfor handler om, er med andre ord bare en nødvendig, men absolutt ikke en tilstrekkelig betingelse for å lykkes. I en situasjon der man innenfor de fleste områder også må beherske den engelske fagterminologien, er det ikke en selvfølge at den norske terminologien vil holde skansen og i beste fall styrkes.

Hovedproblemet kan da spesifiseres til hvorfor og hvordan vi skal få gjort norsk terminologi kjent og tatt i bruk der mange allerede har et engelsk termapparat til disposisjon, og der hemninger når det gjelder kodeskift og kodeblanding i løpende skrift og tale, synes å avta år for år. Vi har derfor både et kunnskapsproblem og et formidlingsproblem. Kunnskapsproblemet vet vi løsningen på: Vi trenger ressurser til institusjonsbygging, prosjektbygging, kort sagt terminologisk kunnskapsbygging. Formidlingsproblemet er mye vanskeligere å få et grep på. Men uten at vi løser det, er kunnskapsbyggingen bortkastet, i hvert fall som praktisk kunnskap.

Argumentasjonsgrunnlaget

Jeg tror at vi finner det beste utgangspunkt for en strategi i dette sitatet fra *Norsk i 100!*: ”Sjølvsagt om engelsk på mange felt har den mest utvikla fagterminologien, kan det sjeldan eller aldri fungera så godt som morsmålet som grunnlag for tankearbeid og idéutvikling (s. 137).”

”Tankearbeid” og ”idéutvikling” satt om i praksis er det samme som innovasjon. De fleste politikere er enige om at det er innovasjon og kunnskap som skal videreføre velstanden vår etter at oljeinntektene tar slutt. Vi har med andre ord et godt utgangspunkt om vi kan overbevise politikerne om at veien til framtidens kunnskapssamfunn må fundamenteres på at kunnskapstilegnelsen i så stor grad som mulig skjer på elevenes morsmål.

Samtidig er situasjonen i dag (2007) at næringslivet går svært bra, selv om det bevilges lite til terminologiutvikling og oversettelse av standarder. Investeringer i terminologi, både utvikling og spredning, kan i en slik situasjon framstå som unødvendige kostnader. Koblet med engelskens ideologiske overtak, som gjør at mange ser på engelsken som smidigere, rikere og

riktigere, er det ikke åpenbart at verden blir spesielt lett å vinne for morsmålsterminologiens sak i årene som kommer. Til dette må vi legge til at langsiktig tenkning aldri har vært politikernes sterke side.

I grunnskolen er undervisning tuftet på elevenes morsmål et allment akseptert prinsipp, om vi ser bort fra at enkelte politikere har problemer med å innse at dette også må gjelde barn med innvandrerbakgrunn og deres vei til kunnskap og ikke minst til nødvendige ferdigheter i norsk. Men hvor gode belegg har vi for at påstanden stemmer når vi kommer til videregående skole, til høyere utdanning og ikke minst til arbeidslivet? Kunnskapsbasen vår her er i beste fall anekdotisk og fragmentert. Men det finnes noe forsknings- og erfaringsbasert kunnskap som tyder på at kunnskapstilegning er mest effektiv på morsmålet, uansett alder. Men denne basen må gjøres både bredere og bedre, og terminologimiljøene må selv ta en stor del av jobben. Og det er ikke nok å vise at norsk terminologi er mulig, utfordringen består i å overbevise om at den er nødvendig for framtidens velstand og velferd. I beste fall burde vi kunne vise til konkrete tilfeller der fravær (av bruk) av norsk terminologi har gitt konkrete økonomiske skadevirkninger.

Her er det fristende å peke på det store terminologiarbeidet som ble gjort innenfor oljebransjen på 1980-tallet. Flere kritiske spørsmål lar seg stille: I hvilken grad fikk terminologien gjennomslag da den kom? Fikk den gjennomslag i like stor grad innenfor alle operatørselskapene? I tilfellet det siste ikke er tilfellet, blir et grunnleggende spørsmål i hvilken grad det da lar seg påvise forskjeller i resultater mellom de som implementerte terminologien, og de som i mindre grad gjorde det. Dette er naive spørsmål. Men det holder ikke å avise dem med at de ikke lar seg besvare med like enkle svar. Utviklingen av offshore-terminologien på 1980-tallet var en stor faglig bragd. Dersom ikke erfaringene fra bransjen etter at terminologien ble tatt i bruk, kan brukes i en slik strategi, er sjansene for suksess dårligere. Det ble brukt betydelige ressurser på å bygge en norsk oljeterminologi. Hvis gevinstene av dette arbeidet bare er symbolske, i bokstavelig så vel som overført forstand, blir jobben for å få finansiert en ny giv desto tynge.

Uansett har vi som allerede nevnt *både* et kunnskaps- og et formidlingsproblem. I tillegg til at det trengs bedre formidling av det vi vet, trengs det helt klart mer systematisk forskning på i hvilken grad terminologi og kunnskapsformidling på norsk virkelig *er* en nødvendig forutsetning for det beste tankearbeidet og de beste ideene.

For å ta formidling først, krever vellykket formidling ikke bare en avsender, en veldefinert målgruppe og et best mulig formulert budskap tilpasset denne målgruppa. Vellykket formidling krever også at en får *gehør* i målgruppa. Og her snakker vi om en stor og ulikeartet målgruppe. Å få politikere i tale er kanskje ikke nok. Vi trenger også å overbevise en bredere offentlighet. I dagens mediesituasjon, der vi er prisgitt pressens tro på at personfokusering er det eneste som vekker interesse, kombinert med politikeres behov for markeringsaker, kort sagt i en situasjon som preges av fravær av en bred og seriøs debatt med vekt på lange linjer, er dette en stor utfordring.

I en slik situasjon er uansett politikere, embetsverk og næringslivsledere den viktigste målgruppen. Men hvordan gjør vi det? Jeg har ikke noe klart svar. Men vi trenger som nevnt et best mulig kunnskapsgrunnlag. I tillegg til god retorikk må vi med andre ord ha gode kunnskaper. Vi *har* noe forskning som viser at formidling på morsmålet også i forhold til voksne og velutdannede er mer effektiv, se f.eks. Gulbrandsen Schroeder, Milerad & Nylenna (2002). I den grad de undersøkelserne og observasjonene vi har, er tilstrekkelige, er problemet

redusert til et formidlingsproblem. Men på meg virker det som om kunnskapsbasen ennå ikke er bred og dyp nok. Vi trenger med andre ord flere og bredere undersøkelser av i hvilken grad språk og språkkunnskaper setter grenser for tankearbeid og idéutvikling. Dette er ikke forskning bare for språkvitere, til slik forskning trengs bred og tverrfaglig kompetanse.

Hvor kan vi starte?

Det er viktig å huske at fagspråk ikke kan avgrenses til ”den språkforma som er i bruk innanfor eit fagområde, mest typisk når fagekspertar kommuniserer med andre fagekspertar om sakstilhøve som høyrer til dette fagområdet” (*Norsk i 100!*, s. 135). Fagspråk er det språket de fleste av oss tilegner oss og bruker i arbeidssammenheng, både i forberedelsesfasen i livet (skolen fra grunnskole til høyere utdanning) til yrkeslivet og i utøvelsen av yrket utdannelsen har kvalifisert oss for. Det er sikkert lett å finne eksempler på bruk av fagspråk utenfor dette, men dette er kjernen, og det er her fagspråket kan knyttes til kunnskapspolitik og samfunnsutvikling

Dette innebærer at kampen om det norske fagspråket må utkjempe på to grunnleggende arenaer, nemlig utdanningssystemet fra grunnskolen til høyere utdanning, og arbeidslivet. Når det gjelder utdanningssystemet, er grunnskolen og den videregående skolen foreløpig ikke utsatt for noe stort språkpress, men vi bør være oppmerksomme på de såkalte IB-linjene i den videregående skolen, der engelsk brukes som undervisningsspråk. Hyltenstam (2002) er en kritisk vurdering av det tilsvarende svenske tilbudet, som viser at det slett ikke er sikkert at det totale læringsresultatet for elevene på disse linjene blir så bra som man har ment. Det elevene vinner når det gjelder fremmedspråkskompetanse, taper de kanskje når det gjelder fagspesifikt læringsutbytte.

Mens morsmålet som undervisningsspråk står sterkt innenfor grunnskolen og den videregående skolen, er høyere utdanning i dag svært presset. Forskning innenfor de fleste fagfelt er internasjonal, og svært mye publisering skjer på engelsk. Selve utdanningen er også internasjonal, og studentutveksling blir stadig viktigere.² Skal vi ta vare på studenter som kommer til Norge for å studere, må undervisningen av dem foregå på et språk de forstår. Skal de samtidig integreres i studiemiljøene, er det problematisk å isolere dem i fremmedspråklige gettoer ved hver institusjon. Internasjonalisering må være noe mer enn at studenter kan reise overalt i verden for å bli undervist på engelsk. Her ligger det en begrunnelse for å styrke norsk som undervisningsspråk. Dersom utvekslingsstudentene gjennom forberedende språkkurs settes i stand til å følge undervisning på norsk, kanskje støttet av noe manuduksjon og ev. et skyggepensum på engelsk, er de blitt atskillig bedre internasjonalisert enn om de bare møter engelsk som undervisningsspråk, i verste fall i egne grupper.

Innenfor høyere utdanning kan erkjennelsen av morsmålets betydning for best mulig læring og senere yrkesutøvelse være i ferd med få gjennomslag. I kjølvannet av *Norsk i 100!* har Universitets- og høyskolerådet (UHR) så vel som universitetene i Oslo og Bergen nedsatt språkpolitiske utvalg hvis oppgaver har vært å foreslå strategier for sikre en forsvarlig balanse mellom engelsk, andre fremmedspråk og norsk i årene som kommer. Alle innstillingene peker på hvor viktig terminologi, terminologitvikling og -vedlikehold er.

Foreløpig vet vi imidlertid ikke i hvilken grad dette arbeidet vil bli fulgt opp og omsatt i praktisk politikk. Men lykkes det, kan det også legge et (usikkert) grunnlag for suksess også i yrkeslivet. Situasjonen i dag når det gjelder den internasjonalt rettede delen av norsk næringsliv, tyder på relativt lav bevissthet om morsmålets betydning for best mulig læring og mest mulig effektiv og sikker kommunikasjon. Men kan vi gjennom utdanningssystemet

etablere både en god beherskelse av så vel norsk som engelsk terminologi hos studentene og en forståelse av verdien av den norske terminologien i senere yrkesutøvelse og faglig kommunikasjon, har vi lagt et godt grunnlag for at kandidater med avsluttet høyere utdanning vil ta denne innsikten med seg ut i yrkeslivet.

Men den viktigste utfordringen når det gjelder næringslivet, er å skape en forståelse også der for at morsmålet er en suksessfaktor. Skal vi lykkes med det, må vi kunne føre gode bevis for påstanden. Vi må også kunne avsløre og argumentere mot de som med direkte og indirekte virkemidler som spiller på følelser og holdninger, formidler at engelsk er bedre enn norsk.

Hvordan greier vi dette? Som nevnt ovenfor er det nærmeste en kommer en strategi i *Norsk i 100!* tiltaksforslaget om at "[b]rukarmiljøa i næringslivet og det offentlege må trekkjast inn som aktive samarbeidspartnarar i arbeidet for å sikra parallellspråklegheit innanfor alle domene der engelsk er i bruk" (s. 146). Alle vil vel være enige i dette, men hvordan klarer vi det? Det har jeg ikke noe klart svar på. Men det som er sikkert, er at terminologer og fagspråksekspertene ikke greier jobben alene. Universitets- og høyskolesektoren kan bidra i den grad den greier å etablere en effektiv språkpolitikk, og gjennom denne et kunnskaps- og holdningsgrunnlag hos kandidatene det sender ut i samfunnet.

Men i møte med det behovet for økt bruk av fremmedspråk i yrkessammenheng som globaliseringen har skapt innenfor mange bransjer, er individuelle kunnskaper og holdninger neppe nok. Det er her behovet for en ny språkpolitikk kommer inn, selv om innholdet i den politiske verktøykassen er begrenset. Bruk av lovgivning, f.eks. i form av et påbud om å bruke norsk i sammenhenger der et fremmedspråk ikke er nødvendig, er ikke veien å gå. En av grunnene er at dette sannsynligvis ligger langt utenfor det det i dag er aksept for kan reguleres ved hjelp av lovgivning. Men bare problemet med håndheving og sanksjonsmåter mot lovbrutere gjør at dette ikke er noen farbar vei, så sant man da ikke er tilhenger av ren symbollovgivning.

En mer lovende tilnærming ligger i det at næringslivets samfunnsansvar ut over å skape arbeidsplasser og bidra økonomisk til samfunnsvelferd har fått mer oppmerksomhet de siste årene. Sett fra en kulturpolitisk synsvinkel kan man hevde at sikring av verdens språklige mangfold og de kulturelle og kunnskapsmessige verdier som er knyttet til dette mangfoldet, er noe også det globaliserte næringslivet må bidra til. Men vi kommer likevel ikke bort fra at næringslivets fremste oppgave, slik det utmyntes i oppdraget til styrer og administrativ ledelse, er å maksimere profitten på vegne av de som har investert i virksomheten. Samfunnsansvaret kan bare knyttes til denne oppgaven som et sett etiske krav som setter grensen for profittjakten.

Siden det er dette som er næringslivets sentrale oppgave, er det her den sentrale språkpolitiske utfordringen ligger. Jeg har ovenfor presentert resonnementer og tilløp til belegg som sannsynliggjør at språkvalg kan påvirke effekten av læring positivt og minske faren for skadelige misforståelser. Rent logisk er det ikke vanskelig å videreføre dette resonnementet til å omfatte bedre produktutvikling, større sikkerhet, bedre markedskommunikasjon, dvs. til forhold som på sikt har positive virkninger på bedriftenes økonomiske resultat. Men én ting er holdbarheten i resonnementet, en annen ting er hvor overbevisende det er i fravær av håndfaste forskningsresultater stilt opp mot et næringsliv som ser ut til å fungere aldeles utmerket uavhengig av hvor mye ressurser samfunn og næringsliv legger inn i utvikling av norsk terminologi.

Ut fra dette tror jeg at det viktigste tiltaket – i tillegg til å styrke innsatsen når det gjelder terminologiutvikling, oversettelse av standarder til norsk etc. – er å få finansiert forskning som tar for seg forholdet mellom språk og produktivitet i vid forstand. Om ikke resonnementet ovenfor er nok til å overbevise de som styrer næringslivet, burde det være nok til å overbevise de som bevilger midler til forskning i dag. Noen bør med andre ord overbevise NFR om at dette ville være et utmerket tema for et femårig forskningsprogram der innsikter fra språkvitenskap, pedagogikk, økonomi og kanskje andre felter kunne møtes og utforske disse problemstillingene sammen.

Språkrådets rolle

Hvilken rolle kan Språkrådet spille innenfor en slik visjon? Rådet vil naturligvis få en viktig rolle i implementeringen av den nye språkpolitikken, så sant den bebudete stortingsmeldingen virkelig fører til at tekst blir omsatt til handling. I lys av det jeg har skrevet ovenfor mener jeg at Språkrådet i dag, gjennom sin forankring til Kulturdepartementet, er en del av problemet og ikke en del av løsningen. Styresammensetningen er symptomatisk. I tillegg til språkvitere består styret i dag for en stor del av mennesker med tilknytning til kultur- og medier. Skal Språkrådet på styrenivå få det nødvendige inngrep med de samfunnssektorene der det brenner mest, trenger vi representanter for de mest internasjonaliserte forskningsfeltene, f.eks. en professor i realfag, og ikke minst representanter fra arbeidsgiverorganisasjoner og fagforbund.

Og dersom framtidens språkpolitikk er kunnskapspolitikk, er en helt naturlig, ja nødvendig konsekvens at Språkrådet overføres til Kunnskapsdepartementet. Det vil ikke si at språkpolitikk ikke har viktige kulturpolitiske sider. Men fra et perspektiv der sikring av norsk fagspråk og norsk terminologi er viktig for sikring av framtidig velferd, er det kunnskapspolitiske langt viktigere enn det kulturpolitiske.

Avslutning

I denne artikkelen har jeg forsøkt å peke på de problemene vi står overfor når vi skal forsøke å overbevise samfunnet rundt oss om at satsing på norsk terminologi og norsk fagspråk er avgjørende for å sikre at sentrale samfunnsdomener i framtida forblir parallellspråklige i den forstand at norsk blir det naturlige valget når bruk av fremmedspråk ikke er nødvendig av kommunikasjonsmessige hensyn. At sjansene for å nå målet om et konkurransedyktig kunnskapsfunn derved økes, er et sentralt argument for terminologiutvikling som et avgjørende språkpolitisk virkemiddel.

Litteratur

Gulbrandsen, Pål, Schroeder, Torben V., Milerad, Josef and Nylenna, Magne (2002). Skjerm eller papir, morsmål eller engelsk - hva er best? *Tidsskrift for den norske lægeförening* 122, 1646-8.

Hyltenstam, Kenneth (2002). Engelskundervisning i Sverige. Vedlegg 2 til *Mål i mun. Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Statens offentlige utredningar 2002: 27 Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Språkrådet (2005). *Norsk i 100!* Oslo: Språkrådet.

¹ Morsmålsresonnementet må naturligvis også legges til grunn i undervisningen av elever med andre språk enn norsk som morsmål. Her kommer tilleggsmålet om at disse elevene så rask som mulig også må lære seg norsk for å kunne fungere i det norske samfunnet. Her viser forskningen at veien hit nettopp går via barnas morsmål.

² Formidling rettet mot et nasjonalt publikum er på den andre siden et foreløpig trygt, norskspråklig subdomene.

ANNA-LENA BUCHER
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Panelinlägg till Gjert Kristoffersens presentation ”Terminologiens plass i den nye, norske språkpolitikken”

Jag vill tacka Gjert Kristoffersen för en spännande och insiktsfull presentation! Allt som har sagts om terminologins roll i kunskapsöverföring och i språkutveckling kan jag instämma i, och det enda jag vill tillägga är några kommentarer baserade på vunnen kunskap från Sverige.

Jag vet av erfarenhet att det är viktigt att företrädare för andra samhällsområden än enbart de kulturpolitiska deltar i arbetet med att stödja och utveckla nationellt terminologiarbete. I Terminologicentrum TNCs styrelse finns företrädare från olika branscher varav en av branscherna är ”språkbranschen”. TNCs statliga bidrag (vilket utgör cirka 50 procent av omsättningen) kommer från Näringsdepartementet och har gjort så i 20 år. Vi är mycket nöjda med denna lösning, för vi menar, precis som Gjert, att terminologiarbete är av stor betydelse (också) för näringspolitiken. TNC lämnar årligen en rapport till Näringsdepartementet där vi redogör för hur bidraget använts. Samtidigt argumenterar vi för en fortsatt statlig finansiering, till exempel så här:

”Svenskt terminologiarbete i organiserad form ökar Sveriges konkurrenskraft och tillväxt genom att bidra till

- ett väl fungerande nationellt språk inom samhällets alla domäner
- bearbetade och väl förankrade terminologier inom allt fler fackområden
- tydliga och stringenta regelverk och myndighetstexter
- översatta facktexter utan tvetydigheter och oklarheter.”¹

I arbetet med den svenska språkpolitiska utredningen, vars betänkande *Mål i mun* lades fram 2005, föreslogs i ett tidigt skede att en ny språkmyndighet skulle inrättas där alla organ för svensk språkvård skulle samlas, även TNC. TNCs styrelse och personal instämde inte i den delen av förslaget utan vi förordade att TNC skulle kvarstå som ett eget, oberoende organ, bland annat med hänvisning till att vår verksamhet har en annan näringspolitisk och ekonomisk betydelse än den allmänna språkvården och att terminologiarbete vänder sig till andra målgrupper. I stället förespråkade vi ett fortsatt nära samarbete och kontinuerligt informationsutbyte, och det är vad som sker i dag.

På TNC talar vi ofta om den terminologiska medvetenheten i samhället och konstaterar att den ser olika ut inom olika branscher och intresseområden. Den förändrar sig också över tiden. Just nu ser vi en hög terminologisk medvetenhet inom stora delar av den svenska hälso- och sjukvården, men vi ser också att det finns andra områden där den terminologiska medvetenheten är låg, till exempel inom journalistik, juridik och ekonomi. Vi menar att en av terminologernas viktigaste uppgifter är att ”missionera” och ”väcka” fler fackområden till en terminologisk medvetenhet, och att finnas till hands för att bistå i terminologiarbetet, när brukarna av ett visst fackområde vill reda ut begreppen inom det området. Inga utomstående, oavsett om de är terminologer eller språkvetare, kan peka ut ett visst fackområde och bestämma var det behövs terminologiarbete! Det är brukarna av ett visst fackspråk som själva är bäst på att identifiera sina behov.

Till sist några ord om engelskan i den högre utbildningen. Situationen i Sverige är likadan som den i Norge. Inom många utbildningsprogram överger man förvånansvärt lättvindigt svenskan för engelskan och tycks inte inse konsekvenserna i ett längre perspektiv. Vi instämmer i det som Gjert har sagt, nämligen att man måste satsa på parallellspråkighet. Studenterna bör till exempel känna till såväl den engelskspråkiga som den svenskspråkiga terminologin inom det ämne de studerar. Studenternas terminologiska medvetenhet behöver höjas så att de kan ställa krav på att institutionerna tillhandahåller ordlistor, begreppsdiagram och annat som ger en djupförståelse av de centrala begreppen inom ämnet. En del universitet har en medveten språkpolitik och arbetar aktivt för att studenterna skall bli parallellspråkiga. Men det finns många fler som ännu inte har börjat. Terminologer behövs också i det arbetet!

¹ Ur TNCs framställan till Näringsdepartementet om statsbidrag för 2008.

HERIBERT PICTH

NORDTERM - et forum med tradition og fremtid

Indledning

NORDTERM blev grundlagt i 1976 – i en tid, da fagsprog og fagsprogsforskning kom mere og mere i fokus og stod, endnu i nogle kredse, i en – uberettiget – modsætning til lingvistik.

Hvilke faktorer var med til at tilskynde grundlæggelsen af NORDTERM?

- Øget interesse for fagsprog i Europa og Norden
- Flere handelshøjskoler og universiteter underviste allerede i fagsprog
- Øget behov for fagsprogsforskning og især terminologi (for nogle var fagsprog og terminologi det samme)
- Danmark var blevet medlem af EF, hvilket allerede i forberedelsesfasen førte til et stærkt behov for fagsproglige oversættelser og de dertil hørende terminologier
- Der fandtes allerede terminologiinstitutioner i Norden (TNC (S), RTT (N), TSK (FIN), Terminologigruppen (DK)).

I lyset af disse faktorer var det hensigtsmæssigt at etablere og organisere et nordisk samarbejde på terminologiområdet for at undgå dobbeltarbejde og fremme erfaringsudvekslingen.

De 4 nævnte institutioner, som for TNCs og RTTs vedkommende var blevet grundlagt i 40'erne hhv. 50'erne, var repræsenteret ved grundlæggelsen; senere kom Íslensk málnefnd og Nordisk Samisk Institut til. Der har på senere tidspunkter også været kontakter til det færøske og grønlandske sprogsamfund.

Nogle af disse institutioner har hen ad vejen ændret organisationsform og endda navn, men det har ikke grundlæggende ændret institutionernes hovedformål, selvom der har været nødvendige tilpasninger til de nationale forhold.

I de første 10 år var NORDTERM en relativ løs forening uden formaliserede vedtægter, men alligevel yderst funktionsdygtig. Personligt kendskab til hinanden og fælles interesse i 'terminologisagen' var drivkraften. Senere viste det sig, at det alligevel var mere hensigtsmæssigt, at give NORDTERM en minimal organisatorisk ramme.

Hvad skal der forstås ved NORDTERM?

Ifølge vedtægterne er NORDTERMs formål, at være et nordisk forum og netværk på terminologiområdet.

NORDTERM skal:

- Fremme og sikre det nordiske samarbejde på dette område gennem udveksling af information, erfaringer og arbejdsresultater, gennem fællesprojekter, og ved konferencer, seminarer o.l.
- Sikre de nordiske landes indflydelse på, og andel i, den terminologiske udvikling på internationalt plan gennem i fællesskab fastlagte retningslinier.

NORDTERMs aktivitetsområde omfatter terminologisk forskning, praktisk terminologiarbejde, terminologisk uddannelse og andre aktiviteter i forbindelse med terminologi. (NORDTERM. Vedtægter. 1993:1)
Vedtægterne blev vedtaget i 1987.

I forbindelse med dette bidrag skal NORDTERM forstås bredt, dvs. at alle de aktiviteter, der i det følgende skal omtales, ikke nødvendigvis eksplicit er blevet udført i NORDTERMs navn, men af personer i Norden, der har en eller anden tilknytning til NORDTERM som forum og netværk, hvilket udmærket svarer til grundlæggernes intentioner og vedtægternes ånd.

NORDTERMs organisatoriske ramme

NORDTERM finder sted hvert andet år. Ledelsen varetages af en styringsgruppe, hvis formand skifter hvert andet år og er repræsentant for det land, der arrangerer det næste NORDTERM-møde. NORDTERM-forsamlingen er et åbent forum for alle terminologiinteresserede i Norden. Efter behov dannes der emnerelaterede arbejdsgrupper og projektgrupper. P.t. findes der:

- AG 1 'Terminologiforskning og terminologiuddannelse'
- AG 3 'Nordisk terminologiharmonisering'
- AG 4 'Terminologiens terminologi'
- AG 5 'Nordterms internetinformation' (NORDTERM 14: 6; 12: 317)

NORDTERMs særlige kendetegn

I modsætning til mange andre sammenslutninger og foreninger i andre lande, var og er det et centralt anliggende for NORDTERM, at terminologisk teori, praksis og uddannelse udgør en helhed. Disse elementer betinger hinanden og har hidtil sikret en pragmatisk indfaldsvinkel til terminologiarbejdet, både i forskning og dens anvendelse i projekter og i uddannelsen. En snæver binding til en bestemt 'terminologisk skole' findes ikke.

Første aktiviteter

Den første beslutning i 1976 gik ud på at etablere en arbejdsgruppe, der skulle forberede og gennemføre et kursus i terminologi af to ugers varighed, for således at skabe en grundstamme af terminologikyndige i Norden, der derefter kunne fungere som lærere og rådgivere på nationalt plan. 25 deltagere fra alle nordiske lande – undtagen Island – mødtes i Skodsborg, DK, i 1978 til kurset.

Grundideen var:

1. at samle den terminologiske ekspertise i Norden (E. Selander, H. Spang-Hanssen)
2. at supplere denne ekspertise med den eksisterende viden i andre lande i Europa. Foredragsholderne kom især fra Østrig og Tyskland, hvor der i forvejen fandtes forskere med terminologi og fagsprog som speciale (H. Felber, R. Spiegel).

Denne model har vist sig at være nyttig og har givet gode resultater, hvorfor den senere også er blevet anvendt i Spanien og Sydamerika.

I det følgende vil jeg skelne mellem 'NORDTERM-interne' og 'NORDTERM-eksterne' aktiviteter.

NORDTERM-interne aktiviteter

For at kunne fremstille et nogenlunde fuldstændigt inventar af de emner, som NORDTERM har behandlet eller er blevet omtalt på NORDTERM-møderne, seminarer, symposier og konferencer siden 1976, har jeg baseret mig på

- NORDTERM-proceedings
- Proceedings fra faglige arrangementer i Norden
- Andre publikationer som kan henregnes til nordisk terminologiarbejde i videste forstand.

Når jeg taler om NORDTERM-proceedings, så må man være klar over at publikationerne til og med 1987 var af beskedent omfang, da NORDTERM-møderne endnu ikke havde den nuværende karakter, dvs. faglige arrangementer med efterfølgende møder i arbejdsgrupper og NORDTERM-forsamlingen.

En skarp skelnen mellem teoretiske og anvendelsesrelaterede bidrag er vanskelig. Ikke desto mindre kan man tale om rene teoretiske bidrag og en stor gruppe, der kan indeholde teoretiske elementer, men er dog overvejende anvendelsesrelateret.

Denne sidstnævnte gruppe omfatter følgende emnekredse, som selvfølgelig overlapper hinanden, men alligevel viser tyngdepunkterne (tallene angiver de år, hvori emnet er blevet behandlet i NORDTERM-proceedings).

1. Terminologi og samfund, videnssamfund, sociolingvistik (76, 81, 99, 03, 07).
2. Terminologiplanlægning (89, 91, 95, 97, 01). Under denne rubrik er der skrevet en hel del mere end det anførte antal publikationer i proceedings.
3. Terminologi og domæneproblematikken (99, 03, 05, 07). Dette område er relativt nyt som årstallene også indikerer; ikke desto mindre er der skrevet en del om dette emne, hvorfor antallet af anførte publikationer ikke afspejler realiteten.
4. Terminologi og sprogrøgt/sprogpolitik (83, 99, 03, 07). For dette emne gælder det samme som anført under pkt. 3.
5. Terminologi og fagkommunikation herunder virksomheder, institutioner, markedsføring af terminologi, kvalitetskontrol m.v. (81, 89, 93, 95, 97, 99, 03, 07). Dette emne har været genstand for drøftelser og diskussioner næsten under hele NORDTERMs levetid.
6. Terminologimanagement, herunder rationalisering, koordinering, lønsomhed etc. af terminologiarbejde (76, 78, 95, 01, 07). Til trods for at årstallene kunne indikere ringe interesse for dette emne, har dette område været genstand for flere artikler.
7. Nationalt terminologiarbejde (91, 97, 01, 07). De få her anførte publikationer giver et forvrænget billede, fordi informationer om netop dette emne tit er indeholdt i rapporter, der ikke nødvendigvis er del af proceedings.
8. Termbanker, vidensbanker, datalingvistik, sprogteknologi, vidensrepræsentation (78, 79, 83, 87, 89, 95, 97, 99, 01, 03, 05, 07). Som årstallene viser, er dette område kontinuerligt repræsenteret. NORDTERM-proceedings giver et godt billede af den udvikling, der har fundet sted i Norden.
9. Terminologi på bestemte fagområder og i institutioner/organisationer/faglige uddannelser (87, 95, 97, 99, 01, 03, 05, 07). For dette emne gælder det samme som for pkt. 7.
10. Terminologi og korpora (89, 99, 05). De få anførte publikationer afspejler ikke helt den stedfundne udvikling.

11. Terminologi og ordbøger – terminografi (91, 95, 01, 03, 05, 07).
12. Terminologi og standardisering (81, 89, 91, 97). Også på dette område er vore proceedings ikke repræsentative, fordi der er blevet udført langt mere arbejde. Man bør huske at standardiseringsdokumenter er lidet egnede for publicering i proceedings – dette som forklaring på en tilsyneladende ringe arbejdsindsats.
13. Terminologi og oversættelse/oversættere (83, 93, 95, 97, 99, 01, 03, 05, 07). Det kan ikke undre at netop fagoversættelse som centralt led i fagkommunikation har haft en fremtrædende plads i proceedings.
14. Terminologi og I&D (83, 85, 95, 01, 05, 07). Dette og det næste punkt er 'klassikere', der igen og igen tages op og diskuteres i lys af den pågående udvikling.
15. Terminologiuddannelse (76, 87, 89, 93, 97, 03, 07).

En gennemgående rubrik i proceedings er rapporter om projekter, institutioner etc., som kunne anbringes under punkt 6 og/eller 7. Indholdet er for det meste rent informativt og giver et billede af, hvordan især det anvendelsesorienterede terminologiarbejde har udviklet sig.

Når man vil give et billede af den teoretiske udvikling, så er proceedings alene ikke særlig informative, da for det meste kun bestemte, tit nøje afgrænsede delområder behandles. Et mere realistisk billede opstår, når man inddrager proceedings fra symposier, monografier og lærebøger, som enten behandler mere vidtfavnende teoretiske emner eller ligefrem dækker det meste af terminologiområdet.

Hvis man forsøger en emnemæssig strukturering, så kunne man passende skelne mellem:

1. Videnskabsteoretiske emner såsom:
 - terminologi som disciplin
 - terminologiske skoler
 - generelle problemer i forbindelse med terminologiforskning
 - terminologividenskab som anvendt videnskabsfilosofi, etc.
2. Fagsprogsforskning relateret til terminologi og fagkommunikation.
3. Terminologiteoretiske emner i snæver forstand:
 - Begreb, begrebsanalyse, begrebsmodellering, dynamiske begreber, genstand
 - Repræsentationsformer, terminologiske tegnmodeller, termer, ord, neologismer, ikke-verbale repræsentationsformer, definitioner etc.
 - Vidensordning, begrebssystemer, begrebsrelationer, ontologier, semantiske net, klassifikationer, tesaurusser
 - Præsentation og tilgængeliggørelse af terminologiske data herunder termbanker, terminologisk vidensrepræsentation, vidensbanker, ordbøger, recordformater, terminologisk relevante datakategorier etc. Herunder bør nævnes NORDTERMs første samling af datakategorier og NORDTERM-format.

Disse fire hovedområder kunne betegnes som terminologilærens mest centrale emner.

Derudover behandles i teoretiske arbejder følgende emnekredse:

- Terminologisk arbejdsmetode
- Deskription vs. præskription
- Terminologiplanlægning & standardisering

- Terminologi og kognition
- Terminologi og tekst
- Terminologiens terminologi
- Domæneproblematikken

Uddannelse i terminologi

Efter det første nordiske terminologikursus i 1978 fulgte tre arrangementer af lignende art, nemlig:

- 1982 Fackspråk och terminologi i Vasa, FIN
- 1985 2. nordisk terminologikursus i Skodsborg, DK
- 1990 Terminologiläran och dess relationer till andra områden i Mariehamn, Åland.

Alle fire nordiske kurser var forskerkurser og havde til formål at uddanne hhv. efteruddanne terminologiundervisere, -forskere og -rådgivere. Det kunne undre at denne serie ikke er blevet fortsat. Så vidt jeg kan bedømme det, er der to årsager til at det ikke blev til flere arrangementer af denne art. For det første kunne der ikke tilvejebringes bevillinger og for det andet var der kommet en del fagsproglige uddannelser i gang, hvori der indgik til dels ret omfattende terminologiske uddannelseselementer, dvs. behovet for at fortsætte serien var begrænset.

Desuden blev der afholdt kortere kurser (3 - 5 dage) for allerede praktiserende translatører og kurser for bestemte institutioner, fx for Norsk termbanks personale.

Man kan altså konstatere at der skete en ændring i uddannelsesarrangementernes art, som jeg mener, er en naturlig følge af, at der siden 90'erne har været tilstrækkelig mange undervisere i terminologi, især efter at der har dannet sig forskergrupper ved nogle nordiske højere læreanstalter. Som eksempler kan nævnes:

- Vasa Universitet
- Universitetet i Bergen og Norges Handelshøyskole ligeledes i Bergen
- Handelshøjskolen i København, tidligere Handelshøjskole Syd, Handelshøjskolen i Århus.

Men uddannelserne var ikke begrænset til højere læreanstalter, idet TNC, RTT og TSK ligeledes afholdt kurser og uddannelseskomponenter af forskellig art og for forskellige målgrupper. En kort bibliografi over terminologiske uddannelser, som i 1987 blev udarbejdet af NORDTERM AG 1, viser, at der allerede i 80'erne fandtes terminologiundervisning i alle nordiske lande og denne udvikling fortsatte stort set i 90'erne lige til i dag.

En særlig gren af terminologiuddannelsen er uddannelsen af forskere i terminologi – ofte kombineret med forskning i fagsprog, fagkommunikation eller datalingvistik. For denne – af gode grunde – reducerede personkreds – men dog ikke udelukkende for dem – blev der arrangeret (mini-) symposier og andre arrangementer som fx

- 1983 Seminar om datamaskinstøtta leksikografi og terminologi, Uppsala
- 1984 'Finns det en terminologisk medvetenhet i samhället i dag?' Hässelby Slott, Stockholm
- 1986 'Terminologi som reiskap i omsetjing og dokumentasjon', Kristiansand

- 1992 'Terminologi, edb & vidensteknik, Varde
- 1992 'Fagspråk i Norden', Lund
- 1996 'Terminologi – system og kontekst', Bergen
- Den efterhånden lange række af VAKKI-symposier i Vasa, samt andre forskningsrelaterede arrangementer samme sted.

I forbindelse med forskeruddannelsen er der blevet udarbejdet et ikke ubetydeligt antal speciale- og doktorafhandlinger om terminologiske emner i alle nordiske lande.

En yderligere uddannelsesaktivitet gennemføres direkte af NORDTERM, nemlig kurser, der afholdes i forbindelse med NORDTERM-møderne.

Uddannelser kræver nødvendigvis undervisningsmateriale. Her kan der skelnes mellem stort set tre slags:

- Lærebøger som fx Bodil Nistrup Madsens 'Terminologi. Principper & Metoder' (1999)
- Lærerens materialer, som er blevet til kompendier og
- Undervisningsmateriale, der fremstilles og kopieres til et bestemt kursus eller uddannelseskomponent.

På nogle videreførende uddannelseskomponenter bruges også bøger som 'Terminologi som Vetenskapsgren' (1997).

Eksterne aktiviteter og kontakter

Lige fra NORDTERMs grundlæggelse har der eksisteret en lang række kontakter udadtil, Kontakter, der frem for alt var knyttet til bestemte personer og deres aktiviteter. Disse kontakter kom selvfølgelig NORDTERM til gode og med årene er NORDTERM blevet til en integreret del af det internationale netværk. Det ville føre for vidt at beskrive alle aktiviteter og kontakter, hvorfor jeg vil begrænse mig til nogle centrale kontakter og aktiviteter.

Standardisering

NORDTERMs AG4 var den gruppe, der tidligt og særdeles aktivt deltog i det internationale standardiseringsarbejde. Norden var og er repræsenteret i næsten alle SCer og WGer af ISO/TC 37, som udarbejder grundlæggende standarder for det terminologiske arbejde. AG4 har været i stand til at gøre sig markant gældende i dette internationale samarbejde ved at udarbejde en lang række dokumenter, der indgik og stadig indgår i den ellers relativ langsomme og til dels møjsommelige arbejdsproces. Da der afholdes ret mange afstemninger og da hvert land har en stemme, er Norden i en gunstig position.

Infoterm

Infoterm er et internationalt informationscentrum for terminologi i Wien. Kontakterne til denne institution har været snævre, især i de første 25 år. Efter Infoterm's omstrukturering eksisterer disse kontakter stadigvæk, men er mindre udprægede. Infoterm og senere TermNet udgiver et tidsskrift – TermNet News – hvori NORDTERM blev præsenteret i nr. 12 – 1985 – Special Issue on the Nordic Countries. Denne publikationsmulighed har altid været åben for NORDTERM.

Takket være de gode kontakter til Infoterm, deltog en nordisk forsker som underviser i det første terminologiseminar for forskere i Spanien (1983) og i Venezuela (1983) (1 uge).

Et lignende seminar blev gennemført i 1985 i Surrey, GB (1 uge).

IITF – Internationales Institut für Terminologieforschung

IITF blev grundlagt i december 1989 af Infoterm i Wien. Siden da har IITFs formand altid været en person fra Norden, hvilket ikke er helt uinteressant, når det gælder spredning af de nordiske resultater inden for forskning og anvendelse til kolleger og institutioner i udlandet. På denne måde er der blevet etableret værdifulde kontakter og udført produktivt samarbejde. Af konkrete resultater kan bl.a. nævnes:

- Terminologikurser i Madrid og Granada.
- Terminologikurser i Buenos Aires (Argentina) efter den nordiske model fra 1978 og 1985, da Sydamerika midt i 90'erne stort set havde de samme startproblemer som NORDTERM – først og fremmest mangel på uddannede terminologer.
- Terminologikurser i Valparaiso (Chile) og Lima (Peru).
- En hel serie af terminologikurser i Medellín (Colombia) i samarbejde med kolleger fra Tyskland og Østrig.

Ligeledes fra Norden kom stødet til et terminologiteoretisk tiltag i forbindelse med de europæiske fagsprogssymposier. Disse symposier finder sted hvert andet år. Allerede i 1997 i København var de nordiske forskere stærkt repræsenteret og dominerede med deres bidrag adskillige terminologi-workshops af mere teoretisk karakter.

I 2001 i Vasa begyndte en serie af kollokvier om terminologi inden for rammerne af LSP-symposierne – initiativet udgik fra Norden. Serien blev fortsat i 2003 i Surrey med et heldags-kollokvium og i 2005 i Bergamo med et kollokvium på 1½ dag. Emnerne var:

- 2001 'Terminology Science at the Crossroads?' (8 nordiske talere) publiceret i 'Terminology Science & Research', vol. 12 & 13 (2001 + 2002). Formålet med dette kollokvium var at belyse og kritisere terminologividenskabens teoretiske og videnskabsteoretiske ansatser.
- 2003 'The Theoretical Foundations of Terminology Comparison between Eastern Europe and Western Countries' (3 nordiske talere) (Ergon-Verlag, 2006). Efter Sovjetunionens sammenbrud gik en række gamle kontakter tabt og mange russiske terminologiforskere søgte til andre fagområder. Der var således et hul på ca. 15 år, hvor kontakterne var sporadiske og vor viden om den teoretiske udvikling yderst mangelfuld, ikke mindst på grund af sprogbarrieren. Ved dette kollokvium kunne vi på den ene side give vore russiske kolleger lejlighed til at fremlægge deres ansatser og på den anden kontrastere dem med de vestlige indfaldsvinkler. Jeg mener at det har været meget nyttigt at døren til vore russiske kolleger blev åbnet igen. Og så må vi jo også tage i betragtning, at russerne har en lang og særdeles interessant forskningstradition i terminologi, hvilket er langt fra kendt i alle terminologimiljøer i Europa.
- 2005 'Approaches to Terminological Theories. A Contrastive Study of the State-of-the-Art' publiceret i 'Modern Approaches to Terminological Theories and Applications' (4 nordiske bidrag) (Peter Lang, 2006). Efter at de to første kollokvier havde forberedt en egentlig sammenligning af terminologiske teorier ved at gøre dem kendte for en større kreds, kunne det sidste skridt – en sammenligning – tages.

Denne serie har en fortsættelse i august i år i forbindelse med LSP-symposiet i Hamborg. Den planlagte titel er: 'New Voices in Terminology and Future Research Directions'. Størstedelen af arrangørerne er fra de nordiske lande.

Europæisk Terminologiforening - EAFT

EAFT blev grundlagt i 1996 i Kolding og er en sammenslutning af nationale europæiske terminologiorganisationer med internationale kontakter og samarbejdsaftaler. EAFT har organiseret en del internationale konferencer. Norden er repræsenteret i bestyrelsen. Mere detaljerede informationer findes fx i NORDTERM 14: 346ff.

Vurdering

Denne relativ korte og tilsyneladende alt for positive fremstilling af NORDTERMs interne og eksterne aktiviteter, kontakter og tiltag kunne måske forlede os til at blive lidt for selvglade. Selvfølgelig har der også været problemer af forskellig art, både på nationalt og nordisk plan, men ser man på de store udviklingslinier i NORDTERM, så har disse problemer ikke ført til ændringer i de generelle hovedmål, fordi det trods alt altid lykkedes at finde farbare veje og løsninger, som kunne accepteres og som holdt NORDTERM på en fælles kurs.

Hvad kan vi bogføre i vores favør?

1. NORDTERM har efterhånden fundet en organisationsform, der er fleksibel og rummelig nok til at omfatte alle terminologiinteresserede uanset deres forskellige indfaldsvinkler, arbejdsmæssige tyngdepunkter og forskningsinteresser.
2. NORDTERM-forsamlingen består i dag – i modsætning til de første 15 år – af 3 klart adskilte og definerede komponenter:
 - uddannelse i form af kurser
 - et symposium, der afspejler ganske godt de tiltag og arbejder der udføres i de enkelte lande og miljøer
 - den 'administrative' side, dvs. bestyrelsesmøde og ikke mindst møder i AGer, hvor fremtidige tiltag diskuteres og koordineres.

Denne kombination sikrer

- den nødvendige udviklingsdynamik inden for hele terminologiområdet i Norden
 - et højt informationsniveau med hensyn til andre delområder inden for terminologien
 - personlige kontakter som forudsætning for et frugtbart samarbejde – samarbejde er altid personafhængigt; en institution alene kan kun skabe rammebetingelser, men ikke udføre det egentlige arbejde.
3. NORDTERM er som sagt ikke bundet til en bestemt 'terminologisk skole' – et begreb, som i sig selv er yderst problematisk. Ganske vist startede vi i 1976 med en vis ballast fra Wien og Wüster, men en ensidig binding kan der ikke være tale om, selv om nogle har påstået det. Der har altid været en vis tendens til på den ene side at vurdere terminologi ud fra vore nordiske præmisser og på den anden at iagttage, vurdere og eventuel at overtage elementer fra andre terminologiske retninger. Dette sidste punkt – synes jeg – har været ret betydningsfuldt, fordi den gav os et større handlingsspillerum og intellektuel fleksibilitet. Mange af os læser ubesværet andre hovedsprog – flertal!!! – og kan således fuldbyrde den videnstransfer – i begge retninger – der sikrer en

dynamisk udvikling. Og der er ikke tale om en eklektisk sammenstilling uden syntetisering af ideer. Hvis vi sammenligner os med visse andre retninger, der virker 'lukkede', fordi deres forfægtere ikke i samme grad som vi kan overkomme sprogbarrieren og derved kan fuldbyrde den fornødne videnstransfer inden for vort interesseområde, står vi stærkt med mange åbenlyse fordele.

4. NORDTERM kan se tilbage på en kontinuerlig og dynamisk udvikling inden for anvendt terminologi. Derved forstår jeg hele den sektor, der har med terminologiproduktion, spredning og rådgivning at gøre – et mere moderne term er 'terminology management'. Som vi kan se ud fra publikationerne har den elektroniske databehandling været konstant igennem hele NORDTERMs levetid – og der er ikke blot tale om at vi har holdt os ajour. Tværtimod er der en række forskere og brugere, der er på forkant med udviklingen.
5. Med hensyn til terminologiforskning kan man konstatere at en del nationale forskningsmiljøer er opstået siden NORDTERMs grundlæggelse. Disse miljøer har gennemgående været produktive og har kunnet gøre sig gældende på internationalt plan. Særligt vigtig, synes jeg, er at der også er kommet en ny generation forskere til, hvilket naturligvis garanterer en kontinuitet, selv om de gamle forskere ikke altid er så gammeldags som det kunne se ud ved første øjekast.
6. Inden for standardisering kunne NORDTERM ligeledes gøre sig stærkt gældende, også inden for rammerne af TC37's nye struktur og udvidet målsætning.
7. Sprogplanlægning har en lang tradition i Norden, men en noget svagere teoretisk underbygning. Inden for dette felt kan man konstatere et retningsskift, idet de klassiske nordiske ansatser er trådt lidt i baggrunden. Deres plads er blevet indtaget af domæneproblematikken, som i allerhøjste grad indebærer terminologiske elementer, da domæner jo er faglige vidensområder. Længe før man på europæisk (og internationalt) plan begyndte diskussionen om kulturel og sproglig mangfoldighed, blev denne diskussion og forskning startet i Norden.
8. På plussiden kan NORDTERM bogføre de internationale kontakter og initiativer vi kan fremvise. De har givet os indflydelse på den europæiske udvikling. Også her er det et særligt kendetegn, at vort internationale engagement ikke begrænser sig til nogle bestemte retninger, men har været åbent til alle sider. Dette betyder dog ikke at alle kontakter hele tiden er og var lige intensive. Ikke desto mindre mener jeg at denne generelle åbenhed har givet os et højt informationsniveau med betydelig tematisk bredde.
9. Sidst men ikke mindst mener jeg at NORDTERMs uddannelseskoncept har været en succes, ikke mindst fordi det altid er blevet tilpasset til de skiftende behov. Efter begyndelsesfasen med en bred anlagt uddannelse begyndte ret tidligt en differentieringsproces, der tog højde for forskellige og til dels ret specifikke behov.

Hvad står der på minussiden?

1. Adskillige højere læreanstalter i Norden undergår p.t. strukturændringer med hensyn til både deres organisationsform (sammenlægninger) og art og karakter af deres uddannelser. I Danmark og i Norge (ved NHH) er de klassiske fagsprogsuddannelser for sprogmedarbejdere på forskellige niveauer under stærk revision. Den sproglige

mangfoldighed er blevet reduceret til fordel for engelsk og mange fagsproglige discipliner er blevet reduceret eller ligefrem afskaffet. Det betyder at terminologikomponenten, der jo nærmest pr. automatik var knyttet til disse discipliner, ofte ikke har fundet en ny plads, selv om man bestræber sig på at bevare en fagkommunikationskomponent i de nye uddannelser. Denne situation kan føre til at terminologiuddannelsen – og på længere sigt også terminologiforskningen – kan lide et tilbageslag. Her kunne der ligge et fremtidigt arbejdsområde for NORDTERM.

2. Anvendt og teoretisk terminologiforskning er ikke lige stærkt repræsenteret i alle nordiske lande. Dette kan skyldes flere, ofte også traditionsbetingede årsager. Ikke desto mindre ville det være ønskeligt, hvis der kunne etableres en vis ligevægt mellem de to terminologiske aktivitetsområder i alle nordiske lande og sprogsamfund.
3. Ganske vist har der været kontakter til det færøske og grønlandske sprogsamfund, men et tættere samarbejde med NORDTERM har ikke fundet sted. Måske vil det være en ide at motivere disse samfund ved at gøre dem opmærksom på domæneproblematikken og ad denne vej skabe en bæredygtig og overbevisende argumentation for at knytte sig tættere til NORDTERM.

NORDTERMs fremtid

Desværre mangler jeg profetiske evner, men jeg kan dog forsøge at give et bud på, hvad jeg anser for at være centrale anliggender i fremtiden.

1. En central opgave vil være at holde fast på kravet om fagkommunikation på modersmålet, hvilket implicerer udvikling og bearbejdelse af de nationale terminologier. Thi giver vi slip på dette krav, må vi se faren i øjnene, at vore sprog bliver andenrangssprog med hensyn til at kunne blive anvendt i fagkommunikation. I værste fald ville NORDTERM blive overflødig. Da der imidlertid er internationale og nationale institutioner på banen (Unesco, EU, nationale sprognævn), der i de senere år er gået ind for flersprogethed, også inden for fagkommunikation, vil det være en ide at søge øget kontakt og samarbejde med institutioner med sådanne sprogpolitiske målsætninger. En klar defineret sprogpolitik findes p.t. ikke og så længe diskussionen er i gang, er der også muligheder for at influere fremtidige beslutninger. Måske ville en officiel erklæring/manifest om flersprogethed som krav fra NORDTERMs side være et godt tiltag.
2. I betragtning af de til dels ændrede studiestrukturer ved de højere lærestudier skulle NORDTERM overveje, hvordan et højt terminologisk uddannelsesniveau kan fastholdes, hvis de nye studier ikke kan tilfredsstille terminologiuddannelsen.
3. En permanent opgave vil være at fastholde og fremme den anvendte og teoretiske terminologiforskningen. Da terminologisk grundforskning for det meste er relateret til højere lærestudier og dertil en begrænset personkreds, anser jeg det for at være væsentligt at sikre fremvæksten af en ny forskergeneration og evt. at skabe grobund for yderligere forskningsmiljøer ud over de allerede eksisterende.
4. Ligeledes en permanent opgave vil være at bevidstgøre terminologibrugere (virksomheder, institutioner, organisationer) om terminologien som produktionsfaktor. Hvis det lykkes at skabe en større efterspørgsel for

terminologer, vil det måske også influere på fagkommunikations- og terminologiuddannelserne.

5. Terminologiuddannelserne – uanset i hvis regi de gennemføres – bør gennemgå en revision, der tager højde for de seneste 10 års udvikling på området. Det er en kendsgerning at vi står over for en teori- og metodepluralitet, der p.t. langtfra altid afspejles i terminologiuddannelserne.

Jeg er godt klar over at nogle af disse tiltag er besværlige og et positivt resultat er ikke sikkert, men de er sandsynligvis livsnødvendige i det lange løb, hvis NORDTERM vil forblive på forkanten af udviklingen og udøve indflydelse på nationalt og internationalt plan.

LITTERATURHENVISNINGER

- Actas. 1er Seminario Nacional de Terminología* (1984), 11 al 15 de abril de 1983, Universidad Simón Bolívar: Caracas.
- Budin, G., Laurén, C., Picht, H., Pilke, N., Rogers, M., Toft, B. (Hrsg.) (2006): *The Theoretical Foundations of Terminology Comparison between Eastern Europe and Western Countries*. Proceedings of the Colloquium held on 18 August 2003 in Surrey, Guilford, UK in conjunction with the 14th European Symposium on Language for Special Purposes (LSP). Ergon Verlag: Würzburg.
- Fagspråk i Norden*. (1993), Rapport fra en konferanse i Lund 4. – 6. des. 1992. Nordisk Språksekretariats Rapport 19; Oslo.
- Felber, H., Picht, H. (1984): *Métodos de Terminología y Principios de Investigación Terminológica*; Hispanoterm, Instituto "Miguel de Cervantes". CSIC.: Madrid.
- Finns det en terminologisk medvetenhet i samhället i dag?* (1984) Rapport från ett Nordterm-seminarium den 28. – 29. maj 1984 på Hässelby Slott, Stockholm. TNC . Stockholm.
- Laurén, C.; Myking, J. Picht, H. (2004): *Sprache, Domäne und Domänendynamik. Fachsprache*, 26. Jahrgang/Vol.; Heft 1-2; 5-13.
- Laurén, C., Nordman, M. (red.) (1996): *Fackspråk i olika kontexter. Forskning i Norden*. Vaasan Yliopiston Julkaisuja; Vaasa.
- Laurén, C., Myking, J., Picht, H. (1997): *Terminologi som vetenskapsgren*. Studentlitteratur: Lund.
- Lomheim, S. (red.) (1987): *TERMINOLOGI som reiskap i omsetjing og dokumentasjon*. Rapport frå konferansen 22. – 23. mai 1986. Institutt for fagomsetjing Agder Distriktshøgskole, Kristiansand, RTT: Oslo.
- Madsen, B. Nistrup (1999): *Terminologi. Principper & metoder*. Gads Forlag: København.
- Myking, J., Sæbøe, R., Toft, B. (red.) (1996): *Terminologi – system og kontekst*. Nordisk minisymposium 1996. Noregs forskningsråd; KULTs skriftserie nr. 71: Oslo.
- Nordic Terminological Record Format (NTRF)*. RTT: Oslo.
- Seminar om datamaskinstøtta leksikografi og terminologi*. Uppsala, 5. og 6. Okt. 1983. NOTED, Norske Terminologidata, Rapportserie nr. 3: Bergen.
- Nuopponen, A., Toft, B., Myking, J. (red.) (2000): *I terminologins tjänst. Festskrift för Heribert Picht på 60-årsdagen*. Vaasan Yliopiston Julkaisuja; Vaasa.
- Picht, H. Draskau, J. (1985): *Terminology: An Introduction*. University of Surrey, Department of Linguistic and International Studies: Surrey.

- Picht, H. (1999): Einige Überlegungen zur nicht-sprachlichen Repräsentation von Gegenständen und Begriffen. *SYNAPS*; Institutt for språk, Norges Handelshøyskole Arbeidspapirer; Instituttserie nr. 3/99; Bergen. 1 - 50.
- Picht, H. (ed.) (2006): *Modern Approaches to Terminological Theories and Application* Linguistic Insights no. 36; Peter Lang; Bern.
- Picht, H., Toft, B. (eds) (2001 & 2002): *Terminology Science at the Crossroad*. Terminology Science & Research vol. 12 & 13. TermNet Publisher: Wien.
- Terminologi, edb & vidensteknik*. Proceedings af 2. nordisk symposium; Handelshøyskolen Syd: Varde, 22. – 23. maj 1992.
- Special Issue on the Nordic Countries* (1985), TermNet News 12, Infoterm: Wien.

Bilag 1

NORDTERM-proceedings

1. Nordterm 1976. Terminologisk samarbeid i Norden. Seminarium i Stockholm 22. 23. april 1976. Tekniska Nomenklaturcentralen.
2. NORDTERM. Terminologisk samarbeid i Norden. Bergen 17. februar 1977. Arrangør: Nordisk institutt, PDS, Universitetet i Bergen, Norsk språkråd, Rådet for teknisk terminologi RTT.
3. NORDTERM. Terminologisk samarbeid i Norden. København 24. april 1977. Arrangør: Handelshøyskolen i København; Nordisk Språksekretariat.
4. NORDTERM. Terminologisk samarbeid i NORDEN. Helsingfors 21. – 22. maj 1978. Arrangører: Centralen for Teknisk Terminologi, Forskningscentralen för de Inhemsl Språken.
5. NORDTERM 83. Seminarium: Datorstött terminologiarbete; 3. – 5. maj 1983 plenarmöte 5. – 6. maj 1983
6. NORDTERM 85. Reykjavík 27. – 29. juni 1985. Íslensk málnefnd Aragötu 9, IS-10 Reykjavík.
7. NORDTERM 1987. Oslo 14. – 16. mai 1987. Rådet for teknisk terminologi Riddervolds gate 3, N-0258 Oslo 2.
8. Nordterm-symposium 1989 "Terminologi, edb og vidensteknik". NORDTERM Varde, 2. – 3. juni 1989.
9. Nordterm-symposium 1991 "Behovet og nytten av terminologisk arbeid på 90-tallet". NORDTERM 5; Esbo, 25. – 27. april 1991; Tekniikan Sanastokeskus, Helsinki 1993.
10. NORDTERM-symposium 1993 "Lägesrapport över terminologiarbetet i Norden 1993". NORDTERM 6; København, november 1993. Tekniska nomenklaturcentrale Stockholm 1995.
11. NORDTERM 1995. Terminologi och kvalitet. Nordterm-symposium Hvalfjarðarstrand, Island, juni 1995. Terminologie
12. Nordterm 97; Guovdageaidnu 24. – 27. juni 1997; NORDTERM 9; Utgitt af Nordterm av: Rådet for teknisk terminologi (RTT), Oslo 1997.
13. Nordterm '99; Schæffergården 13. – 15. juni 1999; NORDTERM 10. Udgivet af Nordterm af: DANTERMcentret, Bernhard Bangs Allé 17 A, 1, 2000 Frederiksberg.
14. NORDTERM 2001 Nordterm 2001. Rapport från Nordterm 2001. Tusby, Finland den 13. – 16. juni 2001.
15. NORDTERM 2003, 'Terminologiskt Smörgåsbord'; Visby, Sverige 11. – 14. juni 2003, NORDTERM 12, UTGIVEN FÖR Nordterm av: Terminologisentrum TN Västra vägen 7 B, SE-169 61 Solna; 2005.

16. NORDTERM 2005, 'Ord og Termer', Reykjavík 9. – 11. juni 2005, NORDTERM 14; UDGIVET FOR Nordterm af: Islensk málstöð, Neshaga 16, 107 Reykjavík, 2006.

Bilag 2

Nummererede NORDTERM-publikationer

- NORDTERM 1: Nordterms stadgar (finns på Nordterms webbplats (www.nordterm.net))
NORDTERM 2: Terminologins terminologi, maj 1989
NORDTERM 3: Nordterm-symposium 1989: 'Terminologi, edb og vidensteknik', H. Picht, ed., Varde 1990.
NORDTERM 4: Terminologiläran och dess relationer till andra områden. Nordisk forskarkurs i Mariehamn, Åland, september 1990; Stockholm 1992.
NORDTERM 5: Nordterm-symposium 1991: 'Behovet och nyttan av terminologiskt arbete på 90-talet'; Helsingfors 1993.
NORDTERM 6: NORDTERM-symposium 1993: 'Lägesrapport över terminologiarbetet i Norden 1993; Stockholm 1995.
NORDTERM 7: Nordterm-symposium 1995 "Terminologi og kvalitet"
NORDTERM 8: Guide to Terminology, Suonuuti, Heidi
NORDTERM 9: Nordterm '97, Guovdageaidnu 24. – 27. juni 1997; Oslo 1997.
NORDTERM 10: Nordterm' 99, Schæffergården 13. – 15. juni 1999, København 2000.
NORDTERM 11: Nordterm 2001, Tusby, Finland den 13. – 16. juni 2001
NORDTERM 12: Nordterm 2003: 'Terminologiskt smörgåsbord', Stockholm 2005.
NORDTERM 13: Terminologins terminologi. Udkommer på nordterm.net
NORDTERM 14: Nordterm 2005: 'Ord og termer', Reykjavík 2006.

NINA PILKE
VASA UNIVERSITET, INSTITUTIONEN FÖR NORDISKA SPRÅK

Kommentar till professor Pichts föredrag ”NORDTERM – et forum med tradition och fremtid”

Jag tackar organisationskommittén för förtroendet att få kommentera professor Pichts plenarföredrag.

NORDTERMS roll och betydelse för terminologin i Norden och utanför Norden

Professor Laurén hos oss vid Vasa universitet brukar säga att det tar ca 10 år att bygga upp en innovation, t.ex. ett forskningsprojekt till någonting som börjar ge resultat. Inom ramen för de 10 första åren lade man inom Nordterm klokt nog en stabil grund genom bl.a. de berömda nordiska terminologikurserna som varade i två veckor med ett tätt schema från tidig morgon till sen kväll, även på lördagar (söndagarna har varit vilodagar enligt den dokumentation som jag har haft tillgång till). Forskarkurserna nådde sina två centrala mål mer än väl:

- 1) at inddrage og interessere flere mennesker i terminologiarbejde
 - > Det kom flera människor med i terminologiarbetet
- 2) at danne et bredere, også teoretisk underbygget grundlag gennem terminologiundervisning i de enkelte lande
 - > Terminologiundervisningen fick en teoretisk grund i Norden

Dessa mål kan ses som primära även i ett större sammanhang: de bidrar till att det nordiska samarbetet främjas och säkras.

Nordterm har nu hunnit fungera i drygt 30 år och professor Pichts utförliga genomgång visar att det har hänt mycket både internt och externt under denna tid vad gäller både det praktiska terminologiarbetet och den teoretiska forskningen. Den koordinering som har gjorts inom ramen för Termdist-samarbetet visar att Norden ser ut att ha blivit självförsörjande inom så gott som alla områden inom terminologin. Inom ramen för Termdist har vi utarbetat en expertlista med 78 namn som täcker ett vitt spektrum av specialområden inom terminologi.

En viktig aspekt i Nordterm-sammanhang är att man arbetar starkt för de nordiska språken och ger de stora språken en biroll i det hela. Det som står på konferenssidan för denna konferens är på sitt sätt unikt i dagens värld:

”Konferansespråk: skandinavisk (dansk/norsk/svensk). Foredrag på engelsk aksepteres også.”

Det faktum att man har gett de nordiska språken en särställning i Nordterm har dock inte varit ett hinder för det internationella samarbetet. Kontakterna ut till det övriga Europa och till hela världen har skapats och skötts noggrant från första början. Det nordiska arbetet inom terminologi är därför känt ute i världen och vi vet vad som händer utanför de nordiska länderna.

Inom Nordterm finns det tolerans och vidsynthet, målmedveten planering och ett agerande utgående från de nordiska premisserna. Vår styrka i Norden är att man inom Nordterm besitter

många slag av kunnande. Från första början har det också funnits rum för kreativitet och en humanistisk livssyn inom en tekniskt inriktad verksamhet, i mapparna från terminologikursen i Vasa 1982 hittade jag bl.a. några dikter som kursdeltagarna skrivit under kursen.

Några ord om framtiden

Som historien tydligt visar byggs en fungerande helhet upp av både större och mindre individuella insatser. Var och en av oss fungerar som en Nordterm-agent och gör på olika nivåer det som är möjligt inom språkpolitik, terminologisk utbildning, rekrytering av en ny forskargeneration och marknadsföring av terminologi.

Det viktiga i detta sammanhang är att vi samarbetar och diskuterar vad som görs och vilka effekter våra bidrag har haft samt koordinerar det hela med tanke på framtidens behov.

Detta gjordes för några år sedan (hösten 2004) mycket framgångsrikt i Stockholm när nordiska terminologer samlades under två dagar för att diskutera, lära av varandra och utbyta erfarenheter om marknadsföring av och undervisning i terminologi. Vid seminariet föddes bl.a. en idé om en gemensam nordisk magisterutbildning i terminologi – en idé som förhoppningsvis förverkligas inom den närmaste framtiden (Termdist). I Nordterms stadgar står det att Nordterm inte har någon egen finansiering. Alla de aktiviteter som vi hört om kan förstås inte ha varit helt och hållet gratis vilket betyder att de samarbetande organen, alltså bl.a. ni som deltar i Nordterm i Bergen, har varit aktiva och framgångsrika i att söka medel. Nordterm är en unik organisation även på denna punkt.

BIRTHE TOFT
SYDDANSK UNIVERSITET

Kommentarer til H. Pichts plenumsforedrag ”NORDTERM – et forum med tradition og fremtid”

Udsagn (1): ”Nordterm er ikke bundet til en bestemt ’terminologisk skole’ – et begreb som i sig selv er yderst problematisk”

Kommentar: Jeg er helt enig. Det er dejligt, at vi endelig kan slippe for at diskutere forskellige ’skoler’, når der i virkeligheden blot er tale om forskellige tilgange og forskellige vægtninger, der supplerer hinanden, eller med andre ord: metodepluralitet.

Udsagn (2): ”En permanent opgave vil være at bevidstgøre terminologibrugere om terminologien som produktionsfaktor .. (og dermed) skabe større efterspørgsel efter terminologer, hvilket måske også vil influere på uddannelserne”

Kommentar: Jeg er kun delvis enig i udsagnet. Mange brugere er allerede bevidstgjort om terminologiens betydning, også økonomisk. Efterspørgselen efter terminologer og terminologisk arbejde er også stigende, i hvert fald i Danmark. Dog har dette endnu ikke haft tilstrækkelig indvirkning på planlægningen af de forskellige uddannelser, hvori terminologi kan og bør indgå som komponent.

Udsagn (3): ”En revision af terminologiuddannelserne bør tage højde for de seneste 10 års udvikling på området, herunder for den teori- og metodepluralitet, vi står overfor”

Kommentar: Jeg vil gerne have uddybet, på hvilken måde det bedst kan føres ud i praksis?

Udsagn (4): ”En opgave for NORDTERM er at holde fast på kravet om fagkommunikation på modersmålet, hvilket implicerer udvikling og bearbejdelse af de nationale terminologier”

Kommentar: Enig. Domæneforsvar bliver en stadig vigtigere opgave for både teoretikere og praktikere, hvilket selv danskerne nu har indset.

Udsagn (5): ”De gamle forskere er ikke altid så gammeldags, som det kunne se ud til ved første øjekast”

Kommentar: Hvis Heribert Picht er en ’gammel forsker’, så er udsagnet sandt!

SEKSJONSINNLEGG

GISLE ANDERSEN
UNIFOB AKSIS (UNIVERSITETET I BERGEN)

Terminologi som språkressurs og forskningsinfrastruktur

I den senere tid har det vært et økende fokus på å bygge opp forskningsinfrastrukturer både nasjonalt og internasjonalt. Innenfor humanistiske fag er det gjort strategiske forsøk på å fremme språkressurser som en type forskningsinfrastruktur. Dette innlegget beskriver terminologiens rolle som språkressurs og forskningsinfrastruktur i lys av nye nasjonale og internasjonale satsninger på disse feltene. Framstillingen tar utgangspunkt i det grunnleggende syn at flerspråklig terminologi ikke bare er viktig for å fremme forståelse og kommunikasjon på tvers av språk innenfor ulike fagområder, men også at terminologien har en viktig funksjon innenfor enkeltspråk som kunnskapsbærende element i forskning og utvikling.

Det er lett å finne språkpolitiske argumenter for arbeidet med terminologi. Etter min mening bør vi også være opptatt av de forskningspolitiske og teknologiske argumenter for fagspråklig arbeid med begrepsavklaring, begrepsrelasjoner osv. Jeg vil her forsøke å dreie noe av oppmerksomheten i den retningen. Jeg er opptatt av både nasjonale og internasjonale perspektiver når det gjelder betydningen av terminologiinnsats, og vil gjøre rede for noen nye forskningspolitiske satsinger i Norge, Norden og Europa, og, enda viktigere, gjøre rede for terminologiens relevans knyttet til aktuelle utlysninger av midler til forskningsinfrastruktur.

Flere av innleggene ved årets konferanse har allerede problematisert følgende: Arbeidet med norsk terminologi befinner seg i en, i beste fall, uavklart situasjon. Det finnes mange tidligere utviklede terminologiresurser som ligger brakk og ikke ivaretas på en forsvarlig måte, slik som dataene fra Norsk termbank og Rådet for teknisk terminologi. Samtidig ser vi at mange miljøer er i full gang med å utvikle ny terminologi, stort sett på eget, ofte entusiastisk, initiativ, slik som arbeidet med *Den grønne ordboka*, arbeidet med brannfaglig og maritim terminologi osv. Det er neppe særlig kontroversielt å hevde at arbeidet med terminologi bør koordineres på nasjonalt plan. Både brukere av terminologi (f.eks. fagoversettere) og terminologiutviklere har interesse av at det som finnes av eksisterende terminologiresurser, blir ivaretatt. Tilgangen til norsk terminologi kan gjøres atskillig enklere hvis man får en enhetlig tilgang til kvalitetssikret norsk terminologi, samlet i en felles terminologiportal på nettet.

For å få dette til i overskuelig framtid er det nødvendig å understreke terminologiens rolle som språkressurs og som en betydelig komponent i det som kalles forskningsinfrastruktur. I det følgende vil jeg ta for meg to initiativer som jeg tror blir betydningsfulle for arbeidet med norsk terminologi i tiden framover. Det første initiativet foregår på europeisk plan i form av et bredt og omfattende prosjekt for å koordinere arbeidet med språkressurser (CLARIN). Det andre er et norsk initiativ som også har en nordisk relevans, og det er knyttet til det etter hvert så velkjente begrepet Norsk språkbank.

Hva er forskningsinfrastruktur?

Hva er forskningsinfrastrukturer, og hva slags bidrag kan terminologi og fagspråk tilføre forskningsinfrastrukturer? Innenfor EUs rammeprogram for forskning og teknologiutvikling er forskningsinfrastruktur definert som følger:

the term “research infrastructures” refers to facilities that provide essential services to the scientific community for basic or applied research. ... They may concern the whole range of scientific and technological fields, from social sciences to astronomy, going through genomics or nanotechnologies. Examples include libraries, databases, biological archives, clean rooms, communication networks, ... accelerators, telescopes. They may be “single-sited”, “distributed”, or “virtual”. Research infrastructures are essential tools for the development of leading-edge research in Europe in scientific and technological fields. (Working document on the research infrastructures in FP7)

Vi ser av definisjonen at forskningsinfrastruktur dreier seg om mange ulike former for vitenskapelig utstyr som forskere og teknologiutviklere kan ha bruk for. Det omfatter fysisk utstyr som laboratorier, teleskop og isbrytere, men også – og det er viktig i vår sammenheng – databaser og arkiver og andre ressurser som foreligger i elektronisk form. Ressursene kan være fysisk plassert på ett sted, for eksempel et laboratorium eller en reaktor, eller det kan være tale om distribuerte ressurser, som altså befinner seg fysisk på mange ulike steder, men som mange forskere har tilgang til ved hjelp av moderne datateknologi. Merk at når vi snakker om ”forskning” i denne sammenhengen, så må dette ikke tolkes snevert til å bety utelukkende akademisk grunnforskning, men også næringslivsforskning, teknologiutvikling og innovasjon, i og for seg ethvert faglig og vitenskapelig arbeid.

Hensikten med å legge til rette for oppbygging og bruk av forskningsinfrastrukturer er, som siste del av definisjonen viser, å effektivisere tilgangen til nødvendig utstyr og grunnressurser og dermed gjøre Europa mer konkurransedyktig. Forskningsinfrastruktur er et nødvendig forskningspolitisk virkemiddel i vår teknologiserte og globaliserte verden. Satsing på forskningsinfrastruktur er svært framtreddende innenfor det nylig igangsatte syvende rammeprogrammet (FP7). Dette understrekes av at én av fire hovedsatsingsområder er ”Capacities”-delen av FP7, som finansierer oppbygging av forskningsinfrastruktur.

Rasjonalet bak prioriteringen av forskningsinfrastrukturer er at forskning og vitenskapelig arbeid i sin natur er grenseløse, mens mange europeiske forskningsfelt er preget av små og spredte forskningsmiljøer. I Europa er det et stort behov, innenfor de fleste fagområder, for å koordinere forskningsinnsats på tvers av institusjoner og over landegrenser og kontinenter, og for å utvikle felles standarder, metoder og ressurser. Globaliseringen gjør dette både mulig og nødvendig. Forskningsinfrastrukturer er betydningsfulle fordi de gir tilgang til eksisterende ressurser på tvers av institusjoner, regioner, og land. Dette er ikke minst viktig innenfor samfunnsvitenskap og humaniora, hvor det er et særlig behov for å koordinere arbeidet med forskningsdata som er spredt og atskilt ved språklige og kulturelle barrierer. Her er det mest aktuelt å bygge opp såkalte e-infrastrukturer, altså elektroniske databaser og samlinger. Det er i denne sammenhengen at arbeidet med terminologi har en viktig funksjon, som jeg straks skal komme tilbake til.

At dette behovet er erkjent på nasjonalt, nordisk og internasjonalt plan, kommer til uttrykk gjennom utlysninger av forskningsmidler som er spesifikt dedikert til oppbygging av forskningsinfrastrukturer. I Norge har Forskningsrådet (NFR) stilt midler til rådighet gjennom et program kalt AVIT – Avansert vitenskapelig utstyr. Dette gir midler til arbeid med databaser og samlinger, i tillegg til å finansiere fysisk utstyr. Oppbyggingen av nasjonale teknologiplattformen innen FUGE-programmet (Funksjonell genomforskning) er også et viktig infrastrukturtiltak. NFR er dessuten i ferd med å etablere et nasjonalt veikart for forskningsinfrastruktur, og driver for tiden med et kartleggingsarbeid for å definere det nasjonale behovet. Et samlet norsk språkforskningsmiljø har kommet med innspill for å få

språkressurser plassert på det nasjonale veikartet (gjennom prosjektet NO_CLARIN). Det vil komme nye programmer og utlysninger fra NFR etter at første versjon av veikartet er gjennomarbeidet (ventes i 2008). På nordisk nivå har organisasjonen NordForsk (Nordisk ministerråd) lansert en helt ny støtteordning knyttet til fellesnordisk forskningsinfrastruktur, som blant annet skal styrke felles nordisk deltakelse i infrastrukturprosjekter, oppbygging og bruk av infrastrukturer. Ikke minst relevant er Europakommisjonens satsing gjennom det syvende rammeprogrammet. Bare i år innvilges 164 millioner euro til oppbygging av forskningsinfrastrukturer innen ulike felt. Fra før har EU kartlagt og beskrevet det europeiske behovet for dette gjennom organisasjonen ESFRI (European Strategy Forum for Research Infrastructures), et veikart med prioriteringer. Veikartet legger premissene for EU-tildelinger til infrastrukturtiltak.

Terminologiens relevans

Hva er så relasjonen mellom terminologi og forskningsinfrastruktur, og hva har terminologi med forskningsinfrastruktur å gjøre? Mitt syn er at disse to begrepene står i en nær relasjon til hverandre.

Fagspråklig samforståelse og begrepsavklaring er en nødvendig forutsetning for enhver koordinert forskningsinnsats. Målet med infrastrukturtiltak er å bygge opp ressurser som forskere kan benytte seg av, uavhengig av språklige og kulturelle skillelinjer. For å bygge opp slike strukturer trengs systematisert fagkunnskap på tvers av språk. Gjennom prosjektene møtes eksisterende forskningstradisjoner, og terminologien er det som skal til for at innsatsen lar seg koordinere. Derfor er terminologi, langt på vei, en forutsetning for oppbygging av enhver forskningsinfrastruktur. Uavhengig av hvilket fagfelt det dreier seg om, trengs det begrepsavklaring, definisjoner, beskrivelser av relasjoner av typen synonymi/hyponymi/hyperonymi, og eventuell avklaring av tolkningsforskjeller for ulike begrep hos ulike aktører. Terminologien er altså viktig som byggestein for forskningsinfrastrukturer innen ulike fagfelt.

Videre kan terminologier i seg selv betraktes som forskningsinfrastruktur. Terminologi inngår blant annet som en viktig bestanddel av den infrastrukturen som vi kaller språkressurser. Termer, definisjoner og begrepsrelasjoner er sentrale komponenter for faglige formål, også språkvitenskapelige og språkteknologiske formål. Det flerspråklige aspektet ved terminologi er særlig viktig, og terminologi utgjør en viktig forutsetning for flerspråklige teknologier og forskning på tvers av språklige barrierer. EUs plan for oppbygging av forskningsinfrastrukturer omfatter koordinering av arbeidet med språkressurser. Terminologi og fagspråk omfattes av dette initiativet. Derfor er et infrastrukturprosjekt som CLARIN, som omtales nærmere i neste avsnitt, viktig i en terminologisammenheng.

Språkressurser som infrastruktur

Innenfor humaniora har et infrastrukturprosjekt allerede fått tildelt midler fra FP7, nemlig CLARIN-prosjektet (Common Language Resources and Technology Infrastructure). Prosjektet er et av de prioriterte initiativene på ESFRI-veikartet. Det er et alleuropeisk initiativ om finansiering av oppbygging av en bredt anlagt forskningsinfrastruktur for språkressurser og -teknologi. Deltakerinstitusjonene omfatter alle europeiske land. Universitetet i Bergen er norsk deltaker i konsortiet og nasjonal koordinator overfor øvrige norske fagmiljøer. Prosjektet er finansiert fra januar 2008. Tabellen nedenfor viser den nordiske deltakelsen i CLARIN-nettverket.

Danmark	Center for Sprogteknologi, Københavns universitet, Dansk sprognævnd, Det danske sprog- og litteraturselskap
Finland	CSC - the Finnish IT Center for Science, Helsinki universitet
Island	Islands senter for språkteknologi
Norge	Universitetet i Bergen / Aksis Unifob, Universitetet i Oslo, NTNU, Universitetet i Tromsø
Sverige	Lund Universitet, Språkbanken ved Göteborgs universitet, Dept. of Speech, Music and Hearing/CSC/KTH, Uppsala universitet

Prosjektets overordnede mål er å etablere en integrert elektronisk forskningsinfrastruktur for språkressurser og -teknologi til nytte for en lang rekke formål innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Infrastrukturen er en viktig forutsetning for forskning på språk som studieobjekt og som innholdsberer, og vil ha betydning for forskning, utvikling og undervisning innenfor en rekke felt som ikke bare omfatter språkteknologi og språkvitenskap, men også andre fagfelt. Slik CLARIN-konsortiet ser det, er terminologi en viktig del av språkressurser, og terminologier vil være en del av infrastrukturens endelige portefølje. Derfor er dette initiativet viktig for nordiske miljøer som er opptatt av terminologi og fagspråk.

Det er med andre ord god grunn for nordiske aktører innen terminologi og fagspråk til å forholde seg til nasjonale og felleseuropeiske initiativer knyttet til forskningsinfrastruktur. Særlig vil EUs rammeprogram blir en viktig arena for terminologiarbeid framover. Det er viktig for terminologiutviklere å gå i dialog med miljøer som planlegger å bygge opp forskningsinfrastrukturer, og for miljøene knyttet til Nordterm å bidra til oppbygging av nasjonale og internasjonale infrastrukturer.

Norsk språkbank

Det andre initiativet jeg skal ta for meg, er Norsk språkbank. Det har i en tiårsperiode vært arbeidet for å få etablert en språkbank i Norge. En språkbank er en samling av språkressurser i form av store mengder tekst og tale som er elektronisk lagret og tilrettelagt for ulike typer bruk og gjenbruk, særlig tenkt brukt til utvikling av språkteknologiske produkter. Språkressurser omfatter primærressurser som tekstdatabaser (korpus), taledatabaser og leksikalske databaser og sekundærressurser som språkbehandlingsverktøy/programvare som er utviklet på grunnlag av primærressurser, samt kunnskapssystemer som grammatikker, ordnett, terminologi, ontologier osv. Formålet med en slik ressursamling er at den skal danne grunnlag for utvikling av språkteknologiske produkter og språkvitenskapelig forskning. Norske fagmiljøer som driver med forskning og utvikling innen språkteknologi, har behov for omfattende språkressurser som representerer den språklige bredden som karakteriserer Norge som språksamfunn. Oppbygging av slike ressurser er kostbart, og det har gjennom en rekke utredninger vært slått fast at oppbyggingen er en nasjonal oppgave. Det nasjonale ansvaret er framhevet blant annet i:

- *Norsk språkbank* – utredning om et nasjonalt korpus for språkteknologi, 1999
- *Handlingsplan for norsk språk og IKT*. Rapport lagt fram av Norsk språkråd, juni 2001.
- *Samling og tilgjengeliggjøring av norske språkteknologiressurser* – Prosjektgruppe oppnevnt av Kultur- og kirkedepartementet. Rapport, oktober 2002
- St.meld. nr. 48 (2002–2003): *Kulturpolitikk fram mot 2014*
- *Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder – et forslag til strategi*, Språkrådet 2005

Målsettinger for språkbanken er å medvirke til at norsk fortsatt skal være det dominerende bruksspråket i det norske samfunnet, og å styrke det norske språket og motvirke domenetap, det vil si at engelsk gradvis tar over som bruksspråk på flere områder. En satsing på norsk terminologi er en forutsetning for å få dette til.

Situasjonen er i dag at det til tross for utredninger og positive uttalelser ikke er blitt bevilget penger til etablering av språkbanken. Men en viktig ting som nylig har skjedd, er at en gruppe bestående av fem norske aktører, Universitetet i Bergen (UiB), Universitetet i Oslo (UiO), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Språkrådet og IBM Norge, har gått sammen om å kjøpe en stor samling språkressurser som befant seg i konkursboet etter selskapet Nordisk språkteknologi holding AS (NST). Gjennom et spleiselag har de fem nå sørget for at ressursene blir sikret og ivaretatt, et arbeid som for tiden pågår ved Unifob Aksis og UiB ved hjelp av finansiering fra NFRs språkteknologiprogram (KUNSTI). Dette er et viktig steg mot en nasjonal forskningsinfrastruktur og mot etablering av en norsk språkbank. Formelt forvaltes nå ressursene av et interimsstyre som består av representanter for eierne.

Imidlertid inngår det svært lite terminologi i materialet, så en viktig oppgave for språkbanken blir å supplere med det som fins av ressurser knyttet til ulike institusjoner i Norge. Umiddelbare mål bør derfor være å framskaffe en samlet og oppdatert oversikt over eksisterende terminologiresurser i form av en nettside med lenker til dem. I tillegg trengs det en revitalisering av ressurser som ligger brakk. En slik samling kan så gradvis utvikles til en felles terminologisk nettportal. Dermed vil man oppnå en bedre innholdsmessig balanse mellom terminologi og andre språkressurser i språkbanken.

Konsekvenser for terminologiarbeid og for Nordterm

I presentasjonens innledning etterlyste jeg en enhetlig tilgang til norsk terminologi i form av en nettportal. Det er etter min mening naturlig å se et slikt initiativ i sammenheng med etablering av en språkbank og med satsingen innenfor CLARIN. Slik jeg ser det utgjør disse arenaene det beste rammeverk for en nasjonal terminologisamling. Det vil være naturlig å knytte eksisterende terminologiresurser til språkbankinitiativet. Det betyr ikke nødvendigvis at arbeidet med å samle og koordinere norsk terminologi bør vente til et eventuelt språkbankvedtak; det vil sannsynligvis være bedre å iverksette en slik samling parallelt med det politiske arbeidet med å få til et politisk vedtak.

På samme måte som forskningsinfrastrukturer er en forutsetning for å bygge opp konkurransedyktige forskningsmiljøer i EU og medlemslandene, er terminologi en forutsetning for å bygge opp effektive, levedyktige infrastrukturer som skal fungere i en flerspråklig og flerkulturell faglig virkelighet. Derfor er systematisk arbeid med terminologi og fagspråk svært viktig i lys av NFRs, Nordforsks og EUs satsing på forskningsinfrastruktur.

Denne erkjennelsen bør ha umiddelbare konsekvenser for Nordterm som organisasjon, for de enkelte medlemsmiljøer og for enkeltpersoner knyttet til Nordterm. Etter min mening er nasjonale og internasjonale initiativer for etablering av språklige og teknologiske infrastrukturer den beste arena for å fremme arbeid med terminologi i de nordiske land. Miljøene bør identifisere og kontakte fagmiljøer som har planer for etablering av forskningsinfrastrukturer som CLARIN og den norske språkbanken. Nordterm-miljøene besitter en svært verdifull kompetanse og ressurser som utgjør viktige komponenter, særlig med tanke på flerspråklige systemer, kunnskapsorganisering, begrepssystematisering, maskinoversettelse osv. Vi bør derfor være innstilt på å stille denne kompetansen og ressursene til rådighet. Hver for seg bør nordiske miljøer kontakte de nasjonale CLARIN-

koordinatorer, delta i nettverk og bidra med ressurser og kompetanse. Det vil også være viktig å sørge for at eksisterende terminologi stilles til rådighet innen satsinger for språklig forskningsinfrastruktur.

Litteratur

Andersen, Gisle. 2005. *Gjennomgang og evaluering av språkressurser fra NSTs konkurransbo*. Rapport skrevet for Språkrådet, Desember 2005

CLARIN-prosjektet: <http://www.clarin.eu/>

EUs 7. rammeprogram, Capacities-delen: http://cordis.europa.eu/fp7/capacities/home_en.html

Working document on the research infrastructures in FP7. CORDIS, 29 October 2004:

ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/infrastructures/docs/rifp7_workingdoc_291004_en.pdf

TORILL O. BERGHULNES
BODØ VIDEREGÅENDE SKOLE

Terminologi i yrkesopplæringen i videregående skole

Innledning

Jeg er lærer på Bodø videregående skole, og underviser blant annet i norsk for elever på flyfag. Jeg skal her presentere funnene jeg gjorde da jeg arbeidet med hovedfagsoppgaven min om flyteknisk terminologi i lærestoff for videregående skole (Berghulnes 2004), og til slutt komme med noen betraktninger om fagspråk for denne elevgruppa.

Til hovedfagsoppgaven valgte jeg ut termer fra tekster som brukes av elevene på andre året (flyfag) og tredje året (flytekniske fag) i videregående skole. Jeg undersøkte læreplanene for disse linjene (*Læreplan for videregående opplæring* 1999), en forskrift for flyteknisk utdanning (*Generell forskrift om flytekniske sertifikater* 1999) og fire lærebøker. Lærebøkene er skrevet for fagene aerodynamikk (Nyheim 1998), vedlikeholdsteknikk (Cristensen & Vanderlook 2001), gassturbinmotor (Jensen 1998) og propeller (Svendsen 2000).

Jeg fant og registrerte 659 termer, både ettords- og flerordstermer. Av disse var det 611 substantiv, 26 verb, 16 adjektiv, 2 adverb og 4 hele setninger. For disse termene så jeg på form, opphav, semantikk og en kategori som jeg kalte *valg av term*.

I kategorien *form* undersøkte jeg morfologi, ortografi og fonologi. For *opphav* studerte jeg opprinnelsesspråk, om der fantes dubletter (ett begrep, to termer) og om noen termer var overført fra andre fagfelt (teknolekter). Under *semantikk* så jeg på metaforikk, polysemi/homonymi (ett uttrykk, to betydninger) og semantisk tilpassing – hvor det fantes nesten bare eksempler på innsnevring av betydning. I *valg av term* delte jeg inn i undergruppene *støtte*, *omvendt støtte* (både norsk og engelsk term brukt, sammen), *oversettelseslån*, *avløserord*, *kodeveksling* (engelsk midt inne i en norsk setning) og til slutt noen eksempler på det jeg mente var uheldige termkonstruksjoner.

Denne kategoriseringen og undersøkelsen var hovedfagsoppgavens hovedanliggende, men i tillegg gjennomførte jeg en spørreskjemaundersøkelse blant flyfagelevne på skolen min. Jeg valgte ut 20 termpar (norsk term og engelsk ekvivalent) av termene jeg hadde funnet, og bad elevene krysse av for om de mente den norske termen ble mest brukt, om norsk og engelsk term ble brukt omtrent like mye eller om den engelsk varianten ble mest brukt.

Form

Svært mange av termene i denne studien er tatt inn i norsk fra andre språk, men forholdsvis mange av dem er morfologisk tilpasset. Blant importerte substantiv fikk 54 norsk bøyning, for eksempel *ein yaw - yawen* (= dreining om vertikalaksen, en beskrivelse av et luftfartøys balanse). Nesten alle de importerte verbene fikk norsk bøyning, og *å surge - surger* (= miste kontroll over gassturbinmotor) er et av de 14 i denne kategorien. Jeg fant tre morfologisk tilpassede adjektiv, for eksempel *pitchende* (= dreining om tverraksen), og hele 98 hybridtermer – de fleste med rekkefølgen engelsk + norsk i sammensetningen, slik som *stallsikker* (= sikret mot å steile).

Av ortografisk tilpassede termer fant jeg 34, deriblant *avionikk* (flyelektronikk) fra engelsk *avionics*. Fonologisk tilpassede termer var det ikke så mange av, bare seks, det er ikke så ofte

uttale avspeiles i stavemåte. Et eksempel her er *flapsar - flapsane*, at engelsk flertalls-s beholdes i norsk, slik at man får to konsonanter og derved sikrer kort vokal i norsk uttale. Nokså mange termer hadde imidlertid ikke gjennomgått noen tilpassing til norsk i det hele tatt, nemlig 75, bl.a. *canard* (= and, en spesiell flytype som har visse likhetstrekk med ei and). Enkelte importerte termer (35) ble markert grafisk, ved at de var satt i anførselstegn, slik som ”*shroud*” (= deksel).

Opphav

Jeg undersøkte opprinnelsestypen til 376 ulike termer, i sammensetninger og flerordstermer bare ett av ordene. Gjengangere som *fly* og *luft* ble således registrert bare én gang her. Av disse 376 var det flest engelske (40,4 %), for eksempel *loop*, men norsk kom på en svært god andreplass med 35,4 %, for eksempel *vinge*. Tysk bidro med 7,7 %, deriblant *steile* fra nedertysk. Deretter kom latin med 7,4 % (*vortex* = virvel), gresk med 5,1 % (*aerodynamikk*) og fransk med 4 % (*canard*). Termene fra de tre siste språkene har antakelig alle kommet inn i norsk via engelsk, de brukes i hvert fall i engelsk flyterminologi.

Videre så jeg på om det fantes mange dubletter i materialet mitt, altså at to termer med samme betydning ble brukt omtrent like mye. Slik synonymbruk er ikke ønskelig i et presist fagspråk, der bør det velges én term som brukerne bør holde seg til. Det viste seg at jeg fant bare tre, deriblant det opprinnelig nedertyske *steile* brukt som alternativ til det engelske, morfologisk tilpasset norsk, *stalle*.

Ganske mange termer var tatt fra andre teknolekter (fagfelt), nemlig 40. Blant dem var det absolutt flest fra sjøfart, 32, slik som *flåte*.

Semantikk

Under semantikk så jeg først på metaforikk. Jeg fant 37 metaforer, de fleste av dem ord som betegner menneskers og andre landdyrs legemsdeler. Det var 19 slike, bl.a. *nese*, mens fugleverdenen ikke hadde bidratt med mer enn sju, for eksempel *vinge*. Av polysemi fant jeg bare ett, så slike tvetydigheter unngås. Det ene eksemplet her er *luftfart*, som på bokmål bare betyr ’trafikk i lufta’. I nynorskdelen i den læreboka som er en fellesutgave bokmål/nynorsk (Nyheim 1998), brukes termen i betydningen ’lufthastighet’.

Semantisk tilpassing fantes det ikke så svært mange eksempler på, bare 20, og da nesten utelukkende innsnevring (19). Av disse igjen kom de fleste fra engelsk, nemlig 15, deriblant *flaps*. På engelsk kan det brukes om forskjellige typer klaffer, mens det på norsk bare brukes om vingeklaffer eller bremsklaffer på fly.

Valg av term

I denne kategorien så jeg først på støtte, som innebærer at en importert term står først, og så står den norske ekvivalenten i parentes rett bak, for eksempel *elevator (høgderor)*. Jeg fant totalt 37 av dette fenomenet, og i de fleste tilfellene kom den importerte termen fra engelsk (34). Omvendt støtte fantes det mange flere av, nemlig 123. Også her kom nesten samtlige importerte termer fra engelsk, 115, slik som *momentnøkkel (torquemeter)*. Omvendt støtte er mye brukt i fagspråk for å introdusere nye termer, slik at leserne i en overgangsfase får termen på begge språkene.

Mange av termene var oversettelseslån, 135 av dem, og langt de fleste fra engelsk (123), for eksempel *nesehjul*. Det heter på engelsk *nose wheel*, men den engelske termen brukes ikke i mitt materiale. Forholdsvist mange avløserord fantes også blant de norske termene, 114, og

nesten alle hadde sitt utgangspunkt i en engelsk term (111), slik som *momentnøkkel* (fra *torquemeter*).

Kodeveksling, at et importert ord anvendes midt inne i en norsk setning, fant jeg 20 eksempler på, alle engelske. I læreplanen for denne linja (*Læreplan for videregående opplæring 1999*) står det at elevene skal lære om *oppbygging av et Fire protection system*.

Til slutt vurderte jeg noe jeg kalte uheldige termkonstruksjoner, og noterte meg bare sju. Et eksempel her var *linjevedlikehold*, en direkte oversettelse fra engelsk *line maintenance*. En alternativ norsk term kunne vært *vedlikehold på oppstillingsplass*, en lengre term, men forståelig i seg selv, i og med at oppstillingsplass brukes ellers i teksten. For øvrig har jeg i denne kategorien ikke inkludert termer med formelle feil slik som feilstaving, feilaktig særskriving og uriktig bruk av stor bokstav.

Spørreskjemaundersøkelsen

Jeg valgte altså ut 20 termpar fra materialet mitt, satte dem opp i et skjema, og bad elevene krysse av for om de mente den norske termen var mest brukt, om norsk og engelsk term ble brukt omtrent like mye eller om engelsk term var mest brukt. Jeg spurte både andre- og tredjeårselevne på skolen min, henholdsvis 35 og 33 elever, og vil her kommentere tre av termparene.

	2. år			3. år		
	Norsk term mest	No.+eng. brukt ca. like mye	Engelsk term mest	Norsk term mest	No.+eng. brukt ca. like mye	Engelsk term mest
<i>høyderor – elevator</i>	12 34,3 %	22 62,9 %	1 2,9 %	2 6,1 %	17 51,5 %	14 42,4 %
<i>sideror – rudder</i>	14 40 %	19 54,3 %	2 5,7 %	3 9,1 %	15 45,5 %	15 45,5 %
<i>luftbrems – speed brake</i>		1 2,9 %	34 97,1 %			33 100 %

Høyderor er en norsk term som blir mye brukt, særlig oppfattet andreårselevne at det var slik. Året etter ser engelsk ut til å ha kommet mer inn. *Sideror* ser ut til å ha en ganske jevn fordeling norsk–engelsk, men også her mer engelsk tredje året. *Luftbrems* er derimot blitt registrert brukt bare av én elev, på andre året. Engelsk tar altså over utover i utdanningen, og det skyldes nok at elevene blir mer eksponert for dette språket tredje året. De leser flere engelske tekster, det interne fagspråket fester seg bedre, og gruppetilhørigheten blir tydeligere.

Avslutning

Flyteknikk er et internasjonalt fagfelt, og fagspråket er engelsk. Flyene produseres i svært stor grad i engelskspråklige land, og vedlikeholdsbøkene som følger dem, er på engelsk. Flymekanikere må derfor beherske dette engelske fagspråket, og de begynner å øve på det allerede i videregående skole. Opplæringspråket i Norge bør være norsk, men elevene trenger også å begynne å lære det fagspråket de vil møte i sin framtidige jobb.

Litteratur

Berghulnes, T. (2004). *Flyteknisk terminologi i lærestoff for videregående skole*. Hovedfagsoppgave i nordisk språk. Universitetet i Tromsø

- Christensen, J. & R. Vanderloock (2001). *Vedlikeholdsteknikk 1*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Generell forskrift om flytekniske sertifikater (BSL C 7-1)*. (1999). Oslo: Luftfartsverket
- Jensen, S. (1998). *Gassturbinmotor*. Oslo: Yrkesopplæring
- Læreplan for videregående opplæring. Studieretning for elektrofag. Studieretningsfagene i videregående kurs I flyfag*. (1999). (Opprettet 09.02.2000). Oslo: Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet
- Læreplan for videregående opplæring, Studieretning for elektrofag. Studieretningsfagene i videregående kurs II flytekniske fag*. (1999). (Opprettet 09.02.2000). Oslo: Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet
- Nyheim, A. (1998). *Aerodynamikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Svendsen, J.A. (2000). *Propeller*. Oslo: Gyldendal Yrkesopplæring

MAGNAR BREKKE & JAN ROALD
NORGES HANDELSHØYSKOLE

Terminologiarbeid for Common European Framework of Reference for Languages – det felles europeiske rammeverket for språk

Innledning

Prosjektet CEF-term ble planlagt og initiert i begynnelsen av vårsemesteret 2004 på initiativ av UNIFOB, Aksis. Prosjektets mål var å etablere en engelsk-norsk terminologisk base forankret i Common European Framework of Reference for Languages og med utgangspunkt i det arbeidet som allerede var utført ved Aksis, m.h.t. både innhold og format (ALTEs terminologiliste for språktesting). Prosjektet var nøye knyttet til arbeidet med oversettelse til norsk av CEF. Prosjektet ble avsluttet i mars 2005, med tillegg av en revisjon i vårsemesteret 2007.

Prosjektets begrunnelse og målsetting

CEF-term ble lansert med sikte på å utvikle og samle norskspråklig terminologi innen fagfeltet språkpedagogikk i forbindelse med oversettelse av rammeverket til norsk. Målet har derfor vært å disponere en norsk terminologi knyttet opp til rammeverket som kan innarbeides og vinne konsensus i fagmiljøet. I ”Avtale om omsetjing av det felles europeiske rammeverket mellom Læringscenteret og UNIFOB AKSIS” heter det:

”Det er derfor nødvendig at alle dei instansane som arbeider med spørsmål som er knytte til rammeverket, bruker eit felles sett med nemningar som både er presise og som, så langt det er mogleg, er knytt til norsk praksis på området”.

I kravspesifikasjonene:

”Dette innebær at særleg alle vitenskaplege termar som har med språklæring og beskriving av nivå å gjere, lyt vere presise og eintydige og i samsvar med norsk og internasjonal praksis.”

I gjennomføringen har CEF-term hatt tre viktige siktemål:

- sørge for bred og relevant begrepsdekning
- sørge for dekning med norske ekvivalenter: Norske uttrykk som allerede er i bruk, eller nydannelser
- ta høyde for konsistens og konsekvens i valg av benevnelser (f.eks. ved overbegrep-underbegrep-forhold)

Retningslinjer, prinsipper og metode for prosjektarbeidet

Gitt begrenset tid og det store begrepsomfanget har CEF-term ikke kunnet gjennomføres langs strengt systematiske linjer. Men arbeidet har vært systemorientert i den forstand at hvert begrep er blitt målt opp mot andre begreper innenfor samme referanseområde (subdomene). Dette har sikret en relativt høy grad av utfylling av begrepsområdet, i bredde så vel som i dybde, vel og merke innenfor rammeverkets begrepsaktualisering. En slik tilnærming er også alfa og omega for ekvivalensarbeidet.

Mens begrepene (og dermed implisitt definisjonene) og de engelskspråklige uttrykkene ligger nedfelt i originalversjonen av rammeverket, må norske ekvivalenter søkes etter, samles, ofte vedtas, innarbeides, revideres. En stor del av terminologien ble registrert (engelsk) og utarbeidet (norsk) parallelt med oversettelsesarbeidet. Denne parallelliteten har gitt ekvivalensproblematikken en konkret begrepsmessig og språklig kontekst og dermed tydeliggjort skillet mellom begrep og uttrykk – en synergievinst.

Til grunn for ut- og innarbeidelse av norske benevnelser (termininventar) har ligget hensynet til allerede eksisterende og innarbeidet terminologi i fagmiljøet. Denne har man lagt vinn på å innlemme i det norskspråklige inventaret. Samtidig hadde prosjektet et normativt mandat i kraft av avtalen om oversettelse av rammeverket. For å skape grobunn for felles enhetlig bruk av benevnelser ble man enige om å normere bruk av bestemte ord/uttrykk tilordnet bestemte begreper. Her ligger en vesentlig utfordring for terminologiarbeid som går via et fremmedspråk og går ut på å normere og utbre norske ”avløser”. Norsk praksis bruker ofte ”importert” terminologi, som får fotfeste og dermed blir vanskelig å erstatte med en avløser basert på norsk ordforråd/morfologi. Her møter normering en klassisk barriere.

Terminologiarbeid er også ”åsted” for en del feiloppfatninger. Illustrerende er rammeverket selv, pkt. 3.2, s. 23, der det sies: ”... some of the names given to Council of Europe specifications for levels have proved resistant to translation (e.g. *Waystage*, *Vantage*)”. Det skapes inntrykk av at man skal oversette ORD, som blir uoversettelige dersom man i den store sekken som utgjør det norske mentale leksikon, ikke finner et ord/uttrykk som denoterer et identisk begrep. Det det imidlertid handler om, er å verbalisere begrepets innhold og ut fra det produsere en benevnelse som er mer eller mindre hensiktsmessig. I tilfellet ”waystage” o.a.: Disse uttrykkene inngår i et nivåsystem som kan anvendes internasjonalt og er uavhengig av valget av en spesifikk betegnelse framfor andre betegnelser så lenge man er innenfor utsagnshorisonten for angjeldende begrep. Dette poenget er for øvrig kommet tydelig fram gjennom fruktbare forslag fra prosjektdeltakerne, for eksempel om å anlegge et billedlig/metaforisk perspektiv, hentet fra andre erfaringsområder.

En annen feiloppfatning henger sammen med den førstnevnte og går på presisjon – presise benevnelser. For det første er en benevnelse (termens uttrykksside) presis bare i den grad det er konsensus i fagmiljøet om begrepets innhold og omfang – det at et ord/uttrykk (eller et ikke-språklig tegn) formidler et budskap, alle er enige om gehalten av. For det andre er en benevnelse presis bare i den grad fagmiljøet normerer et ord/uttrykk – velger ordet/uttrykket til å denotere et gitt begrep. Om man for ”Mastery” velger ”Profesjonelt nivå” eller ”Full mestring” spiller i og for seg ingen rolle for presisjonen så lenge fagmiljøet knytter det korrekte begrepet til ordet/uttrykket. Spørsmålet om valg av det ene eller andre er snarere et spørsmål om hvilket ord/uttrykk som er mest hensiktsmessig ut fra vurderinger av blant annet morfosemantisk karakter (i forhold til begrepets utsagnshorisont) og av benevnelse av nærliggende begreper. Eliminerer man dertil synonymi, blir presisjonen toveis (vel å merke innenfor et gitt begrepssystem): ett begrep for ett ord/uttrykk, ett ord/uttrykk for ett begrep. Å eliminere synonymi kan være problematisk, men er kurant for eksempel i ulike typer av ”controlled language”. Til syvende og sist avhenger presisjon av at rammeverkets faglige opphavspersoner har hatt et bevisst forhold til samspillet mellom begrep og språklig uttrykk. Skilles det for eksempel mellom to begreper *formative* og *continuous assessment*, er det hensiktsmessig å bruke disse uttrykksdistinksjonene konsekvent. Skilles det mellom *language skill* og *linguistic skill*, er det hensiktsmessig å skille på uttrykksplanet. Dersom det i disse to nevnte eksempler bare er ett begrep som denoteres, etableres det synonymi. Begrepsforholdet blir da uklart for mottaker – den som skal tolke teksten for å nå fram til budskapet. Synonymi

er derfor uheldig i en faglig kontekst. Det er på sin plass å understreke at verken oversettelsen eller de norskspråklige benevnelsene kan bli mer presise enn originalen.

Inventaret som utgjør CEF-term, omfatter sannsynligvis mer enn en strengt definert "terminologi" (jf. redegjørelse for utvelgingskriterier nedenfor). Imidlertid er en lang rekke begreper som er innlemmet, blitt "teknifisert" ved å inngå som størrelser i en fagtekst som rammeverket. "Greeting" er for eksempel en type språkhandling (ev. en ikke-verbal handling) som betinger en viss ferdighet eller kompetanse.

Karakteristikk av rammeverkets begrepsområde og kriterier for begrepsrelevans

Rammeverket er utarbeidet i en rendyrket språkpedagogisk kontekst, der begrepene er resultat av en prosess som har meislet dem ut gjennom analyse og syntese. De uttrykkene (termene) som ekserperes, står dermed for begrepsinnhold som er fastlagt av de faglig ansvarlige produsentene. Begrepenes definisjon ligger i uttrykket, som befinner seg i en språklig kontekst. Deler av begrepsomfanget kan tilbakeføres til andre disipliner, hvilket er normalt i et fagområde som er sterkt preget av tverrfaglighet. Da det er språkkompetanse og -ferdigheter (i vid forstand) som er gjenstand for læring, undervisning og vurdering, får begreper fra lingvistikk, pragmatikk (f.eks. positive, negative politeness), psykologi og didaktikk relevans idet de inngår relasjoner med kjernebegrepene. Slike begreper er følgelig innlemmet i begrepstilfanget.

For at målet om bredde og relevans skulle kunne oppfylles, altså et representativt begrepsinventar, var det behov for en kartlegging av begrepsområdet. Denne undersøkelsen er omsatt til generelle semantiske kategorier, eller begrepsklasser:

- * Handlingsbegreper:
F.eks. læring, innlæring, vurdering, testing, evaluering, rating, referencing
- * Utøvere av disse handlingene / aktører
F.eks. lærer, elev, innlærer, assessor, test designer
- * Redskaper/verktøy for handlinger:
F.eks. nivå, skala, test, skjema, descriptor, grid, check list, exam, qualifying examination, exercise
- * Forhold/egenskaper hos innlærer som tilegnes og undersøkes/kontrolleres/sertifiseres:
F.eks. proficiency, skill, competence, flerspråklighet, mangespråklighet, vantage etc, awareness, reception, aural reception, interaction, conversation, communicative task, motivation, positive/negative politeness, proxemics, språkhandling
- * Forhold ved objektet som skal tilegnes, mestres, måles:
F.eks., fonetikk, syntaks, cohesive device, språkfunksjoner, genre, expression
- * Kontekst for objektet:
F.eks. domains, context, linguistic context
- * Produkt av / resultat av / mål for disse handlingene
F.eks. vitnemål, achievement grade

* Disipliner ang. handlinger og forhold og objektet (språket)
F.eks. lexicology

Gjennomføring av prosjektet

1. Ekserpering

Ekserperingen – innsamling og registrering av begrepene fra rammeverket – var første fase i prosjektet. Den har vært styrt etter begrepskartet skissert ovenfor og lagt vekt på relevans og fullstendighet. I denne fasen konsentrerte man seg om grunnleggende og sentrale handlings- og prosedyrebegreper (f.eks. assessment, action, production, mediation, exchange) og begreper relatert til aktører (f.eks. skill, proficiency, competence) I annen fase av prosjektet ble inventaret utfyllt med begreper knyttet opp til ulike aspekter ved språket som kode. En rekke begreper ble innlemmet i forbindelse med oversettelsesarbeidet, i samarbeid med oversetteren. Under siste fase ble inventaret justert med tilføyelser og strykninger. Registreringen har hele tiden vært gjennomført med sideblikk til over-, under- og sidebegrepsforhold, men slike relaterte begreper er ikke innlemmet dersom de ikke opptrer i rammeverket.

2. Ekvivalensarbeidet

Fasen med utarbeidelse og innlemming av norske benevnelser for rammeverkets begreper ble påbegynt etter at et representativt begrepsinventar var på plass. I det første prosjektseminaret ble arbeidsgruppen enig om norske benevnelser for flere grunnleggende begreper samt for begrepene knyttet til "assessment" (s. 183 i rammeverket). Som tidligere nevnt ble en lang rekke benevnelser justert eller innlemmet i listen parallelt med oversettelsesarbeidet. Ekvivalensproblematikken ble dermed belyst i den sammenhengen den egentlig hører hjemme: tekst og kontekst. Oversetteren har gitt et betydelig bidrag i ekvivalensarbeidet og vært korrigerende instans under arbeidet med oversettelsen. En rekke norske benevnelser ble på den bakgrunn revidert i arbeidsgruppens annet seminar. Dertil er en lang rekke begreper blitt tilordnet benevnelse eller har fått endret benevnelse gjennom drøftinger, forslag og innspill fra arbeidsgruppens medlemmer (fagmiljøet) underveis. Kilder lagt ut på Internett og referanseverk er likeledes blitt benyttet, især for begreper hentet fra andre disipliner (f.eks. lingvistikk og pragmatikk). De norske ekvivalentene ble utstyrt med en særskilt merking for å gjøre dem sporbare.

For oversiktens skyld har prosjektet i denne fasen arbeidet etter et polysemiprinsipp, dvs. at man har latt en engelsk inngang denotere flere begreper i stedet for å produsere innganger etter antall begreper. Polysemien avdekkes blant annet gjennom de norske ekvivalentene.

En del norske benevnelser er for så vidt nydannelser. Noen fremstår som så analytiske at de fungerer dårlig i løpende tekst (f.eks. "vurdering gjort av andre"). Imidlertid vil man i løpende tekst ofte bruke hyperonymet, mens den fulle termen figurerer som overskrift eller i skjemaer/tabeller

Produktets status

CEF-term omfatter cirka 900 innganger (oppslag). Denne versjonen hadde status som vokabular da synonymer utgjør innganger, og fordi det er valgt en polysemiløsning (ett engelsk uttrykk har to eller flere norske motsvarigheter) i stedet for en homonymiløsning, som er den normale for terminologi ettersom man her søker å fastlegge begreper, ikke forklare ordbetydninger.

Videre arbeid med produktet

For å nå fram til et sluttprodukt som er mer i samsvar med terminologiske prinsipper, må listen bearbeides. En fullt norsksortert liste vil være så vel et mål i seg selv som et nødvendig hjelpemiddel i det videre arbeidet med å avdekke inkonsekvenser, synonymi og polysemi. Engelsk synonymi som for eksempel *communicative act* og *act of communication* må elimineres. Slike tilfeller bør legges inn i én begrepspost og gi bare ett begrepstilslag. Av pragmatiske hensyn er det mulig at polysemiløsningen (samsvar mellom ett engelsk uttrykk og to eller flere norske uttrykk) i den engelsksorterte listen bør beholdes. I den norsksorterte versjonen blir denne polysemien irrelevant (f.eks. *artikulering* = *articulation*; *uttale* = *articulation*). På den annen side blir norsk polysemi avdekket (f.eks. *ferdighet* = *skill*, *proficiency*).

Når listen er bearbeidet med tanke på disse nevnte forholdene og konsistens i bruken av morfemer/leksemer, samt sammenholdt med begreps- og termininventaret i ALTEs terminologiliste for språkstesting, kan vokabularet endre status til terminologi, legges inn i Aksis-formatet og fusjonere med ALTE-listen. Det finnes terminologiske uoverensstemmelser mellom CEF-listen og ALTE-listen (f.eks. *løpende vurdering* = *formative assessment* i ALTE-listen; *formative assessment* = *formativ vurdering*; *continuous assessment* = *løpende vurdering* i CEF-listen). Disse må avklares og elimineres.

Formatet gjør det mulig å operere med så vel en engelsksortert som en norsksortert terminologi. I termbasen kan også franske og tyske ekvivalenter legges inn.

For ordens skyld presenteres nedenfor noen leksikalske relasjoner som vil avdekkes ved en ”snuoperasjon”:

(A)

To eller flere ulike norske uttrykk har ett engelsk uttrykk som motsvarighet:

- * To (eller flere) norske begreper er motstykket til ett eller deler av et engelsk begrep (f.eks. *tro*, *oppfatning*, *livssyn* etc = *belief*; *overtalelse*, *appell* = *suasion*; *fysisk nærhet*, *proksemikk* = *proxemics*)
- * To (eller flere) norske begreper har tilsvarende engelske motstykker som denoteres av ett uttrykk (engelsk polysemi) (f.eks. *gradering*, *avlyd* = *gradation*; *artikulering*, *uttale* = *articulation*; *plan*, *skisse*, *besvarelse* = *script*)
- * Ett norsk begrep denoteres av flere uttrykk (norsk synonymi). Det tilsvarende engelske begrepet denoteres av bare ett uttrykk (mononymi). Dette forholdet er imidlertid redusert gjennom normeringsarbeidet. (f.eks.: *fasit*, *rettemal* = *marking key*; *delskala*, *underskala* = *sub-scale* (i den grad det dreier seg om synonymer).

(B)

Ett norsk uttrykk har to eller flere engelske uttrykk som motsvarighet:

- * Engelsk synonymi avdekkes (to eller flere synonymer figurerer som innganger) (f.eks. *act of speech*, *speech act* = *talehandling*; *communicative act*, *act of communication* = *kommunikativ handling*; *bestått/ikke bestått* = *mastery learning*,

mastery criterion referencing; eksamen = exam, examination; morsmål = native language, mother tongue). Det kan også dreie seg om koreferanse, f.eks. *pensum = syllabus, examination syllabus*.

- * Norsk polysemi: to ulike norske begreper, som i engelsk har hvert sitt uttrykk (innganger i engelsksortert liste)
(f.eks. *vurdere = assess, rate* (som i tillegg samsvarer med ”plassere”); *sensor = assessor, rater* (norsk polysemi eller engelsk synonymi); *ferdighet = skill, proficiency*).

Omsetning til praksis

Det er avgjørende for terminologiens levedyktighet at fagmiljøene tar de norske benevnelsene i bruk – først og fremst de rent språkpedagogiske – gir dem aksept og innpass, også dem de av ulike grunner måtte mislike eller anse for feilaktige eller misvisende. Full enighet om norske benevnelser som er produsert gjennom et fremmedspråklig ”filter” (først og fremst engelsk), vil sjelden nås. På den annen side må det være rom for variasjoner som ”påtvinges” av språkernes ulike syntaks og idiomatikk. Veksling mellom for eksempel bruk av verbal og verbalavledning er normal. Samtidig må inventaret være tilgjengelig for utvidelse, endringer, korrigeringer, både begrepssiden og uttrykkssiden.

CEF foreligger nå i norsk språkdrakt og vil være et effektivt styringsredskap både for det pedagogiske arbeidet og for vurdering av den enkeltes språkkompetanse og -ferdigheter.

CLAUDIA DOBRINA & HENRIK NILSSON
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Koll¹ på innehåll

Vad ska in i en nationell termbank?

1. Inledning

År 2006 fick Terminologicentrum TNC ett bidrag från Näringsdepartementet för uppbyggnaden av en nationell termbank, Rikstermbanken. Nyttan av en sådan termbank, av att ha ”alla termer på ett ställe” (som Rikstermbankens slogan lyder), hade då redan förts fram i olika officiella dokument. Rikstermbanken kommer att ge en helt ny överblick över svensk terminologi och bli ett effektivt verktyg för alla som behöver få snabb och enkel tillgång till svensk terminologi av hög kvalitet: fackexperter, översättare, medier, företag, myndigheter, universitet och högskolor samt allmänheten.

Det terminologiska material som kan tänkas ingå i en termbank generellt, och särskilt i Rikstermbanken, kommer att härstamma från många olika aktörer: myndigheter, företag och andra organisationer. Med tanke på att dessa aktörer befinner sig på olika nivåer av terminologisk mognad kommer kvaliteten på deras terminologiska material nog att variera. Denna artikel fokuserar på de krav man bör ställa på innehållet i den framtida Rikstermbanken och som bör uppfyllas för att de tänkta användarnas behov ska kunna tillgodoses. Vidare diskuterar vi (i verbets rätta bemärkelse!) kriterier för bedömning och urval av det terminologiska material som ska in i en nationell termbank. Juridiska frågor om bland annat upphovsrätt som aktualiserats i samband med uppbyggnaden av Rikstermbanken berörs också. Vi avslutar med att jämföra Rikstermbanken med de redan existerande stora europeiska termbankerna EuroTermBank och IATE.

2. Krav- och prioriteringsdiskussion²

Mycket har skrivits om hanteringen av termbanker, hur terminologiskt material ska struktureras och uppdateras, och nyligen även en del om hur organisationen kring en termbank bör se ut³, men förvånansvärt lite om vad man bör välja ut att ha med i en termbank, vad som ska accepteras och inte, och hur man kan se till att allt material som ska ingå i termbanken verkligen uppfyller de krav man formulerar. Följaktligen har vi varit utlämnade till oss själva och våra egna diskussioner vad gäller urvalsprocessen – och de har låtit ungefär så här:

Henrik Nilsson (HN): För att Rikstermbanken ska bli så som vi tänkt den, Claudia, hur ska då dess innehåll vara beskaffat?

Claudia Dobrina (CD): Det ska i första hand vara *omfattande*, både vad gäller antalet fackområden och vad gäller antalet termer och begrepp. Målet är att alla fackområden ska vara representerade, även om antalet termer och begrepp inom olika områden förstås kan variera väldigt mycket.

HN: Det ska alltså vara *representativt*, dvs. Rikstermbanken ska terminologiskt täcka de mest centrala fackområdena⁴ samt de områden som är av störst intresse för Rikstermbankens stora användargrupper, men inte heller väja för snävare fackområden med få termer och begrepp.

CD: Det terminologiska materialet ska också vara *varierat*, det vill säga att det ska komma från olika leverantörer (vilket motverkar ensidighet och samtidigt ger möjlighet till ny överblick och nya jämförelser på områden där terminologin är närliggande), och det ska till sin karaktär vara av olika slag, det vill säga innehållet ska inte begränsas till ”traditionella” terminologiska produkter⁵ som ordlistor och databaser utan det ska täcka ett brett spektrum av terminologiska samlingar som till exempel taxonomier, ontologier, tesaurusar, begreppsdiagram och så vidare.

HN: Ett annat krav på innehållet i Rikstermbanken är att det ska vara *tillförlitligt*. Och för att detta krav ska uppfyllas måste materialet förstas härstamma från en tillförlitlig källa och ska helst också ha bedömts av både fackexperter och terminologer. Dessutom måste eventuella upphovsrättsliga frågor ha lösts kring materialet. Terminologi diskuteras ganska sällan i förhållande till upphovsrätt⁶, och det finns en hel del frågeställningar kring vad som får (åter)användas till exempel när nya ordlistor utvecklas eller när material görs tillgängligt via nya medier. Lagstiftningen på området är i stor utsträckning nationell, men för Sveriges del kan man bland annat konstatera att fakta är undantaget upphovsrätt – men frågan återstår i det fallet om huruvida en definition kan anses vara fakta eller inte ... Upphovsrättsliga problem brukar dock kunna lösas med någon form av överenskommelse eller avtal och ambitionen är att det ska finnas ett sådant avtal med varje större leverantör av material till Rikstermbanken.

CD: Innehållet i Rikstermbanken ska sammanfattningsvis alltså vara *omfattande, representativt, varierande, tillförlitligt, av god terminologisk kvalitet och upphovsrättsligt oklanderligt*. Och alla dessa krav ska uppfyllas samtidigt, vilket väl kan medföra en del problem. Att ha både ett omfattande *och* ett representativt material är mycket resurskrävande, liksom även att upprätthålla en hög terminologisk kvalitet.

HN: Samtidigt medför förstas en hög ursprunglig kvalitet på det terminologiska materialet att det krävs mindre justeringar och bearbetningar i senare skeden vilket i sin tur medför lägre kostnader. Sammantaget måste det alltså göras *prioriteringar* även bland det material som uppfyller alla dessa övergripande kriterier.

CD: Ja, och man kan börja med kanske den mest centrala prioriteringen, nämligen att materialet ska vara *fackspråkligt*. Rikstermbanken ska innehålla språkligt material som hör till ett eller flera fackområden, och dessa fackområden ska vara identifierbara.

HN: Vår nästa prioritering handlar också om *språk*; Rikstermbanken är tänkt att bli en nationell termbank för Sverige – då är det viktigt att prioritera de språk som talas i Sverige i dag. Materialet ska därför innehålla svenska eller något av Sveriges officiella minoritetsspråk (finska, tornedalsfinska, romani, samiska och jiddisch). Därutöver får det förstas också gärna finnas termer, definitioner och andra upplysningar på andra språk.

CD: Även om det kanske inte i nuläget finns ett så stort urval av fackspråkligt material på minoritetsspråken måste programvaran vara förberedd på att kunna hantera dem (till exempel vad gäller teckenuppsättning för samiska) när det blir aktuellt. Kanske kan också Rikstermbanken bidra till att fler terminologiska resurser på minoritetsspråk kommer att skapas.

HN: När vi talade om att materialet ska vara av olika slag, menade vi då verkligen att alla dessa typer av terminologiska och fackspråkliga resurser kan komma ifråga?

CD: Bara en liten anmärkning innan vi ger oss in på detta: samma typ av terminologisk samling kan kallas ordlista eller ordbok, begreppskatalog eller termlista; men det är förstås viktigare med den typ av information som en viss källa innehåller än vad den råkar kallas. Man kan tänka sig tre huvudsakliga typer av terminologisk information som kan finnas med i de terminologiska samlingarna oavsett vad dessa kallas:

1. *språkliga begreppsrepresentationer*: definitioner, förklaringar, förklarande kontexter (det vill säga kontexter som kan belysa begreppet ifråga), termer och deras ekvivalenter på ett annat språk, namn
2. *icke-språkliga begreppsrepresentationer*: bilder, symboler
3. *blandade begreppsrepresentationer*: begreppsdiagram

HN: Ja, med tanke på dessa typer av information, ska man då inte prioritera de typer av resurser som innehåller *mest* relevant terminologisk information?

CD: Det är inte bara fråga om det utan man måste också räkna med att välja bort material som inte uppfyller vissa minimikrav, till exempel enspråkiga termsamlingar utan definitioner.

HN: Spelar således materialets *omfattning* inte någon större roll, det vill säga kan man till exempel tänka sig material som enbart omfattar några få termposter?

CD: Det är klart att det inte gör det – även en enda termpost kan vara värdefull!

HN: En annan prioriteringsaspekt är materialets *makrostruktur*: Materialet ska helst vara strukturerat i termposter.⁷ Detta krav finns för att inte fulltexter i ett första skede ska hanteras.⁸ Om materialet är strukturerat i termposter ska dessa ha vissa obligatoriska fält (en obligatorisk *mikrostruktur*). Dock gäller dessa prioriteringar inte allt material, till exempel om det handlar om begreppsdiagram utgår ”termpostkravet” etc. Vilka fält som ska anses vara obligatoriska kan alltså variera något beroende på typ av terminologisk resurs. Dock kan man tänka sig en minimiuppsättning med term, definition, källa samt vissa administrativa fält.

CD: *Lagringsformatet* är en annan prioriteringskandidat. Allt material som levereras ska vara i digital form.

HN: Men allt det där viktiga terminologiska materialet som finns gömt i tryckta ordlistor och handböcker då – kan man inte tänka sig att man också digitaliserar material, till exempel genom en skanningsfunktion? Tekniken har ju blivit mycket bättre och det går fortare i dag än tidigare.

CD: Men det kräver resurser och blir svårt att prioritera/förverkliga. Det finns väl tillräckligt med digitalt material att börja med.

HN: Alltså bör vi prioritera även utifrån *bearbetbarhet*?!

CD: Ja, vi bör i ett första skede endast ta med material som inte kräver för stor bearbetning (vad gäller såväl teknik som innehåll).

HN: Konsekvensen av att vi kommer att tillämpa dessa prioriteringar blir alltså att visst material *väljs bort*, nämligen följande:

- Allmänspråkligt material (prioriteringen om språkform)
- Material där svenska eller minst ett av Sveriges minoritetsspråk inte är representerat (prioriteringen om språk)
- Ej strukturerat material, till exempel fulltexter (prioriteringarna om makro- och mikrostruktur)
- Ofullständigt material: begreppsbeskrivningar utan tillhörande termer, enspråkiga termlistor, listor som bara innehåller initialförkortningar och deras uttydningar (prioriteringen om typer av terminologisk information)
- Material i icke-digital form, till exempel tryckt material (prioriteringen om bearbetbarhet)

CD: Ja, det stämmer. Avslutningsvis måste vi också ta ställning till upphovsrättsskyddat material och till material som av någon annan anledning kan anses vara olämpligt, till exempel politiskt inkorrekt eller stötande material även om det är troligt att det inte rör sig om några stora mängder av sådant material.

3. Vidare steg och aktörer

Här lämnar vi diskussionen om kraven på innehållet i Rikstermbanken. När urvalet (av innehåll) väl är gjort vidtar ett antal praktiska steg innan materialet är på plats i termbanken:

- Anskaffning (dvs. mottagande av erbjudet material och aktiv förfrågan av material från leverantörer)
- Bedömning och avtalsskrivning (med leverantörer)
- Acceptans av avtal och leverans av materialet
- Bearbetning av materialet
- Extern bedömning av materialet, till exempel av termers aktualitet
- Ytterligare bearbetning, inmatning och import av materialet
- Uppdatering och revidering av materialet

Ett antal olika aktörer behöver involveras i processen att få in ett bra innehåll i Rikstermbanken: ett termbankssekretariat som administrerar, förvaltar och underhåller Rikstermbanken, externa fackexperter samt leverantörer av terminologiskt material. Sekretariatet kommer att ge tekniskt och administrativt stöd till Rikstermbankens användare, samt också sköta inmatning, import och eventuell export av material. Sekretariatet kommer även att ha en viktig roll vad gäller valideringen av det material som läggs in, och i den processen blir samarbetet med fackexperterna centralt. Leverantörer kan vara organisationer av olika slag (myndigheter, företag och andra som till exempel stiftelser, föreningar) men kanske även privatpersoner. På sikt hoppas vi att det finns ett större terminologinätverk, bestående av de så kallade terminologisamordnarna⁹ som kan involveras.

4. Rikstermbankens gränssnitt

Vi må ha ett hur bra innehåll som helst, men går det inte att komma åt det på ett bra sätt har vi inte vunnit något. För att tillfredsställa användarnas olika behov och olika grad av vana vid termsökning har vi på TNC därför skisserat fyra olika sökgränssnitt till Rikstermbanken (varav det för utökad sökning visas i figur 1 nedan):

- Enkel sökning (det gränssnitt som är förvalt och som visas direkt på ingångssidan).
- Utökad sökning (där man kan välja mellan term- och fritextsökning, ange käll- och målspråk etc.).

- Avancerad sökning (där alla tänkbara sökkriterier går att använda).
- Expertsökning (med ett enkelt men kraftfullt frågespråk).

Figur 1. Ett utkast till gränssnitt för Rikstermbanken.

5. Internationella utblickar

Liknande diskussioner som vår egen här ovan har förts inom andra större termbanksprojekt, och under arbetet med Rikstermbanken har vi därför vänt blickarna utåt och jämfört vårt arbete med det arbete som pågår i andra länder, bland annat i Litauen där det redan finns en fungerande rikstermbank: Terminų Bankas¹⁰. TNCs mångåriga arbete med att följa och delta i uppbyggnaden av den EU-gemensamma termbanken IATE (som lanserades 2007¹¹) har naturligtvis också varit viktigt, särskilt för de tekniska aspekterna av Rikstermbanken.¹² Dessutom har TNC följt arbetet inom det EU-stödda projektet EuroTermBank där terminologiska resurser från flera av de nya EU-länderna samlats i en gemensam termbank.¹³

Nedanstående tabell (figur 2) visar några likheter och skillnader vi kunnat konstatera mellan några av dessa projekt vad gäller de mest centrala aspekterna av termbanksuppbyggnad.

	Rikstermbanken 	EuroTermBank 	IATE
Användare	fackexperter, terminologer, (fack)översättare, myndighetsfolk, informatörer, skribenter, medierna, (allmänheten)	usage scenarios: translation, general research, lexicography, terminology manipulation, terminology management	översättare, allmänheten?
Leverantörer	externa källor	externa källor	huvudsakligen interna källor
Innehåll	fokus på svenska begreppsvärlden och svenskt fackspråk	fokus på ingående språk (estniska, lettiska, litauiska, polska, ungerska m.fl.)	fokus på EU-språken
Bakgrund	statsfinansiering	EU-finansierat projekt	internt EU-projekt
Räckvidd	nationell	internationell	internationell
Teknik	egen programvara	egen programvara (IATE)	egen programvara

Figur 2. Rikstermbanken, EuroTermBank och IATE: likheter och skillnader.

Likheterna är många, till exempel har upphovsrätten diskuterats inom alla projekten. Men det förekommer också skillnader: i Rikstermbankens fall handlar det ju huvudsakligen om en nationell termbank (dock med tänkbare utländska användare förstås) där inte översättare är den största målgruppen.

6. Avslutning

Arbetet med vårt ambitiösa rikstermbanksprojekt har bara börjat, och många frågor kring centrala aspekter som innehåll, förvaltning och teknik återstår att lösa. Genom att slå ett slag för vikten av tidiga prioriteringar hoppas vi dock att en bättre hushållning med resurser kan uppnås, att dubbelarbete i största möjliga mån kan undvikas, att de framtida leverantörernas uppmärksamhet dras till viktiga frågeställningar i samband med skapandet av terminologiska resurser. Lyckas vi så kommer Rikstermbanken att vara betydelsefull för det svenska fackspråkssamhället på många sätt eftersom den förhoppningsvis kommer att

- ge enklare och snabbare åtkomst till terminologi inom olika fackområden,
- medföra snabbare spridning av nya begrepp och termer,
- effektivisera terminologiarbetet,
- effektivisera kommunikationen i alla led,
- medföra rationellare användning av resurser,
- ge en ny överblick som kan initiera revideringar, forskning etc.,
- ge en ökad medvetenhet om fackspråk,
- stärka svenskt fackspråk och även bidra till minskad domänförlust.

Källor

- EuroTermBank Consortium (2006). *Towards consolidation of European Terminology Resources. Experience and Recommendations from EuroTermBank Project*. Tilde: Riga
- ISO/DTS 19104:2007 (2007). *Geographic information – Terminology* (ISO TC 37/SC 2 N 427a). CD22128.2. *Guide to terminology products and services*.
- Nilsson, H. (2005) TISS & IATE. Svensk terminologisk infrastruktur och svensk rikstermbank. IN: *Nordterm 14: Ord og termer. (Reykjavik, Island, 9–11 juni 2005)*. Reykjavik: 2005
- Roukens, J. (2002) Dissemination of official terminology and copyrights. IN: *EAFI Summit: "Terminology: Interaction and Diversity"*, EAFI
- TNC (2004) *Ja till IATE? Testning och utvärdering av en tänkbar programvara för en framtida svensk rikstermbank*. Slutrapport projekt 25303-1 (Vinnova 2004-00473). Solna: TNC (kan beställas från TNC)
- Travers de Faultrier, S. (2002) Droit et terminologie. IN: *EAFI Summit: "Terminology: Interaction and Diversity"*, EAFI

¹ På svenska kortform för "kontroll"; no: kontroll; da: kontrol.

² I uppsatser och artiklar rekommenderas ofta att man har ett avsnitt som heter "diskussion". Här har vi tagit det rådet till oss på ett bokstavligt sätt och redovisar vårt resonemang i dialogform.

³ Bland annat i ISO/DTS 19104 i vilken det föreslås att man skapar en så kallad TMG (Terminology Management Group); i den bör det, förutom en huvudansvarig, även ingå personer från de olika kommittéer som berörs av arbetet och ev. även utomstående fackexperter.

⁴ Till de centrala fackområden kan man räkna naturvetenskap, samhällsvetenskap, humaniora, och mer specifikt terminologi inom basindustrierna som bygg, verkstadsindustri, skog etc.; annorlunda uttryckt, mycket av den terminologi som redan finns samlad i TNCs hundratals ordlistor som alltså kommer att utgöra en grundplåt i Rikstermbanken.

⁵ Vi går här inte närmare in på skillnaderna mellan begrepp som ordlista, ordbok, lexikon, termlista, termbank, termkatalog etc. I en standard under utarbetande, IDO/DIS 22128. *Terminology products and services – overview and guidance*, görs dock en ansats till en omfattande klassifikation av terminologiska produkter och tjänster (bland annat i kategorierna terminographical products, terminology documents, educational products, terminology tools). Standarden utarbetas inom kommittén ISO/TC 37 *Terminology and other language and content resources*.

⁶ Det har dock förekommit internationella föredrag i ämnet, se bland annat Roukens och Travers de Faultrier samt EuroTermBank.

⁷ Här använder vi ”termpost” i en väldigt vid bemärkelse som samling av information om ett begrepp.

⁸ Ett inkluderande av fulltexter skulle i och för sig vara intressant eftersom just detta har blivit vanligare i termbanker, och särskilt eftersom Sverige i dag saknar en större fackspråkskorpus; detta får dock bli en senare uppgift för vilken Rikstermbanken nog också kan bli användbar.

⁹ Terminologisamordnarna är tänkta att vara särskilt utsedda personer som ska ha till uppgift att ansvara för en organisations terminologiarbete; se vidare Nilsson, ss. 218ff.

¹⁰ Se <<http://terminai.vlkk.lt:10001/pls/tb/tb.search>>

¹¹ Se <<http://iate.europa.eu/>>

¹² Detta beskrivs närmare i rapporten ”Ja till IATE?” som kan beställas från TNC.

¹³ TNC har även 2007 (tillsammans med TSK) skrivit under ett avtal med EuroTermBank om fortsatt samarbete.

ANNELISE GRINSTED
SYDDANSK UNIVERSITET - på vegne af TERMdistnetværket

TERMdist

Et Nordisk Initiativ om en Masteruddannelse i Terminologi

Idéen opstår

På et NORDTERMseminar hos Terminologicentrum TNC i Sverige i oktober 2004 bliver der i Gruppe 3 diskuteret uddannelse. Diskussionen fokuserer på behovet for terminologi i alle uddannelser i de nordiske lande som metode til begrebssystematisering. Og på denne baggrund opstår forslaget om en internetbaseret masteruddannelse, inspireret af uddannelsen Master of Language Administration i Danmark (*se note 1*).

Forslaget omhandler dermed en uddannelse på 1 årsværk (dvs. 60 point ifølge European Credit Transfer System (ECTS)), fordelt over 4 semestre, suppleret med 2 x samvær per semester. Uddannelsen er således tænkt som et deltidsstudium.

Initiativgruppen

Der dannes en initiativgruppe med repræsentanter fra de nordiske lande med Tolk- og översättarinstitutet ved Stockholms Universitet som koordinerende institution. Derudover deltager

- Handelshøjskolen i København (Danmark)
- Syddansk Universitet (Danmark)
- Vasa universitet (Finland)
- Íslensk málstöð (Island) (*se note 2*)
- Norges Handelshøyskole (Norge)
- Terminologicentrum TNC (Sverige)

Det drejer sig således om 5 uddannelsesinstitutioner, der i større eller mindre omfang beskæftiger sig med terminologi, og to organisationer som fremmer den terminologiske udvikling i deres respektive lande.

De har til opgave at sætte gang i planlægningen af en "Nordisk Master i Terminologi".

NORDplus-ansøgning

I februar 2005 fremsender initiativgruppen en ansøgning til NORDplus. I denne står om formålet med netværket og netværkets arbejde:

Syftet är att bygga upp ett nätverk av utbildningsinstitutioner och andra organisationer inom Norden för att förbereda och utveckla ramarna för en samnordisk, internetbaserad distansutbildning i terminologi. Denna utbildning bör vara ett nordiskt magister-/masterprogram, öppet för studenter från alla nordiska länder, som leder till en magistergrad enligt Bologna modellen.

Under uppbyggnadsperioden ska vi göra en inventering av befintlig utbildning inom området i de olika nordiska länderna samt undersöka vilka personella, ekonomiska och pedagogiska resurser som står att finna i Norden. Häri ingår att undersöka vilken

läromedelsproduktion som behöver igångsättas, vilka utbildningsinsatser som behöver göras för att utbilda lärare, och hur det praktiska läroplansarbetet ska utföras. Målet är att under projektperioden utarbeta en detaljerad plan för ett gemensamt fortsatt arbete med att utveckla kursplaner, ta fram läromedel och hitta en lämplig internetbaserad kursplattform.

Begrundelsen for en fælles nordisk uddannelse er en erkendelse af terminologiens nøglefunktion i det offentlige rum til systematisering og søgning af information samtidig med at det vurderes, at der på nuværende tidspunkt ikke er basis for en uddannelse i hvert enkelt land.

Ansøgningen bliver imødekommet.

Det første års resultater (2005-2006)

Som beskrevet i ansøgningen blev det første år brugt på dels at få netværket til at fungere (webplatform, etc.) og dels at finde ud af, hvad der foregår – fra et terminologisk perspektiv - i de forskellige nordiske lande. Årets arbejdsresultat ser ud som følger:

- En detaljeret oversigt over eksisterende uddannelser, hvori terminologi indgår (målgruppe, længde, niveau, eksamenskrav, etc.)
- Et forslag til en terminologiuddannelses fagområder, baseret på
 - en oversigt over workflows, dvs. tilgængelige beskrivelser af arbejdsgange - både praktiske og teoretiske
 - en oversigt over erhvervsprofiler fra stillingsopslag, der afspejler de faglige (og personlige) krav til personer, der skal arbejde med terminologi eller lignende arbejdsområder
- Et inventar over eksisterende undervisningsmaterialer på de nordiske sprog (og evt. mangler) samt en alfabetisk liste over eksisterende litteratur på de for deltagerne tilgængelige sprog
- Introduktion til mulige internetbaserede undervisningsplatforme, der er i brug på de deltagende institutioner (It's Learning, Moodle, Blackboard, Sitescape....)
- En liste over relevante personer (forskere, undervisere, erhvervsaktive, ...), der med deres forskellige erfaringer og kompetencer ville kunne inspirere og bidrage til en terminologiuddannelse

Desuden er Bologna modellen studeret med henblik på at etablere, hvilket regelsæt og model der kan gælde for den pågældende masteruddannelse. Den følgende model blev diskuteret som en løsning på forskellige behov på de deltagende uddannelsesinstitutioner, hvor der vil kunne videreudbygges til kandidatuddannelser, der fagligt kan føre de studerende videre – uddannelses- og forskningsmæssigt:

Heltids- og deltidsstuderende på samme uddannelse:

Første år	Andet år	Tredje år
60 ECTS: TERMDIST-kurser Alle studerende		30 ECTS Specialeafhandling Deltidsstuderende
30 ECTS Lokale kurser Heltidsstuderende	30 ECTS Specialeafhandling Heltidsstuderende	

Det andet års foreløbige resultater (2006-2007)

Nu hvor den nødvendige kortlægning (til vores formål) eksisterede, blev konkretiseringen en prioritet, og det første blev uddannelsens mere juridiske aspekter.

Ved hjælp af flere institutioners juridiske eksperter, skulle der ses nærmere på:

- Længde og omfang af uddannelsen
- Hvor meget skal / kan være fælles
- Hvor meget undervisning skal hvert enkelt land bidrage med
- Deltagerbetaling
- Budget og finansiering
- Godkendelsesprocedurer

I det følgende ser jeg på disse områder ud fra et DANSK synspunkt, fordi Danmark tilsyneladende er det land der stiller flest formelle krav. En uddannelse af den art, som planlægges, skal i Danmark opfylde de betingelser der stilles i ”Bekendtgørelse nr. 931 af 5. oktober 2005 om parallelløb og fællesuddannelse” (*se note 3*).

Længde og omfang af uddannelsen

Af rapporten ”Mod en dansk kvalifikationsnøgle for videregående uddannelser (”Qualifications Framework”) fremgår det, hvordan Danmark anskuer Bologna-modellen. Det følgende er en skematisk opstilling af begreber fra Bologna-deklarationen set i forhold til de danske grader, hvor diplom- og masteruddannelser kan være vanskelige at indplacere pga. de forskelligartede uddannelser, de studerende optages på:

Begreber fra Bologna-deklarationen		Danske grader
First cycle	Sub-degree level:	AK VVU
	Degree level	Bachelor Professionsbachelor Diplom*
Second cycle	Master level	Master* Kandidat
	Doctoral level	Ph.d.

Det stod i forbindelse med diskussionen om Bologna-modellen i netværket ret hurtigt klart, at der ikke er ækvivalens mellem de nordiske sprog vedr. termen ”Master”. I flere nordiske lande svarer Master til den danske 5-årige kandidatuddannelse (som i den amerikanske uddannelsesmodel: Bachelor -> Master (3+2 år), hvorimod Master i Danmark anses for at være en efteruddannelse).

Hvor meget skal/kan være fælles

Vi har i netværkets fællesnordiske terminologi arbejdet med et ”gemensamt studieprogram” for øje. Den førnævnte danske bekendtgørelse opererer med 2 muligheder for uddannelser på tværs af landegrænser:

- 1) FÆLLESUDDANNELSE: hvorved forstås en uddannelse, hvor den studerende skal gennemføre dele af uddannelsen i udlandet
og
- 2) PARALLELUDDANNELSE: hvor den studerende efter eget valg kan gennemføre dele af uddannelsen ved et eller flere universiteter i udlandet.

Når der er tale om en paralleluddannelse SKAL den studerende kunne gennemføre hele uddannelsen i Danmark, hvorfor det ikke er en mulighed. For i Termdist har vi netop satset på, at vi dels har særlige kompetencer i de enkelte lande og dels at det ville være vanskelige at få økonomisk rentable uddannelser til at køre i samtlige lande.

Det kan så yderligere tilføjes, at der i den ovenstående formulering ikke er taget højde for fjernundervisning, idet det er vanskeligt at afgøre, hvornår den studerende gennemfører dele af uddannelsen i udlandet – er det når der er en underviser fra et andet land? Eller skal man fysisk befinde sig i et andet land?

Hvor meget undervisning skal hvert enkelt land bidrage med

Derudover lægges der i bekendtgørelsen yderligere en begrænsning, idet bekendtgørelsens § 4 og 5 siger, at

De dele af en dansk uddannelse, som skal gennemføres ved udenlandske universiteter, må højst udgøre 2/3 af uddannelsens samlede ECTS-point. Dette betyder, at Danmark SKAL påtage sig 1/3 af uddannelsen.

Hvad gør vi så når vi er 5 undervisningsinstitutioner, der hver især skal bidrage til undervisningen?

Deltagerbetaling

Der er i de nordiske lande vidt forskellige holdninger til "deltagerbetaling":

I Danmark er der en lang tradition for betaling for efter- og videreuddannelse (*se note 4*). En Master anses i Danmark for at være efteruddannelse, og der kan derfor opkræves deltagerbetaling. For eksempel betaler de studerende på den humanistiske Master of Language Administration DKK 85.000, og den danske stat betaler derudover DKK 15.000 per studerende optaget på studiet.

I Finland er der ikke deltagerbetaling på grunduddannelserne. "Om den planerede utbildningen på 60 ECTS blir en del av examen faller den in inom magisterstudier och godkänns som en del av examina i a) nordiska språk eller b) kommunikationsvetenskaper vid Humanistiska fakulteten vid Vasa universitet. En öppen fråga i samband med detta alternativ är hur Vasa kan bidra till finansieringen. Studerandena kan inte förutsättas betala för helheten."

I Island ser det ud som følger "For hver student som færdiggør 60 ECTS om året på Det humanistiske Fakultet får universitetet ISK 435.000 fra ministeriet. Det betyder ca. ISK 15.000 (brutto) for hver bestået ECTS og ca. ISK 10.000 (netto) til fakultetet, ifølge information fra Islands Universitet (Háskóli Íslands). På universitetet er uddannelsen gratis, men hvert år skal studenterne betale for "indskrivning" (registrering). I 2006-2007 var dette gebyr ISK 45.000."

I Norge er det muligt at kræve deltagerbetaling "I henhold til forskrifter om egenbetaling er dette fullt mulig. De kostnadene som ikke blir dekket gjennom statlig finansiering, kan dekkes av egenbetaling."

I Sverige får de " SEK 17.000 per år för inskrivna studenter per år, därutöver lika mycket för dem som klarar sig, dvs. 17.000.

1. Statsbidraget per student för 60 ECTS är alltså SEK 34.000.
2. Att ta ut en avgift per student är inte möjligt för oss för närvarande."

Der er således ikke overensstemmelse mellem landenes regelsæt om, hvordan en uddannelse af denne art kan finansieres. Og man kan stille det spørgsmål "Skal nogle studerende så betale og andre ikke?" Og efterfølgende "I hvilket land melder de studerende sig så til?"

Budget og finansiering

Et budget kan således ikke hænge sammen baseret på optjente studiepoint / studenterårsværk uden deltagerbetaling. Og det er ikke holdbart for et uddannelsesforløb at skulle søge finansiering fra år til år i fonde eller lignende, idet det ikke garanterer de studerendes retssikkerhed.

Derudover kommer en række punkter, som påvirker et budget og hvor der skal skabes overensstemmelse:

- Hvilket lands undervisningsnorm skal gælde?

De enkelte lande og også de enkelte undervisningsinstitutioner har etableret deres eget normsystem i forbindelse med undervisningen. Fx.

- Norge: 4 timer
 - Danmark: 3,5 timer
- Hvor skal administrationen af uddannelsen ligge? I et land eller i alle lande?
Der skal naturligvis være en koordinerende institution / land, men en eller anden form for administration i de enkelte lande er nok uundgåelig, fordi der vil gælde nogle forskellige forhold for de enkelte landes studerende.
 - 1 x markedsføring eller 5 x markedsføring?
Det ville være ideelt, hvis en uddannelse kunne markedsføres centralt. Men der vil nok være variabler i de enkelte lande, der vil gøre en centralisering af dette aspekt vanskeligt. Der kunne tænkes at være forskellige i markedsføringsstil, målgrupper, hvad man vil markedsføre sig på, etc.
 - Er overhead til institutionerne den samme, når vi taler fjernundervisning?
Der er en stigende tendens til at enhver form for aktivitet skal bidrage med en overhead til institutionen. Men regelsæt halter ofte efter udviklingen, og der er ofte ikke taget højde for fjernundervisningens ændrede arbejdsformer.

Godkendelsesprocedurer

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling i Danmark skal godkende en aftale om gennemførelse af en uddannelse som en fællesuddannelse. Ministeriet lægger ved godkendelsen vægt på følgende kriterier:

- a. hvilke faglige fordele der kan opnås ved en fællesuddannelse set i forhold til et rent dansk udbud,
- b. om der er et tilstrækkeligt samfundsmæssigt behov for et samlet dansk udbud af den pågældende uddannelse,
- c. om de studerende får en tilstrækkelig retssikkerhed ved de uddannelsesdele, der gennemføres i udlandet,
- d. om de studerende får eventuelle meromkostninger ved at gennemføre uddannelsen i udlandet,
- e. hvilke økonomiske fordele der kan opnås ved at gennemføre den pågældende uddannelse som en fællesuddannelse, og
- f. universitetets budget for fællesuddannelsen.

Re. a. Faglige fordele

Vi har gennem mange år arbejdet sammen på terminologiområdet i den nordiske lande og dermed inspireret hinanden. Men det er ikke ensbetydende med, at vi har fokuseret på de samme aspekter af terminologi. For eksempel har Danmark arbejdet meget konkret med de teknologiske aspekter. Det betyder, at hvert enkelt land har specialiseret sig i aspekter af terminologi og bidrager således med specialiseret viden til en fælles uddannelse. Dette vil være en faglig gevinst for de studerende.

Re. b. Samfundsmæssigt behov

Som institutioner, der arbejder med terminologi, er vi ikke i tvivl om det samfundsmæssige behov, men det er naturligvis ikke tilstrækkeligt til at starte en uddannelse – eller for Danmarks vedkommende til at opnå en godkendelse. Derfor er der en undersøgelse på vej, der

skal dokumentere behovet i de enkelte lande – er der et behov? hvem har behov? behov for hvad? etc. Den vil rette sig mod erhvervsvirksomheder, institutioner og andre interessenter.

Re. c. Retssikkerhed

De studerende, der starter på en uddannelse, skal være garanteret at de har mulighed for at fuldføre en uddannelse. Denne retssikkerhed må i sidste ende garanteres i en samarbejdsaftale. Hvis en institution skulle falde fra – uanset årsag, må de øvrige påtage sig ansvaret for de studerende fra det pågældende land og dække det undervisningsmæssige ”hul”.

Re. d. Eventuelle meromkostninger

Ofte tales der om fjernundervisning som en økonomisk billigere løsning på et undervisningsforløb. Dette er ikke korrekt i alle tilfælde, jf. omkostninger til markedsføring, administration, rejser, samvær med hotelophold, etc. Til gengæld kan man være helt sikker på, at på et lille og / eller nyt fagligt område vil det stort set være umuligt at gennemføre tilstedeværelsesundervisning uden eksorbitante omkostninger.

Re. e. Økonomiske fordele

Et undervisningsforløb som det planlagte er ikke en billig løsning, men den vil klart være billigere end et dyrt tilstedeværelsesforløb med ganske få studerende.

Re. f. Budget

De danske universiteter arbejder i stigende grad på markedsøkonomiske betingelser (jf. citat om efter- og videreuddannelser, se note 4). Dette betyder, at et universitet (og sidenhen Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling) næppe vil godkende en uddannelse, der ikke er rentabel, dvs. at det på forhånd kan dokumenteres, at den ikke vil give underskud.

Sidst men ikke mindst bliver der stillet krav til de samarbejdspartnere, en fællesuddannelse skal etableres med. Et dansk universitet kan kun indgå aftale med udenlandske universiteter om gennemførelse af fællesuddannelse, hvis

- det udenlandske uddannelsesforløb er forskningsbaseret og på samme uddannelsesniveau som den danske uddannelse,
- de uddannelsesdele, der gennemføres i udlandet, lever op til de samme krav om kvalitet, faglig sammenhæng, relevans og progression, som gælder for danske uddannelser,
- den studerende ikke pålægges studieafgifter af det eller de udenlandske universiteter, bortset fra de udgifter, som de skal betale efter de danske regler,
- det danske universitet kan sikre den studerendes retssikkerhed, herunder at den studerende får en kvalificeret og pålidelig bedømmelse ved eksamen og mindst to eksamensforsøg til at bestå en prøve, og
- det danske universitet kan sikre, at der ikke er studiemæssige barrierer, dvs. den studerende skal kunne gennemføre uddannelsesdelene ved de udenlandske universiteter inden for normeret studietid.

Konklusion

Der var vist ingen i initiativgruppen, der havde forestillet sig, at det ville være så kompliceret at sætte et fællesnordisk uddannelsesforløb i gang.

Vi har jo en lang tradition i de nordiske lande for samarbejde. Flemming Hansen, minister for nordisk samarbejde, Danmark, udtaler den 18.04.2007 i forbindelse med Nordisk Råds 50-års jubilæum:

Nordisk Råd fejrer i år 50-års jubilæum. Det bliver markeret med tilbageblik på et på mange måder enestående og udbytterigt samarbejde mellem de nordiske lande. Et samarbejde, som har ydet et væsentligt bidrag til den økonomiske og sociale udvikling og velfærd, som kendetegner de nordiske lande.

Et samarbejde, som er blevet et forbillede og en inspirationskilde for andre med blandt andet den nordiske pasunion, det fælles arbejdsmarked, den nordiske socialkonvention, den nordiske sprogkonvention og det fællesnordiske uddannelsesmarked. Det er naturligvis godt at kunne se tilbage på mange års velfungerende samarbejde og vidtrækkende resultater.

Vi kan konkludere, at der stadigvæk er nogle barrierer, der skal ryddes af vejen.

Noter

1)

Master of Language Administration (<http://uk.cbs.dk/mla>)

The Master of Language Administration (MLA) is a two-year, part-time Master's programme designed for professionals and managers with a background in languages and communication. The programme is organised as a combination of web-based distance learning and (virtual) workshop sessions.

The newest techniques in information science and language technology have much to offer – would you like to try it in your company? Join the MLA programme and learn about it!

By joining the programme, you will also have the opportunity to work with organizational and management issues and develop your individual, personal competences. Moreover, you will get new inspiration, acquire new knowledge and give your career a new dimension.

As of 2006, the MLA programme is offered as an international Master's in English.

2)

nu: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

3)

”Bekendtgørelse nr. 931 af 5. oktober 2005 om parallelførelse og fællesuddannelse”, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, som er det ministerium, der har ansvaret for universiteterne i Danmark (<http://www.folketinget.dk/samling/20061/-almdel/UVT/spm/20/svar/endeligt/20070524/379008.HTM>):

Kapitel 1 Bekendtgørelsens område

Kapitel 2 Tilrettelæggelse m.v.

Kapitel 3 Eksamensbevis

Kapitel 4 Klager over afgørelser

Kapitel 5 Ikrafttræden

4)

Taxameterudvalgets rapport - Forenkling af bevillingssystemet på universitetsområdet (<http://videnskabsministeriet.dk/site/forside/publikationer/2004/taxameterudvalgets-rapport--forenkling-af-bevillingssysteme>)

Finansieringen af universiteternes deltidsuddannelser er principielt forskellig fra finansieringen af heltidsuddannelserne på to punkter. For det første er der deltagerbetalingen, som universiteterne selv fastsætter, og for det andet udløses taxametertilskuddet efter antal betalte studieår (BSÅ), ikke efter studenterårsværk (STÅ) af beståede eksaminer. Principperne er videreført fra lov om åben uddannelse, som blev indført i 1990 til fremme af erhvervsorienteret efter- og videreuddannelse, hvilket siden da er blevet af stadigt stigende aktualitet – ikke mindst hvad angår universiteternes egne kandidater.

Deltagerbetalingen indebærer et element af markedsstyring, som forstærker konkurrencen på relevans og kvalitet. Der kan da også konstateres en meget stor spredning på deltagerbetalingen for de enkelte uddannelser og mindre forskelle universiteterne i mellem på nogenlunde samme uddannelse i forskellig tilrettelæggelse og standard. Universiteterne tilpasser klart deres udbud af deltidsuddannelser efter markedsforholdene.

SARAH JANE HAILS
NORGE.NO

Å finne fram i det offentlige – utfordringer og erfaringer

Norge.no – hva er det?

Norge.no er den ledende nasjonale portalen for formidling av offentlig informasjon og offentlige tjenester. Vi holder til Leikanger, i Sogn og Fjordane og er i dag 24 ansatte. Vi har flere oppgaver knyttet til rollen som veiviser til offentlig informasjon og offentlige tjenester, for eksempel utvikling og drift av egne nettportaler, publikumstjeneste, administrasjonsansvar for Minside, koordinering innenfor portal- og tjenesteutvikling samt kvalitetsvurdering og merking av offentlige nettsider. Mitt innlegg i dag skal fokusere på de språklige utfordringene og erfaringene Norge.no har i sitt daglige arbeid.

Litt historikk om Norge.no

Internettportalen www.norge.no ble lansert 24. januar 2000, etter at Regjeringa og styret i Kommunenes Sentralforbund (KS) avgjorde at det skulle etableres en felles inngang til all offentlig informasjon på Internett. 1. januar 2002 ble Opplysningstjenesten i staten samlokalisert med redaksjonen for www.norge.no og utgjør i dag publikumstjenesten i Norge.no. Fram til 01.01.05 var Norge.no et nasjonalt prosjekt administrert av Fylkesmannen i Sogn og Fjordane. Organisasjonen er nå en egen virksomhet underlagt Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Fra 1.1.2008 vil Norge.no bli slått sammen med Statskonsult og e-Handelssekretariatet for å danne et nytt forvaltningsorgan¹ med arbeidsoppgaver knyttet til fornying, IKT, ledelse, organisering, omstilling, informasjonspolitikk og innkjøpspolitikk.

Norge.no som veiviser

Alle som bor i Norge eller har kontakt med offentlige myndigheter i Norge, trenger å finne fram til offentlige tjenester og sikre seg kunnskap om relevante regler og rettigheter. Norge.no driver en nettportal på tre språk, bokmål, nynorsk og engelsk, nettbasert offentlig servicekontor Minside og en publikumstjeneste som er tilgjengelig via telefon, e-post, nettpat og SMS. Disse verktøyene skal gi brukere en enkel og effektiv tilgang til offentlige tjenester og informasjon de trenger.

Hvem leter?

Norge.no får henvendelser fra privatpersoner, forvaltningstilsatte, etablerere og næringsliv, elever og studenter, utenlandske bedrifter og forvaltningsorganer, forskere, innvandrere som skal flytte til Norge for arbeid/studier, personer som skal spore slekt i Norge, turister med flere.

Hva leter de etter?

Ofte stilte spørsmål til publikumstjenesten til Norge.no viser at mange er ute etter mye av samme type informasjon. Et utvalg av typiske spørsmål presenteres under:

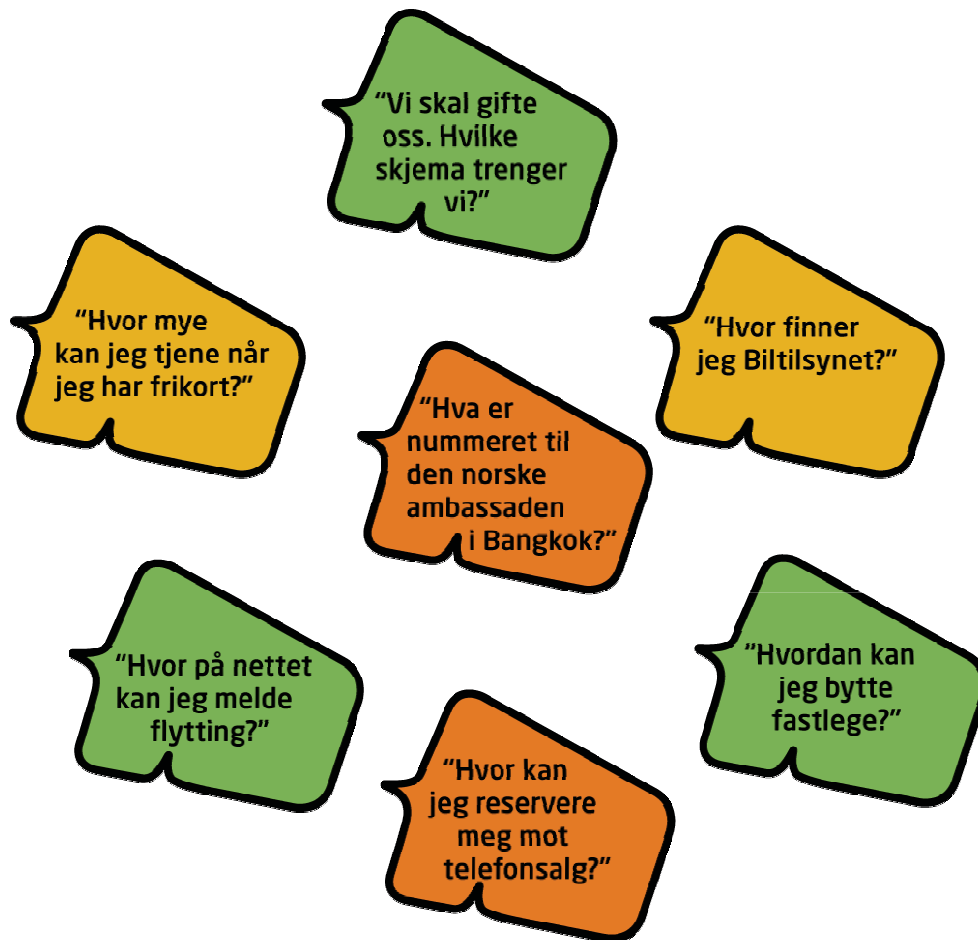

Fig.1. Utvalg av ofte stilte spørsmål til publikumstjenesten hos Norge.no

Spørsmålene som stilles, viser at det ikke alltid er så lett å finne fram i det offentlige.

Hvorfor finner ikke folk fram?

Når folk ikke finner fram til offentlig informasjon på egen hånd, tar de kontakt med Norge.no. Det er Norge.nos oppgave å lette søket ved å vise veien til offentlig informasjon og ansvarlige etater.

Omorganisering i det offentlige kan få den offentlig forvaltningen til å stå fram som et jungelaktig byråkrati. Det kan være vanskelig både for borgere og offentlige tilsatte å finne fram til offentlige tjenester og informasjon på grunn av omstrukturering og navneendringer som gjelder offentlige etater. Når de har fulgt en informasjonssti tidligere til noe, forventer de å finne den samme stien og informasjonskilden igjen senere. Med endringer i organisering av det offentlige er dette ikke alltid tilfellet.

Et eksempel på negativ konsekvens av navneendringer gjelder dagens trafikkstasjoner under Statens Vegvesen. Folk tar kontakt med Norge.no i frustrasjon og ber om hjelp til å finne fram til Biltilsynet, som nå heter trafikkstasjon. Vi må opplyse om navneendringen.

Norge.no har utviklet et opplysningskart som heter *Samfunnskartet*, som skal vise hvordan det norske samfunnet er bygd opp, og hvilke oppgaver de ulike offentlige virksomhetene har. Se: <http://www.norge.no/samkart/default.asp>.

Relevant informasjon på Internett er ikke alltid tilgjengelig. Offentlig informasjon kan ofte ligge godt skjult, være utdatert, lagt fram på et språk eller en måte som er vanskelig å forstå, og noen ganger finnes den relevante informasjon rett og slett ikke.

I et samfunn der stadig mer av informasjonen blir formidlet elektronisk, øker nødvendigheten av å ha både tilgang til Internett og kompetanse i bruk av IT-verktøy for å finne informasjon. Det er ikke alle som har dette i dag, og det er en årsak til at folk kan ha vansker med å finne fram i det offentlige.

Hvordan kan Norge.no hjelpe?

Norge.no tilbyr en publikumstjeneste som skal hjelpe folk til å finne fram til riktig offentlig kontor og offentlig informasjon. Folk kan ta kontakt via telefon, nettpat, epost eller SMS. Nettpat er en elektronisk tjeneste som gir folk mulighet til å føre en skriftlig dialog direkte over Internett. De fleste henvendelser til publikumstjenesten til Norge.no skjer med telefon og nettpat.

Norge.no har også en database der kontaktinformasjon til 11 420 offentlige etater og virksomheter er registrert. Dataene brukes både på nettportalen www.norge.no og i arbeidet til publikumstjenesten. I tillegg har Norge.no en database med lenker til nettbaserte offentlige tjenester og informasjonssider. På nettportalen www.norge.no er disse opplysningene presentert tematisk for å unngå problemene man kan få med en etatsbasert informasjonsstruktur.

The screenshot shows the Norway.no website interface. At the top, there is a navigation bar with the logo 'norge.no' on the left and the text 'din veiviser i det offentlige' on the right. Below the logo is a search bar with a 'SØK' button. The main content area is divided into several columns of thematic links. The left column contains a search bar and a list of links: 'Til forsiden' and 'Nettstedskart'. Below these is a 'Tema A-Å' section with a grid of letters: A, B, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, R, S, T, U, V, Y, Ø, Å. The main content area is organized into a grid of thematic categories, each with a title and a list of sub-topics. The categories are: 'Arbeid' (Arbeidssøker, Arbeidsgiver, ...), 'Bolig og eiendom' (Bygge, Flytte, ...), 'Familie' (Samliv, Arv, Barne- og familievern, ...), 'Forbruker' (Klager, ...), 'Fritid, kultur og miljø' (Natur og miljø, ...), 'Helse' (Helsetjenester, Pasientrettigheter, ...), 'Næringsliv' (Etablering, ...), 'Skole og utdanning' (Grunnskole, Voksenopplæring, ...), 'Rettslige spørsmål' (Fri rettshjelp, Erstatningssaker, ...), 'Samfunn' (Pass, Valg, ...), 'Skatter og avgifter' (Næringskatt, Personskatt, ...), 'Sosiale tjenester' (Bo- og omsorgstilbud, ...), and 'Trafikk' (Trafikant, Kjøretøy, ...). At the top right of the main content area, there are links for 'Bokmål | Nynorsk | Sámegeiella | English' and 'Minside | Aktuelt | Temaoversikt | Ditt nærområde | Finn myndighet | Spør oss | Om Norge.no'.

Fig.2 Temabasert inngang til offentlig informasjon på www.norge.no.

Et ofte stilt spørsmål som folk ønsker hjelp til å finne svar på, gjelder inngåelse av ekteskap. Noen vil gifte seg, for eksempel med en utenlandsk borger. De lurer på hvilke papirer som må fylles ut, og hvor de skal sendes. Det er ikke mange som vet at vilkår for ekteskap først må prøves, og at papirene må sendes til et lokalt likningskontor. Det er heller ikke åpenbart at denne myndigheten, som til vanlig er kjent for behandling av skatterelaterte saker, er ansvarlig for folkeregistrering og prøving av vilkår for inngåelse av ekteskap. På grunn av omorganisering i det offentlige er det heller ikke automatisk at hver kommune har sitt eget likningskontor. Ved hjelp av den temabaserte inngangen på www.norge.no og stikkordet "ekteskap" finner man fram til en temaside der relevant informasjon er samlet:

norge.no

Bokmål | Nynorsk | Sámegeiella | English

din **veiviser** i det offentlige

Minside | Aktuelt | Temaoversikt | Ditt nærområde | Finn myndighet | Spør oss | Om Norge.no

Du er her: Forside / Tema A-Å /

Ekteskap

Se også: Samliv

Norge.no anbefaler

- Blanketter om ekteskap/partnerskap (BLD)
- Borgerlig vigsel (Domstoladministrasjonen)
- Det økonomiske forholdet mellom ektefeller (BLD)
- Ektepaktregisteret (Brønnøysundregistrene)
- Ekteskap eller samboerskap? (BLD)
- Ekteskapsinngåelse etter utenlandsk rett (BuDir)
- Inngåelse av ekteskap (BLD)
- Vigsel og registrering av partnerskap ved norsk utenriksstasjon (UD)

Visste du at

...det er folkeregisteret som prøver vilkåra for ekteskap?

Mange som tar kontakt med Norge.no, søker informasjon om ekteskap og vigsel. Og stadig flere har spørsmål som gjelder vigsel i utlandet, eller med utenlandsk borger. Kanskje går du med gifteplaner? I [denne artikkelen](#) gir vi deg nyttige tips om hvor du finner informasjon og hvem du skal kontakte.

Ansvarlige myndigheter

- Den norske kirke
- Folkeregister
- Tingretter
- Byfogdembete

Lover og regler

- Ekteskapsloven (Lovdata)
- Forskrift om når en utenlandsk statsborger skal anses å være fast bosatt i Norge i forbindelse med prøving av ekteskapsvilkår (Lovdata)

Finn tjenester i ditt nærområde

Skriv inn et postnummer eller kommunenavn og klikk 'vis' for å finne offentlige myndigheter i kommunen:

VIS

Finnes du ikke fram i det offentlige?

- Spør oss direkte på nettet og få svar med en gang!
- Ring oss på grønt nummer **800 30 300**
- Send oss **e-post, SMS eller brev.**
- Ofte stilte spørsmål til Norge.no
- Nyheter og informasjon får du også fra vår døgnåpne **taleportal** Ring **800 30 301**

Norge.no, Njøsavegen 2, 6863 Leikanger. Service-erklæring. Kontakt oss!

Fig. 3 Temaside på www.norge.no hjelper folk å finne frem til informasjon uavhengig av kjennskap til offentlig forvaltningsstruktur

Bruk av en temabasert inngang til offentlig informasjon ligger også til grunn for versjon 1.0 av informasjonsstandarden for offentlige tjenester, som heter *LOS*. Denne standarden er blitt utviklet av Norge.no i samarbeid med Deichmanske bibliotek og prøves nå ut i noen pilotkommuner.

LOS er et system som samler all relevant informasjon om en offentlig tjeneste på ett sted, uavhengig av hvilke kilder informasjonen kommer fra. Systemet er bygget opp av en liste med emneord som karakteriserer de vanligste offentlige tjenestene.

Eksempel på slike emneord er: alderspensjon, barnehage, byggesaker. Den felles emneordlista med bortimot 400 emneord skal være limet som binder kommunal tjenesteinformasjon sammen med regional og statlig informasjon. Målet er at all informasjon knyttet til en tjeneste skal høre sammen og vises samlet på kommunens nettside.

For lettere å finne fram til riktig emneord er det også laget en navigasjonsstruktur på to nivåer over emneordene. Et emneord kan gjerne høre til flere steder i strukturen, og emneordlista er slik sett frikoblet fra navigasjonsstrukturen.

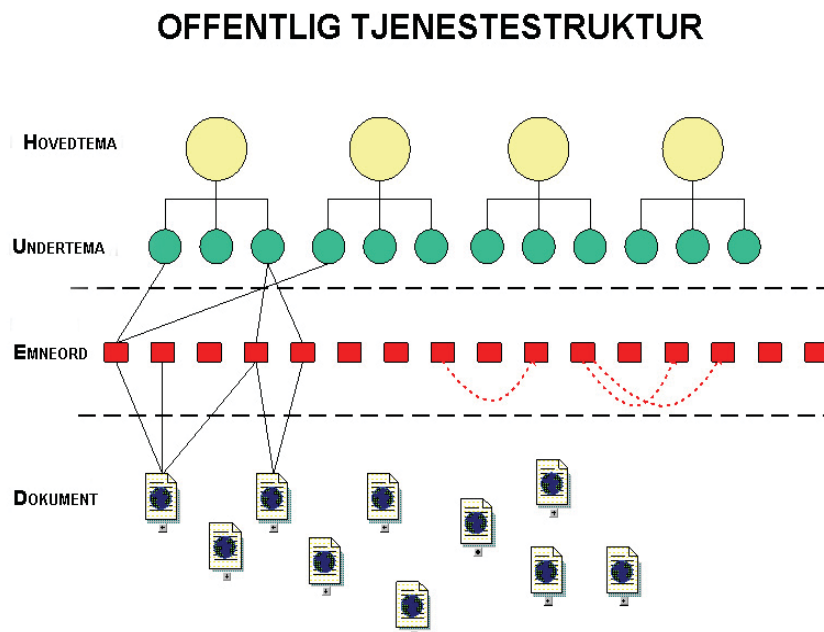

Fig.4 Emneordliste (rødt) med tilhørende navigasjonsstruktur i LOS

Informasjonsdokumenter er koblet til emneord som deretter er koblet til hverandre og/eller opp mot hovedtema og undertema.

Norge.no skal implementere LOS i sine nettportaler fra høsten 2007. I dag har Bergen kommune begynt med implementering av LOS-systemet på sine nettsider, jevnfør: <http://www.bergen.kommune.no/>.

Nettsidene til Bergen kommune kan for eksempel hjelpe deg med å få oppfylt drømmen om bryllup mellom deg og din utenlandske kjæreste. Emneord i LOS er også knyttet til "hjelpeord", det vil si tilleggsord som synonymer og språkvarianter, som hjelper deg med å finne fram. Det er ikke sikkert at du automatisk velger ordet "ekteskap" som søkeord, men kanskje "bryllup". Om du i stedet skriver inn "bryllup", vil du allikevel finne fram til relevant offentlig informasjon på nettet.

LOS skal være en informasjonsstandard for offentlige tjenester. Systemet skal bidra til en brukervennlig og positiv samordning av offentlig informasjon og offentlige tjenester på nett og gjøre det enklere for folk å finne frem i det offentlige.

The image shows two screenshots of the Bergen kommune website. The top screenshot shows a search for 'bryllup' (wedding) in the 'Tjenester' (Services) section. The search results show 3 hits: 'Ekteskap' (Marriage), 'Kjøretillatelse til Fløyen/byfiellene' (Driving license for Fløyen/byfiellene), and 'Skjenkebevilling ambulerende/enkeltanledning' (License for ambulatory/one-time occasion). The bottom screenshot shows a search for 'Ekteskap' (Marriage) in the 'Emner A-Å' (Topics A-Z) section. The search results show 4 hits in 'Tjenester' (Services), 1 hit in 'Artikler' (Articles), and 6 hits in 'Aktuelle lenker' (Current links). The website header includes the Bergen kommune logo, navigation tabs (Aktuelt, Om kommunen, Finn tjenester, Finn avdelinger og ansatte, Politikk, Kart, Søk), and language options (ENGLISH, LEDIGE STILLINGER, INNHOLDSKART). A sidebar on the left contains a notice about nettsider (websites) and a 'Se oversikten' (View overview) link.

Fig 5 & 6: Bergen kommune integrerer LOS i sine nettsider

Å finne fram til offentlig informasjon på andre språk enn norsk

I henhold til tildelingsbrev fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet skal Norge.no arbeide for å forbedre kvaliteten på offentlige nettsted. Norge.no gjennomfører årlig en kvalitetsvurdering av ca. 700 offentlige nettsteder med hensyn til kategoriene *tilgjengelighet*, *brukertilpassing* og *nyttig innhold*. Brukertilpassing av språk er et av vurderingskriteriene:

10. Er tjenesten tilrettelagt for flere brukergrupper med hensyn til språk?

Beskrivelse: Det er viktig at offentlige vevtjenester er tilrettelagt for et bredt publikum og at flere språk støttes. Indikatoren premierer dem som legger ut informasjon på tilleggsspråk i tillegg til norsk. Det stilles krav om funksjonelle tjenester på andre språk for å få høyeste poeng. Typiske "turistbrosjyrer" vil gi lav score. Et visst skjønn må utøves i fastsettelse av poeng her.

Evalueringsmetode: Visuell kontroll. Skal være synlig fra forsiden.

Kvalitetsvurdering av offentlige nettsteder i 2004 og 2006 bekrefter det som Norge.no opplever i sitt daglige arbeid som veiviser i det offentlige: Informasjon om og fra forvaltningen er lite tilrettelagt for folk som bruker andre språk enn norsk.

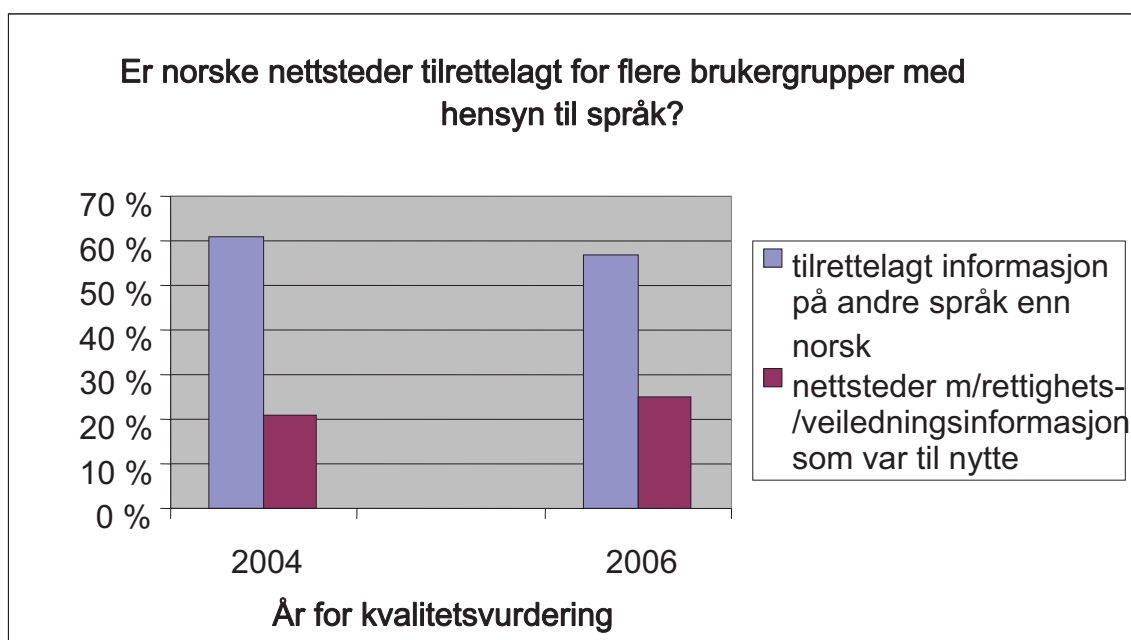

Fig.7 Resultater fra kvalitetsvurdering av offentlige nettsteder i 2004 og 2006 med hensyn til vurderingskriterium nr. 10

Statistikk fra kvalitetsvurderingen utført av Norge.no i 2004 viste at 61 % hadde tilrettelagt informasjon på andre språk enn norsk. Vurderingen av hvor nyttig informasjonen var, viste at bare 21 % av nettstedene hadde rettighets-/veiledningsinformasjon som var til nytte. I 2006 hadde situasjonen ikke forbedret seg noe særlig. Prosenten av offentlige nettsteder med informasjon tilrettelagt på andre språk enn norsk var 57 %. Nedgangen veies opp av en liten økning i prosentandel nettsteder som hadde nyttig innhold, men de utgjorde bare 25 % av de vurderte nettstedene.

www.norway.no er nettportalen til offentlig informasjon på engelsk. Når bare et av fire offentlige nettsteder har nyttig informasjon på engelsk, er det vanskelig å være veiviser til offentlig informasjon. Rollen som pådriver for offentlig informasjon på engelsk blir stadig viktigere.

Redaksjonen til www.norway.no jobber med en uoffisiell kåring av månedens nettsted, eller "web site of the month". Den uformelle kåringen skal løfte fram eksempler på gode offentlige nettsteder med informasjon tilrettelagt for engelskspråklige brukere. Et godt nettsted med tilrettelagt informasjon på engelsk skal ha en egen startside, menyer og innhold konsekvent på engelsk. Navigeringen skal være enkel, og navnet på og formålet til nettstedet skal være

tydelig. Av gode nettsteder kan nevnes Statistics Norway, www.ssb.no, og Utlendingsdirektoratet, <http://www.udi.no/default.aspx?id=2112>.

www.norway.no er laget for å hjelpe brukere med å finne frem til informasjon på engelsk så godt som mulig. Publisering av materiale gjøres konsekvent på engelsk, med fokus på et enkelt og tydelig språk. Nettportalen består av temasider med lenker til aktuelle etaters nettsider og informasjon samt egenproduserte tekster om aktuelle tema. I tillegg har portalen en norsk-engelsk stikkordsinngang og temarelatert glossar.

Å lage stikkordsinngangen har vært både interessant og utfordrende. Norge har i dag ingen offisiell norsk-engelsk terminologibank for begrep brukt i norsk forvaltning. Arbeidet med å lage den engelsk versjonen av stikkordsinngangen var derfor basert på konsultasjon av diverse ordbøker, offentlige norske og utenlandske nettsider og drøfting med fagfolk, blant annet Utenriksdepartementets oversettelsestjeneste.

Utfordringen lå ofte i å finne gode oversettelser av begrep som er unike for offentlig forvaltning og kultur i Norge. Som eksempel kan nevnes "personnummer". Slår man opp "personnummer" i en ordbok, vil man finne forslag til engelsk ekvivalent som "social security number" eller "national insurance number", basert på velferdsbegrep blant annet fra USA og Storbritannia. Imidlertid omfatter personnummer mer, og dermed egner en mer beskrivende og nøytral betegnelse som "personal identification number" seg bedre.

Et annet eksempel på ulike kulturelle forhold, i dette tilfellet fra likestilling i Norge sammenlignet med i andre land, er begrepet 'foreldrepenger'. På norsk er dette begrepet kjønnsnøytralt og omfatter penger utbetalt til arbeidende foreldre i forbindelse med fødselspermisjon. I andre land er en slik økonomisk ordning rettet mot enten moren eller faren, og på engelsk blir betegnelse "maternity pay" og "paternity pay" brukt.

De formelle oversettelsene for norsk forvaltningsterminologi etterlyses fortsatt, blant annet for "fylkeskommune". Dette er et viktig ord i norsk forvaltning, men på offentlige nettsider brukes flere engelske betegnelser for å referere til dette forvaltningsorganet, for eksempel "county administration", "county authority", "county municipality". Naturligvis skaper det forvirring for brukerne. Oversettelsestjenester og oversettere bruker ulike kilder i arbeidet med å overføre tekster om norsk offentlig forvaltning til engelsk. Det trengs en samordning av norsk-engelske forvaltningsbegrep. Koen Kerremans fra Erasmushogskolen, Brussel, snakket på Nordterm-kurset 2007 om intelligente ordbøker i sitt foredrag "Towards 'intelligent' dictionaries for translators". Samordning av utenlandske navn på offentlige instanser i Norge kunne muligens oppnås med utvikling og bruk av en offisiell sentral terminologibank etter denne malen.

I redaksjonsarbeidet med www.norway.no og oppdateringen av databaser tar Norge.no kontakt med offentlige instanser for å sjekke om de har informasjon på engelsk. Vi spør også om de har et offisielt engelsk navn som de bruker. Oftest er svaret vagt; etaten har ikke et offisielt navn, har flere alternative navn som brukes, eller ber Norge.no komme med innspill og forslag. Norge.no har i dag ikke mandat til å gi veiledning i slike tilfeller. En rådgivende instans og en nasjonal terminologibank vil løse mye av dagens usikkerhet rundt produksjon av offentlig informasjon på engelsk i Norge.

Økt kvalitet på offentlig informasjon på andre språk enn norsk vil kreve satsing og politiske prioriteringer på et nasjonalt nivå.

I rundskriv V-11/2007 minner Kultur- og kirke departementet om "Språkfaglige konsultasjonsrutiner ved navnelaging i staten". Språkrådet skal konsulteres ved nyetablering og omorganisering av virksomhet og valg av domenenavn på Internett. I rundskrivet står det:

Alle statlige virksomheter som faller inn under lov av 11. april 1980 nr. 5 om målbruk i offentlig tjeneste, skal ha navn både på nynorsk og bokmål dersom det ikke passer med det samme navnet i begge målformer. Dette er uttrykkelig fastsatt i forskriften til loven, jf. forskrift av 5. desember 1980 nr. 4938 om målbruk i offentlig tjeneste § 4.

Det er behov for en rådgivingsinstans som kunne hjelpe offentlige etater med framstilling av offentlig informasjon og annen virksomhet på fremmedspråk. Språkrådet har ansvar for å gi råd om norsk språk, og Utenriksdepartementet har egen oversettelsestjeneste, men all offentlig forvaltning kunne ha bruk for en rådgivende instans som gir veiledning om tilrettelegging av offentlig informasjon på fremmedspråk, og som jobber for samordning av norsk forvaltningsterminologi på fremmedspråk. Da vil kanskje flere finne lettere fram i det offentlige Norge.

Litteratur:

Norge.no (2004). *Can't find ? Ask us!* <http://www.noreg.no/andrelenker/artikkel/norway.asp>.
Leikanger

Norge.no. (2006). *Kvalitet* <http://www.norge.no/kvalitet/>. Leikanger

Norge.no. (2007). *Håndbok for innføring av Los*. Leikanger

Kultur- og Kirke departementet (2007). *Rundskriv V-11/2007 Språkfaglige konsultasjonsrutiner ved navnelaging i staten*. Oslo

¹ DFI-Direktoratet for forvaltning og IKT ble opprettet 1.1.2008. Norge.no er en tjeneste som nå tilhører direktoratet.

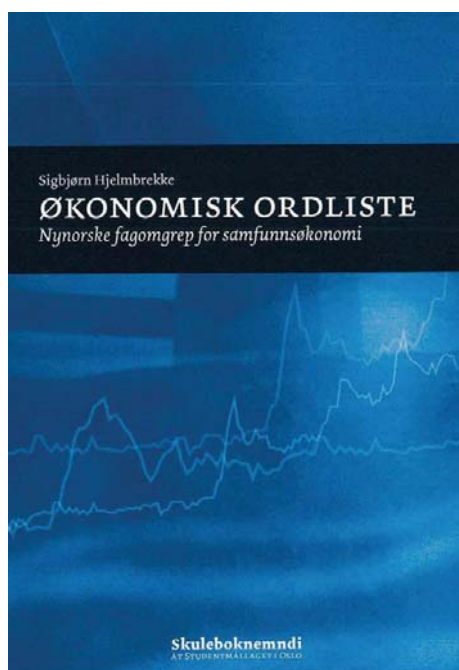
SIGBJØRN HJELMBREKKE
SKULEBOKNEMNDI ÅT STUDENTMÅLLAGET I OSLO

Av studentar, for studentar

Produksjon av små ordlister, døme frå samfunnsøkonomi

«...dei stydja seg berre paa den Fuskar-Tanken, at naar berre all Ting hava eit Namn, so er det stødt det same, kvat Namn det er.» - Ivar Aasen: *Minningar fraa maalstriden*, 1859

Denne tankegangen møter me som er opptekne av å ta vare på norsk språk, rett som det er. Engelsk gjer det lettare å kommunisera. Dei fleste av oss som sit her meiner nok, som Ivar Aasen, at det ikkje er det same kva nemningar ein har på ting.

Eg har ikkje språkfagleg bakgrunn. Eg har økonomifagleg og språkpolitisk bakgrunn. Eg har arbeidd for nynorsk gjennom Norsk Målungdom, og der i garden synst me slett ikkje det er det same kva namn ting har.

Dette engasjementet har gjort at eg, meir enn dei fleste andre økonomistudentar, er oppteken av fagterminologien. Dette var utgangspunktet for prosjektet mitt.

På oppdrag frå Skuleboknemndi åt Studentmållaget i Oslo har eg det siste året arbeidd med ei ordliste for bruk i studiet av samfunnsøkonomi. Lista er todelt. Hovuddelen er ei engelsk-norsk ordliste på kring 600 ord. I andre delen på kring 200 ord er oppslagsorda bokmålsord, i tillegg til mange klassiske framandord med bakgrunn i latin og gresk.

Studentmållaget i Nidaros har tidlegare gjeve ut *Medieordlista* og *Realfagsordlista*, mykje etter same malen som eg brukar.

Føremål

Bakgrunnen for arbeidet vårt er at nynorskbrukande studentar møter lite nynorsk i pensum og på førelingar innan dei fleste fag i høgare utdanning. Me trur slike lister vil gjera det langt lettare for studentar å skriva eit godt, akademisk nynorsk. Vidare er det diverre slik at mange går over frå nynorsk til bokmål i møte med eit academia som er dominert av engelsk og bokmål. Dette er altso eit prosjekt både for *målodling* og for vern av nynorsk innanfor *domenet*.

I arbeidet med den engelsk-norske fagordlista har oppdragsgjevarane i Skuleboknemndi og eg lagt oss på ei line der me har prøvd å luka vekk engelske lånord og typiske bokmålsord, mellom anna slike som byrjar på *an-* og *be-* eller sluttar på *-heit* eller *-else*. Denne lista er eit normativt prosjekt, men skal samstundes vera sett saman av ord som faktisk kan brukast i fagspråket i dag utan å forvirra for mykje. Lista tilbyr mange norske avløysarord for klassiske

latinske framandord, utan at det inneber at eg vil ta framandorda ut av språket. Eit språk utan lånord er ikkje ynskjeleg og ikkje mogleg.

Eg kjem attende til dilemma eg har møtt på.

Avgrensingar

Eg har ikkje avgrensa fagområdet strengt. Eg har teke med ord eg trur studentar i samfunnsøkonomi treng. Eg har med termar frå matematikk og statistikk og ein heil del allmenne ord som er viktige for forståinga. Derimot har eg avgrensa oppslaga til det mest naudsynte. Lista mi er lita, men ho inneheld mange ord eg ikkje finn i andre ordbøker.

Listene har nesten ingen definisjonar. Informasjonen for kvart oppslag er gjort so lite omfattande som mogleg. Dette er gjort dels av di eg ikkje kunne bruka alt for mange arbeidstimar, og dels for å spara plass. Heile lista er på 20 sider inkludert framside, bakside, kolofonside og alt det andre. Eg har avgrensa ordforklaringane. Eg gjev ikkje opp tydingar eg oppfattar som lite viktige i faget.

Framgangsmåte

Arbeidet med lista har vore prega av at eg ved starten av prosjektet ikkje hadde definert det nøye. Eg har aldri gjort noko slikt før, og visste ikkje mykje om kor tidkrevjande det var. Eg hadde ikkje eit førehandsdefinert korpus eller totalt omfang på lista. Truleg kan ein dels sjå dette av sluttresultatet. Det er litt varierende kor kritisk eg har vore til å gje plass til ord.

Eg har teke utgangspunkt i pensumlitteratur på engelsk og bokmål. Dette har i hovudsak vore pensum på lågare grad ved universitetet i Oslo, men eg har òg hatt eit halvt auge på pensumlistene ved Universiteta i Bergen og Trondheim. I denne litteraturen har eg funne termar som eg so har leita opp nynorske termar for.

For at lista ikkje skal forvirra meir enn ho er til hjelp, vil eg gjerne, i grove drag, halda meg til etablert nynorsk terminologi. Problemet er at denne er vanskeleg å finna tak i og dessutan ikkje einskapleg. Eg har fortløpande prøvd å finna avløysarar i norsk/nynorsk faglitteratur og i ulike ordbøker. Dette har lukkast i varierende grad. Eg har måtta finna opp ein del ord.

Då ordlista byrja ta form, tok eg kontakt med fagfolk og spurde om dei ville kommentera vala mine. Desse har retta opp mange feil og manglar i lista, men til tider har dei kome med motstridande råd.

Elles er litt av ideen bak desse listene våre at dei ikkje berre skal vera lågterskel å kjøpa, dei skal vera lågterskel å laga. Studentar som meiner dei har noko å koma med, bør prøva. Eg meiner ei liste skal vera ganske dårleg for å vera dårlegare enn inga liste. Dette avgrensar den vitskaplege metodebruken.

Dilemma og problem

Arbeidet har ikkje alltid vore like lett. Eg skal peika på nokre problem og dilemma og illustrera med døme. Arbeidet vert nesten gjort vanskelegare av at me i Noreg har to språk der bokmålet er i ein so dominerande posisjon. Det er litt for lett å setja bokmålet opp som standarden som nynorsken skal etterlikna. Ei problemstilling er: *Skal nynorsk fagspråk byggjast på eigen grunn eller leggja seg tettast mogleg opp til bokmål?* Eg meiner det fyrste. Det kan ofte vera betre å sjå direkte til engelsk, samstundes som ein kikkar på bokmål og andre språk for inspirasjon. Dette kan sjølvstøtt diskuteras. Akkurat som det kan diskuteras

om det skulle vore gjort meir for ein meir einskapleg terminologi på skandinavisk nivå. Ei slik einskapslinje for nynorsk og bokmål vil ikkje verta ei likeverdig utveksling. Det er fare for at nynorsk terminologi vil verta redusert til eit vedheng med alternativ rettskriving.

Døme

BOKMÅL		ENGELSK
ubestemt integral	–	indefinite integral
ubestemt uttrykk	–	indeterminate form
betinga verdsetting	–	contingent valuation
betinga sannsynlighet	–	conditional probability

Om ein tek utgangspunkt i bokmål, er det nærliggjande å leita etter eitt ord til å erstatta *ubestemt* og eitt til å erstatta *betinga*. Om ein tek utgangspunkt i engelsk, vil ein få eit anna resultat. Treng nynorsken finna eitt ord for kvart av bokmålsorda? Eg synst ikkje det. Bokmålet treng ikkje vera styrande for val av nynorsktermane. I engelsk har dei ulike ord, kvifor ikkje på nynorsk? Eg ynskjer som sagt å unngå an-be-heit-else-ord der eg kan sleppa. Kva vert det då? Eg vil gjerne bruka *uavgrensa integral* der ein i bokmål har *ubestemt integral*. Det gjev meining at eit integral som er avgrensa av *integrasjonsgrenser*, er eit *avgrensa integral*. For *ubestemt uttrykk* hallar eg mot å nytta *ubunde uttrykk*, slik som me i nynorsk nyttar *bunden* og *ubunden form* av substantiv, der ein i bokmål brukar *bestemt* og *ubestemt form*.

Når eg nyttar *uavgrensa integral* over, reiser det spørsmålet om kva eg gjer når eg møter *ubegrensa integrand*. Det vert forvirrande å nytta *uavgrensa integrand*. Igjen ser eg til engelsk: *unbounded integrand*. Eg meiner ein her òg kan bruka *bunden: ubunden intregrand*. Dette gjev ein flott likskap med engelsk.

Excludability – ekskluderbarhet – utestengingshøve?

På engelsk har ein eit uttrykk *excludability*. På bokmål nyttar ein *ekskluderbarhet*. Bokmålsordet er to gonger transformert. Frå verb til adjektiv og vidare til substantiv. Korkje *-bar* eller *-heit* er vidare tradisjonelt i nynorsk. Dette er ein av mange plassar eg har måtta ta stilling til kor puristisk eg vil vera. Mange ville truleg landa på at *-bar* er greitt, men kanskje ikkje *-heit*. Sjølv brukar eg ikkje *berbar*, men *bereleg*. Ikkje *brennbar*, men *brenneleg* osv.

Ekskluderbarhet er altså sett saman av eit latinsk ord og to lågtyske bøyingsendingar. Her finst mange alternativ avhengig av kva ein føretrekkjer. Alle desse vil vera mogleg nynorsk ordbygging: *ekskluderbarheit, utestengbarheit, ekskluderingshøve, utestengingshøve*

Høve tyder *anledning* eller *mulighet*, og erstattar her både *-bar* og *-heit*. Av desse fire likar eg best dei to siste. Nummer to likar eg minst.

Engelske uttrykk i norsk

Ein *dummy variable* er ein variabel med utfallsrom $\{0,1\}$ Eg har fått ulike framlegg til avløyсарord frå ulike folk og har kome fram til nokre sjølv. Google-søk i dokument på norsk gjev oss ei slik treffliste (treff i bokmåls- og nynorskformer):

- likdomvariabel (0)
- av-på-variabel (0)
- uekte variabel (0)
- anten-eller-variabel (2)

null-ein-variabel (2)
 0-1 variabel (8)
 binærvariabel (39)
 indikatorvariabel (117)
 dummyvariabel, dummy-variabel, dummy variabel (489)

Her går eg for indikatorvariabel og binærvariabel. Latin bryt mykje mindre med norsk uttale og rettskriving enn engelsk gjer. Eg føretrekkjer difor slike lånord framfor engelske. I tillegg har eg teke med dummyvariabel, men eg har skrive rett ut at forma er frårådd.

Dette er eitt av dei motigaste framlegga eg har laga heilt sjølv:

steady state (SS) (eller *steady-state*) likevektstilstand –en, stasjonærtstilstand, stødig stode* –a

I dette tilfellet prøvde eg å finna eit uttrykk med initialane *SS*, ettersom desse er mykje brukte. Eg landa på *stødig stode*. *Stødig* er same ordet som *steady* og *stode* heng truleg saman med *state* veldig langt tilbake. Eg oppfattar at dette uttrykket seier det same som *steady state*. Asterisken markerer her “hypotetiske form”, slik ein kan finna i etymologiske ordbøker. Uttrykket finst ikkje i dag, men *bør* eksistera.

Nokre ting har nordmenn rett og slett ikkje vorte samde om eit ord for:

hedge (v) sikra, gardera, tryggja (å kjøpa verdipapir som gjev vinning ved motsette utviklingar)
hedge fund sikringsfond*, garderingsfond*, risikofond*, hedgefond (stor usemje om rett nemning)
hedging gardering -a, kurssikring -a (*hekkekjøp* har òg vore brukt, men byggjer nok på feilomsetjing.)

Alternativa etter *hedge fund* er sprikande. Eg har ikkje funne på nokon av dei. Sikringsfond og risikofond høyrer motsett ut. Eit anna problem er kor mykje eg kan stola på ordbøkene. Ordet *hekkekjøp* er henta frå ei ordbok. Eg har fått kommentert at dette nok byggjer på ei feil omsetjing av *hedge*. Ein kan spørja seg kva ein skal gjera dersom ei slik dårleg omsetjing festar seg som fagomgrep. I dette tilfellet er problemordet lite brukt og berre eitt av mange, og eg meiner difor eg kan droppa det.

Lærdommar

Om eg skal sjå sjølvkritisk på prosessen, er det serleg nokre ting eg har lært og vil råda andre til:

- Få tak i ordbøker og andre ressursar tidleg i prosessen
- Ta kontakt med fagfolk tidleg i prosessen
- Ta kontakt med folk som har greie på språk, ikkje berre folk innanfor eige fag
- Ha klart føre deg kva prosjektet går ut på. Kor mykje definisjonar og bruksdøme vil du ha?

Det siste krev større planlegging på førehand og står litt i motstrid til prinsippet om at det skal vera ein låg terskel for å setja i gang med eit slikt prosjekt.

Vegen vidare

Lista ligg no føre i trykt form. Eg håpar å få spreidd henne gjennom fagbokhandlar og utdanningsinstitusjonar. Vidare håpar eg å få lagt henne ut på nettet og få oppdatert nettutgåva jamnleg. Grunna trykkjekostnader er det nok lenge til det kjem eit nytt opplag på papir.

ÅSA HOLMÉR
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Terminologen i nya roller: Definiera mindre, inte mera!

Inledning

Jag har genom årens lopp varit terminolog i olika vad vi kan kalla klassiska terminologiprojekt. Där har den huvudsakliga uppgiften för mig varit att hjälpa fackexperterna att dra gränser mellan begreppen inom deras fackområde. Det centrala har med andra ord varit att definiera dessa begrepp.

Men nu har TNC fått allt fler uppdrag som inte består av den här typen av renodlade terminologiuppdrag. Huvudsyftet har alltså inte varit att ta fram en ordlista. Ofta har vi blivit anlitade i slutet av sådana projekt och då fått i uppgift att ”reda ut terminologin” eller ”definiera begreppen”.

Vad kan terminologen bidra med i den här typen av projekt? Det kommer jag i det här föredraget försöka svara på. Jag ska ge exempel på hur det terminologiska kunnandet har kunnat användas i nya sammanhang.

Ett klassiskt terminologiuppdrag

Först vill jag visa på ett klassiskt terminologiskt problem med en klassiskt terminologisk lösning:

Vägverket i Sverige vände sig till TNC i samband med att man skulle bygga Södra länken i Stockholm, en stor tunnel. Det hade visat sig att bergsprängare och anläggare talade förbi varandra. Ett centralt begrepp som de definierade olika var begreppet tunnel. Bergsprängarna menade att tunneln bara är själva hålrummet, medan anläggarna ansåg att tunnel har med användningen av tunneln att göra, liksom utrustning i samband med tunneln, alltså själva anläggningen.

TNC utförde en klassisk begreppsanalys med hjälp av Vägverket och kom fram till att om man menade ’anläggning som består av ett eller flera tunnelrör, sidoutrymmen och utrymningsvägar’ skulle man hellre använda termen *tunnelanläggning* i stället för *tunnel*. Om man å andra sidan menade ’passage som omges av berg, jord eller vatten och som mynnar i dagen eller som förbinder utrymmen under mark med varandra eller med dagen’ skulle man i stället för *tunnel* använda *tunnelrör*.

Uppdragsgivarna blev glada och nöjda över den hjälp de fick: att vi drog en gräns mellan de två begreppen och gav dem definitioner och termförslag som löste deras problem att tala förbi varandra.

Nya uppgifter för en terminolog

Men numera träffar vi allt som oftast på fall när den här lösningen inte är den bästa, det vill säga vi får oss inte serverat ett klassiskt terminologiskt problem som vi kan ge en klassiskt terminologisk lösning på.

Uppdragsgivarna kan säga att de vill att vi ska hjälpa till att definiera begreppen men om vi skulle göra det enligt alla konstens regler skulle de inte bli nöjda. Det har i en del fall att göra

med att de inte har velat definiera i en terminologisk mening när de sagt sig vilja ”definiera sina begrepp”.

Vad är då en terminologisk definition? Definitionen av begreppet ’definition’ lyder (enligt ”Terminologins terminologi på nordiska”, Nordterm 13, 2005): ’beskrivning som ska avgränsa begreppet mot relaterade begrepp’.

Men så här definierar förstås inte alla begreppet definition. Om vi tittar på begreppet definiera så har det självklart en mer oprecis innebörd i allmänspråket, vilket ibland kan orsaka missförstånd.

Bestämma, beskriva, identifiera, formulera – inte definiera

Inte i något av citaten nedan används definiera i betydelsen ’skapa beskrivning som ska avgränsa begreppet mot relaterade begrepp’. Snarare handlar det om att bestämma, beskriva, identifiera eller formulera:

- Om du har skapat olika vyer för ett formulär kan du **definiera** olika layoutbredder för respektive vy.
- **Definiera** nyckelpersoner i ditt nätverk.
- Tidigare har militära hot varit relativt lätta att **definiera**.
- **Definiera** kraven på framtida produktionssystem för att nå ovan önskade systemegenskaper.
- Med hjälp av allmänna potenser kan vi även **definiera** logaritmer.

”Vi vill att ni ska hjälpa oss definiera våra begrepp!” kan vi få höra av en uppdragsgivare. Men vi ser för det första att det alltså inte är en terminologisk definition man menar, för det andra att det inte är en definition över huvud taget som löser problemen:

Man vill definiera **journal**, men vill egentligen veta vad som ska ingå i en journal.

Man vill definiera **NPÖ**, men vill egentligen veta hur förkortningen uttyds (NPÖ = Nationell patientöversikt).

Man vill definiera **epikris**, men vill egentligen veta vad ordet betyder och om det finns någon ”svenskare” synonym (jo, *slutanteckning*).

Man vill definiera **datum**, men vill egentligen veta hur datumet ska skrivas eller vilket datum som avses: dagens datum eller datum för undersökning?

Man vill definiera **sekretess**, men vill egentligen veta vilken sekretessklassning ett viss ärende har eller vilken behörighet man har som vårdgivare (även om det säkert är viktigt att göra en terminologisk definition av begreppet sekretess).

I vissa fall vill uppdragsgivarna göra en definition som liknar en legaldefinition: ’stipulativ, det vill säga för språkbruket på ett visst område bestämmande, definition som förekommer i lagtext och vars syfte är att precisera de föremål eller handlingar som lagen behandlar’ (ur Nationalencyklopedin).

Här är ett exempel på en sådan definition:

medborgare

fysisk person som innehar en personlig e-legitimation och använder den för egen räkning eller som företrädare för en fysisk person eller en juridisk person som inte är en myndighet

Visserligen kan vi förstås åstadkomma en terminologisk definition av begreppet medborgare men det uppdragsgivarna egentligen ville förmedla bör hellre stå i anmärkningen:

medborgare

person som innehar medborgarskap i viss stat

Med medborgare i det här sammanhanget räknas fysisk person som innehar en personlig e-legitimation och använder den för egen räkning eller som företrädare för en fysisk person eller en juridisk person som inte är en myndighet.

Definiera inte allt!

Det jag som terminolog frågar mig är alltså: Behöver allt definieras? Och svaret är här nej. Titta på det här exemplet som är hämtat från en webbordlista:

bilaga

dokument som du ska skicka med din ansökan

Den här "definitionen" blir ingen nöjd med, och det har inte bara att göra med att det inte är en terminologisk definition. Det användaren av ordlistan vill veta bör snarare stå i anmärkningen till ett annat begrepp, till exempel begreppet ansökan:

"När du skickar in din ansökan ska du skicka med följande bilagor: ...

Att hantera avvikelser

Jag ska nu redogöra för ett projekt där jag fått arbeta på ett annat sätt som terminolog än vanligtvis och där jag ofta fått svara: "Nej, det här ska inte definieras.":

Ett svenskt landsting vände sig till TNC för att få hjälp i slutskedet av ett patientsäkerhetsprojekt. Projektet skulle mynna ut i att hela landstinget skulle ha ett och samma system för hur man ska rapportera och ta hand om så kallade avvikelser (en sorts avvikande oförutsedda händelser som inte bör ske men som ändå gör det) inom hälso- och sjukvården.

Avvikelsehanteringssystemet hade ursprungligen utvecklats för företag men var nu inköpt för att hälso- och sjukvården skulle använda det för sina avvikelser. När TNC anlätades återstod att "definiera begreppen".

Det framkom ganska snart att gränssnittet utåt mot användarna, vilka utgörs av var och en i vården som rapporterar om avvikelser, inte var anpassat till vården. Mycket av de ord, uttryck och termer som användes kändes främmande för användarna och behövde specificeras.

Ett terminologiskt arbete men från en annan vinkel

Jag har fått arbeta terminologiskt men på ett annat sätt än vad jag är van vid från klassiska terminologiprojekt. Det viktiga blev att hålla i sär de olika världarna: **den verkliga världen** i

form av till exempel de avvikelser som sker i vården och som man vill samla in statistik om – här motsvarade de delvis av de informationskategorier som databssystemet är ”intresserat” av; **den språkliga världen** i form av de ord, uttryck och termer som användarna möter i gränssnittet och som de bör känna igen från sin egen verksamhet; **den kognitiva världen** i form av de begrepp som dessa ord, uttryck och termer motsvarar.

Så här blev det: blåtext, hjälptext och några definitioner

Det har varit särskilt centralt att själva gränssnittet ska vara lätt att förstå och använda. På några minuter ska användaren hinna fylla i den elektroniska blanketten.

Det första som möter användaren är dock en fråga som kräver att användaren ska kunna göra en kategorisering av vad som har hänt:

Vad avser rapporten?

☐	Negativ händelse	Något har hänt, och en patient har drabbats.
☐	Tillbud	Något har hänt, och en patient kunde ha drabbats.
☐	Risk	Inget har hänt, men det fanns en risk för att en patient kunde ha drabbats.
-

I gränssnittet finns emellanåt det jag kallat för **blåtext**. Här har jag försökt ge användaren så precis information som möjligt, som här ovan där jag velat leda in användaren på vad som inom patientsäkerhetsområdet kan vara en *negativ händelse* (Exempel: En lampa som hänger över en säng ramlar ner och skadar patienten.), ett *tillbud* (Exempel: Lampan ramlade ner men ingen ligger i sängen.) och en *risk* (Exempel: Någon upptäcker att lampan sitter löst innan den ramlar ner.).

Men eftersom en negativ händelse också kan inträffa inom till exempel arbetsmiljöområdet behövs för de centrala begreppen negativ händelse, tillbud, avvikelse och risk regelrätta terminologiska definitioner som inte får bli för snäva:

negativ händelse

händelse som medfört något oönskat

Med *negativa händelser* inom patientsäkerhetsarbetet menas händelser som medfört vårdskada.

tillbud

händelse som hade kunnat medföra något oönskat

avvikelse

händelse som medfört eller som hade kunnat medföra något oönskat

Med *avvikelse* avses antingen *negativ händelse* eller *tillbud*. Jfr *risk*.

risk

möjlighet att en negativ händelse ska inträffa

Det är de här begreppen och en handfull andra som har blivit ”ordentligt” analyserade och fått terminologiska definitioner. Dessa definitioner finns i en **hjälp**text som man kan klicka sig till från gränssnittet.

Men oftast finns i hjälptexten illustrerande exempel eller mer förklarande text till ord, termer, frågor och rubriker som tas upp i rapporten, snarare än terminologiska definitioner. Skälet är att jag bedömt det som att detta ger användarna en bättre hjälp att förstå hur de ska skriva sin rapport.

Här är ett illustrerande exempel: Det rör frågan ”Var inträffade den negativa händelsen?”. Användaren ska här bland annat avgöra om händelsen inträffade i ett vårdutrymme eller i något som här benämns övriga utrymmen. Arbetsgruppen ville gärna att jag skulle definiera vårdutrymme. Och visst skulle jag kunna göra en terminologisk definition av det, kanske: ’utrymme som hälso- och sjukvård bedrivs inom’. Men är den definitionen så behjälplig i detta sammanhang? Nej, den blir för oprecis och ointressant. Min lösning här är att i hjälptexten bland annat räkna upp ett antal typiska referenter för vårdutrymme respektive övriga utrymmen:

Vårdutrymme

Hjälptext:

Gränsdragningen är svår att göra mellan vårdutrymmen och övriga utrymmen. Här är några exempel på vad som kan avses med ett vårdutrymme: väntrum, undersökningsrum, behandlingsrum, operationssal, sjuksal. Jfr exemplen under ”Övriga utrymmen”.

Övriga utrymmen

Hjälptext:

Gränsdragningen är svår att göra mellan vårdutrymmen och övriga utrymmen. Här är några exempel på vad som kan avses med övriga utrymmen: trappor, entréer, hissar, administrativa lokaler, matsalar, laboratorier, toaletter. Jfr exemplen under ”Vårdutrymme”.

Slutsats

Terminologer kan vara behjälplig med sitt kunnande på olika sätt i ett projekt av detta slag:

- som hjälp antagligen i inledningen av arbetet: att strukturera information logiskt
- som ”klassisk” terminolog: att definiera begrepp och föreslå termer
- som terminologiskt medveten språkkonsult: att se till att gränssnittet utåt känns igen av användarna och motsvarar innehållet i systemet
- sist och slutligen: att granska slutprodukten så att inget ändras i sista minuten av någon icke-terminologiskt medveten webbredaktör!

MARIT HOVDENAK
SPRÅKRÅDET

Geologi på norsk

Om geofagleg språkrøkt

Innleiing

Dette innlegget er todelt: Første delen dreier seg om eit nytt standardverk om norsk geologi og om fagspråket i dette verket. Den andre delen, hovuddelen av innlegget, handlar om ein spesiell del av fagspråket i geologi, nemleg geologisk namnsetjing. Avslutningsvis kjem eg inn på den mottakinga bokverket har fått, og eg kjem med tankar om språkrøkt i faget.

Landet blir til: Norges geologi

I 2006 kom det ut eit praktverk om norsk geologi, *Landet blir til: Norges geologi*. Boka er eit samleverk om geologien i Noreg medrekna Svalbard og kontinentalsokkelen. Det er ei gjennomillustrert bok på 608 store sider om ”den spennende historien om utviklingen av landet vårt” (frå forordet), om korleis landskapet har vorte forma, og korleis oljeressursane har oppstått. Etter innleiingskapitlet følgjer i kapittel 2 ei fagleg innføring, som dreier seg om geologiske prosessar. Vidare er boka bygd opp kronologisk om utviklinga frå den geologiske urtida til i dag, og ho avsluttar med spådommar om framtida, om moglege naturkatastrofar og venta klimavariasjon. Ho har også faktastoff om mellom anna gruvedrift, pionerar i faget og vitskaphistorie. Ei lang rekkje forfattarar og forfattargrupper i dei geologiske fagmiljøa har skrive kvar sine delar av verket.

Norsk geologisk forening (NGF) står som utgjevar av boka. Foreininga meinte det var behov for eit slikt nytt verk om norsk geologi, og såg hundreårsjubileet sitt i 2005 som eit fint høve til å realisere tanken. Boka har eit visst offisielt preg sidan det er meir eller mindre heile det norske geologimiljøet som står bak.

Målgrupper, språk og framstillingsform

Eit mål med boka *Landet blir til* var å gjere fagkunnskapen om geologi tilgjengeleg for eit breiare publikum. Målgruppene for boka skulle vere både folk med geologisk bakgrunn – studentar og faggeologar i utdanningsinstitusjonar, forvaltning og industri – og lærarar, amatørgeologar og andre med interesse for og glede av geologi. Redaksjonen la stor vekt på at teksta skulle vere oppdatert og godt gjennomarbeidd både fagleg og språkleg, men ”uten referansar og altfor mange faguttrykk” (frå innleiinga s. 13). Boka skulle vere fagleg solid, men ikkje noka typisk fagbok, og heller ikkje eigentleg populærlitteratur. Nødvendig terminologi er med, og redaksjonen vedgår at boka nok ikkje er spesielt lettlesn (innleiinga s. 13). Språkforma er moderat bokmål. Eg har spesiell kjennskap til boka fordi eg fekk oppdraget med språkleg gjennomgang (privat oppdrag). Hovudinstrykket mitt er at forfattarane jamt over har levert ei god fagleg tekst. Stilen er mange stader prega av formidlingsglede, og det er tydeleg at forfattarane synest dei har noko spennande og viktig å fortelje.

Fagspråk og terminologi i *Landet blir til*

I *Landet blir til* er det lagt vekt på godt fagspråk med oppdatert norsk termbruk. To viktige kjelder til terminologi i faget er *Geologisk ordlista* og nettleksikonet *GeoLeksi*. *Geologisk ordlista* har definisjonar på svensk og termar på mellom anna norsk bokmål. *GeoLeksi* er

mykje brukt, og det er lenkje til det mellom anna på nettstaden *Skolenettet* hos Utdanningsdirektoratet.

Fagorda i geologien kjem frå mange ulike språk, som oppstillinga nedanfor viser:

- arveord: stein, fjell, berg, ur, elv, jord, rygg, tra
- lågtysk: grus, kalk, marsk
- tysk fagspråk: kvarts, kisel; horst, graben; forvitre, forkasting
- latin, gresk: formasjon, mineral, granitt
- spansk: kaldera
- hawaiiisk: pahoehoe
- islandsk: jökullhlaup
- japansk: tsunami
- engelsk: fluting, pockmark

Arveorda, det vil seie ord som høyrer til det opphavlege nedarva ordtilfanget, er det mange av i geologisk fagspråk. I mellomalderen kom det svært mange ord frå lågtysk inn i allmennspråket. Tysk fagspråk kom særleg med bergverksdrifta, for dei dansk-norske kongane henta fagfolk frå Tyskland til å stå for gruvedrift i Noreg. Tysk varte ved som fagspråk til ut på 1900-talet. Latin og gresk er store långjevarspråk på dette fagfeltet som på så mange andre. Elles er det meir einstaka fagord importerte frå andre språk, frå spansk osv. Mange av fagorda er fleirtydige ord med særtydingar innanfor geologi (t.d. *rygg*, *trau* og *formasjon* av orda ovanfor). Også i geologifaget er engelsk i dag det dominerande vitskapspråket. I *Landet blir til* finst det nokre engelske ord og termar, men fagmiljøet har opp gjennom åra – og i arbeidet med denne boka – gjort ein innsats for å finne norske ord. Det kan nemnast at boka har ein heil del stoff om oljeutvinning, men ordet ”offshore” finn ein nesten ikkje. Det går altså godt an å skrive om dette emnet utan å bruke ordet ”offshore”. Andre engelske fagord som ein kunne vente å finne, er ”canyon” og ”hotspot”. Dei finst så vidt, men meir brukte er *gjel* for ”canyon” og *mantelsøyle* ”for ”hot spot”.

Namn på geologiske einingar og stratigrafisk nomenklatur

Så går eg over til hovuddelen av innlegget, som gjeld geologisk namnsetjing generelt, utan spesiell referanse til boka *Landet blir til*.

I utforsking og kartlegging av berggrunnen er det viktig å beskrive dei objekta ein ser. Objekta kan finnast på overflata, under vatn eller nede i fjellet og er til dømes ein skrent, ein fjellrygg eller eit lag med avsetningar. Desse objekta eller lokalitetane får namn etter visse reglar. Eit typisk namn er *Mjøsformasjonen*, eit toledda namn i bestemt form med eit stadnamn (*Mjøsa*) som førsteledd (i forma *Mjøs-*) og ein geologisk term som sisteledd. Dette namnet er eit døme på den stratigrafiske nomenklaturen, som omfattar namn på geologiske lag (*stratum* = lag). Hjelpedisiplinen stratigrafi handlar om bergartar og lausmassar som lag. Ein regel seier at dei undste laga i berggrunnen er dei eldste.

Norsk stratigrafisk komité (NSK) vart oppretta av eit samla fagmiljø i 1982 med formål å lage regelverk for norske geologiske nemningar. I 1986 kom *Regler og råd for navnsetting av geologiske enheter i Norge*. Det byggjer på eldre norske reglar og på internasjonalt regelverk. Reglane for namnsetjing gjeld både for geologiske lag og for geologiske namneobjekt i vidare tyding (vidare enn det ordet *stratigrafisk* kan tyde på). I avsnitta framover går eg gjennom hovudreglane og ein del problem med praktiseringa. I regelverket står det mellom anna at bokmåls- og nynorsknamn er jamstilte i alle samanhengar; i praksis er det for det meste

bokmål som er brukt. NSK har også i oppgåve å godkjenne namn og å stå for kontroll, råd og rettleiing. Språkrådet har vore representert i komiteen det meste av tida, fram til han vart omorganisert ved årsskiftet 2006/2007. Regelverket kom i 1989 i engelsk utgåve, som ligg elektronisk på nettstaden til Noregs geologiske undersøking, NGU.

Geologiske namn: skrivemåten av stadnamnleddet

Mjøsformasjonen er nemnt som døme på eit geologisk namn, med eit stadnamn som førsteledd. *Regler og råd* legg vekt på at stadnamn er ein del av kulturarven, og at skrivemåten skal følgje lov om stadnamn. Denne lova er frå 1990 og vart endra i 2006. Paragraf 1 i stadnamnlova begynner slik: ”Formålet med denne lova er å ta vare på stadnamn som kulturminne, gi dei ei skriftform som er praktisk og tenleg ...”. Vidare handlar paragrafen om å medverke til kjennskap og offentleg bruk av namn og om å verne kvenske og samiske namn. Offentleg forvaltning pliktar å bruke den offisielle skrivemåten av namn.

Når ein skal skrive eit geologisk namn, gjeld det for det første å finne rett skrivemåte av stadnamnet i førsteleddet. Dei fleste namn er uproblematisk, mens det kan vere tvil eller strid om andre. Rett form er til dømes *Skagerrak* (ikkje ”Skagerak”). Ein del stader i den nordlege delen av landet har namn både på norsk og samisk, det gjeld til dømes kommunenamnet *Karasjok/Kárásjohka*. Når ein skriv norsk, skal ein bruke den norskspråklege forma. Eit namn som *Anárjohka* har berre samisk form, som då skal brukast både i norsk og samisk. Elvegjelet *Čávžu* i Alta har slik offisiell skrivemåte, ikkje t.d. ”Šávču”, ”Sávču” eller andre feilaktige former som er i bruk.

Ei viktig kjelde til kunnskap om stadnamn, offisielle namneformer, etymologi o.a. er *Norsk stadnamnleksikon*. Ei statleg stadnamnteneste (Statens namnekonulentar) som organisatorisk høyrer til under Språkrådet, forvaltar stadnamnlova saman med Statens kartverk. Rådgeving er ein sentral del av denne tenesta. Kartverket har ansvaret for å føre eit dataregister over stadnamn i Noreg, *Sentralt stadnamnregister (SSR)*. SSR er tilgjengeleg på Internett og inneheld no om lag 700 000 stadnamn i Noreg. Namneformene ein får tilslag på ved søk i SSR, har ulik status. ”Vedtekne former” er slike som det er gjort eksplisitt vedtak om etter lov om stadnamn.

Geologiske namn: samansetjingsmåten

Det vanskelegaste punktet i namnsetjinga er samansetjingsmåten. For det første får mange stadnamn ei samansetjingsfuge framfor eit etterledd. Den vanlegaste fuga er *s*. Det gjeld t.d. for *Trondheim*, som har binde-*s* i etablerte namn som *Trondheimsfjorden*. *Oslo* får inga fuger i samansetjingar (jf. *Oslofjorden*). Døme på geologiske namn med desse to bynamna som førsteledd:

Oslo + graben > *Oslograbenen*

Trondheim + dekkekompleks > *Trondheimsdekkekomplekset*

Mange norske stadnamn står i bestemt form. Når dei står som førsteledd i ei samansetjing, er det hovudregelen at det er stammeforma eller grunnforma som skal brukast, eventuelt med samansetjingsfuge. *Bjørnøya* og *Loppa* er hokjønnsnamn i bestemt form og mister a-en, sjå oppsettet nedanfor. *Tana* er av ein annan type og mister ikkje a-en i samansetjing. *Lofoten* er bestemt form hankjønn, og endinga *-en* går ut i samansetjing (jf. appellativet *lofottorsk*). Namneleddet *Halten* er derimot ikkje å oppfatte som eit hankjønnsord i bestemt form, og det beheld heile namnet i ny samansetjing:

Bjørnøya + basseng > *Bjørnøybassenget*
 Loppa + høgde > *Loppføgda*
 Tana + undergruppe > *Tanaundergruppen*
 Lofoten + skrent > *Lofotskrenten*
 Halten(banken) + terrasse > *Haltenterrassen*

For å finne rett form av stadnamleddet må ein ha god kjennskap til norsk språk, særleg stadnamn, og i tillegg til å byggje på språkkjensle må ein kunne bruke kjeldene for å finne rette skrivemåtar av namna, både norske og samiske.

Geologiske namn: engelsk namneform

Regelverket har også reglar for den engelske namneforma. Den engelske forma er enklare enn den norske, for namneledda blir skrivne kvar for seg, og stadnamleddet skal stå uendra. Døme på norske former og tilhøyrande engelske (den fulle engelske forma er eigentleg med den bestemte artikkelen *The*, t.d. *The Oslo Graben*):

Oslograbenen	Oslo Graben
Trondheimsdekkekomplekset	Trondheim Nappe Complex
Bjørnøybassenget	Bjørnøya Basin
Vestertanagruppen	Vestertana Group
Loppføgda	Loppa High
Lofotskrenten	Lofoten escarpment
Haltenterrassen	Halten Terrace

Mykje geologisk fagstoff blir skrivne på engelsk og då med dei geologiske namna på engelsk. Det fører til at dei engelske namna er dei som er mest kjende. Det er ofte inga enkel sak å overføre namna frå engelsk til norsk, og heller ikkje andre vegen. Følgjeleg er det ein del feil å sjå i faglitteraturen av typen "Bjørnøyabassenget" med bøygd form av førsteleddet, som altså er gale etter tradisjonell norsk namneskikk.

Spesielle namn

Det er mange problem- og tvilstilfelle blant dei geologiske namna. Nokre av problema kjem av at dei norske namna blir lange. Førsteleddet kan vere todelt for å dekkje eit stort geografisk område, t.d.

Trollfjord–Komagelvforkastningssonen Trollfjorden–Komagelva Fault Zone

Den norske namneforma ovanfor består av eitt langt ord på 35 teikn. Ein kan spørje seg om så lange namn er brukbare, tenlege namn. Vanleg ordlaging seier at namnet skal skrivast i eitt, ikkje delast i to eller tre. I praksis blir ofte det gjort likevel. Vidare tilseier vanlege skrivereglar at namnet skal skrivast med tankestrek, ikkje bindestrek mellom dei to stadnamneledda. Også denne regelen blir ofte broten.

På kontinentalsokkelen er det lite av stadnamn å finne til førsteledd. Det er til dels brukt namn på øyar, fiskebankar og fyr (jf. *Haltenterrassen* ovanfor). Namn på petroleumfelt er brukte som førsteledd, t.d. *Friggformasjonen* og *Maureenformasjonen* ("Maureen" er eit felt på britisk side).

Elles er det teke i bruk stadnøytrale namn i nokså stort omfang, til dømes namn på sjødyr: *Krepseforkastningen*, *Krabbeforkastningen* og *Ålebassenget*. I den geologiske kartlegginga er namna i dette området valde slik at dei heng saman tematisk. Det gjer dei lettare å hugse.

For sokkelen utanfor Midt-Noreg er det i eit område valt namn med tilknytning til fiske og fangst og båt: I *Fangstgruppen* har formasjonane fått førsteledd som er fangstreiskapar, i *Båtgruppen* er det delar på ein båt som går inn som førsteledd. Formasjonane er geologiske lag i berggrunnen under Nordsjøen. I oppsettet nedanfor er formasjonsnamna sette opp i den rekkjefølgja dei har i grunnen. Eg har utheva forbokstavane, som dannar ordet *åtring*, ein båttype. Ein må lese nedanfrå og opp, frå dei eldste laga til dei yngre:

Fangstgruppen	Garnformasjonen
	Notformasjonen
	Ileformasjonen
Båtgruppen	Rorformasjonen
	Tofteformasjonen
	Tiljeformasjonen
	Åreformasjonen

Register over geologiske namn ved NGU

Dei geologiske namna blir lagde inn i ein database ved Noregs geologiske undersøking, NGU. Databasen vart tilgjengeleg på Internett frå årsskiftet 2006/2007. Basen er enkel å slå opp i, og han blir bygd vidare ut. Det er ein del tvilstilfelle å finne i databasen og ein del som må reknast som feil.

Avslutning

Det er ein internasjonal geologisk kongress kvart fjerde år. I 2008 skal han arrangerast i Oslo/Lillestrøm, jf. nettsida <http://www.33igc.org/>. Til det høvet skal noregsgeologiboka omsetjast til engelsk. Det har vore eit mål for utgjevarane heile tida at boka skulle nå flest mogleg.

Landet blir til har fått god mottaking. Boka kom i nytt opplag eit halvt års tid etter lanseringa. Ho fekk pris i konkurransen om "Årets vakreste bøker" i kategorien fakta og oppslagsverk for vaksne. Prisen vart gjeven av Grafill, Norsk organisasjon for visuell kommunikasjon, jf. www.grafill.no. Nettstaden www.forskning.no og Teknisk Ukeblad har begge komme med positiv omtale, og boka har òg fått gode meldingar av faggeologar.

Det er meininga at illustrasjonsmaterialet i boka skal leggjast ut på Internett slik at stoffet kan brukast aktivt i undervisninga ved universitet og høgskular.

Det er gjort eit stort språkrøktarbeid innanfor geologifaget på norsk gjennom mange år ved universitet og høgskular, i forvaltninga (NGU og Oljedirektoratet) og også i industrien. Språkrådet har vore med på dette gjennom NSK og stadnamntenesta. Viktigast i den store samanhengen er nok at styresmaktene i ein periode gjorde det til offisiell språkpolitikk å fornorske oljespråket. Det innebar mellom anna ei stor satsing på norsk språk i utbygginga av Gullfaksfeltet. Mykje er altså gjort med norsk kontra engelsk; det meste gjeld likevel bokmål, lite er utretta for å arbeide fram nynorsk fagspråk. Noregsgeologiboka viser at norsk duger som fagspråk, og det har stor verdi for dei som skal lære seg geologi. Men det at vi har eit fungerande norsk fagspråk, inneber eit paradoks, som Johan Myking var inne på i ein artikkel

i Dagbladet 15.5.2007: ”Norsk oljespråk, slik det kjem fram i media i dag, er «usynleg» fordi det er norsk; ein suksess fordi ingen bryr seg med det, kunne ein seia.”

Kontakten eg har hatt med geologisk fagspråk og det geologiske fagmiljøet, seier meg at det krevst ein jamn, stadig innsats for å utvikle fagspråket vidare, for engelsk er hovudspråket for det meste av det nye som kjem. Namnsetjing er eit av dei områda ein må leggje arbeid i. Det er likevel lagt eit godt grunnlag i den relative suksessen som norsk oljespråk og solid fag- og populærlitteratur som *Landet blir til* må seiast å vere.

Omtalt verk

Landet blir til = Landet blir til: Norges geologi. I.B. Ramberg, I. Bryhni og A. Nøttvedt (red.). Trondheim: Norsk geologisk forening, 2006.

Annan litteratur

Geologisk ordlista. Stockholm: Tekniska nomenklaturcentralen, 1988.

Norsk stadnamnleksikon. J. Sandnes og O. Stemshaug (red.). Oslo: Det Norske Samlaget, 4. utg. 1997.

Regler og råd = Regler og råd for navnsetting av geologiske enheter i Norge. Norsk stratigrafisk komité, Johan Petter Nystuen (red.). Norsk Geologisk Tidsskrift, supplement 1. Oslo: Universitetsforlaget, 1986.

Internettkjelder

GeoLeksi – Geologisk leksikon. Inge Bryhni (red.) <<http://alun.uio.no/geomus/leksi/>> [lesedato 27.9.2007]

Noregs geologiske undersøking, NGU – <http://www.ngu.no/>

<http://www.ngu.no/no/hm/Publikasjoner/NGT_S2_1989/>

<<http://www.statkart.no/IPS/?template=stedsnavn>>

<<http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/artikkel.php?id=5001070055928&tag=item&words=myking>> [lesedato 28.7.2007]

LENA JOLKKONEN
TERMINOLOGICENTRALEN TSK

Ett terminologvänligt termhanteringssystem

Inledning

Terminologicalentralen TSK har utvecklat ett termhanteringssystem för att smidigt och med modern teknik kunna hantera material i sina terminologiprojekt. Målsättningen i detta utvecklingsprojekt var att ersätta det gamla termhanteringssystemet SSTM II som användes i WordPerfect med ett nytt XML-baserat system. På önskelistan stod även bland annat kompatibilitet med nordiskt termpostformat (NTRF) och ISO/TC37-standarder. Avsikten var att i första hand utnyttja öppna programvaror.

Det nya systemet utvecklades i samarbete mellan Terminologicalentralens terminologer och IT-planerare utgående från Terminologicalentralens egna behov. Utvecklingsarbetet påbörjades 2004 och genomfördes i takt med att pågående terminologiprojekt framskred. Den första ordlistan som genomförts med det nya systemet publicerades hösten 2005, men vidareutveckling och finslipningar på systemet har gjorts till dessa dagar.

Krav på termhanteringssystemet

Motivet till att utveckla ett eget termhanteringssystem var att Terminologicalentralen behövde ett effektivt verktyg att användas i processen med att skapa, bearbeta och publicera ordlistor, men att ingen lämplig programvara fanns att köpa. Systemet skulle lämpa sig för både projekt och fortlöpande arbete och utöver detta ställdes krav på bl.a. följande funktioner:

- utskrift av läsarvänliga utkast under arbetets gång till arbetsgrupperna (även möjlighet till en s.k. terminologversion med interna anmärkningar)
- möjligt att rita begreppsdiagram och att införa dem i ordlistan
- intern länkning av relaterade begrepp
- automatisk generering av register och innehållsförteckning
- möjlighet att införa bilder
- flera brukare samtidigt
- import- och exportfunktioner till olika datamodeller
- enkelt och tydligt att använda
- enkelt att publicera den färdiga ordlistan i elektronisk eller tryckt form

Målet var att skapa ett termhanteringssystem som stöder själva termhanteringsprocessen.

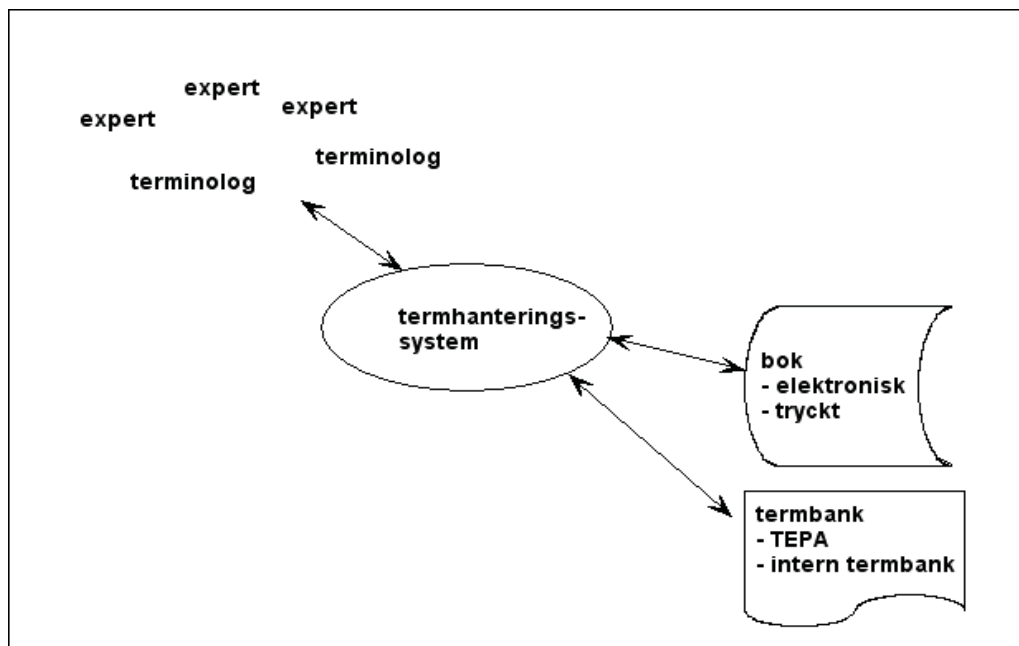

Bild 1. Terminologicalens termhanteringsprocess

Modulerna i termhanteringssystemet

Liksom i det gamle systemet baserar sig det nye XML-baserade systemet på den nordiska termpoststrukturen (NTRF). Bearbetningen av ordlistan sker i Morphons XML-editor, som kompletterats med insticksmoduler och skript för automatisering av bland annat

- tillförel av nya termposter eller fält
- systematiska ändringar (t.ex. radera alla fr-fält)
- import från eller export till annan fil (t.ex. införel av separat kompletterade svenska ekvivalenter)

Begreppsdiagrammen ritas separat i ritprogrammet SmartDraw, som är ett kommersiellt program. För att underlätta och förenhetliga utseendet på diagrammen har Terminologicalen gjort färdiga moduler i programmet, t.ex. moduler för termer med definitioner. Begreppsdiagrammen sparas i önskad form (t.ex. wmf- eller html-form) och placeras i XML-editorn på önskat ställe i ordlistan. Även länkar, rubriker, diagram och bilder tillförel på önskade ställen av ordlistan i XML-editorn.

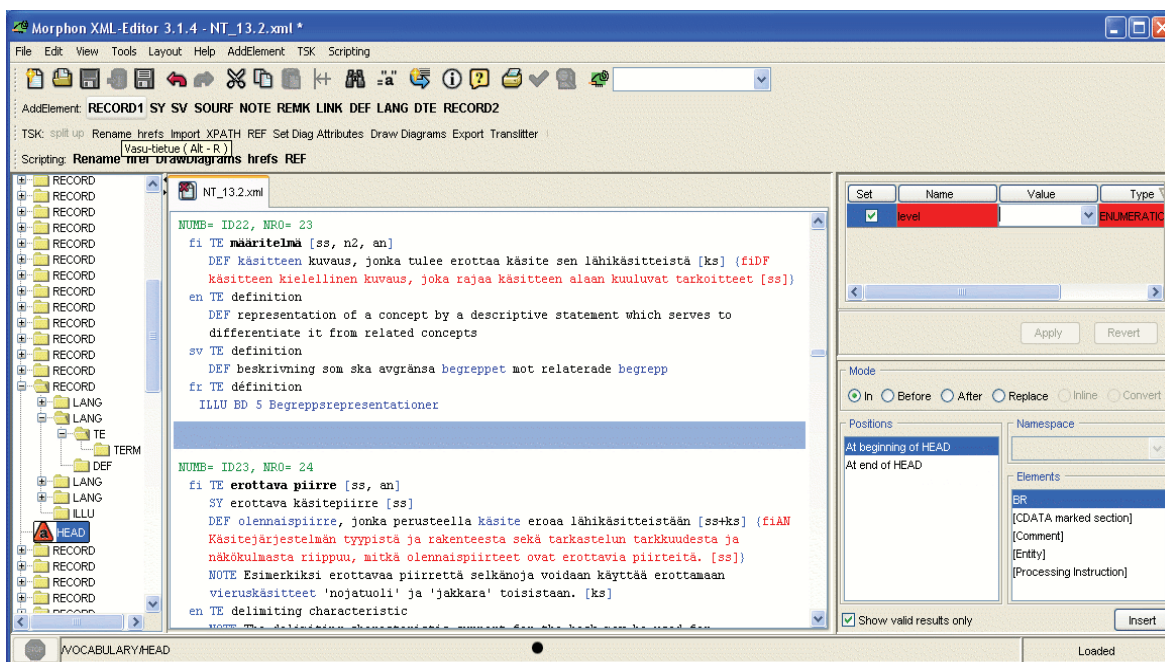

Bild 2. Bearbetning av ordlistan i XML-editorn

Ordbehandlingsprogram Open Office används för att göra läsarvänliga utskrifter från ordlistan som bearbetats i XML-editorn. Med hjälp av XML-editorns export-funktion överförs en råversion av ordlistan till ordbehandlingsprogrammet där man med hjälp av regelbundna uttryck kan man städa utskriften. Interna kommentarer och tomma fält kan tas bort, texten kan korrekturläsas, innehållsförteckningen och registren kan genereras, förord och inledning kan införas. Utskriften görs i önskat format, t.ex. A4 eller B5. Den slutliga publiceringsklara ordlistan får man enkelt på detta sätt.

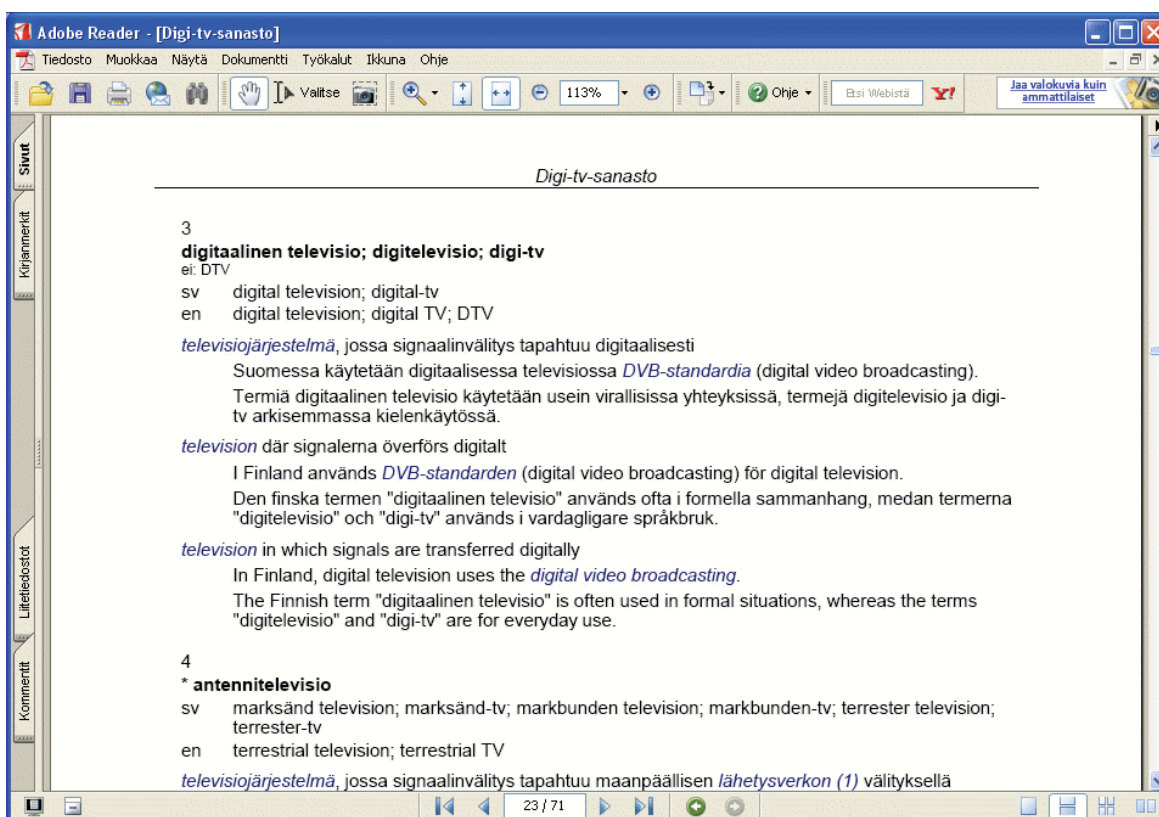

Bild 3. Publiceringsklar ordlista

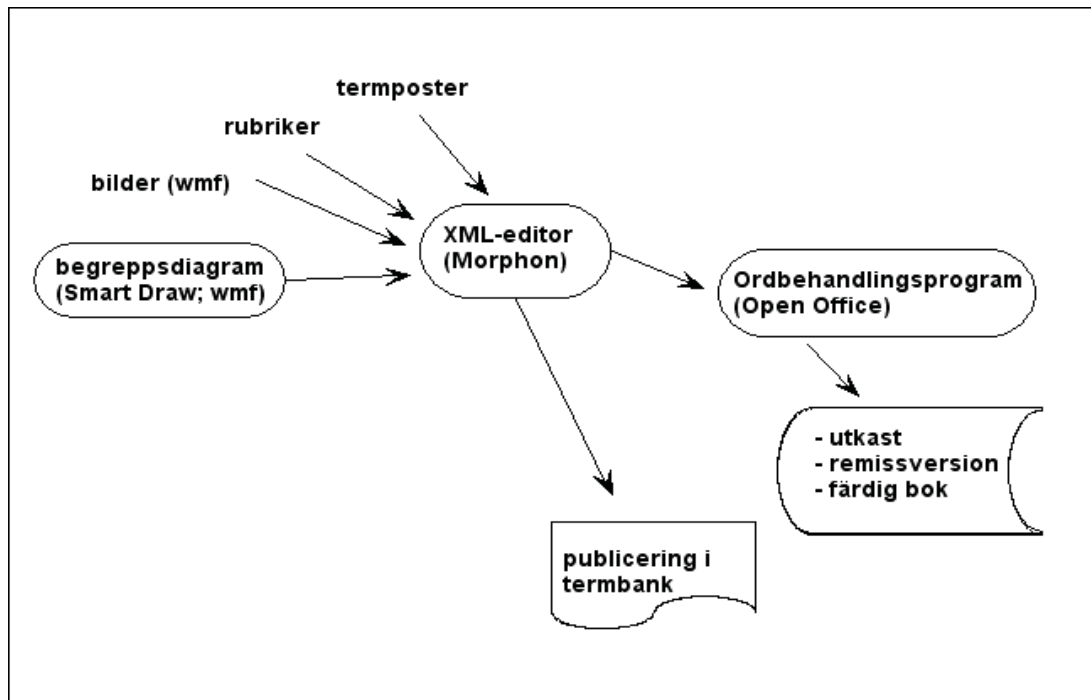

Bild 4. Modulerna i Terminologicentralen TSKs termhanteringssystem

Slutsatser

Terminologerna på Terminologicentralen erfar att vi tack vare detta utvecklingsprojekt har fått ett effektivt verktyg som tillåter smidig hantering av terminologier i olika typer av projekt. Terminologerna upplever att det är enkelt att använda även om det i vissa problemsituationer krävs stöd av en IT-kunnig person. En stor fördel är att Terminologicentralen har alla sina ordlistor i kompatibelt XML-format och har ökat sin beredskap för ontologier.

En framtidsvision är att i högre grad kunna utnyttja XML-editorns egenskap som möjliggör att begreppsrelationerna specificeras i de interna länkningarna, dvs. ange om det är fråga om generisk, partitiv eller associativ relation. Detta möjliggör en automatisk generering av begreppssystem och detta kunde utnyttjas t.ex. till kvalitetskontroll.

KARL N. KERNER
AGRO LINGUA

Gresset er alltid grønnere på den andre siden

Erfaringer fra oppbygging av en flerspråklig termbase

Den grønne ordboka

Basert på egen utdanning (cand.agric. fra Universitetet for miljø- og biovitenskap - UMB), arbeidserfaring og flerspråklig oppvekst, startet jeg enkeltpersonforetaket Agro Lingua i 1997. Siden 1999 har jeg samlet og systematisert faguttrykk på norsk, engelsk og tysk. Ved et samarbeid med Universitetsbiblioteket på UMB og to medredaktører kom basen på nettet i 2002 under navnet "Den grønne ordboka – på nettet" (Kerner et al. 2007).

Innhold

Ordboka dekker de fleste fagområdene representert ved UMB, som for eksempel:

- akvakultur
- botanikk
- geologi
- hagebruk
- landbruk
- landbrukspolitikk og -økonomi
- mat & næringsmiddelfag
- meteorologi
- miljøvern & økologi
- skogbruk & treteknologi
- zoologi

Basen omfatter i tillegg vitenskapelige betegnelser (latin) for ca. 1700 planter, dyr og andre organismer og 160 offisielle navn på relevante institusjoner og myndigheter i Norge/Norden; på norsk (ev. svensk, dansk) og engelsk. I dag omfatter basen mer enn 26 000 oppslagsord.

Målgrupper

Den grønne ordboka er beregnet på studenter, gårdbrukere, forskere, ringledere, ansatte i administrasjon og forvaltning, politikere, oversettere og naturelskere. Med andre ord: Alle unntatt fagspesialister – som gjerne har helt spesifikke ordbøker for sine egne fagfelt.

Oppdatering av ordboka

En ordbok blir fort utdatert. *Den grønne ordboka* er lagt ut på Internett for å muliggjøre hyppige oppdateringer. Vi satser på å oppgradere basen på nettet én gang årlig.

Forhold til andre verk

Jeg kan ikke presentere *Den grønne ordboka* uten å vise til dens bestefar: *Norsk landbruksordbok* (Rommetveit 1979). Dette monumentale tobindsverk ble påbegynt i 1952 og utgitt 27 år senere. Det er den eneste flerspråklige landbruks-fagordbok på norsk som finnes på markedet, men alderen tilsier at boka mangler alle termer som er kommet til siden 1979, og

det er mange. På den andre siden er boka fantastisk i landbrukshistorisk sammenheng, med for eksempel navn på ulike hesteredskaper.

Praktiske erfaringer

For fagoversettere uten terminologisk bakgrunn er ordlister og termsamlinger i første omgang et nødvendig onde for å kunne utføre sitt egentlige arbeid skikkelig. De fleste slike lister forblir personlige hjelpefiler, mens noen vokser og blir modne ordlister – ja, kanskje til og med ordbøker. Uansett omfang, som fagoversetter har man en pragmatisk tilnærming til slikt terminologisk arbeid. Mange av løsningene jeg har valgt for å systematisere og presentere termene, bryter antageligvis med det som er "god latin" blant terminologer. Likevel, etter 7–8 års arbeid som termsamler vil jeg dele noen praktiske erfaringer.

Fokus på brukeren

Hvem lager jeg basen for? Hva forventer brukeren å finne? *Den grønne ordboka* er rettet mot alle som er på jakt etter konkrete *ord* (på et annet språk). Derfor valgte vi et enkelt oppsett, som mangler referanser til andre nivåer, kontekstbeskrivelser etc. Oppbyggingen er sikkert ikke leksikografisk korrekt, men forhåpentligvis lett å forholde seg til som bruker.

Faglig avgrensning

Ofte blir "veien til mens man går", men man bør være klar over sine begrensninger. Avgrensning er spørsmål om bredde (antall fagområder) og dybde (spesialisering innen hvert fagområde). Dette påvirker en termbase/ordbok i stor grad. Ubevisst omgang med grensesetting fører fort til ubalanse i termutvalget, for eksempel ved at noen fagområder kun inneholder generelle termer, mens andre er dekket i stor detaljeringsgrad. Dette kan føre til at basen mister troverdighet hos brukerne. Jeg mener at en bør ta sikte på å dekke alle områder noenlunde likt. Vanskelig? Absolutt!

Kvalitetssikring

Dette henger tett sammen med faglig avgrensning. Har jeg nok kunnskap om de inkluderte fagområdene til å vurdere kvaliteten på de valgte termene? Kjenner jeg fagmiljøet godt nok til å kunne finne fram til fagpersoner om det skulle vise seg nødvendig? Ingen termbase er feilfri, men over tid står og faller produktet med dets kvalitet. Slurv vil alltid bli avslørt! Det er lett å overta ferdige (flerspråklige) lister for å fylle opp basen, men stemmer de? Hvilke sikringsrutiner har man? Internett er meget nyttig – men også der varierer kvaliteten. Finn frem til kilder som du stoler på.

Språkmangfold

Terminologiarbeid på ett språk er krevende, tospråklig arbeid er en kjempeutfordring, og trespråklig arbeid er kaos. Man kan bli fristet til bare "å henge på" ett språk til når man først er i gang. Jeg har opplevd at hvert ekstra språk betyr utrolig merarbeid, særlig hvis språkmangfold ikke skal gå på bekostning av kvaliteten, se punktet over. *Norsk landbruksordbok*, for eksempel, omfatter syv (!) språk, men de færreste artikler oppgir faktisk termene på alle syv språk. En slik inkonsekvens er ikke brukervennlig.

Input av termer

Hvordan sikrer man kontakt med det levende språket? Termbaser kan fort bli preget av gjenbruk fra gamle lister, som igjen er satt sammen av enda eldre lister, som... *Den grønne ordboka* er sprunget ut av eget arbeid som fagoversetter, og kundenes tekster utgjør dermed et viktig og oppdatert korpus. I tillegg gir Internett muligheter som ordbøker (papirutgave) ikke har. På websiden oppfordrer vi ordbokas brukere til å sende innspill. Det kan være forslag til

nye termer, rettelser av eksisterende termer og andre kommentarer (f.eks. lenker til gode ordlister). Over tid er dette en nyttig kilde.

Redaktør eller Wikipedia?

Selvfølgelig har man som fritidsleksikograf aldri nok tid til å jobbe med basen. Listen over ord som lengter etter å være med, vokser. Hittil har *Den grønne ordboka* vært drevet strengt etter "redaktørmodellen", det vil si at undertegnede har stått for all innleggelse av termer, med god hjelp av to medredaktører ved utvelgelse og senere korrekturlesing. Er dette en gammeldags tilnærming i 2007? Kunne ikke basen vokse mye fortere ved å bruke Wiki-modellen? Det vil si, at alle som vil, kan legge inn termer og kommentere andres løsninger. Det ville (kanskje) gi en dynamisk samling av termer på flere språk. Vil dette gi en bedre eller dårligere termbase? Finnes gode mellomløsninger, for eksempel en termredaktør for hvert fagområde?

Dette spørsmål har i dag aktualitet: Universitetene og høyskolene i Norden lager nå språkpolitiske retningslinjer. Disse nevner ofte pleie av "fagterminologi" som et viktig område. Av hvem og hvordan skal terminologien håndteres? Foreløpig finnes ikke mange konkrete forslag.

Trenger vi fremdeles boka?

Mange som har samlet noen tusen faguttrykk, har vel drømt om å utgi lista som fagordbok (i papirutgave). Også *Den grønne ordboka* – som navnet sier – ble påbegynt med en papirbok i tankene. Men tiden går, og jeg blir mer og mer i tvil. Internett-utgaven er overlegen med hensyn til oppdateringer og søkbarhet. De fleste typiske brukere har nå tilgang til Internett. Hva er argumentene for å utgi en bok? Taktile behov? Feltarbeid? Diskusjoner ved middagsbordet?

Konkret eksempel – ut i marka

Den største utfordring for en oversetter eller en ordboksredaktør er å oversette det uoversettelige. *Den grønne ordboka* handler riktignok mest om realfag og konkrete gjenstander. Det er ikke vanskelig å oversette *plog*, *jur* og *vanlig furu* til tysk eller engelsk. Men også et så nøkternt fagområde som landbruk har sine hengemyrer.

Et konsept som skaper hodepine for oversettere, er "utmark". Ordet brukes med et utall underforståtte nyanser i Norge. Utmarksbegrepet brukes om vidt forskjellige landskaper, og i mange ulike sammenhenger: skogs- og fjellbeiter, slåttemark, områder til bær- og soppstaking, øde høyfjellsområder og annen villmark. Finnes det en definisjon for utmark? I friluftslovens § 1a er *innmark* blant annet definert som "gårds plass, hus- og hyttetomter, dyrket mark, kulturbeite og skogsplantefelt". Deretter defineres *utmark* som "alt annet". Og de som kjenner Norge, vet at det er nokså mye!

Hvordan skal man oversette et såpass allsidig begrep til for eksempel engelsk? Man kan begynne ved å se på andres løsninger. Følgende begrep finnes i den engelskspråklige faglitteraturen, og alle kan – alt etter betydning – brukes som oversettelse for utmark:

- outfields, outlying land
- uncultivated land, semi-natural areas
- rough grazing land, mountain pasture, rangeland
- wilderness

Av disse begrepene er nok *outfield* nærmest beslektet med det norske utmark, men i landbrukssammenheng brukes det nå mest i historisk sammenheng, til beskrivelse av tidligere tiders gårdsdrift. I dag opptrer *outfield* aller mest i idrettssammenheng: Den største delen av en baseball-bane (amerikansk ballsport) heter nemlig "outfield". Dermed står man igjen med en rekke mer spesialiserte termer, og ved oversettelsen av begrepet utmark må man spørre seg (eller ved tvil: tekstforfatteren) i hvilken betydning det brukes i akkurat dette tilfellet. Slik kan man dele utmark i ulike betydningsklasser, som for eksempel (med forslag til engelske oversettelser i parentes):

- utmark i sin helhet, dvs. "alt annet" i friluftsløven (uncultivated land¹)
- utmark spesielt som urørt natur (wilderness)
- utmark som fjell- og seterbeite (mountain pasture)
- utmark som ukultivert beite generelt (rough grazing / rangeland)
- utmark som historisk driftsform (outfields)

Virker dette forvirrende og komplisert? Det er det! Som trøst kan jeg tilføre at *utmark* er et av de vanskeligste begrepene jeg har hatt med å gjøre i de siste årene.

Personlige kommentarer

Arbeidet som termsamler er i grunnen galskap. Hva får en voksen mann til å bruke en hel time for finne ut hva *skarptannet barkbille* heter på engelsk eller *hvetebladprikk* på tysk? Den eneste forklaring kan være at man er logofil. Etter at jeg har innsett at jeg faktisk har logofil legning, forstår jeg også bedre hva som får ekte terminologer til å holde ut. Som agronomisk fagoversetter er jeg blitt fanget av ordenes magi og er nå i gråsonen der selve termbasen overtar som arbeidets hovedinnhold fremfor oversettingen. Med andre ord: Samler jeg fortsatt ord for å lette mitt oversettelsesarbeid - eller driver jeg nå primært som oversetter for å få tilgang til flere flotte fagord?

Og endelig må det nevnes at denne galskapen faktisk er (kan være) til nytte for noen. Siden *Den grønne ordboka* er på nettet, får jeg noe tilbakemelding fra bokas brukere. Ikke fryktelig mye, men jevnlig meldinger om at noen der ute setter pris på akkurat denne termsamlingen. Som for eksempel denne:

Kjempetakk for ordboka Deres som har hjulpet meg i å få tak i masse ingredienser. Jeg bor i Bangkok og handler i utenlandske/engelske butikker.

Slik tilbakemelding er selvsagt som honning i en ensom oversetterhverdag.

Referanser

- Kerner, K., Niebuhr, J. & Steinshamn, H.** (2007) *Den grønne ordboka – på nettet*. <http://www.umb.no/biblioteket/ordbok/>. Oppdatert juni 2007.
- Lov om friluftslivet** (friluftsløven) av 28. juni 1957 No. 16.
- Rommetveit, M.** (Red.) (1979). *Norsk landbruksordbok*. Utgitt av Nemnda for Norsk landbruksordbok. (2 bind). Det Norske Samlaget, Oslo.

¹ Offisiell engelsk utgave av Friluftsløven bruker også "uncultivated land" for "utmark".

NAZARETH AMLESOM KIFLE and ØIVIN ANDERSEN
DEPARTMENT OF LINGUISTIC, LITERARY AND AESTHETIC
STUDIES
UNIVERSITY OF BERGEN

Terminological Challenges in the Norwegian-Tigrinya Dictionary

1 Introduction

We live in a world where people migrate from developing countries to Europe to a larger extent than ever before. Often these people come from areas where both language and culture are quite different from the European cultures.

In order to help these people in their new surroundings the compilation of bilingual dictionaries is of great importance. During the 1990's quite a number of bilingual dictionaries were compiled with Swedish as the source language and several languages from developing countries, amongst them Somali and Kurdish. These dictionaries constituted the basis for the compilation of the LEXIN dictionaries which have been compiled at the AKSIS centre with Norwegian as the source language since 1996. These dictionaries are especially designed to help immigrants and refugees with a very poor knowledge of Norwegian.

As would be expected, the translation of terms and lexical items into these languages has presented various challenges. Of course differences in lexical structure and culture can explain many of these challenges, but the status of the target language will also have serious consequences for bilingual dictionary and terminology work.

As is well known, the dissemination of terminology through mass media, bilingual dictionaries, translators, interpreters and, perhaps most importantly, through the school system, is of vital importance if success is to be achieved.

If we look at the status of Kiswahili in countries such as Tanzania and Kenya compared to the status of Tigrinya in Eritrea, we find major differences. Tanzania has succeeded in raising the status of Kiswahili by implementing a

consistent language policy, including terminology planning for many years. Kenya has so far not succeeded because they lack an organized structure to undertake language and terminology planning. Still, Kiswahili is a developed language with several bilingual dictionaries involving Kiswahili and other languages.

As Onyango (2005: 231) has pointed out, the education domain is the most important agent for stabilizing and standardizing language usage, including terminologies. This has not been taken seriously enough in Kenya.

The status of Tigrinya, the official language of Eritrea, is quite different. Tigrinya has been seriously neglected in schools and there are very few school text books and dictionaries available. Domain specific terminology is almost nonexistent. Consequently, Nazareth Kifle, who has translated the dictionary into Tigrinya, encountered serious terminological problems in her translation work.

2 Theoretical Framework

2.1 Source language and target language

In order to identify the terminological challenges of bilingual terminology work, we can distinguish between 3 major variables/parameters pertaining to source vs. target status, cultural status and degree of premise control. For example, is Norwegian the source language or the target language? Does Norwegian represent the dominant culture or setting of the terminology or does it represent the dominated culture? Does Norwegian represent the point of departure, thus being in the position of the controller of the premises for the translation process, or does it represent the receiver of these premises?

The large scale Norwegian Oil Terminology project is an example. This project aimed at providing good Norwegian technical terms to be used by personnel employed in the Norwegian sector of the off-shore oil industry. Norwegian was the target language. It represented the dominated culture and was the receiver of premises. In the LEXIN projects Norwegian is the source language, representing the dominating culture and the controller of premises. Both these contexts represent their own challenges.

2.2 Target language and terminological starting point

Investigating the relative status of the source language and the target language may in many cases reveal the sort of challenges which one may expect in a bilingual terminology project. Seen from the point of view of the target language, we may distinguish between 4 different types of situation. In the first type of situation, the target language has a developed and established terminology for the LSP (Language for Specific Purpose) domain in question and the domain is parallel for the source language and the target language. In the Norwegian-Vietnamese dictionary for Vietnamese refugees in Norway (Andersen, 1996), specialized terminology groups were formed to cope with the medical terminology in the dictionary. The medical terms used were largely internationally known and thus made the actual translation from Vietnamese into Norwegian relatively easy.

In the second type of situation, the target language has a developed and established terminology for the LSP domain in question, but the domain is not parallel in the source language and the target language. Again the Norwegian-Vietnamese dictionary provides an example. There were also specialized terminology groups in the domain of law, but the Vietnamese system differed in many respects from the Norwegian one and created many terminological problems for the group.

In the third and the fourth types of situations, the terminological challenges increase considerably, as we will demonstrate. The third type of situation is the one where the target language does not have a developed terminology for the domain in question. The fourth type of situation is the one where the target language to some extent has a developed terminology, but where it is not disseminated among the people and is not understood. Both these types of situations are typical contexts for the Norwegian-Tigrinya dictionary.

3 The Status of Tigrinya in Eritrea

Tigrinya belongs to the Abyssinian Semitic Language group. In a broader spectrum, it is classified within the South Semitic sub-stratum of the Semitic family which in turn belongs to the Afro-Asiatic group (Lipiniski, 1997). It is spoken by about 6.5 million people in the highlands of Eritrea and Northern Ethiopia. Together with Arabic, Tigrinya serves as the working language of the State of Eritrea. Eritrea has about 4.1 million population which consists of nine nationalities who use nine different languages and among these, Tigrinya is the most widely spoken language, both as a mother tongue and a second language. Tigrinya has also official status in the State of Tigray in Ethiopia.

After its independence in 1991, Eritrea has adopted a new language policy which encourages the use and development of all its native languages through primary education (Chefena, 2002; Chefena et al., 2000). Primary schooling is conducted in the native tongues. However, the native languages are substituted by English in junior and secondary school. English is also used as the medium of instruction in higher education and as the language of international communication. Eritrea's language policy in theory does not impose any of the native languages as a national or official language. Thereby, without having any legal authority, Tigrinya and Arabic function as the *working or administrative* languages in the country. Legal and official documents are issued in both languages, and they are widely used on the state media. In general, the independence period can be considered as the most favorable period for the development of all Eritrean languages.

The region has a long literary history. Geez, an ancient language which is believed to be the predecessor of the modern Abyssinian Semitic Languages, had played a great role as a literary and liturgical language of the Orthodox Church since its genesis arguably in the 4th century. However, Tigrinya appeared as a written language only in the late 18th century. It adopted the Geez writing system. Most of the initiatives were taken by missionaries whose goal was to reach out the wider population through the indigenous languages (Idris, 2003). During the Italian colonization (1882-1941) Italian served as the language of the colony. Eritrea was an autonomous state federated with Ethiopia for very a short period (1952-1961). During this period, Arabic and Tigrinya served as the official languages of Eritrea. However, after Ethiopia had annexed Eritrea to its regional provinces in 1962, Amharic became the national language of Eritrea.

Within the given historical context of Tigrinya, we can understand better the challenges of developing resources such as dictionaries and term-banks for the language. It is beyond the scope of this paper to give an extensive review of the past and existing initiatives; it will suffice to mention some of the contributions which were also vital in the Norwegian-Tigrinya Lexin project. The *English-Tigrinya* dictionary produced by EPLF (1986) during the armed struggle is among the most popular bilingual dictionaries. The *Swedish-Tigrinya Lexicon* paper dictionary (Svensk-tigrinskt lexicon, 1989) was also referred to extensively. The monolingual dictionary 'መደና መዝገበ ላት ትግ ዊ/ *Modern Tigrinya dictionary*' (Tekie, 1999) and the bilingual dictionary in two volumes 'Tigrinya-English Dictionary' (Kane, 2000) were also important landmarks both in the history of Tigrinya and in the Lexin project. However,

contributions to the development of terminological resources are almost nonexistent. To our knowledge, there are only two contributions: ‘*Dizionario di legatorial - መዝገበ ቃላት ብዛዕባ ጥያ ስርዓውቲ ጥራዝ*’ (Manca, 2004) and *English-Tigrinya Medical Glossary* (Woldetatos and Tzegai, 1999).

4 The Norwegian Lexin Project

Lexin is compiled with a particular set of users in mind. The purpose of the Lexin series dictionaries is to facilitate the integration of immigrants into the hosting society. The project prioritizes immigrant languages that are of least interest to private sectors since developing resources for these language may be considered unprofitable. The Lexin dictionary contains basic and general vocabulary that immigrants need in their daily life. The vocabulary covers subject areas such as *work, education, health care, immigration policy, welfare and security* and *public administration*, among others. The Norwegian-Tigrinya lexin dictionary contains about 11,000 entries. Each entry is supplied with a definition and examples of usage. Some entries also contain idiomatic and compound occurrences. The Tigrinya-Norwegian Lexin is an Internet based dictionary (cf. <http://www.lexin.no/>). Figure 1 exemplifies an entry in Lexin.

Figure 1: Entry for paraply “umbrella”

LEXIN
ORDBØKER FOR INNVANDRERE

Norsk–tigrinja

Søkeord:

Søkeresultat

Bokmål oppslagsord	paraply /paraply:/ substantiv
Tigrinja	ጽላል ሰ.
Bokmål bøyning	[paraplyen paraplyer paraplyene]
Bokmål forklaring	en sammenleggbar skjerm med håndtak til å holde i hånden og som beskytter mot nedbør, sterk sol, osv
Bokmål eksempel	slå opp paraplyen
Tigrinja	ጽላልካ ዘርግ-ሓዮ
Bokmål	slå sammen paraplyen
Tigrinja	ጽላልካ ዕጻፎ/ዕጻዎ
Bokmål sammensetning	herreparaply
Tigrinja	ናይ ደቲ-ተባዕትዮ ጽላል
Bokmål	paraply håndtak -et
Tigrinja	ናይ ጽላል ሓኸሊ/ ኢድ

The dictionary provides 33 picture themes for over 2800 entries. For example, the superscribed flower icon for the word entry ‘*paraply*’ in figure 1 links the entry to the picture page. This property enhances the pedagogical of Lexin dictionaries values. Since the intended target group is heterogeneous, the dictionary adopts various means to reach out to every one in the group. The main guiding principle has been to select the most *appropriate term that carries over the Norwegian concept into the target language*. Detailed information on the project can be found in Bjørneset (2002, 2005).

5 Translation Challenges and Terminology Creation Strategies

Translating a dictionary poses challenges that are related to the nature of this genre. Dictionary translators should not be verbose, they should use concise and accurate terms. The terms they create stay in the dictionary as permanent records, thus the work must be of high standard. Sometimes reference dictionaries may not contain the terms that the translators need. Some entries may not exist in the target language and may be specific to the source language. Some challenges may arise from the fact that the two languages are typological distant and culturally different in terms of geographical and climatic conditions, and economic and political structures. Norwegian and Tigrinya are different in all these respects. As a result, we expect to encounter serious terminology problems. This terminological gap can be mediated by different terminology creation strategies.

Niska (1997) suggests that the strategies adopted must be acceptable in the target language. In some cultures the use of borrowing might be frowned upon. Generally, borrowings of concrete objects such as names for new technological inventions easily make their way into the target language. When the two languages are typologically distant, borrowings of abstract nouns, processes and events may sound bizarre in the target language. Thus one must first exhaust the resources available in the target language before looking for solutions elsewhere. More specifically, the target language may provide procedures for coining new words out of its existing word derivation rules. Tigrinya like all Semitic languages, uses a word formation strategy known as *interdigitation*. Most words are derived out of three or four consonantal roots that are interdigitated with vowels or consonant patterns. The patterns function as unique identifiers of different forms of the root. Daniel (2006) gives an example of how a translator can coin a new term from the existing structure of Tigrinya. Daniel coins the Tigrinya word ተቕባል *täq̄ibali* to mean ‘legitimacy’ since existing dictionaries employ the word ተቕባልነት *täq̄äbälinäti* which encompasses senses such as ‘acceptance’, ‘approval’, ‘credit’ *etc.* (Kane, 2000: 976). The pattern [täCiCaCi] has not been used with this particular root. He uses it to distinguish the word ‘legitimacy’ from the other general senses. Both patterns are very productive techniques to derive nouns in the language. For example, words like ተግባር [*tägibarä*] action, deed, and ተስክር [*täsikarä*] ‘commemoration’ employ the pattern [täCiCaCi] and words like ተግባርነት *tägibarinati* ‘application, use, utilization’, ተጻይነት *täṣayinäti* ‘contrariness, enmity’ and ተቋምነት *täq̄awaminäti* ‘opposition’ use the pattern [täCä/aCaCinäti]. In the following section we will discuss some of the translation strategies that were adopted to tackle the challenges.

5.1 Equivalent terms

We begin our discussion with the most rewarding component of the translators' task. Generally, languages may share many exact matches and equivalent lexical items and terms. These may be found in any general purpose dictionary. Examples are given in table 1.

Table 1: Equivalent terms

Norwegian	English	Tigrinya
hode	head	ርእሲ- 'riʕisi'
hund	dog	ክልቢ- 'kälibi'
regjering	government	መንግስት- 'mänigisiti'
skatt	tax	ቀረጽ- 'qäräši'
bagatell	trifle	ሃጠውቀጠው- 'hatäwiqäṭiwi'
stortinget	Norwegian parliament	ኖርዌጅ ባይቶ- 'noriwäyawi bayito'

Languages may have a considerable number of equivalent translations even for abstract lexical item such as 'bagatell' ጠውቀጠው *hatäwiqäṭiwi*. Sometimes, the items might not be exact matches, and a 'translation equivalent' items can be used. The Norwegian term 'stortinget' can be mentioned as an example. It translates into ኖርዌጅ ባይቶ *noriwäyawi bayito* in Tigrinya. The Tigrinya word ባይቶ *bayito* is a culture specific term which denotes 'a village assembly'. In modern Tigrinya its sense is extended to cover a wider concept, i.e. 'a national parliament'. Thus, it can be used as a cultural equivalent term for 'stortinget' compounded with the adjective 'norwegian' to denote its specific sense in the source language.

5.2 Loan Translation

Loan translation is adopted when there is a terminology gap in Tigrinya to express the concept of the source language. This technique is extensively used with culture specific and internationally standardized terms, as is shown in table 2.

Table 2: Loan Translation

Norwegian	English	Tigrinya
curriculum vitae	Curriculum vitae	‘ሰነድ ሞያን ትምህርትን- sänädi moyan timihiritin’
vårsol	spring sunshine	ጽሓይ አየት-‘siḥayi ?ayäti’ (spring sun)
støvsuger	Vacuum cleaner	መጸዳት ደሮና-‘mäṣayiti däraṇa’ (dust sucker)
sjøstjerne	starfish	ዓሳ ኮቩብ-‘?asa koḱobi’ (star fish)
frist	deadline	ገደብ ጊዜ-‘gädäbi gize (time limit)

Since Norwegian and English are related languages, they share common terms for some of the entries in this table. If we use the same terms in Tigrinya, they stand out as foreign words. Therefore, a loan translation can be preferable in order not to disturb the harmony of the target language. It is important that the terms we create encompass all the senses of the source language. For example, ‘curriculum vitae’ can be translated into *ሰነድ ሞያ* *sänädi moya* ‘professional record’ or *ሰነድ ትምህርት* *sänädi timihiriti* ‘educational record’, but both terms provide only part of the whole sense. Therefore, the phrase *ሰነድ ሞያን ትምህርትን* *sänädi moyan timihiritin* ‘professional and educational record’ is chosen since it conveys a wider sense than the two translations separately.

5.3 Borrowing

Tigrinya contains many borrowed terms, especially words related to new technological inventions. It has a large number of borrowings from Italian and English. Some of the borrowings are phonologically and structurally assimilated to Tigrinya. Therefore, borrowings that are widely accepted in Tigrinya are also adopted in expressing Norwegian concepts in Lexin. Table 3 lists some borrowed terms.

Table 3: Loan Translation

Norwegian	English	Tigrinya	Origin
bil	car	ኪና-‘makina’	Italian
bord	table	ጣውላ-‘ṭawīla’	Italian
glass	glass	ቢኪሪ-‘bikeri’	Italian
industri	industry	ኢንዱስትሪ-‘ʾindusitiri’	Italian/English
video	video	ቪዲዮ-‘vidiyo’	English
data	computer	ኮምፒተር ‘komipitāri’	English
hodetelefon	headphones	ዕድ-ፎን ‘hedi-foni’	English
fjord	fjord	ፍዮርድ-‘fiyoriḍi’	Norwegian

Some of the borrowed words exist alongside their Tigrinya synonym. For example, **ጣውላ** *ṭawīla* ‘table’ which is an assimilation of the Italian word ‘*tavola*’. It has **ጠረጴዛ** *ṭäräpāza* ‘table’ as its native Tigrinya synonyms, and **ቢኪሪ** *bikeri* ‘glass’ which is an assimilation of the Italian word ‘*bicchiere*’ has **ቡሽ** *buši* ‘glass’ and **ብርቅ** *biričiqo* ‘glass’ as its native Tigrinya synonyms. During the period of the armed struggle, as part of the cultural revival campaign, there had been endeavors to minimize the borrowed terms in Tigrinya. During this period many of the borrowings had been substituted by native words. Most of the newly coined terms are recorded in the English-Tigrinya-Arabic Dictionary (1986).

5.4 Term Creation

Currently the number of newly coined Tigrinya terms is growing rapidly, especially in the Eritrean media. This situation is easily noticeable in newspapers and recently published Tigrinya books. In fact, coining new terminology is viewed as a very creative task in the language, and those who are good at it are very much appreciated. For example, the Eritrean public likes to listen to the current president’s official speeches because most people believe that he is very competent in the language and good at inventing new words when he needs them. New terms can be coined from existing words either in the form of simple terms or compounds. They can also be reinstated from archaic or dialectal words. Table 4 exemplifies some of the newly created word for the Norwegian-Tigrinya Lexin dictionary.

Table 4 Term creation

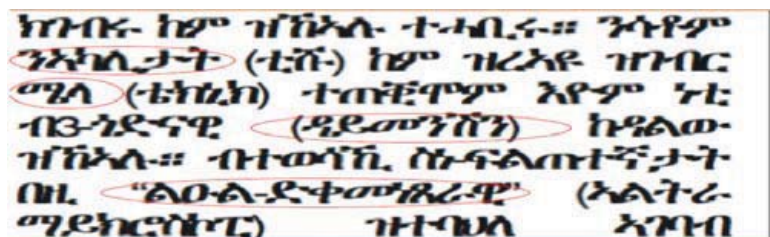
Norwegian	English	Tigrinya
dataskjerm	screen	ሰሌ ምርኢት-‘säleda miri?iti’
blålys	blue flashing light	መብራህቲ ሓደጋ-‘mäbirahiti ḥadäga’ (hazard light)
dessert	dessert	መዛዘሚ ምኣዲ-‘mäzažmi mä?adi’ (winding up meal)
ski	ski	ምንሽርታት በረድ-‘minişiritati bärädi’
knehasse	hollow of the knee	ውሻጦ ብርኪ-‘wişatä birirki’ (inner knee)

6 Terminology dissemination

If the terminology of a language evolves rapidly, it is often the case that the newly coined terms are unfamiliar to its users. Especially, if the users have been out of touch with recent development in that language, they may not benefit from a dictionary that contains many unfamiliar terms. This has been taken into consideration when making the Norwegian-Tigrinya Lexin dictionary. Most of the adult Eritrean immigrants who had completed their basic education before 1991 did not have any formal education in their mother tongue. As regards to the generation who had been educated after the independence of the country, their exposure to their mother tongue does not stretch beyond elementary school level. Usually people get acquainted with new terminology through media and literature. However, since dissemination is not a task that should be undertaken by the hosting society, we are not going to discuss ways of spreading terminological resources in Norway. Nonetheless, what we would like to say is that the use of newly coined words must be minimized in immigrant dictionaries. If they are used, they must be accompanied with definitions and examples to bridge the gap.

On the other hand, the task of dissemination must be supported by concerned institutions. The media plays a vital role in creating and spreading new terminology. We will illustrate this with an excerpt from the Eritrean state newspaper ሓዳስ ኤርትራ-*ḥadasä ?äritira* ‘New Eritrea’ in figure 2.

Figure 2: Terminology dissemination technique

The encircled terms in this excerpt show that new terms such as *ኣካሊታት* *?akalitati*, *ሜላ* *mela*, *3-ጎና* *3-godinawi* and *ልዑል-ድቀመንጸራ* *lişulidiqemänäşarawi* are given alongside their English translations ‘*tissues*’, ‘*technique*’, ‘*dimension*’ and ‘*ultramicroscopy*’ written in Tigrinya script. This technique is widely used in this newspaper. It implies that the reader is expected to know the English terms better than the Tigrinya terms. Moreover, it is also an illustration that specific purpose terminology is in the process of being created in Tigrinya.

7 Summary

This paper has tried to depict a first hand experience of making an immigrant dictionary. The paper explores the terminological challenges that a translator of an immigrant dictionary encounter by exploring variables such as source vs. target language status, cultural status and degree of premise control. Tigrinya has been assessed as the language which lacks developed and advanced LSP terminology. The two languages are also culturally very distant. Norwegian functions as the language that controls the premises of translation since it represents the domain culture that needs to be transferred into Tigrinya. The article explores some of the translation strategies that were employed in the Norwegian-Tigrinya Lexin project in order to overcome these terminological challenges. We made some recommendations that may be useful to translators of immigrant dictionaries. This article has also explored the ways in which newly established terms are disseminated. Immigrant dictionaries such as the Lexin series are important contributions for immigrant communities and for the enrichment of the target language.

References

- Andersen, Ø. (1996). Translation problems in some lsp sectors of a Norwegian-Vietnamese dictionary for vietnamese refugees in Norway. In Budin, G., editor, *Multilingualism in Specialist Communication*, volume 2. IITF, International Institute for Terminology Research.
- Bjørneset, T. (2002). The dictionary project nordlexin. In Gottlieb, H., Erik, M. J., and Zettersten, A., (eds.) *Symposium of Lexicography XI*, 109, Tübingen. LEXICOGRAPHICA, Max Niemeyer Verlag.
- Bjørneset, T. (2005). The Nordlexin Dictionary Project: Part ii. In Gottlieb, H., Erik, M. J., and Zettersten, A., (eds.) *Symposium of Lexicography XI*, 115, Tübingen. LEXICOGRAPHICA, Max Niemeyer Verlag.
- Chefena, H. (2002). *Language and education in Eritrea. A case study of language diversity, policy and practice*. Aksant Academic Publishers, Amsterdam.
- Chefena, H., Kroon, S., and Walters, J. (2000). Multilingualism and nation building: Language and education in Eritrea. *Journal of Multilingualism and Multicultural Development*, 20(6):493-515.
- Daniel, R. M. (2006). A note on the Tigrinya translation of Gene Sharp's 'From Dictatorship to Democracy: A conceptual framework for liberation' <http://www.awate.com/portal/content/view/4345/11/>.
- Dictionary: Tigrigna-English* (1986). Eritrean People's Liberation Front, Rome, Italy.
- Idris, H. F. (2003). Swedish contributions to African linguistics, with a focus on Nilo-Saharan and afro-Asiatic languages. *Africa and Asia: Dept of Oriental and African Languages*, University of Gothenburg, 3:53-63.
- Kane, T. L. (2000). *Tigrinya-English Dictionary*, volume I and II. Dunwoody Press,, Springfield, Virginia.
- Lipiniski, E. (1997). Semitic languages: outline of a comparative grammar. In 80, editor, *Orientalia Lovaniensia Analecta*. Uitverij Peeters en Department Oosterse Studies, Leuven.
- Manca, M. (2004). Dizionario di legatoria/ መዝገበ ቃላት ብዛዕባ ሞያ ስርዓዊት ጥራዝ (In Italian and Tigrinya). Cultural Assets Rehabilitation Project (CARP) and Pavoni Social Center, Asmara: Eritrea.

- Niska, H. (1997). Principles in the production of terminological dictionaries for community interpreters. Paper read at the Symposium on Community Interpreting in Bloemfontein, South Africa.
- Onyango, J. O. (2005). Issues in national language terminology development in Kenya. In *Swahili Forum*, volume 12, pages 219-234.
- Svensk-tigrinskt lexicon-Lexin: språklexikon för invandrare (1989). Satens Institut för Läramedel.
- Tekie, T. (1999). *ዘመናዊ መዝገበ ቻላት ትግርኛ-Modern Tigrinya Dictionary*. Hidri Publisher, Eritrea, Asmara.
- Woldetatos, T. and Tzegai, M. (1999). *English-Tigrigna Medical Glossary: Bridging the Gap: Medical Interpreter Training Materials*. The Cross Cultural Health Care Program, Seattle, Washington.

IGOR KUDASHEV & IRINA KUDASHEVA
UNIVERSITY OF HELSINKI

Specific features of translator-oriented terminological dictionaries

Introduction

In this article, we propose to discuss some of the differences between normative glossaries and translator-oriented dictionaries using two terminological projects, the Finnish-Russian Forestry Dictionary Project and the Common Language Project (www.projectglossary.eu), as examples. These projects are in progress at the University of Helsinki, in the Palmenia Centre for Continuing Education in Kouvola, and are financed by the EU Interreg III A and Neighbourhood Programme.

Definitions

By translator-oriented dictionaries we mean dictionaries which are aimed at the process of translation and have translators as their primary target group. Translator-oriented dictionaries usually have to be descriptive at least as far as their term list is concerned because translators encounter all kind of terms in real texts, both approved and non-recommended.

When talking about the opposition between normative and descriptive dictionaries, it is important to realise that purely normative and purely descriptive dictionaries are mere abstractions. Real dictionaries are located somewhere in between these two extremes. For example, our Finnish-Russian Forestry Dictionary is mostly descriptive in nature but non-recommended terms are marked in it, which may be considered a normative feature. Normative dictionaries describe actual language usage and provide recommendations based on it, and in this way they are also descriptive.

Besides, we have to make a distinction between language norms and norms which are established by authorised institutions. Most dictionaries are considered by users to be binding recommendations about language usage (e.g. Zgusta 1971: 212; Varantola 2001: 219) but only some of them also enjoy institutional normative status.

In this paper by normative dictionaries we mean terminological glossaries compiled in authorised organisations like centres for technical terminology according to the principles described in the ISO 704 (2000) standard.

Differences between translator-oriented dictionaries and normative glossaries

Main target group and principal function

Although normative glossaries are usually multilingual, they are mostly aimed at standardization of terminology and have domain experts as their main target group. Translator-oriented dictionaries are normally bilingual or multilingual; they are aimed at the process of translating and have translators as their main target group. Due to these different target groups and goals normative and translator-oriented dictionaries often differ significantly in terms of contents and structure.

Number of concepts

Normative dictionaries usually contain from several dozen to several hundred concepts, the recommended maximum being 200–500 concepts (see ISO 10241:1992: 3; cf. Sanastotyön käsikirja 1989: 132). The number of terms covered by a translator-oriented dictionary may

exceed that of a normative dictionary by a factor of dozens and even hundreds. The following dictionary pair may serve as an example: a normative Finnish multilingual dictionary on ecology with about 300 concepts (Ympäristösanasto 1998) and a descriptive English-Russian dictionary on ecology with more than 30 000 terms (Kovalenko 1996). This gives an idea of the actual number of terms in the domain of ecology and the potential needs of translators.

The dictionaries we are working on are less bulky but the number of entries in them still exceeds the recommendations for normative glossaries by several times. The EU-Russia Project Co-operation Glossary contains some 700 concepts, while the Finnish-Russian Forestry Dictionary contains almost 4 000 concepts from 30 forestry domains.

Defining and definitions

It is obvious that dictionaries containing so many terms can not be compiled using the methodology designed for much smaller normative glossaries. Since the defining of concepts is the most time-consuming part of a terminological project, many compilers of translator-oriented dictionaries skip this part altogether, which is, however, undesirable for several reasons. First, it is hard to compare concepts in different languages without comparing their definitions. Second, definitions are a valuable source of information about special concepts for translators who are usually lay persons vis a vis special domains. Third, definitions allow translators to compare the meaning of the term they have encountered in the text with the meaning provided in the dictionary.

As a compromise, simplified techniques of defining may be used in translator-oriented dictionary projects. For example, in the EU-Russia Project Co-operation Glossary only domain-specific and difficult concepts are defined. In the Forestry Dictionary we defined every concept but did not use expert commissions. Definitions were edited and sometimes compiled from scratch by a single, authoritative expert in each corresponding domain. This makes the definitions more subjective but saves lots of time and resources.

Indication of the sources

An important difference between normative and translator-oriented dictionaries is that in the latter it is usually desirable to specify the sources of information. This allows the users to see if the information is reliable and up-to-date. They will also discover where to find more information on the subject. For example, in the Forestry Dictionary sources are specified for the source and target language terms, definitions and notes (see *Example 1*).

alikasvos (14.8) Vuokila, 60 [Metsikön rakenne ja kehitys]
aluspuusto Poso
 jaksó, joka koostuu vallitsevan jakson alapuolella olevasta nuoremasta ja
 lyhyemmästä puustosta ≈ Vuokila, 60
 Alikasvoksesta on metsänkasvatuksen kannalta yleensä vain haittaa, ja se pitäisi raivata pois
 ennen uudistushakkuuta. Aluspuusto ei tarkoita samaa kuin aluspuut (latvuskerros). Poso
нецелевой подрост Желдак & Атрохин, 144

Example 1. Indication of the sources in the Finnish-Russian Forestry Dictionary.

In the Forestry Dictionary, the sources are usually abbreviated. Written sources are preceded by the "open book" sign, followed by the "approximately" sign if the definition or note has been edited. Terms confirmed by domain experts are marked with the "confirmation" sign and the name of the expert. Definitions, notes and Russian equivalents proposed by experts are marked with the "pen" sign and the name of the expert. The "pen" sign without any name refers to the compilers of the dictionary.

While source labels are very useful in most descriptive dictionaries, there is no rule without an exception. For example, in the EU-Russia Project Co-operation Glossary indications of the sources are not needed because the glossary is based on a limited number of texts and so source labels would hardly contribute any additional value.

Artificial equivalents

Normative dictionaries usually do not provide artificial equivalents when there are no ready equivalents in the target language. Translator-oriented dictionaries have to supply term proposals because a translator can not just leave a blank space in the translation. It is particularly important to make translation proposals in culture-dependant domains where many terms do not have ready equivalents in other languages.

In the Forestry Dictionary (see *Example 2*) a translator can see from the "pen" sign that the Russian equivalent in question is artificial and probably needs special treatment in the target text (e.g. quotation marks, additional explanations, footnotes, etc.).

veistetty puutavara SESMS [Puutavaralajit ja laatuvaatimukset]
sellaisista puujalosteista koostuva puutavara, jotka on tehty runkopuusta ja työstetty poikkileikkaukseltaan määrämittäisiksi veistämällä rungon pintaosat pois vähintään kahdelta sivulta Käikkäinen
лесоматериалы, обтёсанные с образованием пластёй Шегельман

ympyräkulotus (16.7) Vanha-Majamaa [Metsänhoito] [Metsäpalot]
hevosenkenkäkulotus Vanha-Majamaa
hevosenkenkäteknikka Uusitalo, 201
kulotus, jossa kulotusalue sytytetään kiertäen alueen reunoja pitkin tuulen suunnan mukaan Vanha-Majamaa
 Hevosenkenkäkulotus on tavallisin kulotustapa. Vanha-Majamaa
контролируемое выжигание в форме подковы Филиппук

Example 2. Translation proposals in the Finnish-Russian Forestry Dictionary.

Partial equivalence

Normative dictionaries usually do not comment on the degree of equivalence between terms in different languages. A translator-oriented dictionary should pay much more attention to this issue. For example, in the Forestry Dictionary partial equivalents are always marked with the "approximately" sign and provided with notes explaining the differences between the Finnish and the Russian terms (see *Example 3*).

metsuri SESMS [Metsänhoito] [Puunkorjuu]
henkilö, jonka toimialana ovat metsätalouden käytännön tehtävät Poso
 Metsurit ovat joko palkkatyöläisiä tai yrittäjiä. Poso
рабочий лесного хозяйства и лесозаготовок
рабочий лесного хозяйства Шегельман
Рабочий лесного хозяйства занимается выполнением лесохозяйственных мероприятий, таких как лесопосадки, некоммерческие рубки, борьба с лесными пожарами, но не занимается лесозаготовками. Шегельман
рабочий лесозаготовок Шегельман
Рабочий лесозаготовок осуществляет лесозаготовку, но не занимается лесохозяйственными мероприятиями. Шегельман
вальщик-раскряжёвщик Шегельман
Вальщик-раскряжёвщик занимается валкой, обрезкой сучьев, раскряжёвкой хлыстов на сортименты и окучиванием сортиментов. Шегельман
вальщик Шегельман
Вальщик занимается только валкой деревьев. Шегельман

Example 3. Partial equivalents in the Finnish-Russian Forestry Dictionary.

In this example one can see the entry for the concept "forest worker" which is slightly different in Finnish and in Russian. The first Russian equivalent is artificial but it expresses the essence of the Finnish term as much as possible. It is followed by a few natural but partial equivalents with explanations of the difference between the Finnish and the Russian terms.

Types of entry units

While normative dictionaries contain mostly "classical" terms, translator-oriented dictionaries may and should include a wider variety of terminological units, for example appellations and nomenclature, designations smaller than terms (term elements) and bigger than terms (like set phrases), professional slang, vernacular, verbs, etc. The Finnish-Russian Forestry Dictionary contains all types of the above mentioned units.

Translator-oriented dictionaries may also contain units which do not necessarily have terminological meaning but are pragmatically important. For example, the EU-Russia Project Co-operation Glossary contains some word combinations which are used frequently in the Programme documents and may be important when filling in application forms and writing reports. These are word combinations like *adjacent area*, *number of new enterprises*, *number of maintained jobs*, *project type*, *key sectors*, etc. For example, *number of maintained jobs* is one of the indicators in Neighbourhood Programmes (see *Example 4*).

en number of maintained jobs
 en maintained jobs
 en preserved jobs
 en jobs renewed
 fi säilytettyjen työpaikkojen lukumäärä
 fi uudistetut työpaikat
 niiden työpaikkojen määrä, jotka ilman hankkeen toteutumista todennäköisesti menetettäisiin ≈ ЕКНО
 ⓘ Yksi ohjelman seuranta-indikaattoreista. ✍
 ru количество сохранённых рабочих мест

Example 4. Non-terminological expressions in the EU-Russia Project Co-operation Glossary.

Linguistic information

Normative glossaries usually focus on the concepts and neglect linguistic information, such as word-formation, inflection, syntactic valency, collocations and usage. On the other hand, translators need not only to understand the term but also to use it correctly in their translations, which is why they need more linguistic information about terms than normative glossaries usually provide. In our two dictionaries especially verbs and term elements are accompanied by examples of usage and typical collocations.

hienorakeinen ⓘ Mälkönen 2003, 212 [Metsämaa]
hienojakoinen ⓘ SESMS
 yli 50 % hienoa ainesta (rakeiden läpimitta < 0,06 mm) sisältävä ⓘ ≈ Mälkönen 2003, 212
тонкодисперсный ⓘ Карпачевский
 ⓘ hienojakoiset maalajit – тонкодисперсные рыхлые осадочные породы, hienojakoiset sedimentit – тонкодисперсные отложения

en project**fi hanke****fi projekti**

kertaluonteinen tehtävä, joka tähtää tietyn tavoitteen saavuttamiseen ja jolle on nimetty budjetti ja väliaikainen organisaatio Lehtonen et al., 19

ru проект

♦ to launch a project – käynnistää hanke – *запустить проект*; to carry out a project – toteuttaa hanke – *реализовывать (осуществлять) проект*; to conclude (finish) a project – päättää hanke (saada hanke päätökseen) – *завершать проект*

Example 5. Collocations and examples of usage in the Forestry Dictionary and the EU-Russia Project Co-operation Glossary.

Order of entries

For a translator, a good dictionary means that *correct* equivalents can be found as *quickly* as possible (Haas 1967: 48; Patrik 1988: 13; Grinev 1995: 56). To fulfil the latter part of this requirement translator-oriented dictionaries should be alphabetical. The structure of the concept system can be reflected by other means (e.g. concept charts and a systematic index). For example, the Forestry Dictionary is alphabetical but it contains over 700 concept charts which are intended to help translators and other users to better understand the concept system.

While alphabetical order is recommended for presenting the data to the end users in translator-oriented dictionaries, nevertheless it is not the best way to arrange the data during the compilation process. As Laurén, Myking and Picht (1998: 308) point out, even an expert might not be able to find gaps in the term list if it is arranged alphabetically. Thus, alphabetical dictionaries should be the result of converting systematic ones (Lejčik 1996: 335; cf. Picht & Draskau 1985: 130).

Methodology of compilation

Although the methodology of designing normative terminological products is standardized (see ISO 10241:1992; ISO 704:2000; Sanastotyön käsikirja 1989), descriptive dictionaries need careful *planning* because they differ considerably from normative ones and from each other and because there is no unified methodology for their compilation.

Exhaustive analysis of the concept of a dictionary helped us to compile a list of designable dictionary features. These features include target group, functions, links to other resources (like other dictionaries), data carrier, list of lemmata, information about the lemmata, composition of supplementary parts of the dictionary (like preface, user's guide, appendices, etc.), compression of the data, structure of the data, and access structure. In addition to the dictionary features the compiler has to plan the dictionary project – dictionary team, budget, schedule, etc. (Kudashev 2007: 48, 385–388).

Many theoretical and practical aspects of designing LSP dictionaries for translators are examined in Igor Kudashev's (2007) PhD thesis *Designing LSP Dictionaries for Translators* which is also available electronically at <http://ethesis.helsinki.fi>. The dissertation is in Russian but the author is planning to write in English a manual of translation-oriented specialised lexicography based on this thesis.

Summary

We shall now sum up our observations about the differences between normative and translator-oriented dictionaries in the form of a table.

Features	Normative glossaries	Translator-oriented dictionaries
<i>Main target group</i>	Domain experts	Translators
<i>Principal function</i>	Standardization of terms	Providing information relevant for translation
<i>Number of entries</i>	Dozens to 200–500	Hundreds to thousands
<i>Nature of entry units</i>	”Classical” terms	Larger variety of LSP units (appellations, nomenclature, term elements, set phrases, professional slang, vernacular, verbs) and important LGP expressions
<i>Defining and definitions</i>	Strictly terminological, obligatory definitions; expert commissions	More “loose” definitions and methodology
<i>Indication of sources</i>	Usually unnecessary	Usually desirable
<i>Partial equivalence</i>	Marked roughly	Should be marked and commented on
<i>Translation proposals</i>	Usually not provided	Should be provided and marked
<i>Order of entries</i>	Systematic with alphabetical index	Alphabetical, possibly supplemented with systematic index and/or concept charts
<i>Methodology of compilation</i>	Standardized methodology	Planning

Table 1. Summary of differences between normative glossaries and translator-oriented dictionaries.

Specific needs of LSP translators and specific features of translator-oriented dictionaries should be taken into account when designing a dictionary for translating. The methodology used for the compilation of normative glossaries is not always directly applicable to translator-oriented dictionaries. In addition to general guides on specialised lexicography (Bergenholtz & Tarp 1995; Grinev 1995), more specific guides on planning translator-oriented dictionaries are needed.

References

- Bergenholtz, H. & Tarp, S. (1995) (eds) *Manual of Specialised Lexicography. The Preparation of Specialised Dictionaries*. Amsterdam: Benjamins.
- Grinev S.V. (1995). *Vvedenie v terminografiû*. 2-e izd., pererab. i dop. – Moskva: MPU. (= Introduction to Terminography).
- Haas, M.R. (1967). What Belongs in a Bilingual Dictionary? In Householder, F.W. & Saporta, S. (eds) *Problems in Lexicography*. Bloomington: Indiana University. 45–50.
- ISO 704:2000(E). Terminology Work – Principles and Methods*. Geneva: ISO.
- ISO 10241:1992(E). International Terminology Standards – Preparation and Layout*. Geneva: ISO.
- Kovalenko E.G. (1996). *Anglo-russkij ekologičeskij slovar'. Ok. 32 000 terminov*. Moskva: ETS. (= English-Russian Dictionary on Ecology: About 32 000 Terms).
- Kudashev, I. (2007). *Proektirovanie perevodčeskikh slovarej special'noj leksiki*. Helsinki: Helsinki University Print. (= Designing LSP Dictionaries for Translators).
- Laurén, C., Myking, J. & Picht, H. (1998). *Terminologie unter der Lupe*. Vienna: TermNet, Internat.

Lejčik V.M. (1996). Principy razrabotki frazeologičeskogo terminologičeskogo slovarâ. *Literatura rosyjska na emigracji, współczesni pisarze rosyjscy w Polsce, frazeologia i frazeografia: materiały konferencji naukowej (9–10 listopada 1995 r.)* / Ed. by Wiktora Skrundy and Wandy Zmarzer, Warszawa. 331–337. (= Principles of Compilation of a Phraseological Terminological Dictionary).

Patrik Ū.L. (1988). Principy sozdaniâ perevodnyh terminologičeskikh slovarej. *Naučno-tehničeskaâ terminologiâ*. № 4. 12–14. (= Principles of Compilation of Translation-oriented Terminological Dictionaries).

Picht, H. & Draskau, J. (1985). *Terminology: An Introduction*. Guildford: University of Surrey.

Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät (1989) / Toimittanut Tekniikan sanastokeskus. Helsinki: Suomen Standardoimisliitto. (= Handbook of Terminology Work. Principles and Methods of Applied Terminology).

Varantola, K. (2001). Sanakirjoista ja sanakirjojen käyttäjäistä. Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (eds). *Alussa oli käänös*. Tampere: Tampere University Press. 215–238. (= On Dictionaries and Dictionary Users).

Ympäristösanasto. Jyväskylä–Helsinki: Gummerus–Tekniikan sanastokeskus, 1998.

Zgusta, L. (1971). *Manual of Lexicography*. The Hague/Paris: Mouton.

KJERSTI LEA
NORDISK INSTITUTT, UNIVERSITETET I BERGEN

Hvilken virkelighet speiler ordbøkene?

Ordbøker er et viktig verktøy både for den allmenne språkbrukeren og for den språklige fagarbeideren, og ordboksbrukere flest har svært stor tillit til ordbøkene. Det som står i ordboken, det regner hun med at hun kan stole på er rett betegnelse for angjeldende fenomen og rett og gjeldende stavemåte som hun trygt kan bruke selv. Ordboken blir på den måten å betrakte som et slags speil av virkeligheten innen et språk. I hvert fall så lenge det dreier seg om en såkalt allmennordbok og ikke for eksempel en fagordbok.

Universitetet i Bergen er involvert i arbeidet med et firespråklig ordboksprosjekt som kalles *Islex*.¹ Prosjektet skal munne ut i en elektronisk islandsk-skandinavisk ordbok, som skal være ferdig i 2011. På Island bygger man opp en database på 50 000 ord. Disse oversettes så parallelt i de skandinaviske landene. Vi håper resultatet for norske brukeres vedkommende, som er bergensredaksjonens primære målgruppe, vil bli at de får et langt bedre hjelpemiddel på ordboksfronten enn de har i dag når det gjelder islandsk-norsk. Den islandsk-norske ordboken som i dag er i handelen, har til sammenligning 15 000 oppslagsord², så *Islex* vil bli mer enn tre ganger så omfangsrik.

Når man har bestemt seg for å gjøre innsamlingen av de islandske ordene helt fra grunnen, i stedet for å for eksempel ta utgangspunkt i allerede eksisterende ettspråklige islandske ordbøker, noe som ville vært enklere, og i hvert fall rimeligere, er det blant annet fordi en av intensjonene med arbeidet er å lage en *moderne* ordbok. Det vil si at den skal omfatte 50 000 ord fra det aktive islandske ordforrådet de siste femti årene. Det som i første omgang blir nedprioritert, er i prinsippet ord som nok både finnes og har vært brukt i denne perioden, men som for eksempel er svært spesialiserte, fremstår som noe arkaiske eller av andre grunner er lite brukt.

Det blir lagt inn grammatiske opplysninger om hvert enkelt oppslagsord både på islandsk og på målpråkene. Slik håper vi å imøtekomme både islandske og skandinaviske brukeres behov. En god del av lemmaene (oppslagsordene) er illustrert, noen med bilder, andre med animasjoner, og det er lagt inn lydfiler som enten gjengir uttalen av det islandske ordet eller en lyd knyttet til vedkommende ord – eventuelt begge deler. Det er også tatt med en god del eksempler og idiomer for å vise ordenes faktiske bruk i moderne islandsk. Alt dette er med for å gi brukeren et så mangfoldig og solid verktøy som mulig, enten hun er islandskstudent, profesjonell oversetter, skandinavisk innflytter til Island eller noe annet. For å gi en ide om hvordan dette vil bli seende ut, kan vi se på ordet *kýr* – *ku*³ i eksempel 1 nedenfor. Vi ser at det er et lemma med et par eksempler på idiomatiske uttrykk. Man kan klikke seg videre via ”beyging” for å få grammatiske opplysninger om det enkelte lemma, slik eksempel 2 viser. De skandinaviske grammatikkopplysningene mangler foreløpig, men de kommer.

ISLEX

Orðabók Háskólans

kýr n f

→ [beygingardæmi](#)

ko

B: ku

N: ku

ko

þar stendur hnífurinn í kúnni

det er gået i hårdknude

B: <noe> har gått i stå

N: <noko> har gått i stå

där går det i baklås

þetta er út úr kú

det er helt hen i vejret

B: dette er bort i veggene

N: dette er bort i veggene

detta är helt uppåt väggarna

Eksempel 1

Orðabók Háskólans

Beygingarlýsing íslensks nútímamáls

kýr

Nafnorð, kvenkyn

Eintala			Fleirtala		
	án greinis	með greini		án greinis	með greini
Nf.	kýr	kýrin	Nf.	kýr	kýrnar
Þf.	kú	kúna	Þf.	kýr	kýrnar
Þgf.	kú	kúnni	Þgf.	kúm	kúnum
Ef.	kýr	kýrinnar	Ef.	kúa	Kúnna

Eksempel 2

I Bergen kom arbeidet i gang rundt årsskiftet 2005/2006. Redaktørene hadde på forhånd et stykke på vei den samme tilliten til ordbøker som jeg skisserte ovenfor, men vi så tidlig at ordboksvirkeligheten ikke er så objektiv som vi kanskje hadde ventet.

Det var ingen overraskelse å oppdage at en del ord manglet. Den islandske databasen inneholder et begrenset antall ord, og dette er selvsagt bare et utvalg av det moderne islandske ordforrådet. Vi ser også at det islandske lemmaet ofte ikke har noe direkte motstykke i norske ordbøker. Men dette er ikke så underlig. Siden ethvert levende språk er i stadig endring, vil ingen ordbok noensinne kunne omfatte alle ord i et språk. Det interessante er imidlertid at vi har ment å se visse tendenser i utvalget. Det virker for eksempel som om *Islex* har forholdsvis flere ord og begreper fra den feminine og den familiære sfæren enn eksisterende norske ordbøker, der slikt virker underrepresentert.

Når man først er blitt oppmerksom på at det virker som det er en skjevfordeling av hvilke ord som tas med og hvilke som utelates, også når det dreier seg om ganske høyfrekvente, hverdagslige ord, er det fristende å gå videre. Kanskje ville vi finne lignende tendenser på mer spesialiserte områder. Man kunne for eksempel undersøke hvilke yrkers terminologi som (delvis) er tatt med. Er eksempelvis tradisjonelle mannsyrker bedre representert enn tradisjonelle kvinneyrker i ordbøker flest, og har slike ting sammenheng med hvem som redigerer ordbøkene? Det kan nesten se slik ut. Og det kan faktisk se ut til at grunnen til at vi ble oppmerksomme på de tendensene vi mener å se på dette området, også kan ha med slike konkrete forhold å gjøre: I den islandske redaksjonen som bygger opp databasen, er det flere kvinner enn menn. Slik har det ikke vært i tidligere tiders ordboksredaksjoner. Kan hende er det derfor det ser ut til å være tatt med forholdsvis flere ord fra den familiære sfæren og intimsfæren – ord knyttet til felt som hjem, husholdning, familie, barn og kosmetikk – i *Islex*-databasen enn i norske allmennordbøker? Jeg vil understreke at jeg vil bare lufter disse

spørsmålene, vi har ikke satt i gang noen systematiske undersøkelser av dem. Foreløpig handler det først og fremst om å komme i mål med selve ordboksarbeidet.⁴

Tilbake til virkelighetsspeilingen: Fra tid til annen opplever vi at det islandske lemmaet som skal oversettes, ikke finnes i de norske ordbøkene vi bruker for å kvalitetssikre våre egne oversettelser. Noen ganger er det lett å forstå fordi det gjerne handler om ganske sjeldne ord, slangpregede ord eller det vi kanskje kunne kalle subkulturord – som for eksempel det islandske *hnúajárn*, som vi etter litt om og men fant ut kalles *knokejern* på norsk. For uinnvidde kan jeg røpe at et knokejern ifølge *Wikipedia*⁵ er et våpen som brukes til selvforsvar og i gjengoppgjør.⁶ Knokejern er for øvrig forbudt i Norge. Utenom *Wikipedia* var internettkildene i dette tilfellet helst å finne på kampforum, freak forum og tilsvarende nettsider. Ordet kan altså knapt sies å høre til allmennordforrådet, det er snarere et eksempel på et subkulturord, og det var ikke merkelig at det var vanskelig å finne i andre norske ordbøker. Det er nok et litt ”smalt” ord, heldigvis, men det eksisterer like fullt, og er ganske velkjent i visse miljøer. I slike tilfeller må hovedredaksjonen vurdere om ordet er for ”smalt” til å forsvare sin plass i et allmennordboksverk som *Islex*. *Knokejern* er foreløpig med og vil kanskje bli stående i den ferdige utgaven også.

Så langt om forbudte slagvåpen. Vi skjønner at de kan være diskutabile, også i ordbokssammenheng. Mer forunderlig var det å oppdage at en del av de ordene vi ikke fant i de norske ordbøkene, faktisk i høyeste grad må regnes som helt vanlige og hverdagslige i moderne norsk. Et eksempel på dette er ordet *badetøy*. Ordet finnes verken i *Norsk ordbok*, *Bokmålsordboka*, *Nynorskordboka* eller *Riksmålsordboken*, for å nevne eksempler på ganske omfattende norske allmennordbøker (ordet korrigeres til og med av retteprogrammet på datamaskinen. Det foreslår at jeg retter til *badeøy*...). *Islex*-artikkelen *sundföt* ser ut til å bli den første norske ordboksfesting av dette ordet! (Se *eksempel 3*.)

ISLEX Orðabók Háskólans

sundföt n npl

 badetøj

 B: badetøy

 N: badety

 badkläder

Et tilsvarende eksempel, hentet fra samme betydningsområde, er *regnbukse*. Verken det eller formen *oljebukse* finnes i de nevnte norske ordbøkene. I hvert fall på *Islex*-redaksjonens kanter av landet inngår ordet utvilsomt i det hverdagslige vokabularet – store deler av året er det ganske høyfrekvent også, så dette var et av de ordene vi absolutt trodde fantes i større norske ordbøker.

Ser vi på det som mer spesifikt er knyttet til det vi kunne kalle den feminine sfæren, finner vi noe av det samme. Kosmetikkvokabularet ser for eksempel ut til å være noe magert i ordbøker flest. De store norske ordbøkene mangler ord som *body lotion* og *foundation*, for eksempel. Ikke spesielt uvanlige produkter, men det ser ut til å mangle norske betegnelser for dem. Kanskje er dét årsaken til at de ikke er tatt med i ordbøkene. På den andre siden har vi ikke noe norsk ord for *jeep* heller – og det er likevel med. *Kajal* er med i *Riksmålsordboken*, men verken i *Bokmålsordboka* eller *Nynorskordboka*. Synonymet *øyenblyant* er ikke med i noen av dem. Derimot står det opprinnelig engelske *eyeliner* – men det betegner jo ikke helt det samme. De som lurar, kan slå opp i ordbøkene og finne ut at kajalen er en blyant, mens eyelineren er flytende og påføres med en tynn pensel. Jeg kunne nevnt flere eksempler, men tenker at disse er tilstrekkelige til å illustrere poenget.

Vi har ikke ført noen liste som gir oss full oversikt over nøyaktig hvor mange slike hverdagsord knyttet til hjem, familie og den feminine sfæren som blir ordboksfestet i og med *Islex*, men synes det er interessant at det virker som om det ikke minst er disse feltene som styrkes i dette ordboksverket.

Vi har lagt merke til en annen, på sett og vis beslektet, tendens også: Mens det mangler hverdagsord fra den feminine sfæren, er det flere nedsettende, negative og vulgære ord som betegner kvinner enn menn. Det gjelder rene skjellsord, men også generelt nedsettende ord. Så kan man saktens lure på om vi har en tilsvarende effekt som i de ovenfor nevnte eksemplene av at det er så pass mange kvinner blant dem som bygger opp databasen her. I så fall kan det tenkes at tendensen til å ta med flere nedsettende ord om kvinner enn om menn faktisk er svakere her, sammenlignet med eldre ordbøker. Vi har verken tid eller verktøy til å finne ut av det. Da må man naturligvis gå inn i databasene til andre ordboksverk og telle og sammenligne. Men det er et interessant spørsmål.

Spørsmålet viser også at en ordboksdatabase, som ideelt sett er en nøytral ordbank som lister opp en stor del av et språks vokabular uten å ta hensyn til hva som er ”pent” og ”stygt”, ”dannet” og ”vulgært”, god og mindre god språkbruk, likevel ikke er politisk nøytralt. Dette viser seg både i utvalget av ord, av hvilke ord som tas med og hvilke som velges bort, og i selve oversettelsesarbeidet. Fra tid til annen må vi for eksempel ta stilling til hva som er viktigst: å gjengi et lemma med en ekvivalent som ligger tettest mulig opp til dette, selv om det kanskje innebærer at vi ender opp med en term som har en noe annen valør, stilistisk eller politisk på norsk enn på islandsk, eller å operere i takt med gjeldende norsk språkpolitikk. Det er for eksempel langt vanligere med kjønnsespesifikke betegnelser på islandsk enn på norsk. I Norge har man bevisst gått inn for å kvitte seg med slike. Det er sjelden man hører om denne eller hin *lærerinnen* i dagens Norge, mens man på islandsk gjerne bruker *kennslukona* (over 3 000 treff på islandsk søkemotor). Mens *lærerinne* vil være den mest direkte oversettelsen her, er *kvinnelig lærer* den mest korrekte, men kanskje ikke den mest brukbare hvis man for eksempel har med en skjønnlitterær tekst å gjøre. I dette tilfellet valgte vi *lærerinne*, siden *kennari* offisielt er yrkesbetegnelsen for begge kjønn på moderne islandsk og *kennslukona* slik sett er litt gammeldags. Men som sagt, det har absolutt ikke gått ut av bruk, og vårt valg speiler akkurat det ganske dårlig.

Parallele eksempler er *þingmaður* og *listamaður*. Det første har vi oversatt med *parlamentsmedlem*, *stortingsrepresentant* og *alltingsrepresentant*. Men vi har ikke tatt hensyn til at det også kan bety *mannlig parlamentsmedlem* osv. Det kan det nemlig, på samme måte som det kan hete *þingkona* når man vil presisere at det er snakk om en kvinnelig folkeforsamlingsrepresentant. Slik er det også med *listamaður* og *listakona*, som betyr henholdsvis *kunstner* og *kvinnelig kunstner*. I slike tilfeller kommer vi språklig litt til kort: *Kvinnelig parlamentsmedlem* og *kvinnelig kunstner* er korrekte, men ikke særlig brukervennlige begreper.

For å oppsummere problemstillingen kunne en si at vi i Norge har tilstrebet mest mulig nøytrale betegnelser og fellesbetegnelser, for eksempel når det gjelder yrkestitler, hvilket i praksis vil si at vi har luket ut de spesifikt feminine formene, mens man i en del sammenhenger går den motsatte veien på Island og synliggjør kjønnsaspektet. Den som liker å se ting i en større sammenheng, vil kunne hevde at det er en viss logikk i å velge denne praksisen på Island fordi den er i samsvar med islandsk navnepraksis. Siden de fleste islendinger har et patronym, med -son eller -dóttir etter fornavnet i stedet for etternavn, finnes det en levende tradisjon for ikke-kjønnsnøytrale personbenevnelser på islandsk. Når man uansett umulig kan være en ikke-kjønnsangitt doktor Relling eller professor Andersen, kan man kanskje like gjerne framheve kjønnsaspektet? Så langt (12 000 ord) har vi bare registrert ett tilfelle der norsk framhever dette mer enn islandsk. Ordet *blaðafulltrúi* betyr *pressetalsperson*, direkte oversatt. Dette er et lite brukt ord på norsk. Litt googling overbeviste oss om at ordet helst brukes i stillingsannonser i Norge, altså før man vet om det er en kvinne eller en mann som vil få jobben. I det øyeblikk det refereres til en bestemt person, omtales vedkommende heller som *pressetalsmann* eller *pressetalskvinne*. (Se eksempel 4.)

ISLEX Orðabók Háskólans

blaðafulltrúi n m

starfsmaður sem annast samskipti við fjölmiðla fyrir fyrirtæki eða stofnun

pressetalsmand

informationsmedarbejder

B: pressekontakt

B: pressetalsperson

vanligvis brukes formene pressetalskvinne og pressetalsmann

N: pressekontakt

N: pressetalsperson

vanlegvis nyttar ein formene pressetalskvinne og pressetalsmann

Eksempel 4.

Men spørsmålet om politisk korrekthet går lenger enn til kjønnsproblematikken. Det berører språkpolitikk på flere felt:

- Direkte oversettelse vs. korrekt offisiell benevnelse (eksempelet *fóstra* nedenfor) - profesjonskamp
- Direkte oversettelse vs. tidsmessig benevnelse
- Direkte oversettelse vs. riktig stilnivå (eksempelet *lögga* nedenfor)

I alle tilfellene må vi lempe og justere. Det vil i praksis si at noe ofres uansett, noe som igjen forutsetter at vi stadig må treffe språkpolitiske valg. Det betyr også at det oftere enn man skulle tro, er vanskelig, kanskje umulig, å finne en oversettelse som er hundre prosent ekvivalent med det aktuelle lemmaet. Velger vi for eksempel bort en oversettelse fordi den virker for gammeldags på norsk, selv om det nok er en ganske direkte oversettelse av angjeldende ord, mister vi kanskje samtidig en hel del av de konnotasjonene som er knyttet til det islandske ordet, og i en viss forstand faktisk er en del av dette ordet.

La oss se på ordet *fóstra* (eksempel 5). I den islandske forklaringen står det at betydning 1 betegner en fagutdannet barnehagearbeider. Men dette er litt av hvert på norsk. Det finnes ufaglærte barnehageansatte – de er assistenter. Men det finnes også assistenter med fagutdannelse, for eksempel barnepleiere og barne- og ungdomsarbeidere. På Island er det ikke like mange barnehagerelaterte utdannelser å velge mellom. Dessuten brukes *fóstra* av folk flest om barnehageansatte uansett utdannelse, litt slik vi har brukt *barnehagetante* i Norge. Men det går ikke å bruke den betegnelsen på moderne norsk i dag, spesielt ikke i offisielle tekster/sammenhenger. På toppen av det hele ble den islandske yrkesbetegnelsen endret fra *fóstra* til *leikskólakennari* for noen år siden. Denne tittelen er helt parallell med vår *førskolelærer*, men da trenger vi altså en tilleggsbenevnelse som dekker alle de andre barnehageansatte, de som ikke har førskolelærerutdannelse. I dette tilfellet ser det altså ut til å være umulig å komme helt i mål, og det gjenstår nok helt sikkert noen runder med dette ordet før vi blir fornøyde med oversettelsene.

Litt annerledes forholder det seg med ordet *lögga* (eksempel 6).

ISLEX Orðabók Háskólans

fóstra n f

1

faglærður starfsmaður á leikskóla, leikskólakennari

 børnehavepædagog

 B: førskolelærer

 B: barnehageassistent

 N: førskulelærer

 N: barnehageassistent

2

Fósturmóðir

 plejemor

 B: fostermor

 N: fostermor

Eksempel 5

ISLEX Orðabók Háskólans

Lögga n f

1

Óformlegt

Lögreglumaður

 politibetjent

 strisser

 B: politikonstabel

 B: politi

Uformelt

 B: purk

slangpreget, gjerne nedsettende

 N: politikonstabel

 N: politi

Uformelt

 N: purk

slangprega, gjerne nedsettjande

2

Löggan
 Óformlegt
 lögreglan (sem stofnun/lið)
 politiet
 B: politiet
 Bare i bestemt form
 N: politiet
 berre i bunden form
frændi minn er í löggunni
 min fættar er í politiet
 B: fetteren min er i politiet
 N: onkelen min er i politiet

Eksempel 6

Her er det stilnivået som blir litt forskjøvet. Det islandske *lögga* er en forkortelse og regnes som uformelt. Det norske *politi* er mindre formelt enn for eksempel *politikonstabel* og dekker dessuten alle nivå av politifolk, akkurat som *lögga*, men regnes ikke som så veldig uformelt. *Purk* er mer uformelt, men har gjerne negativ valør, hvilket *lögga* ikke har. Når det gjelder betydning 2, selve etaten, er det ikke noe uformelt i det hele tatt ved det norske ordet, mens det islandske også her regnes som uformelt.

Utfordringene knyttet til de to siste eksemplene nærmer seg terminologiske spørsmål. Vi ser at slike problemstillinger gjerne dukker opp i forbindelse med yrkestitler og i tilknytning til offentlige etater. Politiet er ett eksempel, andre kan være rettssystemet og utdanningsvesenet. Det er viktig å finne samsvarende og presise termer på disse feltene, men det er ofte vanskelig å være helt presis. Siden etatene ikke har helt de samme nivåene i de to landene, er det iblant umulig å treffe helt likt. Det undret oss at diplomatiet var et av feltene som manglet slikt samsvar. Hvis det var noe felt som etter sin natur burde være internasjonalisert og standardisert, så måtte det vel være diplomatiet, trodde vi. Men det stemte ikke – hvilket bare viser at arbeidet som leksikograf byr på stadige overraskelser.

Vi har så langt bare oversatt knapt fjerdedelen av artiklene, så mange utfordringer og overraskelser gjenstår. Kanskje egner noen av dem seg til presentasjon på en senere Nordterm-konferanse?

Kilder

- Guttu, Tor (1998). *Norsk ordbok*, Oslo: Kunnskapsforlaget.
 Guttu, Tor, Skadberg, Kåre og Wettergreen-Jensen, Inge (1986). *Riksmålsordboken*, Oslo: Kunnskapsforlaget
 Henriksen, Petter og Eriksen, Trond Berg (2005-2007). *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon*, Oslo: Kunnskapsforlaget.
 Hovdenak, Marit et al. (2006). *Nynorskordboka*, Oslo: Kunnskapsforlaget
<http://no.wikipedia.org/wiki>
Islex-databasen (offentliggjøres i 2011).
 Orgland, Ivar og Raastad, Fredrik (1992). *Islandsk-norsk ordbok*, Oslo: NKS-Forlaget.

Svensén, Bo (2004). *Handbok i lexikografi: ordböcker och ordboksarbete i teori och praktikk*, Stockholm: Nordstedt.

Wangensten, Boye et al. (2005). *Bokmålsordboka*, Oslo: Kunnskapsforlaget.

¹ Institusjonene som er involvert i prosjektet, er Orðabók Háskóla Íslands, Island, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Danmark, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, Sverige og Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, Norge.

² Det vil si andreutgaven av Ivar Orkland og Fredrik Raastads *Islandsk-norsk ordbok*.

³ Artikkelen er ikke endelig ferdigstilt, men kan likevel tjene som illustrasjon. Går man inn i databasen, ser man at det både vil være mulig å få fram lydillustrasjon og uttale (innlest) i den ferdige versjonen. Pluss kommentar om status paa eks. – uferdige, svensk mangler osv.

⁴ Vi ser imidlertid at det er store muligheter for forskning på materialet vi arbeider med. Dersom noen etter hvert vil bruke *Islex*-basen i sin forskning, er det jo interessant for de eventuelle fremtidige prosjektene at alle oppslagsord og alle oversettelsene er arkivert elektronisk, slik at man lett kan søke på kryss og tvers etter en rekke forskjellige kriterier. Interessant er det også at alt oversettes til samtlige skandinaviske språk. Det ligger derfor særlig godt til rette for komparative studier med utgangspunkt i *Islex*-korpuset.

Her kan det skytes inn at nettopp dette gjør at ordboken delvis vil kunne brukes som et norsk-islandsk ordboksverk også: Ved å slå inn et norsk ord, vil man få treff på alle de artiklene som inneholder vedkommende ord. Ofte vil man på den måten kunne finne den islandske ekvivalenten.

⁵ Det elektroniske, nettbaserte leksikonet. Vi bruker ikke dette som offisiell kilde i den norske *Islex*-redaksjonen, men skjeler iblant dit når ingen mer offisielle kilder kan hjelpe oss. Slik kan vi finne en ledetråd å nøste videre på.

⁶ Se <http://no.wikipedia.org/wiki/Knokejern>.

ALEXANDRA N. LEONTIEVA
ALLEGRO SPRÅKTJENESTER AS, BERGEN

Terminologi for tolker innen offentlig tjenesteyting

Erfaringer fra tolkeutdanningen ved Universitetet i Bergen, med fokus på juridisk terminologi

Innlegget er basert på forfatterens erfaringer som tolkelærer ved tolkeutdanningen ved Universitetet i Bergen i perioden 2003–2006 og som praktiserende tolk og oversetter i norsk, russisk og engelsk. Tolkeutdanningsprosjektet ble gjennomført med finansiering fra Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), Utlendingsdirektoratet (UDI) (senere Integrerings- og mangfoldsdirektoratet – IMDi) som et prøveprosjekt der fire utdanningsinstitusjoner deltok: Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen (UiB), Høgskolen i Sør-Trøndelag og Høgskolen i Telemark. Fra og med høsten 2007 har Høgskolen i Oslo (HiO) fått finansiering for å bygge opp et permanent og landsdekkende utdanningstilbud.

Både ved planlegging av undervisningsopplegget ved utdanningsinstitusjonene som deltok i prøveprosjektet, og ved utarbeidelse av det permanente tilbudet ved HiO gjaldt følgende spesifikasjoner: kursomfang på 30 studiepoeng på deltid (15 stp per semester), nettbasert undervisning supplert med helgesamlinger. Spesielt i begynnelsen var målgruppen definert som allerede praktiserende tolker, på hel- eller deltid.

Ved UiB bestod studiet av to emner på 15 studiepoeng hver: ”TOLK101 – Tolketeori i praksis” (felles for alle tolkestudenter uansett tolkespråk) og ”TOLK102 – Realia og terminologi” (med en fellesdel om norske forhold og en språkspesifikk del med undervisning og diskusjoner i språkgrupper). I 2003–2004 var det undervisning i 10 språkgrupper for 147 studenter.

TOLK102 ble organisert i fire undervisningsbolker, tilsvarende de fire ”hovedområdene” som blant annet kom fram i informasjonsskrivet om tolkeautorisasjonsprøven tilgjengelig fra Universitetet i Oslo:

1. Helse og medisin.
2. Juss og rettshåndheving
3. Sosialforvaltning
4. Arbeidsliv og sentrale forhold i samfunnsliv¹

De to viktigste fagområdene, ”Helse og medisin” og ”Juss og rettshåndheving”, ble viet hver sin helgesamling på tre dager (fredag–søndag), mens i de resterende to var det kun nettundervisning. Det ble lagt vekt på institusjonsbesøk (på fredag: observasjon av en straffesak; i ”helse og medisin”-bolken: informasjonsmøte og omvisning ved sykehus), på bruk av autentiske materialer og på komparative drøftinger. Blant andre arbeidsformer var gruppearbeid med terminologi, små oversettelsesøvelser og rollespill også relevante. Tolkeetiske spørsmål ble brakt inn, for eksempel i drøftinger av hvor viktig det er for tolken å kjenne sine begrensninger.

Av de to hovedområdene var det ”Juss og rettshåndheving” som bød på flest utfordringer, først og fremst med hensyn til tid og tilgjengelige ressurser. Vi valgte følgende temaer som mest relevante: politiavhør, saksgangen i straffesaker, familierett, hovedprinsipper i

rettstolking og ikke minst informasjonssøking (f.eks. på offentlig tilgjengelige nettsider som www.domstol.no, www.jurk.no, www.lovdatabank.no).

Alt dette betydde at undervisningsopplegget ikke kunne inneholde noe systematisk studium i terminologi utover én forelesning i generelle prinsipper for tolkens terminologiske arbeid, praktisk arbeid med autentisk materiale (både nettbasert, skriftlig og muntlig), og drøftinger av det komparative aspektet.

Blant utfordringer i forbindelse med ”jussbolken” kan følgende nevnes:

- Varierende terminologikunnskap blant både tolkene og tolkebrukerne
- Ujevn tilgang til ressurser (tospråklige ordbøker, lovsamlinger, annen relevant litteratur, mulighet for kontakt med vedkommende lands jurister). Dette kan blant annet føre til at studenter med forskjellige tolkespråk risikerer å ikke få et likeverdig tilbud, noe som kan være uheldig
- Store og ujevne forskjeller mellom rettssystemene
- For noen språk (f.eks. engelsk, fransk, spansk og nylig russisk): masse tilgjengelige ressurser, men samtidig flere forskjellige rettssystemer man skal forholde seg til
- For noen språk (f.eks. sorani): lite ressurser, flere rettssystemer i tolkebrukernes hjemland som bruker andre språk (arabisk, tyrkisk)
- Nødvendigheten av å bruke et tredje språk i mangel av pålitelige tospråklige oppslagsverk i mange språkpar

Ved bruk av følgende arbeidsformer prøvde vi så godt vi kunne å øke tolkestudentenes bevissthet om denne problematikken:

- Studentøvelser i form av egne termlister laget på grunnlag av norske pensumtekster, for eksempel ved at arbeid med termer ligner mest på forberedelse til et tolkeoppdrag, når tolken må gjennomgå både tiltalebeslutningen og de relevante lovparagraferne før vedkommende tolker i en straffesak
- Smart Internett-søk (f.eks. hvordan velge mest pålitelige kilder, hvordan skaffe seg oversikt over materiale som finnes på nettet)
- Bruk av andrespråk eller tredjespråk når pålitelige oppslagsverk ikke finnes
- Viktigheten av å sørge for konsekvens i termbruken, blant annet ved å bruke de ”offisielle” oversettelsene til og fra norsk som allerede finnes

I faglig sammenheng har konsekvens vist seg til å være en utfordring. I gruppediskusjoner har tolkelærere og studenter oppfattet at for eksempel den norske termen ”fylke” oversettes til russisk på forskjellige måter (ofte avhengig av geografi). I Nord-Norge bruker man oftest *губерния* (*gubernija*), mens i andre regioner får man også høre *округ* (*okrug*, bokstavelig: ”krets”), *провинция* (*provintsija*, bokstavelig: provins), *область* (*oblast*, bokstavelig: ”region”) og til og med direktelånet *фюльке* (fylke).

Tabellen nedenfor er et utdrag fra ”termchat” med familierett som tema i en av de russiske gruppene. Læreren (Alexandra) viser slides med 3–4 termer om gangen, og studentene svarer med sine egne oversettelsesforslag. Slike øvelser tillater gruppen å se hvilke termer som er godt innarbeidet og allment kjent, og hvilke termer som trenger mer drøfting. Her ser vi at ”familierett” og ”forlovelse” ikke byr på noen problemer, mens ”ekteskapsvilkår” får flere oversettelsesvarianter, der de fleste er forklaringsoversettelser. ”Ekteskapsattest,” derimot, er en eldre og noe mindre kjent term for dokumentet som ellers er kjent som ”Attest til bruk for

ekteskapsinngåelse etter utenlandsk rett" (med andre ord, en bekreftelse for utenlandske myndigheter på at vedkommende ikke er gift i hjemlandet). Ytterligere to faktorer gjør situasjonen enda mer komplisert: For det første står termen feil oversatt i den store norsk-russiske ordboken², for det andre har liknende dokumenter ingen konsekvent betegnelse i den russiske praksisen, og den offisielle termen «Справка об отсутствии препятствий для вступления в брак» ("Spravka ob otsutstvii prepjatstvii dlja vstuplenija v brak") er forholdsvis lite kjent både blant tolker og tolkebrukere. Dette er et godt eksempel som gir grunnlag for drøfting av forhold som kan defineres som "metaterminologiske", det vil si forhold som tolken må være seg bevisst og ikke minst kunne takle.

Utdrag fra "termchat", russisk gruppe, 2004:

4. Familierett. 5. Forlovelse. 6. Ekteskapsvilkår. 7. Ekteskapsattest

LL says, "4 семейное право"

NK says, "4 Semejnoe pravo"

NK says, "5 Pomolvka"

LO, "да"

Alexandra says, "4 ok, 5 ok"

LO says, "Uslovija zakljuchenija braka"

LL says, "6 условия брака"

NK says, "6 Uslovja dlja vstuplenija v brak"

ML says, "условия, необходимые для заключения брака"

Alexandra says, "6 uslovija zakljucheniia braka / dlja vstuplenija v brak"

NK says, "7 Svidetel'stvo o brake"

ML says, "hva er vigselfattest da"

LO says, "7 Spravka ob otsutstvii prepjatstvii"

Alexandra [to ML]: da, vigselfattest = svid. o brake

Hva kunne tolkelærere og tolkestudenter ønske seg i en ideell situasjon? Her er det kanskje viktig å huske på at et semesteremne på 30 stp ikke kan romme mye mer, om det fortsatt skal dekke alle de fire fagområdene. På sikt er det ønskelig med spesialisering, som ville innebære egne kurs i juridisk terminologi og retts tolking. Vår erfaring fra tolkeutdanningen viser at det var best å bruke praktiske øvelser og begrense undervisningen i teori. For mange språk var mangel på pålitelige kilder og oppslagsverk et reelt problem. Dessverre gjenspeiler også denne situasjonen mange tolkers arbeidshverdag, spesielt for dem som jobber med såkalte "sjeldne" og "eksotiske" språk. Det er også ønskelig at studenter får tid og anledning til å bruke flere kilder for å lage og drøfte termlister, i en situasjon som er mest mulig lik et "vanlig" tolkeoppdrag, det vil si med skriftlig forberedelse og senere tolking av muntlige dialoger og monologer. Det komparative aspektet ved retts tolking ville ha vært best ivaretatt ved bruk av bakgrunnsinformasjon om rettssystemet i relevante land, og spesielt gjennom et "lynkurs" i komparativ rett, ideelt sett holdt av en jurist med utdanning fra hjemlandet og relevant erfaring fra Norge.

Terminologiarbeid er uten tvil viktig som et ledd i tolkeutdanningen. Som konklusjon vil jeg si at med tanke på fremtidige utdanningstilbud bør hovedfokuset være på et anvendt studium i terminologi og praktiske øvelser. Praktiske forhold tilsier at i et studium som skal dekke behovet for tolker i mange språk, også de såkalte "eksotiske" og "sjeldne," bør man etterstrebe at tilbudet i de relevante språkene blir så likeverdig som mulig, men samtidig dekker problematikken som gjelder de aktuelle språkpar. Et komparativt blikk er også et must, men også her er det stor variasjon med hensyn til ressurser. Tolkestudentene må få

tilstrekkelig øvelse i praktisk terminologi, så vel med tanke på generell kompetanse og bakgrunnskunnskap som på praktisk forberedelse til tolkeoppdrag. Eksempler på tvetydig og til tider uriktig termbruk viser også at det er behov for mer sentralisert terminologiarbeid som kan sikre bedre konsekvens i termbruk og større rettssikkerhet.

¹ Universitetet i Oslo, Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN), ”Autorisasjonsprøve i tolking”, 3.3. ”Fagområder for tolkeprøven”: <http://www.hf.uio.no/iln/studier/tolkeautorisasjon/#33>, 02.11.07.

² Berkov, Valerij (hovedred.) (2003) *Stor norsk-russisk ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.

SUSANNE LERVAD
 TERMPLUS/DANTERM
 HENRIK NILSSON
 TERMINOLOGICENTRUM TNC

Galão och galej – om EAFT och terminologisk samarbeite i Europa

Galão – kulturella lärdomar

Kaffe med mjölk som serveras i glas kallas i Portugal för galão – och det beställde vi ofta när vi träffades för möten i EAFTs styrelse i Lissabon. När vi däremot beställde ”café au lait”¹ på kvällen i Belgien efter ett annat möte blev vi formligen utskrattade; dock gick det (nästan) bra med en ”lait russe”² (även om det ju ofta uppfattas som lite konstigt att beställa kaffe med mjölk på kvällen).

Nej, den här artikeln skall inte handla om kaffeterminologi utan kaffet använder vi som en symbol för kulturell mångfald och berikande skillnader. Efter flera år i styrelsen för Europeiska terminologiföreningen EAFT har vi lärt oss ett och annat om terminologisamarbete över gränserna³, både vad gäller terminologiarbetets organisation, arrangerandet av stora evenemang och, inte minst, gruppsykologi och kulturella skillnader. Vi har tidigare under Nordterm-konferenserna berättat om olika EAFT-aktiviteter, men i det här föredraget vill vi snarare, kanske på ett lite personligare sätt än brukligt, berätta om våra erfarenheter och vad vi lärt oss av att arbeta på europeisk nivå och samtidigt passa på att ge en överblick över det terminologiska landskapet i Europa i dag.

EAFT – ett europeiskt paraply

Annelise Grinsted var første formand for EAFT efter dannelsen af EAFT i Kolding 1996, så foreningen startede med dansk formandskab. Efter sidste valg (2006) ser bestyrelsen nu sådan ud:

- Formand: Fidelma Ní Ghallchobhair, Foras na Gaeilge (Irland)
- Næstformand: Marianna Katsoyannou, ELETO (Grækenland)
- Kasserer: Marie-Pierre Mayar, CTB (Belgien)
- Webmaster: Arvi Tavast, Eter (Estland)
- Marjeta Humar, The Fran Ramovš Institute Of Slovenian Language (Slovenien)
- Rosa Colomer i Artigas, Termcat (Spanien)
- Gabriele Sauberer, TermNet (Østrig)

Den geografiske spredning og tilstedeværelsen af nye EU-lande i bestyrelsen, anser vi for meget vigtig. Det faktum at vi (fra TNC og DANTERM-netværket) i 6 år begge havde en plads i bestyrelsen, gav en fin kontinuitet og viden om det, der spirer frem i terminologiforeninger og netværk overalt i Europa. Vi synes den mangfoldighed, der er repræsenteret i den nye bestyrelse er meget spændende og givende. Denne spredning er samtidig en stor udfordring til samarbejdet – da mange stemmer skal høres fra mange forskellige kulturkredse og traditioner – og denne udfordring er både svær og spændende.

Særskilt gælder dette måske møtes- og argumentationstekniker där man som nordbo ibland upplevt att det direkta (alt. lätt burdusa eller mindre värtaliga om man så vill) tilltalsättet inte alltid varit det gynnsammaste. Långa diskussioner har varit nödvändiga liksom många

kompromisser, men resultatet har i slutändan blivit uppskattat. Dessutom har prestige varit en faktor att ta hänsyn till i större utsträckning än vad vi kanske är vana vid i Norden.⁴

Vores bestyrelsestid var ledet af portugiseren Rute Costa fra Termip som formand – og med et sekretariat dels i Paris under Union Latine og senere med sekretariat hos Centre de Terminologie (CTB) i Bruxelles. Umiddelbart var roret for vores galej i Portugal med formandskabet, som Rute Costa har taget sig forbilledligt af med en multikulturel baggrund fra Luxembourg. Herfra har hun stort kendskab til både den tyske og franske (latinske) tradition og stor demokratisk røst, der har sikret at alle stemmer er blevet hørt i hendes formandstid. Næstformænd har dels været nederlandske og nordiske repræsentanter (Jan Roukens, Susanne Lervad) og dermed har netværk som DANTERM og Nordterm været med fremme i bestyrelsesarbejdet.

EAFTs brokiga medlemsskara

EAFT är tänkt att fungera som en paraplyorganisation för Europas terminologiorganisationer. Försöker man sig på en överblick över det terminologiska landskapet i Europa i dag finner man en stor mängd organisationer av olika slag:

- Nätverk: t.ex. Foras na Gaeilge, Nordterm, RaDT, RITerm, Realiter, Union Latine, Uned e-Welsh
- Föreningar: t.ex. Acaterm, AIT, Ass.I.Term, DTT, ELETO, NL-Term, Société française de terminologie, TermBret, Termip, TermRom, TSK, UZEI
- Terminologicentraler: t.ex. DANTERMcentret, Deuterm, LKI, Chancellerie fédérale, Termigal, TNC
- Språkvårdande organ med terminologiavdelning eller liknande: t.ex. DGLFLF, Språkrådet (Norge), Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

Naturligtvis är denna typ av klassificering⁵ inte heltäckande, och flera organisationer skulle samtidigt kunna räknas in under flera kategorier. Nu spelar just det kanske inte någon större roll för denna artikel – det räcker här att konstatera att det rör sig om en stor mängd organisationer med alltifrån enstaka eldsjälur till stora föreningar med hundratals medlemmar och t.o.m. världsomspännande nätverk, vissa statsfinansierade, andra med betydligt färre medel till sitt förfogande⁶ och dessutom i språkpolitiskt väldigt olika klimat.

Under vår period i styrelsen (i egenskap av pr-ansvariga) bedrev vi en systematisk värningskampanj för att få med fler medlemmar i föreningen. Arbetet gav resultat och i dag är en majoritet av Europas terminologiorganisationer medlemmar i föreningen (se bild 1).

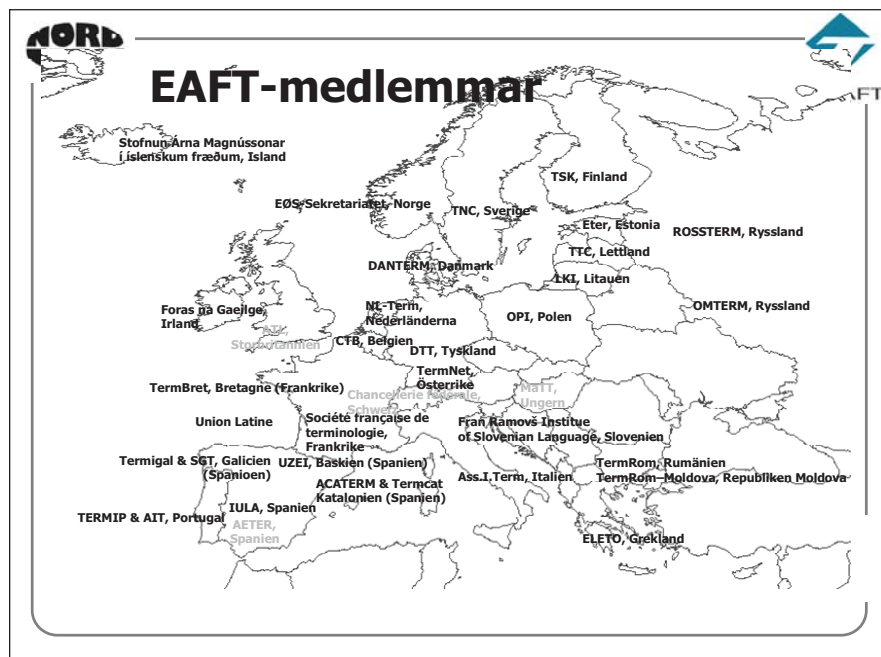

Bild 1: Karta över EAFt's medlemmar

Mange nye medlemmer fra de regionale mindre sprogområder som Irland, Baskerlandet, Malta mm. gav foreningen en sammenhængskraft i disse år – da dels de nye og gamle store terminologiforeninger i Europa som DTT (Deutscher Terminologie-Tag), ELETO og Société française de terminologie er med, men også mindre nye enheder i opstart. Der er et enormt feltarbejde i gang disse steder, der mange gange er pionerarbejde – for få midler (i Portugal, hvor terminologer ofte arbejder gratis i week-ender mm. for ministerier etc. for at gøre deres arbejde kendt) – til komitéarbejdet i Irland, som møder god politisk opbakning/støtte, men som er isoleret pga. den manglende organisering inden for terminologi. Irland er for alvor på landkortet i EAFt med formandskabet nu; de har haft netværksstrukturer inden for terminologi længe, men ikke seminarer/symposier som dem vi er vant til i Nordterm-regi. De ”nye” EU-lande som Slovenien, er nu også synlige i bestyrelsessammenhæng og kan vise os hvordan små enheder skal kæmpe med at følge terminologisk med i EU. Andre EU-lande som Grækenland er vældig velorganiserede med foreningen ELETO med hundredvis af medlemmer, heraf de fleste teknikere og ingeniører og i mindre grad sprogfolk, og derfor er næstformandsposten i EAFt for dem en god synliggørelse i og uden for EAFt. Herudover er der i EAFt lige dannet en SIG-gruppe (Special Interest Group) om minoritetssprog, ledet af og foreslået af Galicien.

Våra nordiska bidrag

I november 2006 blev det 3. EAFt-topmøde holdt i Bruxelles og vi fejrede 10 år med EAFt – endnu en grund til at gøre lidt status. Vi har i vores bestyrelsestid været med til at introducere topmøderne i foreningen i 2002, 2004 og 2006 og her har alle foreninger og netværk med tilknytning til EAFt været inviteret og omkring udvalgte temaer bidraget med erfaringer fra deres områder omtrent som vi gør Nordterm-forsamlingen – og med flere og flere deltagere i disse topmøder virker sammenhængskraften omkring dette nu fint. Det 3. topmødet indgik i en terminologiuge i Antwerpen/Bruxelles november 2006 med konference for NL-TERM.

Denna idé om en terminologivecka, dvs. att försöka samla olika terminologirelaterade evenemang till en koncentrerad vecka kom också ursprungligen från nordiskt håll och den kan

förhoppningsvis bli till en tradition som kan upprepas på andra ställen i Europa. Från nordiskt håll har vi förutom idéer bidragit med bl.a. nordisk (?) organisationsförmåga (och en lite mindre löslig tidsuppfattning) under de stora evenemangen. Ett viktigt nordiskt bidrag har också varit att lyfta fram domänförlust som en högst aktuell och angelägen fråga att ta upp som tema för konferenser och möten; efter att först ha mötts med skepsis har temat på senare tid blivit alltmer diskuterat och nu (2007) finns idéer om en ny särskild arbetsgrupp (SIG) för att hantera engelskans inträde inom högre utbildning och bristen på nationella terminologier på många områden. Naturligtvis har vi också arbetat med att öka Nordens och de nordiska terminologierorganisationernas synlighet och att få med Norden i så många europeiska sammanhang som möjligt, bl.a. genom att bjuda in nordiska talare vid evenemang och genom att föra fram teman som varit viktiga på den nordiska terminologiagendan. Vi har fått till stånd ett samarbetsavtal mellan Nordterm och EAFT vilket bl.a. innebär att vi kan ordna gemensamma evenemang. Utforskandet av modellering och ontologier, aktuellt i flera nordiska länder, föranledde därför ett intressant seminarium i Vasa där inlägg från Danmark, Finland, Frankrike, Italien och Sverige ingick. Ett av syftena med EAFTs arbete är just ”att [...] verka för en större samverkan på alla nivåer med andra organisationer, föreningar och institutioner inom terminologisektorn, bl.a. genom olika typer av samarbetsavtal”; seminariet i Vasa är ett bra exempel på detta.

Sam-terminologi

Hittills har vi pratat om att EAFT skall verka för samverkan, upprätta samarbetsavtal och att vi har samarbetat på europeisk nivå, men börjar man titta närmare på ”sam-terminologin” visar det sig, som så ofta, att det finns distinktioner och ev. uppstramningar att göra. Hernman presenterar (i en uppsats i statsvetenskap) en typologi över olika typer av gemensamma aktiviteter där bl.a. graden av engagemang och mängden resurser som satsas av de olika deltagarna utgör grunden för de olika typerna:

1. *Samexistens*: Organisationerna känner till varandra, men man tar inte hänsyn till hur den andra organisationen agerar.
2. *Samverkan*: Organisationerna handlar gemensamt, men behåller sina ursprungsmål. Man går inte in i varandras sfärer utan tydliga gränser mellan organisationerna betonas.
3. *Samordning*: Aktörerna genomför sina arbetsuppgifter tillsammans. Samordning förutsätter att det finns gemensamma normer och gemensamt utformade mål. Samordning kan stödja samarbete.
4. *Samarbete* – är inte bara ett organisatoriskt fenomen utan också mellanmänniskt. Värderingar förändras på denna nivå.
5. *Samsyn* innebär att gemensamma uppfattningar och attityder har skapats.

Vi skall inte fördjupa Hernmans typologi här, men det kan ändå vara intressant att jämföra den med våra erfarenheter från EAFT; man kan då konstatera att vi både samverkat, samordnat och samarbetat, vid olika tillfällen och i olika utsträckning. De stora konferenserna kan ses som ett utslag av *samordning*, dvs. aktiviteter där vetenskapen om organisationer övergick i aktivt kontaktskapande och faktiskt konkret, gemensamt arbete att organisera ett stort internationellt evenemang. I utarbetandet av *Brysseldeklarationen – för internationellt samarbete på terminologiområdet*⁷ kan man nog nästan säga att samordningen övergick i *samarbete*. Och trots att det visst finns olika uppfattningar vad gäller terminologins teori och praktik så finns det i alla fall en *samsyn* kring terminologins betydelse i samhället – och om att det behövs en terminologiförening. För att inte tala om alla intressanta *samtal* vi haft!

Galej – en trivsamt seglats

Sammanfattar vi våra bidrag till det europeiska terminologiarbetet inom ramen för EAFT rör det sig alltså om en räkka olika aktiviteter – dessutom har vi haft mycket trevligt under tiden! Vår seglats har tagits oss på besök till en stor mängd terminologiorganisationer bl.a. i Estland, Grekland, Irland och Portugal, där vi fått se hur de arbetar. Vi har haft uforglemmelige sociale stunder med bestyrelsesmøder f.eks. i Lissabon, hvor der engang var festmiddag for os med hele Termip hvor der kom terminologiinteresserede mange steder fra i Portugal for at hilse på os. Et lignende arrangement, Eesti oskuskeel, i 2003 i Estland var også for den nye Eterforeningen premiere på et arrangement, og hvor vi alle fik et dybt indblik i de baltiske landes arbejdsvilkår, som vi senere flere gange er vendt tilbage til.

En struktur som EAFT er med DANTERMs Jørgen Christian Wind Niensens ord en gople⁸, der flyder med en strøm og er svær at holde fast i nogle mønstre – vi håber at den nordiske repræsentation i EAFT vil kunne fortætte snarest igen, da det giver mange gode forbindelseslinjer at være med – forståelse for forskellene for arbejdsgrundlaget med terminologi i først og fremmest et hastigt stigende Europa. En galej, som vi skriver i titlen på oplægget, som skal holde kursen i omskiftelige tider for terminologiens rolle! Eller för att avsluta där vi började, med kaffet – det har varit ett mycket stimulerande och lärorikt samarbete som verkligen känts i hela koppen, oavsett vad innehållet har kallats.

Källor

- EAFT. (2005). *Organisationer som arbetar med terminologi*. <<http://www.eaft-aet.net/vvfiles/4/4d9d54c9ac8f9c5ecf567565d92b70e8.pdf>>
- Hernman, J. (2006). *Samverkan – Att laga hålen i välfärdsstatens nät. En studie av föreställningarna bland yrkesgrupperna i två samverkansteam*. C/D-uppsats, VT 2006, Göteborg: Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen
- Eesti Keele Sihtasutus (2004) Eesti oskuskeel 2003 : rahvusvaheline terminoloogiakonverents 10. ja 11. oktoobril 2003, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus

¹ sv: kaffe med mjölk, ofta serverat i kopp

² sv: mjölk med kaffe

³ Texten nedan är omväxlande på danska och svenska.

⁴ Under en av de stora konferenserna som EAFT ordnade använde jag (Henrik) bl.a. mig av olikfärgade skyltar som angav tiden som varje talare hade kvar (5 min, 1 min, 0 min!) och efteråt gavs kommentaren att det kunde minsann bara en nordbo ha gjort!

⁵ Klassificeringen grundar sig på den som användes i den enkät som EAFT genomförde under 2004–2005, och som resulterade i guiden *Organisationer som arbetar med terminologi*.

⁶ Der er ekstremt få midler til opgaver som bestyrelsesarbejde, og vi håber at kunne bakke op om dette ved medlemskab, der betales via bla. oversættelse af hjemmeside etc., som det tidligere har været gjort for Estland og Polen eksempelvis.

⁷ Detta strategiska dokument som skrevs under 2001 av de flesta av Europas terminologiorganisationer finns att ladda ned på ett stort antal språk (däribland danska, isländska och svenska) på EAFTs webbplats:

<<http://www.eaft-aet.net/2840>>. Den publicerades även i sin helhet i Nordterm 12 *Nordterm 2003*:

Terminologiskt smörgåsbord, ISBN 91-631-5844-2, ss. 306–309

⁸ sv: manet

BRANNSJEF GUTTORM LIEBE
SKIEN BRANN- OG FEIERVESEN
NORSK BRANNBEFALS LANDSFORBUND
LEDER AV KOLLEGIET FOR BRANNFAGLIG TERMINOLOGI

Norsk brannfaglig terminologi under utvikling

Behovet

Norsk brannfaglig miljø mangler ensartet terminologi i lover, forskrifter, offentlige veiledninger, standarder, lærebøker og andre læremidler.

Ikke gjennomtenkte definisjoner leder til misforståelser, f.eks.:

- manglende sammenheng mellom termer
- språklige svakheter
- direkte oversettelse fra andre språk

Innsats på tvers av grenser krever ensartet terminologi. Slike grenser kan være:

- funksjonelle
- organisatoriske
- geografiske
- både nasjonale og internasjonale

Fagområdets ”styrke” overfor andre fagområder

Følgende spørsmål kan stilles: Gir mange nye publikasjoner der begreper ikke er samkjørt, kombinert med at en rekke publikasjoner ikke er ajourført (veiledninger om brannalarmanlegg, sprinkleranlegg og røykventilasjon), bare en kaotisk hverdag for bransjen? Eller er kaoset en trussel mot sikkerheten?

Etablering av Kollegiet for brannfaglig terminologi (KBT)

Kollegiet for brannfaglig terminologi (KBT) ble etablert fordi det ikke fantes noen annen institusjon som tok seg av terminologi innenfor dette fagområdet. KBT består av de fleste institusjoner som har behov for og er viktige brukere av terminologi på området. KBT har ingen formell autoritet. Lojaliteten til KBTs terminologi blant deltagerinstitusjonene er det grunnleggende prinsipp for fastsettelse og utbredelse av denne.

Kort tilbakeblikk og status

1995: Etablert etter initiativ fra NBLF

1998: Samlet ca. 2000 termer i Excel-regneark

1998: Reduserte antallet termer. Pause

Slutten av 1990-tallet: Svenskene ryddet i sin terminologi angående brannutvikling

1999-2002: Emergency112. Leonardo da Vinci-prosjekt. FEU var partner

2000: Nordisk terminologi. Ca. 250 ord på tolv språk

2004: KBT revitalisert med endret arbeidsform

2004: Internett som verktøy

2006: Kontakt med Språkrådet ved Jan Hoel

- 2006: Prosjektbeskrivelse for søknad om økonomiske midler
 2007: Ca. 1 000 termer registrert og akseptert. Mange termer og flere fagområder er på venteliste
 2007: Gjenstår gjennomgang av publikasjoner gitt ut etter 1998
 2007: Behovet for avklaring av grenser mot tilgrensende terminologi er presserende

KBT i dag

SINTEF NBL AS (universitetsnivå): Anne Steen-Hansen, sekretær
 Høgskolen Stord Haugesund (HSH) (branningeniørutdanning): Bjarne Chr. Hagen
 Norges brannskole (NBSK) (brannmannsutdanning): Trond Rane
 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) (nasjonal myndighet): Kari Jensen / Lars Haugrud
 Statens bygningstekniske etat (BE) (nasjonal myndighet): Vidar Stenstad
 Standard Norge (nasjonalt standardiseringsorgan): Wiran R. Bjørkmann
 Norsk brannvernforening (NBVF): Thor Kr. Adolfsen, nestleder
 Norsk brannbefals landsforbund (NBLF): Guttorm Liebe, leder, og Per Ole Sivertsen, redaktør

Formelle forhold

Målsetting

Målet er å samle brannfaglig terminologi og gjøre den lett tilgjengelig. Terminologien velges primært ut fra følgende kilder i prioritert orden:

1. lover
2. forskrifter
3. offentlige veiledninger
4. standarder og andre veiledninger som anbefales av offentlige myndigheter
5. annen litteratur

Eier- og ansvarsforhold

KBT er ikke et juridisk subjekt. Hver enkelt deltagende organisasjon er juridisk subjekt. KBTs terminologi er en anbefaling. Hver av de deltagende instanser forutsettes å være lojal overfor resultatet og bruke det i alle sine publikasjoner.

Økonomiske forhold

Så langt har hver enkelt organisasjon dekket sine utgifter. Økonomisk bidrag er gitt for år 2007.

Arbeidsmetode

Terminologien legges direkte inn i databasen på Internett. Det er fire lister med ord og definisjoner:

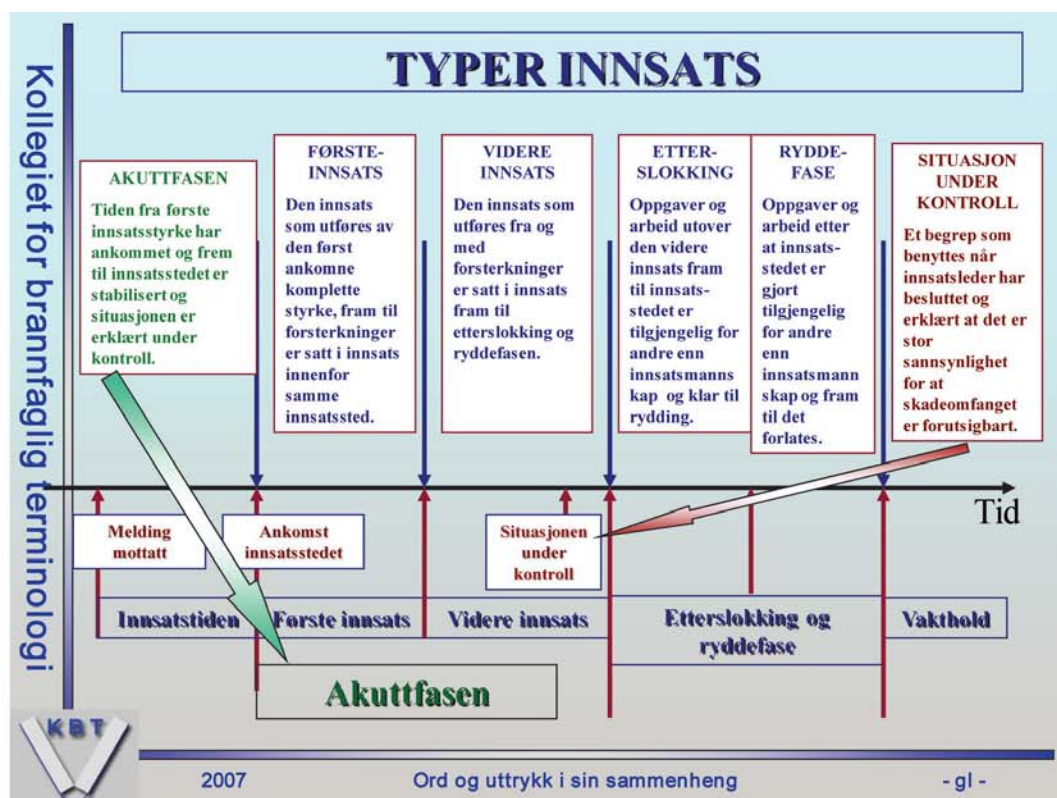
Ord som et medlem i KBT ønsker vurdert:	?ordet	skjult liste
Ord som et medlem i KBT har vurdert, med foreslått definisjon eller forklaring:	!ordet	skjult liste
Ord med definisjon eller forklaring som KBT i møte har akseptert:	ordet	åpen liste
Ord med definisjon eller forklaring som KBT ikke ønsker med i ordlista:	ordet	skjult liste

Erfaringer

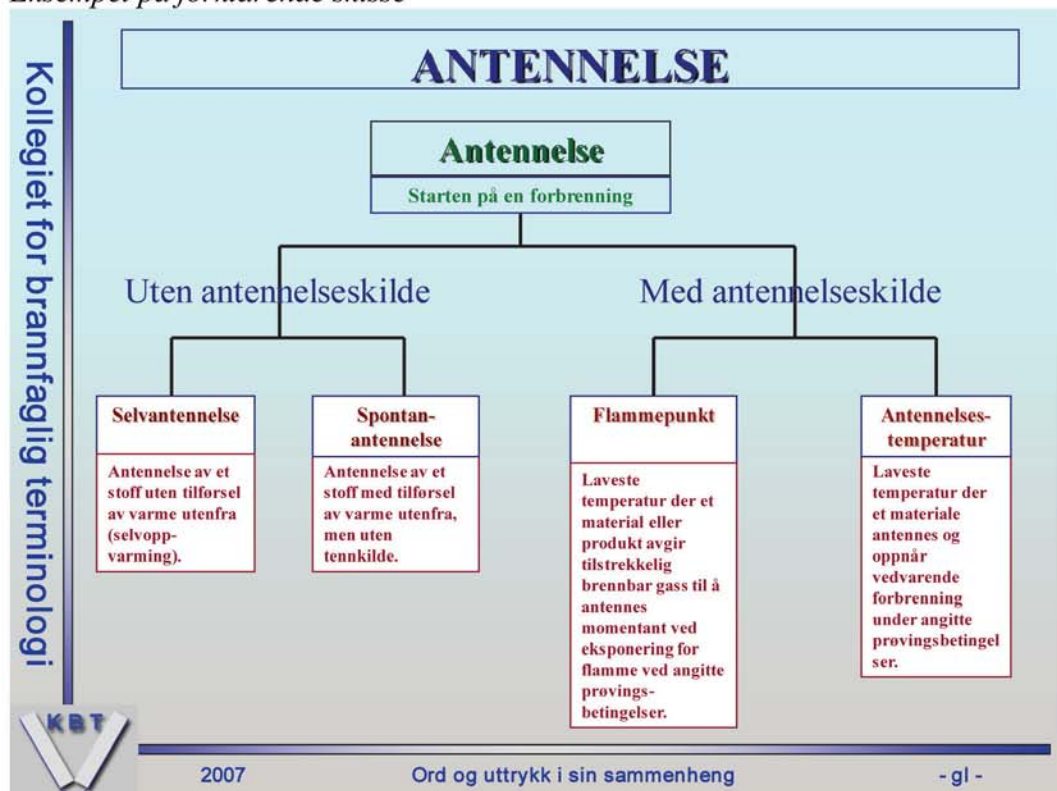
- Godkjennelsesmøter er nødvendige, innenfor ett språk, og ikke minst dersom flere språk er involvert
- Hjemmelekser er nødvendige
- Termer må sees i sin sammenheng
- Mange gamle synder å rydde opp i
- KBT er tvunget til å velge i strid med hierarkiet, lage egne termer, endre eller justere beskrivelser og definisjoner, anbefale at termer ikke benyttes
- Internett er et egnet verktøy
- Skisser er nødvendige som verktøy
- Språkrådet er en meget nyttig samarbeidspartner
- Arbeidet tar tid
- Brukerne må involveres

Eksempel på å se termer i sammenheng

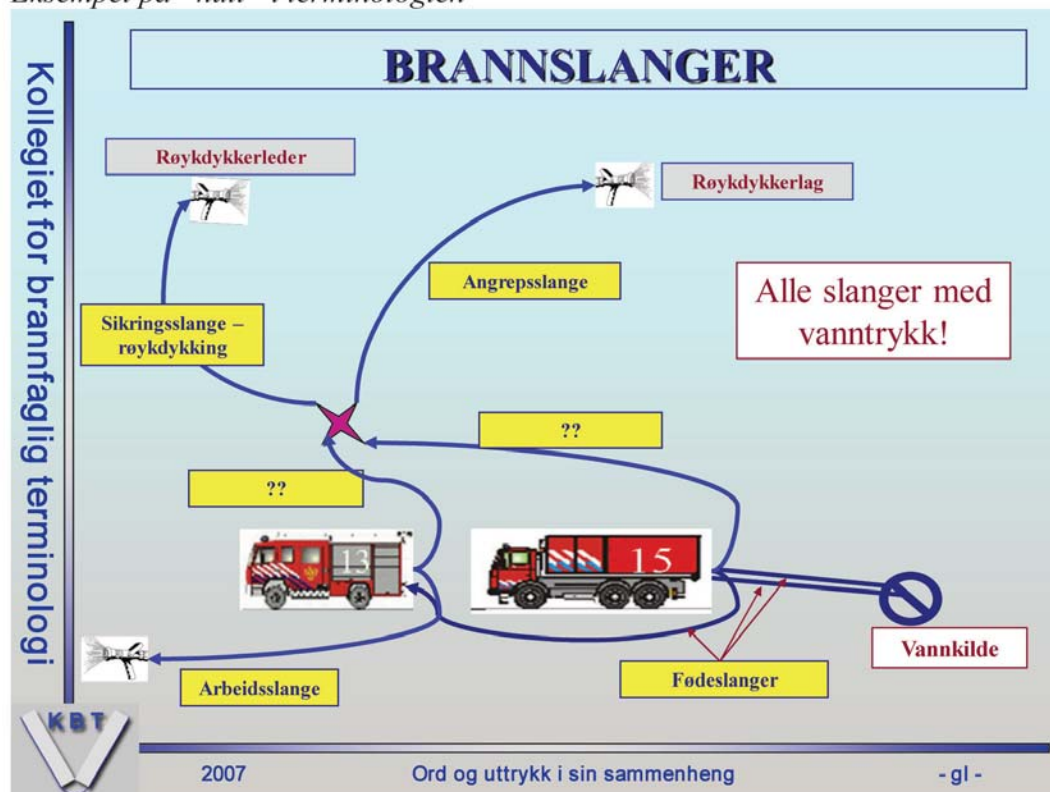
Det å lage skisser er et meget hendig verktøy. Skisser skaper et godt grunnlag for diskusjoner, de skaper klarhet i hva som mangler og overlapper. KBTs erfaring er at jo mer komplekst området er, desto mer nødvendige er skisser, både for fastsettelse eller utvikling av terminologi og for seinere pedagogisk bruk.

Eksempel på forklarende skisse

Eksempel på "hull" i terminologien

Flere erfaringer

Oversettelser fra andre språk er et problem:

- anglisering; amerikansk/engelsk regelverk oversettes direkte
- overføring av svenske ord som ikke kan tilpasses norsk

Eksempler på vanlige ord og uttrykk i dagligtale som er vanskelige å bruke i en bestemt faglig sammenheng:

- krise
- kontroll, ettersyn og vedlikehold

KBT får god støtte og oppmerksomhet fra Språkrådet.

Det videre arbeid

Fra nettstedet www.nblf.no til egen internettportal www.kbt.no.
Sekreteriatshjelp for å øke tempoet og styrke kvalitetssikringen.

Utfordring

Hvordan kan dere, språkfolket, støtte oss ingeniører og fagmyndigheter med språk og terminologi i sin alminnelighet?

BODIL NISTRUP MADSEN
DEPARTMENT OF INTERNATIONAL LANGUAGE STUDIES AND LANGUAGE
TECHNOLOGY
DANTERMcentret
COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL

Using terminological ontologies for concept clarification and description of equivalence differences between concepts in scientific language

Examples from the NORDTERM project on the terminology of terminology

Introduction

In this paper I will give some examples of the use of ontologies in multilingual terminology work, as for example in the NORDTERM project: *Terminology of terminology in Nordic languages*. I will argue that one may use ontologies with feature specifications as a means for concept clarification and for the description of equivalence differences. Furthermore I will argue that ontologies may be used also for other scientific languages, e.g. for the languages of life sciences.

The NORDTERM project

The goal of the NORDTERM project was to establish a vocabulary comprising terms, definitions, notes and concept systems in Danish, Faroese, Finnish, Greenlandic, Icelandic, Norwegian (Bokmål and Nynorsk), Sami and Swedish within the domain of terminology. As input for this project served the vocabulary Terminology of Terminology in Nordic (*NORDTERM 2, Terminologins terminologi*, 1989).

During 2004 and 2005 the original vocabulary was revised and extended. All NORDTERM partners participated in this work, which was coordinated by Terminologisentrum TNC (Swedish Centre for Terminology), cf. the website of NORDTERM, <http://www.nordterm.net>. The project received resources from Nordplus Sprog (Nordplus Language) for the period 2004-2005, cf. <http://www.ask.hi.is/page/nordplussprog>. In January 2006 Nordplus Sprog granted resources for the use and further development of a system for data management and publishing of the results of the project, including conversion and import of the vocabulary data into the terminology management system. The system chosen was i-Term®, comprising the special concept modelling module i-Model, which has been developed by the Danish Terminology Centre, DANTERMcentret, <http://www.danterm.dk>. The NORDTERM database on terminology will be made available via <http://www.nordterm.net>. A description of the process from vocabulary to database and the further development of i-Term is found in Madsen, Thomsen & Wenzel (2006).

Terminological ontologies

Figure 1 shows the Danish concept system for *Designations* (English translation). In this concept system characteristics in the form of feature specifications as well as subdivision criteria have been introduced. The principles of using feature specifications to model characteristics of concepts have been developed in the CAOS project (Computer-Aided Ontology Structuring), cf. Madsen, Thomsen & Vikner (2005).

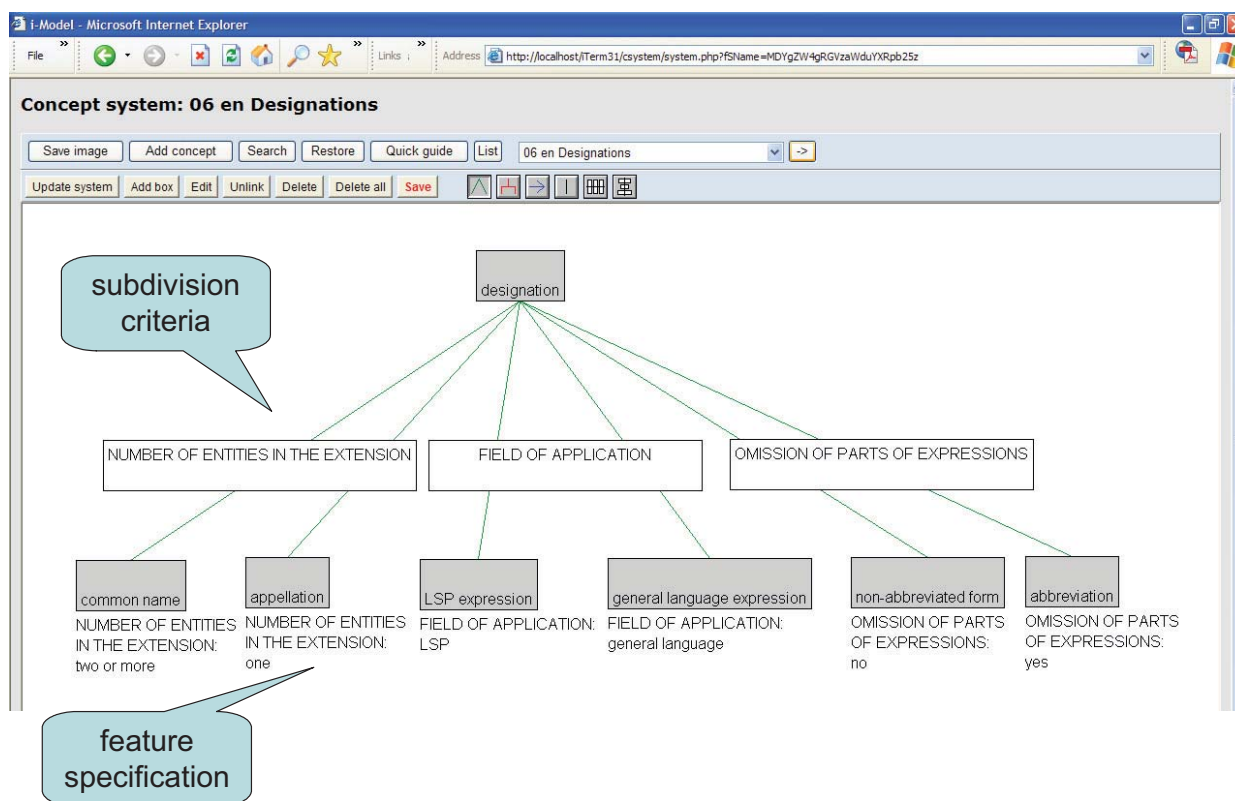

Figure 1: The Danish concept system (*Designations*) in i-Model (translated into English)

The concepts *common name* and *appellation* in the Danish concept system differ with respect to *number of entities in the extension* and may be found both in general and specialized language. This means that an *appellation* may be either an *LSP expression* or a *general language expression* (polyhierarchy may be introduced).

Concept clarification in multilingual terminology work

When a group of terminologists from different countries work together, there will sometimes exist different understandings of concepts and different traditions for structuring the domain. In such cases ontologies may be used for making the differences between the concepts clear, as these differences can be illustrated in different ontologies for the languages involved.

The NORDTERM project is descriptive and therefore we have allowed differences between concepts to be maintained in the termbase. In a harmonization project, the result in the NORDTERM termbase would form a first stage where differences are discovered. In later stages it could be decided how to harmonize and which compromises would have to be made. Such a harmonization project would also benefit from the clarification made possible in the ontologies.

In the remaining part of this section, I will focus on some of the different views on the terminology of terminology that we have discovered in the NORDTERM project.

The vocabulary already comprised concept systems in Swedish (produced as drawings in PowerPoint). Figure 2 shows the Swedish concept system *Designations* in the original format with English glosses.

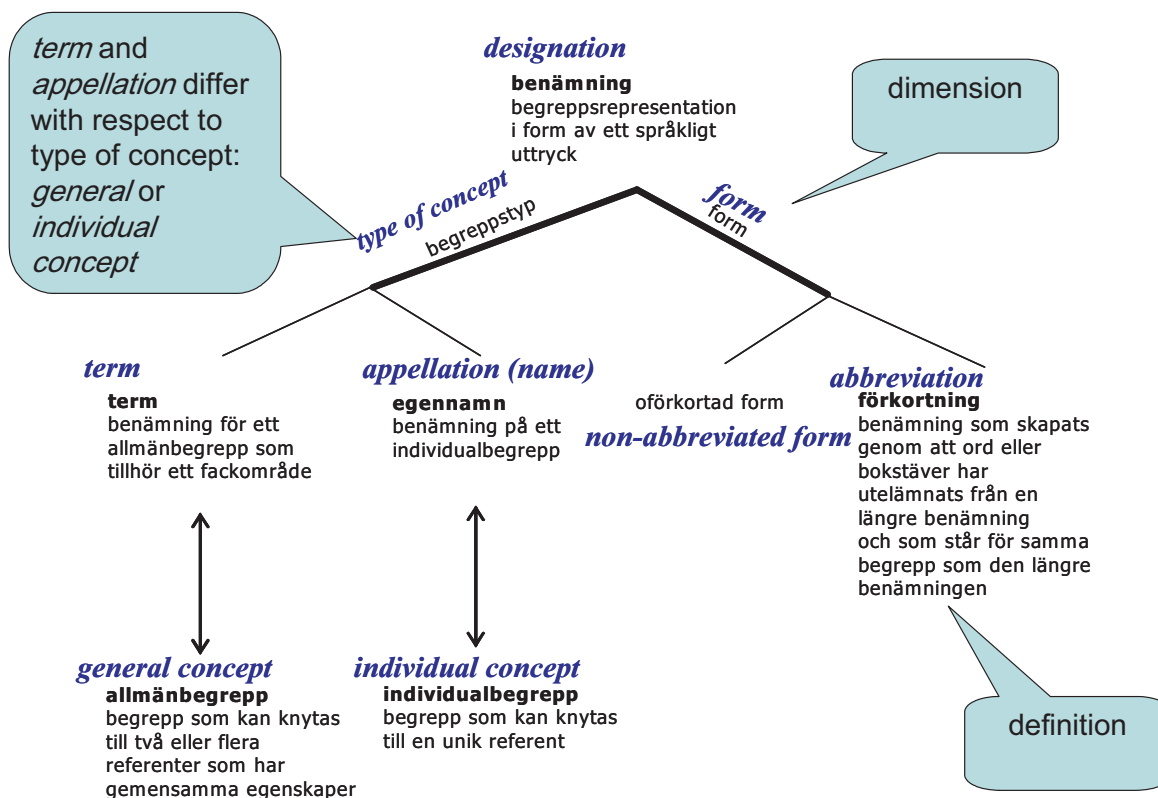

Figure 2: Example of a Swedish concept system (*Designations*) from the vocabulary

The corresponding Danish concept system (translated into English) was presented in figure 1. The Danish concept system differs from the original Swedish concept system due to different definitions of the concepts in the two languages. The Danish concept system in Figure 1 comprises the concepts *common name* and *general language expression*, which are not in the Swedish system in Figure 2. These were introduced in order to allow for a differentiation between *general language expression* and *expression of LSP*, a distinction which is not clarified in the Swedish system.

The concepts *LSP expression* and *general language expression* in the Danish system differ with respect to *field of application*. It should be noted that Danish *fagudtryk* (*LSP expression*) is equivalent with the Swedish concept *term*. The Danish definition of *term* is *linguistic sign used in LSP that is a combination of content (concept) and expression* (translated into English).

In a note on the Danish term *term* it is mentioned that the expression *term* is sometimes used both for the linguistic sign (i.e. expression + content) and for the expression alone, but that in Danish it is recommended to use *term* only for the linguistic sign.

The Danish concept *term* is found in another concept system, the draft concept system for *Concepts*, cf. figure 3.

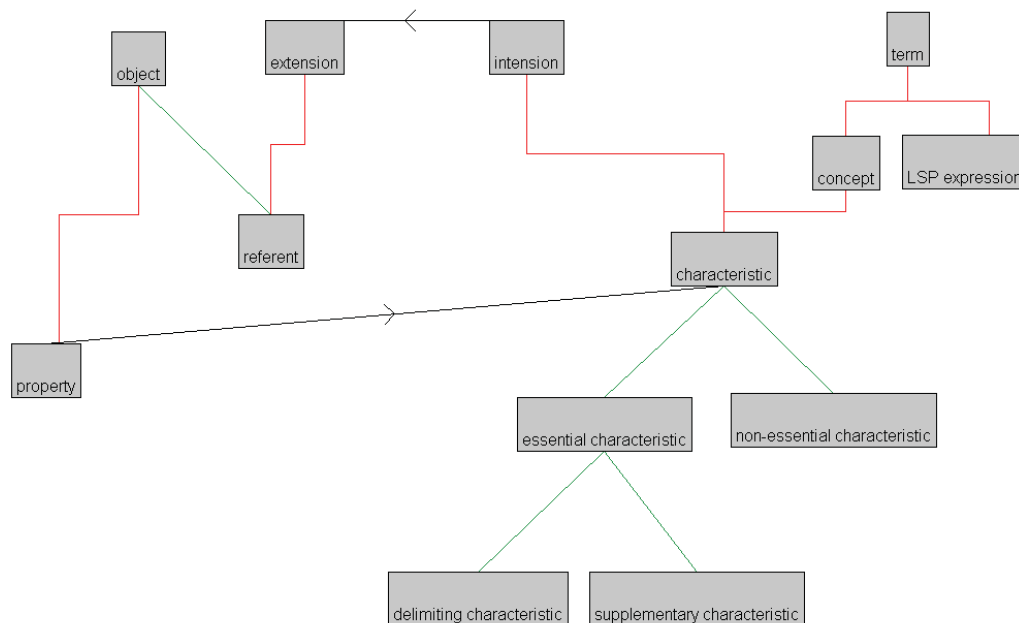

Figure 3: Danish concept system: *Concepts* (translated into English)

Figure 4 shows the Danish concept system for *Types of concepts* (Danish system translated into English). The Danish concept system for concept types in figure 4 also differs from the Swedish system, which is shown in figure 5, probably due to different traditions in the two countries.

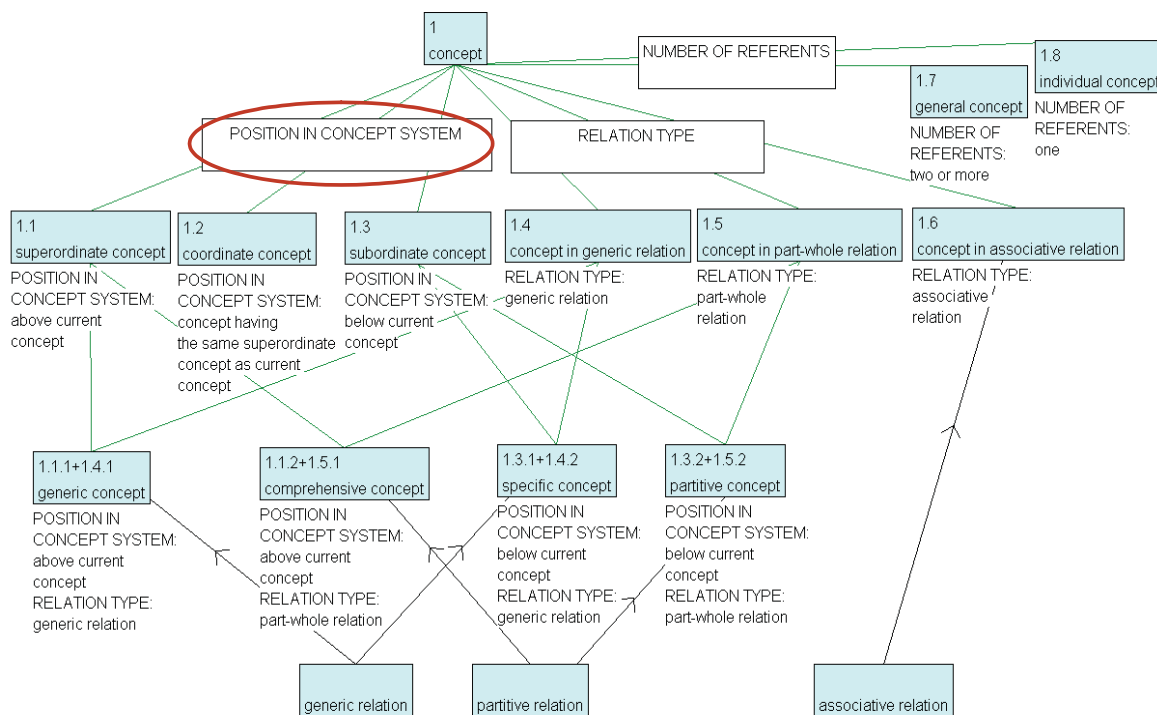

Figure 4: Danish concept system for *Types of concepts*

In the Swedish system, *superordinate concept* and *subordinate concept* are defined as *concepts in a generic relation* and they differ with respect to their *position in a generic concept system*.

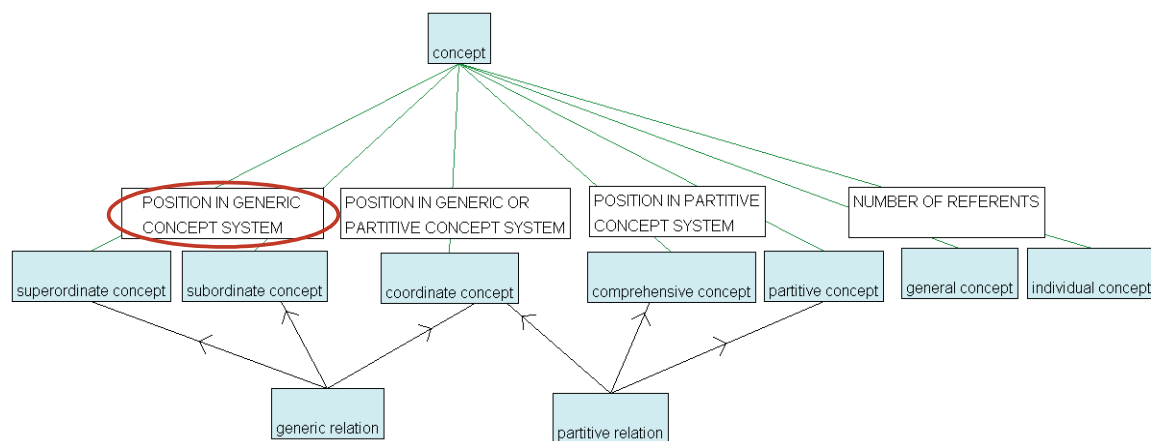

Figure 5: Swedish concept system for *Types of concepts*

However, in the Danish concept system *superordinate concept* and *subordinate concept* are not defined as concepts in a *generic relation* – they differ with respect to their *position in a concept system*, be it in a *generic* or a *partitive* concept system.

The Swedish definition of *superordinate concept* corresponds to the definition of *generic concept* in the Danish concept system and in ISO 1087-1 (2000): *concept in a generic relation having the narrower intension* (Swedish: “begrepp som står i generisk relation till ett annat begrepp och vars intension inkluderas i intensionen av det andra begreppet”).

In the Danish concept system you find the three concepts *concept in generic relation*, *concept in part-whole relation* and *concept in associative relation*. These concepts are differentiated with respect to *relation type*. By introducing these concepts, the four Danish concepts *generic concept*, *comprehensive concept*, *specific concept* and *partitive concept* all have two superordinate concepts (polyhierarchy). This means that the concepts *generic concept*, *comprehensive concept*, *specific concept* and *partitive concept* are defined with respect to both their *position in a concept system* and the *relation type* (each of them inherit characteristics from two superordinate concepts, and they are differentiated from each other by means of the combination of two characteristics).

One may argue that the designations of the three concepts added (*concept in generic relation*, *concept in part-whole relation* and *concept in associative relation*) are not used very often. But logically the concepts exist, and in our work in the CAOS project we use this kind of concepts when describing the principles and constraints that the CAOS system builds on. In the above mentioned definition of *generic concept* in ISO 1087-1 (2000) the genus proximum is in fact: *concept in a generic relation*.

In ISO 1087-1 (2000) the concept *superordinate concept* has the following definition: *concept which is either a generic concept or a comprehensive concept*. This definition is not ideal since it is an extensional definition. This kind of definition may be avoided when building the definition on the feature specifications in the Danish concept system. The definitions of *generic concept* and *comprehensive concept* correspond to the Danish definitions that are based on the feature specifications.

In the first version of the Danish concept system the subdividing criteria for the concepts *superordinate concept*, *coordinate concept* and *subordinate concept* was *position in a hierarchical concept system*. However this was abandoned, because a concept system, in which one concept may have several generic concepts, is formally not a hierarchy. However, the concepts are related by means of the generic relation, and therefore it would be too restrictive to define the generic relation as a hierarchical relation.

Concept clarification within the language of natural sciences

In the book, *Towards New Ways of Terminology Description, The sociocognitive Approach*, Temmerman (2000:73) argues that it is necessary to distinguish between two types of units of understanding, viz. *concepts* and *categories*, and that the latter are not suitable for being presented in concept systems, since it is not possible to identify one superordinate concept and one delimiting characteristic. This view is based on an analysis of terminology within the field of life sciences.

Temmerman (2000:75) gives an example of a unit of understanding (or category) *blotting*. According to Temmerman (2000:81) this unit of understanding is described in different ways in different texts written by different subject specialists. For example, the superordinate concept varies in the texts: *molecular technique, tool, method, procedure*, and it is impossible to identify one delimiting characteristic that distinguishes *blotting* from other concepts. Temmerman (2000:75) herself says that blotting is a “technique developed in laboratories to facilitate the reading of the order of the bases in DNA and RNA or of the amino acids in protein”.

It is a well known problem in terminology work that subject specialists have different views and they are not always very precise when they write texts. On a cursory reading one may get the impression that a text gives a precise and clear presentation of the different concepts. On closer examination, however, the description often turns out to be imprecise and ambiguous in many places.

Very often, the terminologist will find contradictory information when reading multiple texts on one subject. However, this may be due to different understandings of the concepts, not ambiguity.

Both in the case of ambiguous descriptions and in the case of different understandings it may be useful - as a basis for concept clarification - to set up several versions of an ontology representing the different views, cf. also Madsen (2007).

In the case of descriptive terminology work, it would perhaps be relevant to set up different ontologies in which the related concepts and the characteristics of *blotting* vary. In the case of normative terminology work, however, the terminologist - in co-operation with subject specialists - will have to decide upon one superordinate concept and one delimiting characteristic for a given concept, i.e. to decide upon one version of the ontology.

This does not mean that the different views or understandings could not be presented in the final result of the terminology work. It is of course possible to add comments as to the differences.

It is also true that it will often be possible to find several characteristics applying to one concept. However, it will according to the principles of CAOS always be possible to

distinguish one delimiting characteristic, and to register all other characteristics as supplementary.

In some cases this kind of supplementary information will be very important to a certain user group. A good example is a concept from health terminology, e.g. a certain disease, where different types of health care professionals will focus on different aspects of the concept, for example *symptoms, treatment, prevention* etc. The superordinate concept and the delimiting characteristic of the disease in the ontology will be reflected in the definition. However, in the ontology the concept may be related to many different concepts by means of associative relations, for example concepts concerning relevant treatment, prevention etc. These relations will correspond to supplementary characteristics, and information hereof may be found as supplementary information in the terminology database.

Conclusion

In this paper it has been discussed how the principles of terminological ontologies comprising feature specifications and subdivision criteria may help the terminologists in clarifying the differences between concepts in different languages, and in deciding whether a harmonization would be feasible. These principles may be used in both normative and descriptive terminology work, and they may be used for describing all kinds of language for special purposes, i.e. also language of natural science. By developing ontologies according to the principles presented here, and if necessary by setting up several versions of an ontology in one language, one may represent different understandings of concepts and thus contribute to concept clarification.

References

- ISO 1087-1 (2000). *Terminology work -- Vocabulary -- Part 1: Theory and application*.
- Madsen, Bodil Nistrup (2007). Ontologies and indeterminacy. In: Bassegy Edem Antia: *Indeterminacy in Terminology and LSP. Studies in honour of Heribert Picht*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Pp. 181-198.
- Madsen, Bodil Nistrup, Hanne Erdman Thomsen & Carl Vikner (2005). Multidimensionality in terminological concept modelling. In: Bodil Nistrup Madsen, Hanne Erdman Thomsen (eds.): *Terminology and Content Development, TKE 2005, 7th International Conference on Terminology and Knowledge Engineering*, Copenhagen. Pp. 161-173.
- Madsen, Bodil Nistrup, Hanne Erdman Thomsen & Annemette Wenzel (2006). i-Term for NORDTERM. In: Rute Costa, Fidelia Ibekwe-San Juan, Susanne Lervad, Marie-Claude L'Homme, Adeline Nazarenko, Henrik Nilsson: *5th International Conference on Language Resources and Evaluation, Workshop 16: Terminology Design: Quality Criteria and Evaluation Methods*, ELRA, Genova. Pp. 1-7.
- NORDTERM 2 (1989). *Terminologins terminologi*. NORDTERM.
- Temmerman, Rita (2000). *Towards New Ways of Terminology Description. The sociocognitive Approach*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

PER R. MIKKELSEN

Kulturhistorisk ordbok

Fagspråk og kunnskapsformidling

Jeg er lektor med fagene tysk, fransk og historie. Jeg er altså filolog, men ikke lingvist. Jeg har historie hovedfag, men vil ikke uten videre kalle meg historiker. Jeg er først og fremst lærer, og målet for mitt arbeid gjennom 36 år har vært opplæring. Dette gjør noe med en. Tilnærming til fagstoff sees "automatisk" i lys av stikkord som *motiverende fremstilling, elev-/brukertilpasset, variasjon, fra det enkle til det sammensatte, repetisjon* - alt med læring som det ønskede sluttprodukt. Som pedagog og praktiker har nok mitt arbeid med ordboken dermed fått et noe mer instrumentelt preg enn det som er vanlig ved ordboksarbeid. Når jeg nevner dette innledningsvis, er det fordi det kan bidra til å forklare prosjektets hele innretning, dets svake og eventuelt sterke sider slik det foreligger dags dato.

Prosjektets opprinnelige ide og målsetting var allikevel ikke primært læring, men å fylle et hull i vår ordbokslitteratur, nemlig en fagordbok som dekker det historiske/kulturhistoriske felt. Det er, så vidt jeg kjenner til, ikke gjort noe samlet på dette området verken i Norden eller i andre land.

Ettersom korpus vokste, så jeg imidlertid muligheten for å reetablere den virkelighet som ordboka etter sin art fragmenterer. Læreren stakk fram – en ordbok alene er jo ikke uten videre en god pedagogisk tekst, men bearbeidet og satt inn i en sammenheng med for eksempel mer fortellende tekster kunne det hele bli mer interessant. Altså et sjangeroverskridende prosjekt. Fristelsen ble for stor, og jeg grep sjansen.

Med denne utvidede målsetting for øye måtte det nå også skrives temaartikler, eller med andre ord vanlige emneorienterte fagartikler. Ved en integrering av de to delene, ordboka og temaartiklene, via en systematisk toveis henvisningspraksis, er hensikten at det skal oppstå et slags metaprodukt basert på tanken om at det ved sammensmeltingen av sjangrene skapes en merverdi – i vårt tilfelle først og fremst forstått som en pedagogisk gevinst.

Ordboka er og blir den bærende struktur i hele prosjektet. Prosjektets eventuelle suksess vil derfor avhenge av at denne strukturen holder både historiefaglig, naturvitenskapelig og leksikografisk. Blant annet utgjør ordboksartiklene det vesentlige av kildegrunnet for flere av temaartiklene.

Med disse innledende kommentarer som bakteppe skal vi nå se litt nærmere på ordboka.

Ordboka kan defineres som en ettspråklig, passiv, encyklopedisk innrettet fagordbok. Den skal i prinsippet bare brukes til å forstå og lære noe på et rent historisk fagfelt, in casu historisk bergverk og metallurgi. I prinsippet bearbeider og beskriver jeg således ordtilfanget i et dødt språk. Dette får en del konsekvenser. Blant annet kan det skjæres ned på formalopplysningene. Opplysninger om kjønn og ordklasse gis således bare i de få tilfellene hvor det er nødvendig for å unngå misforståelser. Det gis ingen opplysninger om uttale. Slike formalopplysninger er overflødige innenfor denne prosjektrammen og virker derfor bare forstyrrende. I prioritert rekkefølge holdes i stedet fokus på definisjoner, bruk, opplysninger om historisk kontekst og språklig opphav.

Når det gjelder selve ordtilfanget, er det, også på grunn av ordbokens innretning, begrenset til typen "innholdsord", det vil si stort sett substantiver, verb og noen få adjektiv. Det vil gis plass til noen ganske få flerleddede uttrykk som for eksempel "Bickfords sikkerhetslunte" (en langsomtbrennende lunte som kom i bruk i gruveindustrien på 1830-tallet, og som bidro til at det ble langt færre personskader i gruveindustrien). Jeg kommer tilbake til "Bickfords sikkerhetslunte" som case når jeg litt mer i detalj skal presentere de ordnende prinsipper som har ligget til grunn ved oppbyggingen av ordboka.

Artiklene i ordboka er for øvrig av svært varierende lengde, fra én linje til fem sider, og det er vel et spørsmål om "ordbok" er et dekkende uttrykk. Inntil videre vil jeg allikevel beholde *Kulturhistorisk Ordbok* som arbeidstittel. Forslag til andre betegnelser mottas med takk.

Artiklene er delt inn i opptil fire tekstblokker som jeg har benevnt *Definisjonsnivå*, *Bruksnivå*, *Fordypningsnivå* og *Varia*. De tre første blokkene utgjør en enhet som henger sammen innenfor en progressiv struktur, og som dermed ivaretar hensynet til pedagogisk progresjon. Et eksempel fra metallurgimaterialet:

amalgamasjon/amalgamering/kvikkarbeide/qvickarbeide/forkvikning

[Def.nivå]

<metall.> metode for utvinning av sølv hvor man først bruker kvikksølv som løsningsmiddel for å bringe sølvinnholdet i sølvholdig gods over i en flytende kvikksølv-sølvlegering (amalgam), deretter fjernes kvikksølvet ved oppheting.

[Brukernivå]

A. fikk først og fremst anvendelse som et forsøk på å utvinne gull og sølv på en mer lettvtint og kostnadseffektiv måte; spesielt tok en sikte på å spare brenne, tid og arbeidslønn. Utvinning ved a. skulle også hindre at noe edelt metall gikk tapt i foredlingsprosessen. Metoden bygger på sølvets store affinitet til kvikksølv. Malmer hvor sølvet forelå gedigent var enklest å drive på fordi gedigent sølv øyeblikkelig og direkte forbinder seg til kvikksølvet. Foreligger ikke sølvet gedigent, men f.eks. som sølvsulfid eller legert med andre metaller, må det via en forbehandling bringes over til et oppløselig salt, f.eks. sølvklorid. Sølvet trekkes så ut av sølvkloridet og over i kvikksølv når dette metallet tilsettes oppløsningen.

[Fordypningsnivå]

De første kjente forsøkene ved Kongsberg Sølvverk ble utført rundt 1660, så på slutten av 1700-tallet, og til sist i 1864. Disse forsøkene førte ikke til noe. Derimot ble det gjort forsøk med påfølgende drift i perioden 1725-1755 med en samlet produksjon på ca 1670 kg sølv. Forbedrede sjeide- og pukkmeter, gjorde imidlertid metoden ulønnsom da driften baserte seg på utnyttelse av avfall (after (s.d.)) og kasserte sliger (s.d.) fra den ordinære bergverksdrift.

Ønsket om å utnytte fraksjoner som var ulønnsomme for smelting var et av flere motiver for å bruke a. som metode. Andre motiver var, som nevnt, at den var et fristende alternativ til de tidkrevende, arbeidsintensive og svært brenselforbrukende smeltemetoder.

Videre var a. et alternativ der bly ikke var for hånden for blysmeltingen (s.d.), eller transporten av dette for sølvsmeltingen helt nødvendig metall, var svært kostnadskrevende. Til sist kan nevnes ønsket om en høyere grad av anriking av godsene før de gikk til smelting.

VARIA

- Metoden ble oppfunnet i 1557 for bruk på bergmalm og ble raskt tatt i bruk i den nye verden, bl.a. i det brenselfattige Mexico. Metoden har der vært i bruk helt opp til våre dager på enkelte steder. Det er ikke kjent at den opprinnelige metoden nå brukes i Europa hvor den synes å ha vært mest i bruk i Ungarn og Bøhmen.

- Det foreligger materiale som tyder på at man allerede før Kr. fødsel gjorde bruk av kvikksølv for å ekstrahere sølv av klær som var innvevet med dette metall.

- Patio-prosessen er den mest spesielle av alle amalgamasjonsmetoder og samtidig den som trolig har gitt størst mengder utvunnet sølv. Metoden ble utviklet i Latin-Amerika hvor den ble utført ved at våtmalt malm ble lagt ut på stenbroggingen på en gårds plass - en patio. Malmen ble deretter dekket med et lag koksalt og avrøstet kobberkis. Til sist ble det spredt kvikksølv i dråpeform over det hele. Denne massen ble så gjennomeltet ved at muldyr ble drevet rundt i patioen i mange dager. Det har vist seg umulig å reprodusere teknikken med andre hjelpemidler, og en tror jernet i muldyrenes sko spilte en viktig rolle.

Varia-kategorien representerer, så vidt jeg kjenner til, noe nytt innenfor ordboksproduksjon, samtidig som den har en viktig plass i mitt prosjekt. Jeg skal derfor redegjøre noe nærmere for denne kategorien.

Varia kan som kategori her først og fremst beskrives som en frittstående tekstblokk, delvis i opposisjon til de tre øvrige tekstblokker. Som betegnelsen antyder, gis under denne vignett informasjon av varierende karakter - men med en klar forankring i hovedteksten, altså en form for historier i historien. Det kan også nevnes at denne kategorien er gjennomgående og gjenfinnes både i ordboksartiklene og i temaartiklene og slik bidrar til å binde produktet sammen.

Tekstblokken *Varia* var ikke del av det opprinnelige prosjekt, men har sprunget ut av prosjektet selv under arbeidets gang. Det kan kort sies at den har vist seg å være svært potent for å realisere prosjektets hovedintensjon om å skape et spennende og variert bruker- og formidlingsorientert leseprodukt på fagspråklig grunn.

Denne tekstblokkens særmerke og verdi sees kanskje best når vi betrakter den separat, først fra forfatterens side og dernest fra leserens. Men først noen mer generelle kjennetegn ved denne tekstblokken:

- Tekstene under *Varia* følger ikke noen strengt ordnende prinsipper verken tematisk eller kronologisk – det har tvert imot vært et tilsiktet poeng at *Varia* også på dette punkt skal være kontrastiv til de tre øvrige blokkenes nokså strenge tilhørighet til deres indre, progressive struktur.
- Opplysningene under *Varia* er av typen relevante, faglige opplysninger som ikke uten videre lar seg innpasse i det mer stringente ordboksartikkelformatet. Det kan for eksempel være stoff av mer anekdotisk art. Her kan også gis rom for stoff som av generelle metodiske grunner faller utenfor hovedteksten. Blant annet har jeg i metodedelen av prosjektbeskrivelsen fastlagt at opplysninger på begivenhets- eller individnivå generelt faller utenfor ordboksarbeidet.

Med *Varia* har jeg funnet en åpning for bruk også av slikt stoff som i sin natur ofte er både interessevekkende og motiverende for leseren.

Så litt om *Varia* sett fra henholdsvis forfatter- og lezersiden.

For *forfatteren* letter *Varia*-kategorien presset på arbeidet med hovedartikkelens tre tekstblokker. Tekstkorpus til de forskjellige oppslag inneholder i varierende grad opplysninger det vil kreve mye arbeid å innarbeide i hovedteksten på en logisk måte. Men samtidig kan nettopp dette altså være bidrag som gir en rikere leseropplevelse, og som det derfor er synd uten videre å utelate.

Og i vårt tilfelle bidrar jo nettopp disse "vanskelige" tekstene til å realisere den utvidede målsetting for prosjektet. *Varia* fungerer dermed som en slags avlastningskanal for forfatteren, men en må passe på at det ikke blir søppelkasse. Mye av det innsamlede materiale kan uansett ikke tas med. Man skjønner umiddelbart at her er det et betydelig rom for skjønn.

Når det gjelder *leseren*, er tanken at *Varia* skal stimulere til at han/hun tar i bruk mer av sitt mottaksapparat enn bare intelligens og fornuft, og utfordre nysgjerrigheten og være en kilde til undring og glede, ja til at leseren studerer sitt stoff *con amore* – hvilket jo er alle pedagogers drøm. Her vil *Varia* fungere som en slags gulrot og trekke leseren gjennom de mer krevende tekstblokker for så til slutt å presentere noen godbiter, men for å få fullt utbytte er det altså en forutsetning å ha lest hovedteksten først. Et skittent triks naturligvis, men ikke verre enn når butikkene plasserer melken innerst i forretningslokalet.

For å illustrere de ordnende prinsipper for øvrig kan vi se på dette bearbejdede utdraget fra bergverksmaterialet:

Ordnet ordboksside fra bergverksmaterialet (tema: Lading og sprengning)

→ s.d.

(34,bd1,s105) kildehenvisning; det første tallet henviser til nr. i litteraturlisten

ammoniakkru^t <bergv.> sprengemne bestående av en blanding av nitroglyserin (20 %) og salpetersur ammoniakk.

A. trakk til seg vann og måtte tørkes før bruk og kunne bare bringes til å eksplodere ved å legge en krutt- el dynamittpatron i samme borehull.

(34,bd1,s105)

anstikning <bergv.> (ty. Ansteckung), avfyring (av kruttladung)

(32, s 28)

bergkrud^t <bergv.> se krutt

Bickfords sikkerhetslunte/ sikkerhetstenner/tjærelunte/bickfordske tændrør <bergv.>

langsbrennende lunte

som bestod av en snor av tjæreimpregnert hampetråd med en kruttstreng av fint svartkrutt (se *krutt*) i midten. Oppfunnet av engelskmannen W. Bickford i 1831.

Bruk av lunter hadde mange fordeler framfor den gamle metoden med bruk av såkalte raketter[→], ssvoveltråd[→], renn-nål[→] og fengkrutt[→], ikke minst når det gjaldt sikkerhet.

Det viste seg da også at det ble langt færre ulykkestilfeller i gruvene etter at luntene kom i bruk i 1830-årene. I tillegg tente luntene sikrere og kruttgassen fikk ikke

anledning til å gå ut hullet (for fengkruttet) som renn-nålen etterlot i

leireforstampningen[→] når den ble trukket ut.

(25,s349,455/34bd1,s115/35,s275)

carduuspapier <bergv.> se karduspapir

dynamitt <bergv.> generell betegnelse for et sprengemne hvor nitroglyserin[→]

(sprengolje) er den virksomme bestanddel, tilsatt en absorberende el porøs

substans som suger opp sprengoljen. Oppfunnet av Alfred Nobel i 1866.

Den første d. ble tilsatt kiselgur el kiseljord som den absorberende substans i forholdet ca 1:4 til nitroglyserin. I gruvedriften hadde denne d. den ulempe at den i vann utsondret dråper av nitroglyserin som kunne bli liggende i borehullene og senere eksplodere ved slag.

Ved mineringen ladet man vanligvis 1/3 til 1/4 av borehullets lengde med d. Man regnet at d. var 10 ganger kraftigere enn krutt.

1873 regnes som d.'s gjennombruddsår i Norge.

D. er den viktigste innovasjon i sprengningsteknikkens historie overhodet og medført stor produktivitetsøkning. Som eksempel kan nevnes forholdene ved Kongsberg Sølvverk hvor brytningslønnen, ved bruk av d., sank til det halve og helt ned til en tredjedel pr utbrutt enhet selv om lønningene steg mot slutten av 1800-tallet,

(21, bd 6, s574/25,s351,356, 445, 449/34,bd1,s104,105,113,130/35,s275)

dynamittkrutt <bergv.> sprengemne som var på markedet kort tid rundt 1870.

(25,s351)

.....

sikkerhetstenner <bergv.> se *Bickfords sikkerhetslunte*

.....

tjærelunte <bergv.> se *Bickfords sikkerhetslunte*

Kommentarer:

Alle ord som ved ekserperingen er registrert med samme betydningsinnhold (jf. Bickfords sikkerhetslunte), oppføres som oppslagsord, med det sist tilkomne først og det eldste til sist. (Kan dette kalles historisk synonymi, eller finnes det et annet uttrykk for å betegne slike følgeord?). Denne oppføringspraksis bygger på følgende forutsetninger:

- Det har allmenn interesse å se alle variantene opp gjennom tidene samlet.
- Lesing av eldre tekster gis mest effektiv støtte ved at alle "historiske synonymer" har status som oppslagsord.
- Brukereffektiviteten økes ved elektronisk søking. Man vil komme direkte fram til artikkelen uten omveier, såfremt bare fet skrift, eller annen form for etikettering, er søkbar.

Ordningen av oppslagene vist på siden ovenfor er gjennomført slik at ordboken både kan være elektronisk og manuelt søkbar. Her ris altså to hester samtidig. Tanken bak dette er nokså banal, nemlig at det er enklere å stryke enn å sette inn, for eksempel henvisningene i en elektronisk utgave. Ved å starte med et "både-og" blir tilpasningen til det aktuelle format (elektronisk/manuelt) langt enklere på dette punkt.

Ved en ren elektronisk utgave kan oppslag som bare inneholder en henvisning, strykes.

Ved en ren papirutgave vil brukeren ha mindre *praktisk* glede av oppsamlingen av "synonymer", men være desto mer avhengig av en systematisk og grundig henvisningspraksis på makronivå, jevnfør blant annet henvisningene ved "sikkerhetstenner" og "tjærelunte".

Vi ser allikevel at "Bickfordske tændrør" ikke er oppført som egen post med henvisning.

Dette oppslaget er utelatt etter en hensiktsmessighetsvurdering. "Bickfordske tændrør" ville jo bli hosliggende ved en vanlig alfabetisk ordning av ordboken, kort sagt, enhver som søker, også manuelt, på noe med "Bickford", vil finne det de søker. Sannsynligheten for dette er i alle fall meget stor, men selvfølgelig prinsipielt avtagende jo større ordboken, det vil si ordtilfanget, blir.

Dette reiser et nytt spørsmål om det er hensiktsmessig å dele opp ordboken tematisk – og så tilfelle i hvor små temaer – eller, som en maksimumsløsning, å samle *alle* ord både fra bergverk og metallurgi i én stor liste. Jeg ser for meg at det siste alternativet vil by på utvidede leksikografiske utfordringer. Dette er i alle fall et spørsmål som må diskuteres, men foreløpig har jeg holdt det for sannsynlig at det er lettere å lage én stor liste av flere små, enn omvendt.

Til slutt en kort oversikt over noen aktuelle problemstillinger – noen av dem er allerede berørt:

- Er dette en ordbok eller et leksikon? Hva skal barnet hete? Og hva med betegnelsen på det integrerte sluttproduktet bestående av ordbok og temaartikler?
- Er "historisk synonymi" et brukbart begrep?
- Av mer prinsipiell art:
 - Grenseoppgangen mellom hovedtekst og *Varia*
 - Henvisningsapparatet – praktisk utforming, metode. Skal en for eksempel la det følge en henvisning hver gang ordet opptrer, eller bare første gang, eller finnes det helt andre løsninger?
 - Kildehenvisninger. Artiklene er i prinsippet historiefaglige tekster og bør som sådanne følge vanlige regler for kildeangivelser. Hvor bør de stå?
 - Skal ordboken bygges opp tematisk, og i hvor små temaer, eller skal alle ord samles i en stor bok?
- Kan *Varia* "raffineres" som leksikografisk kategori og tas i bruk for andre formål hvor fagspråk og kunnskapsformidling er tema? Hva med arbeidet med å befeste bruk av *norsk* fagspråk i en utsatt posisjon som et lite språk? Kan dette defineres som et pedagogisk problem, krever det et pedagogisk svar.

NIINA NISSILÄ
 INSTITUTIONEN FÖR NORDISKA SPRÅK
 VASA UNIVERSITET / FORSKARSKOLAN LANGNET

Termer i balansräkningar

1 Inledning

I terminologi har begreppet 'term' en entydig definition att vara beteckningar på begrepp. En term kan bestå av ett eller flera ord, omfatta även andra än språkliga element eller vara till exempel en symbol (Suonuuti 2004). Man har i terminologi kommit fram till vissa egenskaper för en ideal term. Dessa krav är bl.a. korthet, entydighet, genomskinlighet, språkriktighet, lämplighet till systemet, produktivitet (se t.ex. Suonuuti 2004). Vid identifiering av termer i en textkorpus skall man söka efter semantiskt bestämda helheter och basera identifieringen på begreppen (Laurén och Nordman 1987: 80).

I min artikel diskuterar jag begreppet 'term' i balansräkningar och presenterar termbildning i svenskspråkiga balansräkningar. Jag arbetar med en doktorsavhandling om begrepp och termer i svenskspråkiga balansräkningar. Som material har jag sammanlagt 10 svenskspråkiga balansräkningar, fyra från Sverige och sex från Finland. Materialet är från tre olika år: 1997, 1999 och 2004. (Se tablå 1.) Den primära forskningsfrågan för min undersökning är "Hurdana begrepp och termer finns det i svenska balansräkningar?". Att besvara denna fråga kräver i min undersökning diskussioner kring det fackliga vetandet inom redovisning, diskussioner kring språkplanering på olika nivåer och diskussioner kring de terminologiska metoderna.

Tablå 1. Undersökningsmaterialet enligt hemlandet.

	Balansräkningar från Finland (FB)	Balansräkningar från Sverige (SB)
1997	Enso UPM-Kymmene	Stora SCA
1999	StoraEnso UPM-Kymmene	SCA
2004	StoraEnso UPM-Kymmene	SCA

Balansräkning är en lista där företaget i en bestämd ordning redogör för sin förmögenhet och sina ekonomiska förpliktelser (se t.ex. Carlsson & Nygren 2004). Därför ser benämningarna för många av posterna ut som listor och är även ofta böjda i pluralform. I fråga om balansräkningens termer har jag i min studie undersökt olika aspekter hos termer och termanvändning i mitt material. Jag har undersökt hurdana termer som är typiska för en balansräkning genom att beskriva termstrukturen och termlängden i materialet. Jag har studerat om och hur balansräkningens termförråd varierar mellan de två länderna och de tre tidpunkterna och tar därmed reda på om normen för balansräkningen (lagarna i Finland och Sverige, IAS/IFRS) påverkar strukturen och längden. Jag har studerat termlängden genom att mäta dem i antal tecken per term och att räkna antalet ord per term. I fråga om termstrukturen har jag sett på hur termerna är uppbyggda grammatiskt. Jag har även sett på termanvändningen och studerat i vilken grad bolagen i mitt material använder sig av samma vs. olika termer, dels i SB vs. FB, dels genom de olika åren. (Jag har berättat om en del av dessa resultat tillsammans med Nina Pilke i NordTerm i Visby: Nissilä & Pilke 2005).

I den här artikeln berättar jag några valda bitar av mina observationer gällande balansräkningens termer. Artikeln handlar främst om mina gränsdragningar och slutsatser

kring begreppet 'term' i balansräkning och bara lite om siffrorna kring termernas längd och grammatiska uppbyggnad.

1.1 Gränsdragningar

Det har varit en av de svåraste gränsdragningarna i mitt arbete att bestämma mig för vad som är en term i mitt material. En första orsak till detta är att balansräkning är en lista där företaget i en bestämd ordning redogör för sin förmögenhet och sina ekonomiska förpliktelser. Därför ser benämningarna för många av posterna ut som listor; de kan t.ex. innehålla kommatecken och ordet "och" såsom i *fastigheter, anläggningar och inventarier*. Det gäller således att bestämma sig för om en listformad post innehåller en eller flera termer.

Enligt Arntz och Picht (1989: 122) kan problemet lösas enbart med hjälp av systematiska terminologiska analyser, speciellt genom utarbetande av begreppssystem. Det är fråga om en självständig term när ett flerordsuttryck förlorar någonting av sin betydelse om någon del utelämnas (Haarala 1981: 17). Min gränsdragning är att varje rad i en balansräkning markerar ett begrepp, en summa som har blivit uträknad enligt särskilda områdesspecifika regler. Således ser jag till exempel termen *aktier och andelar* som en treordsterm i stället för att klassificera den som två ettordstermer. Både *aktie* och *andel* är termer i ekonomiskt fackspråk, men i balansräkningen förekommer de sällan ensamma. Med andra ord har jag i mitt material tolkat benämning på en post i balansräkning som en semantiskt bestämd helhet, som baserar sig på identifiering av ett begrepp (eller i vissa fall en hjälpklass).

Betydelsen för en del av balansräkningens uttryck (främst uttryck som börjar med *övrig/t/a*) verkar vara beroende av kontexten och vara således osjälvständiga. Bland de allra längsta uttrycken finns det även termer som består av satser. Man kan fråga sig om de här uttrycken eventuellt kunde ses som fackspråkliga fraser. Enligt lexikologins kriterier verkar de vara fraser: deras delar kan inte bytas ut fritt, de är bestående uttryck och de är lexikaliserade så att de kan likställas med enskilda ord (jämför Fleischer 1997). Inom lexikologi utgår man ifrån hur etablerade uttrycken är. Puuronen (1995: 14) har diskuterat definitioner för en 'fras' i lexikologi och i terminologi, och delar fackspråkliga element till sådana som ensamma kan stå för fackområdets begrepp och till sådana som bara tillsammans med de förstnämnda kan kategoriseras som fackområdets uttryck. På grund av den här indelningen gör hon (ibid.) en skillnad mellan termer och övriga uttryck som hör till fackområdet. Skillnaden mellan en fackspråklig fras och en flerordsterm är enligt terminologiska kriterier i antalet begrepp som uttrycket står för: en flerordsterm står för ett begrepp, medan en fras syftar på flera begrepp. I en balansräkning syftar varje rad (uttryck och sifferuttryck) på en summa pengar inom ett företag vid en viss tidpunkt, räknad enligt fackområdesspecifika regler. Jag ser uttrycken i mitt material i enlighet med terminologiska kriterier således som facktermer, inte som fackliga fraser.

1.2 Speciella egenskaper

En speciell egenskap som en stor del av termerna i mitt material har är att de är böjda i pluralform. Det är vanligt att återföra termerna till deras grundform till den s.k. ordboksformen när man analyserar term- eller ordlängden. Balansräkningens termer är i de autentiska balansräkningarna på några undantag alltid i pluralis. Detta är naturligt om man tänker på balansräkningens funktion att räkna upp företagets hela förmögenhet, både den egna och den inlånade. Jag har i min analys valt att låta termerna hålla den form som de har i mitt material, d.v.s. jag har inte återfört dem till deras grammatiska grundform. En orsak till detta är min första gränsdragning att se på en benämning på en post i balansräkningen som en term. Om en listformad term återförs till singularis, förlorar den samtidigt den klara kopplingen till

begreppet som termen står för. Termen *andra långfristiga tillgångar* hänvisar tydligt till en summa i balansräkningen, medan termen *annan långfristig tillgång* bara kan tänkas förekomma i en text eller ett dokument som förklarar hur summan för 'andra långfristiga tillgångar' har räknats ut. Jag har velat göra rättvisa åt mitt material, visa hur termerna faktiskt ser ut i sin ursprungliga funktion i den text där de förekommer. Balansräkningens termer är med andra ord termer som avviker från den "normala" termdefinitionen med tanke på sin form – för de flesta termer verkar pluralformen vara grundformen, eftersom balansräkning är en lista.

En annan orsak till att jag låter termerna behålla den form som de har i mitt material är syftet med mitt arbete: Jag har velat beskriva hur termförrådet har förändrats i mitt material. Jag antar att när jag konsekvent låter termerna i hela mitt material behålla sin ursprungliga form, blir den kronologiska jämförelsen mellan de olika åren möjlig. Det finns två fall i mitt material där en term förekommer både i sin böjda form och i sin grundform. De här termerna är *minoritetsandel / minoritetsandelar* och *uppskjuten skatteskuld / uppskjutna skatteskulder*. Då har jag valt att räkna dem enligt semantiska kriterier båda som två ortografiska varianter av samma term.

Det är värt att påpeka, att de några av balansräkningens termer som blir nämnda i ekonomiska uppslagsböcker och ordlistor förekommer även där i pluralis (se t.ex. *omsättningstillgångar* i Carlsson och Nygren (2004), *aktier i bolag inom samma koncern* i Talvitie (2002)). Jag har mätt termernas längd i tecken, så att min studie skall kunna betraktas som en sorts läsbarhetsstudie i balansräkningens termer i mitt material. I ett annat sammanhang, t.ex. om målet vore att bearbeta en flerspråklig ordlista i balansräkningens termer, skulle det vara anledning att fundera på om man borde återge alla de termer i singularis för vilkas del det är möjligt.

Ett annat enskilt problem är uttrycket *kundfordringar och övriga fordringar*. Det förekommer i UPM-Kymmene's balansräkning år 2004 på en rad (som en fyraordsterm) som ett begrepp. En liknande post har i tidigare (1997) delats på två rader i UPM-Kymmene's balansräkning, som två begrepp, och då analyserar jag även uttrycken som två termer (som en ettordsterm *kundfordringar* och en tvåordsterm *övriga fordringar*). Eftersom sådana här fall inte finns fler har jag bestämt mig att räkna termerna så som de förekommer i mitt material.

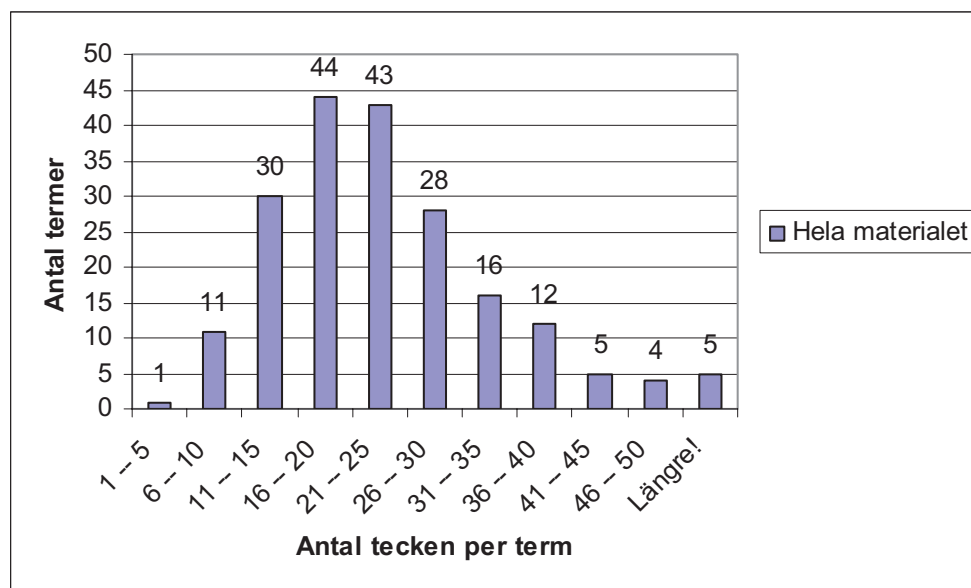
Båda gränsdragningarna om termernas form i den här analysen medför att jag kan göra bara ungefärliga jämförelser med andra undersökningar om termernas längd och struktur. Att termerna får behålla sin listformade struktur och sin pluralform kan tänkas ha en förlängande påverkan på termerna – det blir både fler ord fler bokstäver per term när jag inte återför termerna till sin grundform. Mina resultat duger således möjligen inte formellt som jämförelsematerial för andra undersökningar. I stället presenterar jag två viktiga karakteristika hos balansräkningens termer: att de ofta är listformade och att de ofta är böjda i pluralis.

Balansräkning kan ses även som en del av bokslutets minilekt, som en genre. För balansräkningens genre är det typiskt att termerna alltid står i samma form, både när termerna står i sin "egentliga" funktion i balansräkningar och när de bakomliggande begreppen diskuteras i forskning. Jag ser balansräkning som en text med också andra uttryck än termer. Termernas språkliga form stöder den strukturerande funktionen hos balansräkning (som en lista) och dessa två fungerar tillsammans som starka textsemiotiska element.

De enda uttrykken som jag har valt att lämna utanför min analys är (både när det gäller strukturen och när det gäller längden) summorna i olika poster. I en sverigesvensk balansräkning från året 1999 kan det till exempel stå *eget kapital, avsättningar och skulder* på första raden i kreditsidan och ”eget kapital, avsättningar och skulder **sammanlagt**” på sista raden. Enligt min tolkning är den senare inte en term i samma mening som den förra. *Eget kapital, avsättningar och skulder* är uttrycket för begreppet ’balansräkningens kreditsida’, medan ”eget kapital, avsättningar och skulder sammanlagt” kan tänkas vara bara en rubrik för den sammanlagda summan i slutet av listan. Olika bolag har valt att presentera olika antal av mellansummor i sina balansräkningar, och mellan- och slutsummorna kan ha en rubrik som upprepar termen på det överordnade begreppet som ovan eller det kan stå kort bara ”sammanlagt” eller ”summa” eller summan kan synas i balansräkningen utan någon rubrik.

2 Termernas längd och ålder

Såsom figur 1 visar, är de två största grupperna i mitt material termer som innehåller 16–20 tecken och termer som innehåller 21–25 tecken, näst vanligast är termer med 11–15 tecken. Ungefär en femtedel av termerna i mitt material består av mer än 30 tecken. Den allra längsta, *värdepapper som ingår i anläggningstillgångar och övriga långfristiga placeringar*, innehåller 84 tecken och består av nio ord.

Figur 1. Antalet tecken per term i mitt material.

Laurén och Nordman (1987) har i slutet av 1980-talet räknat termlängder både i antalet ord per term och i antalet bokstäver per term i sverigesvenska texter från olika fackområden. Deras material från området redovisning har bestått av 5 000 löpord och har excerperats i hand- och läroböcker. Av de ekonomiska termerna är 85 % i Lauréns och Nordmans (1987: 83) material ettordstermer. Enligt Laurén och Nordman (1987: 83) är 13 % av de ekonomiska termerna i deras material tvåordstermer och 23 % treordstermer.

Balansräkningarna i mitt material innehåller både ettords- och flerordstermer. De termer som består av ett ord är strukturellt betraktat enkla ord, avledningar eller sammansatta ord. Flerordstermerna är ordgrupper som består av två eller flera särskrivna ord av vilka de flesta i mitt material är substantiv som får ett eller flera attribut. Det förekommer dock i båda grupperna några specialfall där termstrukturen kan beskrivas närmast som ellips (bortfall) (se *Sanastotyön käsikirja* 1989: 97) eller där termstrukturen ser nästan ut som en sats.

Tabell 1. Termlängden i ord i hela materialet.

Ett ord	Två ord	Tre ord	Fyra eller fler	Sammanlagt
53	73	37	36	199
26,6 %	36,7 %	18,6 %	18,0 %	99,9 %

Såsom det framgår av tabell 1, består lite över en fjärdedel av termerna i mitt hela material av ett ord, medan resten är längre. Den vanligaste typen i mitt material är termer som består av två ord (36,7 %). Ännu vanligare är att en term är längre än detta: treordstermer och termer som består av fyra eller fler ord omfattar sammanlagt en nästan lika stor andel av mitt material. Exempel på de vanligaste typerna av termer i fråga om längd och uppbyggnad är i mitt material är således termer som *konvertibelt lån*, *färdiga produkter* och *pensionsåtaganden*.

2.1 Det gemensamma termförrådet

Man skulle kunna tro att även termanvändningen skulle vara lagom enhetligt när det handlar om en facksspecifikt normerad förteckning på begrepp i en rapport. Jag har också excerperat det mest frekventa termförrådet i mitt material och sett vilka termer som är gemensamma för SB och FB åren 1997, 1999 och 2004. Listorna från de olika åren har uppkommit så att jag har samlat alla termer från SB respektive FB för varje år skilt, och sedan jämfört termförråden i SB och FB med varandra. I den lista som innehåller termer från alla år har jag på motsvarande sätt först slagit samman SB- respektive FB-termer och sedan jämfört de två listorna med varandra.

Mitt material från år 1997 omfattar sammanlagt 128 termer. Av dessa förekommer nio i både FB och SB. År 1999 innehåller balansräkningarna från Sverige och Finland sammanlagt 83 termer. Även år 1999 är nio av termerna gemensamma för FB och SB. Det intressanta är att se hur den gemensamma internationella standarden IFRS har påverkat termförråden. De tre balansräkningar från år 2004 som jag har sett på innehåller sammanlagt 85 termer. De är upprättade enligt samma redovisningsnorm, och därför skulle man kunna anta att de skulle vara ganska enhetliga i sin termanvändning. Det överraskande är att balansräkningarna från år 2004 inte innehåller betydligt fler gemensamma termer än tidigare år som jag har sett på. Antalet gemensamma termer är elva år 2004. Av dessa är flera representerade på de tidigare nämnda listorna (*aktiekapital*, *goodwill*, *tillgångar* och *övriga avsättningar*).

Hela materialet omfattar sammanlagt 199 olika termer. Bland dessa 199 finns det enbart sex termer som förekommer varje år både i åtminstone en balansräkning som är från Finland och i åtminstone en balansräkning som är från Sverige. Såsom man kan se i tablå 2, är alla dessa termer starkt orienterade mot fackområdet redovisning.

Tablå 2. Termerna som är gemensamma för hela materialet.

aktiekapital
eget kapital
goodwill
omsättningstillgångar
tillgångar
övriga avsättningar

Med tanke på de gränsdragningar på vad som kan anses vara en term (se i början av artikeln) skulle det inte vara svårt att klassificera dessa sex uttryck som ekonomiska facktermer även utanför sin kontext. Detsamma kan man säga om de här sex gemensamma termerna i förhållande till allmänspråket.

Det intressanta är att termerna på de ”mest frekventa”-listorna över mitt material verkar vara ganska korta jämfört med termerna i mitt hela material; det är främst ett- och tvåordstermer. Det som man kan anse vara mest överraskande med det gemensamma termförrådet är att antalet termer inte är större. Min analys visar att företagen väljer olika trots den gemensamma normen.

2.2 Termernas ålder

De två vanligaste lexemen hos termerna i mitt material är konjunktionen ”och” och attributet ”övrig”. Båda är riktigt vanliga ord i svenskan. ”Och” har enligt Allén (1972) räknats vara det allra mest frekventa ordet i svenska tidningstexter, och även ”övriga” finns inom det första tusendet. De sex vanligaste fackrelaterade lexemen är ”skuld” (t.ex. *skulder*, *skuldebrev*, *leverantörsskulder*), ”långfristig” (t.ex. *långfristiga fordringar* och *övriga långfristiga lån*), ”aktie” (t.ex. *aktier* och *aktiekapital*), ”fordring” (t.ex. *kundfordringar* och *uppskjutna skattefordringar*), ”kortfristig” (t.ex. *kortfristigt främmande kapital* och *kortfristiga placeringar*) samt ”kapital” (t.ex. *kapitallån* och *eget kapital*).

Fyra av dessa lexem hör till det svenska vardagsspråket i den meningen att de används frekvent i tidningstexter. ”Skuld” och ”aktie” hör till de 2000 allra mest frekventa orden, ”kapital” finns bland de 3000 och ”fordringar” bland de 9000 allra mest frekventa orden (se Allén 1972). Samma fyra ord har funnits länge i det svenska språket: ”skuld” och ”fordring” härstammar från 1540-talet, ”kapital” och ”aktie” från 1630-talet. De nyaste orden ”långfristig” och ”kortfristig” är från början av 1900-talet. (SAOB.)

4 Diskussion

I terminologi har man kommit fram till vissa egenskaper för en idealterm. Dessa krav är korthet, entydighet, genomskinlighet, språkriktighet, lämplighet i systemet, produktivitet. Den här artikeln visar att termerna i balansräkningarna är långa i fråga om antalet tecken per ord och antalet ord per term, både i jämförelse med olika svenska teknolekters terminologier (se Laurén & Nordman 1987) och i jämförelse med speciellt de övriga texterna från området redovisning.

Termer som består av fler ord lämpar sig väl till att ge en genomskinlig uppfattning om begreppet. Många av balansräkningens begrepp är sådana som nästan enbart förekommer i balansräkningen. Detta leder till att termerna används ganska sällan och därför inte blir förkortade i praktisk användning av bekvämlighetsskäl. Balansräkningens karaktär som ett hierarkiskt begreppssystem får också synas på uttrycksnivån, så att termerna för de underordnade begreppen får flera bestämningar ju längre ner i systemet man går. I en balansräkning kan även termen för det överordnade begreppet vara genomskinlig och lista upp de underordnade begreppen (såsom t.ex. *eget kapital*, *avsättningar* och *skulder*). Termernas genomskinlighet i balansräkningarna kan tänkas lämna rum för variation för de olika företagen. Inom redovisning kan man vara ganska säker på att de gemensamma reglerna följs på detaljnivå, vilket skapar möjligheter att själv välja vilka delposter som slås samman i rapporteringen. I balansräkningens termer får kravet på korthet oftast vika för kravet på genomskinlighet. Det goda med balansräkningens termer är att de tack vare sina bestämningar ofta lyckas visa begreppets plats i begreppssystemet.

Mitt material är mycket begränsat för en kvantitativ studie och resultaten kunde se något annorlunda ut i ett mera omfattande material. De längsta termerna både i fråga om antalet ord och antalet bokstäver per term kan man dock hitta i mitt FB-material och i balansräkningar som är från år 1997.

Det är inte svårt att förstå varför språkplanering inom redovisning inte känns som en enkel uppgift. Det finns många normgivande organ som man måste ta hänsyn till, och såsom analysen av termernas struktur och längd har visat, är termerna på många sätt inte av det lättaste slag. Utgående från den här analysen kan man konstatera, att det tycks finnas ett behov för terminologisk harmonisering inom området redovisning, eftersom variationen blir ganska stor redan i ett så begränsat material som mitt. Det verkar att den normgivande källans termanvändning har en stark inverkan på termanvändningen i företagen. Redovisning har starka traditioner i fråga om harmonisering, tillämpning och tolkning av begreppsapparaten. Således kan man anta att man kunde nå mål som betjänar språkplaneringen lättast genom att fästa speciell uppmärksamhet vid termharmoniseringen i samband med det övriga harmoniseringsarbetet genom att dels ge uttryckliga råd om principer för termanvändningen, dels att ge rekommendationer vilka termer som gärna kunde användas.

Laurén, Myking & Picht (1997: 220) menar att kravet på språklig ekonomi är det som fått mest vikt i terminologiskt arbete. Det som blir iögonenfallande i den ekonomiska rapporteringen är att kravet på språklig ekonomi får vika för motivation, genomskinlighet och för det att uttrycket visar begreppets plats i systemet.

Litteratur:

- Allén, S. (1972). *Tiotusen i topp. Ordfrekvenser i tidningstext*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Arntz, R. & H. Picht (1989). *Einführung in die Terminologearbeit*. Studien zu Sprache und Technik. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Carlsson, P. & A. Nygren (2004). *Ekonomisk uppslagsbok*. Näsviken: Björn Lundén information.
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., durchgesehene und ergänzte Aufl. Tübingen: Niemayer. Kap 4: 25.
- Haarala, R. (1981). *Sanastotyön opas*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Laurén, Ch., J. Myking & H. Picht (1997). *Terminologi som vetenskapsgren*. Lund: Studentlitteratur.
- Laurén, Ch. & M. Nordman (1987). *Från kunskapens frukt till Babelns torn. En bok om fackspråk*. Stockholm: Svenskt tryck.
- Nissilä, N. & N. Pilke (2005). Synonymi i fackkommunikation – några exempel inom ekonomi och teknik. I: *Terminologiskt smörgåsbord. Nordterm 2003. 12.–14.6.2003 i Visby, Sverige*. Red. Nilsson, H. & Terminlogocentrum TNC. NordTerm 12, 204–220 Stockholm.
- Puuronen, N. (1995). *Sanaliittotermit ja ammattikieliset fraasit – tutkimus ammattikieleen kuuluvista sanaliitoista*. Terminologisen tutkimuksen seminaari. Vaasan yliopisto. Opublicerad.
- Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät* (1989). Tekniikan Sanastokeskus ry. (red.) Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto SFS r.y. och Tekniikan Sanastokeskus. SFS-käsikirja 50. Jyväskylä: Gummerus.
- Suonuuti, H. (2004). *Terminologiguide. En introduktion i terminologiarbete i teori och praktik*. Solna: Terminlogocentrum TNC.
- Svenska akademiens ordbok (SAOB)* (1898–). Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien. Lund: Gleerup.
- Talvitie, Jyrki K. (2002). *Svensk-finsk ordbok för teknik och affärsliv*. 5. upplaga. Helsinki: WSOY.

ANITA NUOPPONEN & NINA PILKE
VASA UNIVERSITET

Radiccio, Bond och Conax – om termer och namn i fackordlistor

1 Inledning

Vår artikel handlar om namn i fackordlistor. Vi inleder med en genomgång av vad som sägs om namn i terminologilära och terminologiarbete. Därefter följer en allmän kategorisering av namn och en kort sammanfattning av de regler som gäller för namn inom den allmänna språkvården. På detta sätt förväntar vi oss få sådana kriterier som avgränsar namn från termer. I analysdelen gör vi ett försök att kategorisera namn i ett antal fackordlistor utgående från vad de syftar på. Därefter studerar vi vårt material utgående från kriterierna med målsättningen att kunna kasta ljus över skillanden mellan namn och termer. Sist följer en diskussion om varför det finns eller inte finns namn i fackordlistor.

Vi inleder med frågan Vad är namn? Filosoferna ser namn som enkla beteckningar (etiketter) på föremål. Namn kan enligt Kripke ses som rigida designatorer som ”om de överhuvudtaget designerar någonting, kommer att designera detta i varje situation där det ifrågavarande existerar”. Namn traderas socialt vilket betyder att referensen till ett namn är bestämd genom en kausalkedja som har sin början hos den person som ursprungligen fixerade namnets referens. När vi introduceras t.ex. i namnet *Nordterm* avser vi i vårt språkbruk att referera – och det krävs av oss att vi avser – till samma fenomen som den som introducerat namnet för oss. (Jfr Hartman 1997: 382–383.)

I Svensk ordbok (1990) definieras namn som språkligt uttryck som används för att a) entydigt utpeka (viss) person eller (visst) husdjur, b) entydigt utpeka (viss) företeelse eller c) sammanföra och beskriva (viss) typ av företeelser. Wikipedia ger namn en definition som följer: ”ord eller ordförbindelse som utan att karakterisera sitt föremål och utan att ha pronominnell innebörd utgör beteckning för en enskild varelse eller en enskild sak eller en grupp av individuella varelsen som icke uppfattas såsom bildande en art eller ett släkte o.d.” Även annars ses gränsen mellan namn och vanliga substantiv som flytande. I Myndigheternas skrivregler (2004: 40) diskuteras detta med tanke på det faktum att namn ursprungligen är beskrivande substantiv vilket kan ses i namn som *Björn*.

2. Namn i terminologiläran och i terminologiarbetet

När det gäller begreppens skriftliga benämningar, sätter terminologiläran de teoretiska funderingarna kring termer i fokus – namn nämns dock i förbigående. Det praktiska terminologiarbetet är på samma linje när det gäller principer och anvisningar och vad som tas med i ordlistor.

I ISO 1087-1 Terminology Work - Vocabulary - Part 1: Theory and Application (2000: 6) konstateras det att man skiljer mellan tre olika typer av benämningar (designation) i terminologiarbetet: symboler, egennamn och termer:

designation

representation of a concept by a sign which designates it

NOTE In terminology work three types of designations are distinguished: symbols, appellations and terms.

TSK 36 (2006) som baserar sig på Nordterms Terminologins terminologi på nordiska har liknande innehåll bortsett från att term ges först och symbol sist.

sv **benämning**

fi nimitys

en designation

begreppsrepresentation i form av ett språkligt uttryck

I *terminologiarbetet* förekommer tre typer av benämningar: *termer*, *egennamn* och symboler.

ISO 1087-1 (2000: 6) definierar namn som språkliga benämningar för individualbegrepp och TSK:s ordlista kompletterar definitionen med information om att **(1) egennamn skrivs med stor begynnelsebokstav** i nordiska språk och ger två exempel. Detta utgör vårt första kriterium för namn, mera om det senare från språkvårdens synvinkel.

appellation

name

verbal designation of an individual concept

sv **egennamn** *n*; proprium *n*

fi erisnimi; propri

en appellation; name

benämning på ett *individualbegrepp*

Egennamn skrivs normalt med stor begynnelsebokstav. Exempel: Jupiter, Östersjön.

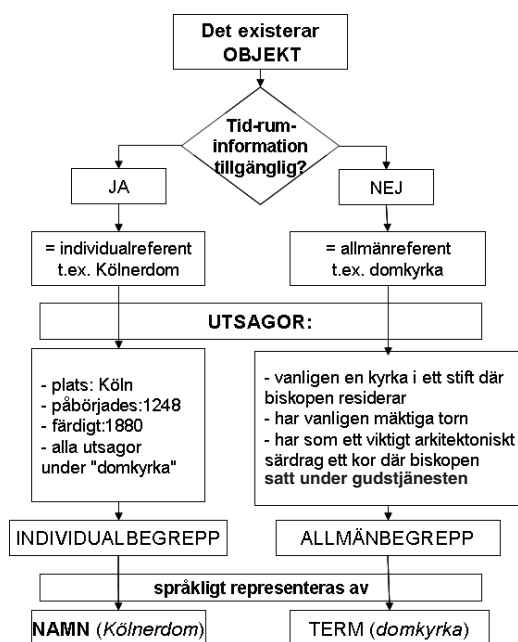
Man har alltså tagit med indelningen mellan individual- och allmänbegrepp – en indelning som man brukar göra också i nordisk terminologiforskning. I enlighet med Arntz och Picht (1982; 1989) brukar man också göra en skillnad mellan individual- och allmänreferenter, vilket Felber och Budin (1989: 138) inte gör. Deras logik bygger på den filosofiska uppfattningen att det finns bara individualreferenter och inga allmänreferenter, och att det inte finns individualbegrepp och att alla begrepp är allmänbegrepp. För dem är namn "*Gegenstandszeichen*" (objekttecken) som uttrycker konkreta företeelser, t.ex. personer, berg, floder, i en skriftlig form:

"Namen sind Gegenstandszeichen, die konkrete Gegenstände, z.B. Personen, Berge, Flüsse, usw. in Schriftzeichen zum Ausdruck bringen. Sie werden allein oder in Verbindung mit Begriffszeichen verwendet. Im übertragenen Sinn werden Namen auch Begriffen zugeordnet [...] Beispiele: Donau (Geographie), Donauschiffart (Verkehr)" (Felber & Budin 1989: 138)

De skiljer således mellan benämningar på konkreta företeelser (namn) och benämningar på begrepp (termer). Om man fortsätter med Budins och Felbers tankegång, kunde då inte benämningar på abstrakta ting betraktas som namn, så som t.ex. Arntz och Picht (1989: 47) gör när de ger exempel på individualreferenter som "Römischen Verträge", "Nürnberger Prozeß" eller "Trojanische Krieg":

"Unter die Rubrik "Individuelle Gegenstände" fallen natürlich auch solche, die nicht materieller Art sind, wie z.B. Die "Römischen Verträge", der "Nürnberger Prozeß" oder der "Trojanische Krieg". Auf der Seite der allgemeinen Gegenstände würde ihnen "Vertrag", "Prozeß" oder Krieg" entsprechen." (Arntz & Picht 1989: 47-48)

Namn förekommer i terminologisk litteratur då man illustrerar skillnaden mellan allmän- och individualreferent och allmän- och individualbegrepp såsom Arntz och Picht gör, se Figur 1.

Figur 1. Begreppsbildningsprocess enligt Arntz och Picht (1989).

Utgående från figur 1 kan man formulera 2 kriterier för igenkännande av namn:

- (2) Om det ligger ett individualbegrepp bakom benämningen är det fråga om namn. Om man inte är säker på detta, kan man leta efter mera information om referenten, dvs. objektet som vi betraktar.
- (3) Om referenten är bunden till tid och rum, är det fråga om namn.

Ett fjärde (4) kriterium för namn finns hos Sager (1990: 68) som säger att **namn inte kan användas för att klassificera:**

'he is a boy'
*'he is a George'

Egennamn hänvisar bara till en viss referent och således kan vi inte säga: *'have you ever seen an Eiffel tower'. (Sager 1990: 68) Visst kan vi säga "Han är en Wüster", men då har referenten förändrats, det gäller inte mera Eugen Wüster utan några andra terminologer eller esperantister som har liknande intressen och förmåga som den "ursprungliga Wüster" som har fungerat som modell för bildande av ett allmänbegrepp som benämns med hans namn som det enda termelementet. Nu kan vi formulera det fjärde kriteriet för namn:

Om man kan fråga Har du sett en x? eller Har du hört om en x? är det inte fråga om ett individualbegrepp eller ett namn.

3. Vad säger språkvården om namn?

Namn kan kategoriseras grovt i sju klasser. *Personnamn* innefattar både för- och efternamn som betecknar personer. *Namn på husdjur, båtar och flygplan* är en annan klass. I klassen

Platsnamn ingår geografiska namn (länder, gator), namn på byggnader och anläggningar, namn på himlakroppar osv. Klassen *Organisationsnamn* inrymmer namn på myndigheter, föreningar, organisationer, företag, tidningar o.d. *Namn på historiska händelser och perioder* utgör en egen klass, likaså *Namn på kulturella artefakter* (böcker, sång, tavlor, skrifter osv.). Sista klassen är *Produktnamn* av typen *Treo* och *Fanta*. (Se t.ex. Svenska skrivregler 2002: 76–86.)

Alla är dock inte eniga om kategoriseringen, då t.ex. Hanks (2006: 134) är av den åsikten att produktnamn inte är namn i egentlig mening:

”It is sometimes supposed that words denoting products are names, but from a linguistic point of view they are more like common nouns, even when spelled with an initial capital letter. English Mars bar is a countable noun and denotes a set of entities; Persil is a mass noun denoting a mass of soap powder.” (Hanks 2006: 134)

Egennamn skrivs vanligtvis med stor begynnelsebokstav, beskrivande beteckningar med liten. Ibland kan det dock vara svårt att dra gränsen mellan dessa kategorier. (Svenska skrivregler 2002: 76) Än så länge finns det även regionala skillnader mellan svenskan i Sverige och svenskan i Finland (se Reuter 2003).

Inom den allmänna språkvården har man i fråga om namn intresserat sig i första hand för användningen av stor respektive liten begynnelsebokstav. Diskussionen har resulterat i vissa allmänna regler som man i det stora hela tycks vara överens om. Enligt dessa regler används stor bokstav i personnamn och geografiska namn, i centrala verk och myndigheter som är unika och har namnkaraktär och är verksamma i hela landet samt affärsdrivande verk (*Posten*), i myndigheter vilkas namn sammanfaller med en yrkesbeteckning (*Riksåklagaren*), i företagsnamn, organisationer, varumärken och i ord sammansatta av namn (*Londontid*). (Se Svenska skrivregler 2002: 76–94; Myndigheternas skrivregler 2004: 36–41.)

Diskussionen visar att det tycks finnas olika uppfattningar om vad som rekommenderas då Svenska skrivregler (2002: 87) rekommenderar stor bokstav för *Utrikesdepartement* medan TT:s Mediespråksgrupp rekommenderar en liten bokstav i TT-språket, eftersom det enligt dem är fråga om både namn och benämning. Tidningarnas Telegrambyrå¹ och Mediespråk² påpekar att namn på företag och organisationer med t.ex. en versal mitt i ordet (*iMac* blir *Imac*) skall normaliseras i tidningsspråket eftersom en löpande text ska läsas utan hinder.

Liten bokstav används i namn på myndigheter som inte är unika, dvs. regionala myndigheter, domstolar och nämnder som det finns flera av (*tingsrätten*), i regeringen, riksdagen, riksdagens utskott och institutioner (*finansutskottet*), i egennamn som används som vanliga substantiv eller måttenheter (*ampere*), när förledens karaktär av egennamn har försvagats, beteckningar för sorter (*vichyvatten*) samt i namn på lagar, konventioner och traktater. Situationen kompliceras något av det faktum att det i vissa fall används även inom samma kategori både liten och stor bokstav då t.ex. sjukdomars namn skrivs med liten bokstav (*cancer*) medan sjukdomar uppkallade efter en person skrivs med stor bokstav (*Parkinsons sjukdom*). I de allmänna reglerna styr formen skrivsättet så kraftigt att avledningarna i t.ex. ordpar som *Malmöbo – stockholmare* eller *Versaillesfreden – westfaliska freden* skrivs med liten bokstav. (Svenska skrivregler 2002: 86–94; Myndigheternas skrivregler 2004: 37) Med tanke på kategorisering verkar detta inte helt ändamålsenligt.

Namn i fackordlistor – förekommer de?

I TNC:s Metoder och principer i terminologiarbetet skriver man att namn används i begränsad omfattning i ordlistor. Vi ville ändå se hur terminologiarbetet behandlar namn i praktiken och letade fram ordlistor där man har tagit med också namn:

- TSK: *Digital-tv-ordlista* (2006), *Mobilordlista* (2001) och *Positioneringsordlista* (2002)
- TNC: *Ordlista för arbetslivsinriktad rehabilitering* (1995).
- webbaserade ordlistor: *Bank- och finansterminologi* som upprätthålls i samarbete mellan flera banker och Terminologicalentralen TSK, som koordinerar arbetet. *Astronomiordlistan*, informationen om vilka som har sammanställt ordlistan eller vilken roll institutionen har saknas.

Vi har gått igenom dessa ordlistor närmast med tanke på namn och individualbegrepp och samlat ihop termposter som enligt vår åsikt kunde vara namn eller hänvisa till individualbegrepp. Vi funderar på följande frågor utgående från materialet:

På vad syftar namn i fackordlistor? (4.1)

Var går gränsen mellan namn och term? (4.2)

Varför förekommer det namn i fackordlistor? (4.3)

4.1 Vad syftar namn i fackordlistor på?

Innan vi funderar närmare på gränsen mellan namn och termer ger vi en översikt över det som vi mer eller mindre intuitivt tolkat som namn och individualbegrepp i det undersökta materialet. Några av ordlistorna har samlat "namn" i ett skilt kapitel och rubriken låter förstå att det gäller namn och inte termer, andra har blandat "namnposter" bland de övriga: institutioner och organisationer (Rehab), namn inom telebranschen (Mobilordlista) och organisationer inom telebranschen (Mobilordlista).

I materialet ser det ut att finnas 10 kategorier i fråga om det som namnen syftar på: personer, platser, organisationer/företag/myndigheter, projekt, konferenser, standarder, system, nätverk, produktnamn och tekniker.

1) *Personer*. I Astronomiordlistan finns det med relativt många personnamn. I hela ordlistan har namnen en andel på 26,5 % av alla sökord. Av namnen är drygt 90 % personnamn vilket är 23,5 % av alla sökord. I denna ordlista finns bl.a. *Bond* som vi nämner i vår rubrik. Bond var en amerikansk astrom som hittade Hyperion – en måne till Saturnus.

2) *Platser*. I Astronomiordlistan finns namn som hör till klassen platser, t.ex. *Galileiske måner*.

3) *Organisationer*. TSK: Mobilordlista innehåller flest termposter för organisationer, 16 termposter, men både Bank- och finansterminologi och Ordlista för arbetslivsinriktad rehabilitering kommer nära med sina 12 termposter. I de två första är de flesta olika typer av (europeiska) samarbetsorgan eller internationella organisationer som mer eller mindre har att göra med mobiltelefon- respektive bank- och finansbranschen. Bland dem finns också Mobilordlistans *Raddiccio*, som vi har i titeln för vårt bidrag:

Radiccio

organisation vars mål är att bidra till ökad spridning av säkerhetslösningar baserade på kryptering med öppen nyckel inom trådlös elektronisk handel

Ordlista för arbetslivsinriktad rehabilitering beskriver den svenska terminologin inom arbetslivsinriktad rehabilitering och organisationer som har med det att göra, t.ex. den statsägda firman Samhall AB.

Firmor tas sällan med i fackordlistor. Mobilordlistan innehåller *Intelsat*. Det är möjligt att antalet firmor ökar, eftersom de olika statliga myndigheterna håller på att bli företag. Det är vanligt att ta med nationella och internationella myndigheter - nuförtiden ofta europeiska, såsom sv Europeiska centralbanken (ECB) i Bank- och finansterminologi.

4) *Projekt*. Projekt kunde räknas som organisationer, men de är ett specialfall. De är mycket tydligt tidsbundna och torde sällan hamna i (tryckta) ordlistor, men i Mobilordlista finns det ett exempel:

3GPP

en 3GPP; Third Generation Partnership Project
världsomspännande samarbetsprojekt som standardiserar GSM-baserade tredje generationens mobilkommunikationssystem [...]

5) *Konferenser*. På många fackområden finns det konferenser och andra återkommande etablerade evenemang (t.ex. Nordterm, LSP Symposium). I Mobilordlista finns det en:

WRC

en WRC, World Radiocommunication Conference
ITU-Rs radiokonferens som behandlar frågor som gäller internationell radiokommunikation såsom radioföreskrifter och frekvenstilldelning

6) *Standarder och rekommendationer*. Standarder och rekommendationer är ett intressant fall, där vi p.g.a. klassificeringskriteriet (se 4.2) ännu är osäkra om det alltid gäller namn eller icke.

NorDig

sv NorDig [...]
nordisk rekommendation för mottagare som preciserar DVB-standarder

7) *System*. Inom de flesta fackområden finns det olika slags "system" - inte minst inom mobiltelefonområdet, Mobilordlistan har t.o.m. 30 uppslagsord i kapitlet Namn inom telefonbranschen, bl.a. Conax-krypteringssystem som förekommer i vår rubrik:

Conax-salausjärjestelmä

sv Conax krypteringssystem n [...]
krypteringssystem som det norska Conax AS-företaget har utformat [...]

8) *Nätverk*. Mobilordlistan har tre termposter för nätverk i kapitlet Namn inom telefonbranschen:

VIRVE; viranomaisverkko; Suomen viranomaisverkko

sv VIRVE-nätet n; Finlands myndighetsnät n [...]

trunkat nät som planeras för finländska myndigheter och som baserar sig på TETRA-standarden [...]

9) *Produktnamn, varumärke*. Som det framgick i början av vår artikel ser alla forskare inte produktnamn som namn i egentlig mening eftersom de hänvisar till en grupp eller mängd av referenter (jfr Hanks 2006). I Mobilordlista kan man hitta t.ex. *i-Mode*:

i-Mode

paketförmedlingsteknik utvecklad av japanska NTT DoCoMo som gör det möjligt för användare av trådlösa terminaler att utnyttja tjänster som liknar internetjänster.

10) *Tekniker*. I det tekniska materialet finns det flera begrepp som gäller olika typer av tekniker som en firma eller ett samarbetsorgan har skapat. *i-Mode* och *Bluetooth* hör också till denna kategori, men det som vi här menar med teknik är inte alltid produkter utan t.ex. specifikationer som är öppna för alla att tillämpas. Om det gäller namn eller termer, tycks vara svårt att bestämma. I Mobilordlista anges t.ex. *Bluetooth* som namn:

Bluetooth

kortdistant radioteknik med vars hjälp elektroniska apparater kan kommunicera med varandra utan kablar och infraröd överföring

4.2 Gränsdragningen mellan namn och term

Det var inte så lätt att dra gränsen mellan namn och termer även om några fall var tydligare, t.ex. personnamn. Vi kommer nu att diskutera några av de mest problematiska fallen i vårt material utgående från de fyra utvalda kriterier som introducerades tidigare:

- 1) Namn skrivs med stor begynnelsebokstav
- 2) Namn hänvisar till individualbegrepp (om inte klart -> 3)
- 3) Individualbegrepp är tids- och rumsbundna (om inte klart -> 4)
- 4) Namn klassificerar inte

4.2.1 Stor eller liten bokstav

Den lingvistiska analysen av stor respektive liten bokstav i namn tyder på att användning av stor bokstav dominerar i samband med namn som representerar individualbegrepp.

I den norska webbordlistan inom astrofysik skrivs alla namnen genomgående med stor bokstav vilket är ett förväntat resultat med tanke på att 90 % av namnen är personnamn. I de övriga ordlistorna i materialet är initialförkortningar som våra exempel visar vanliga när det är fråga om namn. I Digital-tv-ordlista skrivs namnen med stor bokstav bortsett från fyra synonymer för standarder på finska som skrivs med liten bokstav. Även i Bank- och finansterminologi och Mobilordlista skrivs namnen med stor bokstav bortsett från *i-Mode* och *viranomaisverkko* på finska. I Ordlistan för arbetslivsinriktad rehabilitering används både stor och liten bokstav i det kapitel som tar upp institutioner och organisationer. Skrivsättet ser ut att i denna ordlista följa den allmänna språkvårdens rekommendationer då t.ex. *Arbetsmarknadsstyrelsen* (individualbegrepp) skrivs med stor bokstav och *länsarbetsnämnd* (allmänbegrepp, finns flera av) med liten.

4.2.2 Namn hänvisar till individualbegrepp

Förhållandet mellan individualbegrepp och namn är intressant ur terminologins synvinkel eftersom det här är fråga om renodlad monosemi (ett begrepp – en representation).

Namn på olika tekniker, system, och nätverk förorsakade det största problemet. Är de faktiskt namn eller termer och gäller det individualbegrepp? Det är ju fråga om en viss specifikation som en firma eller en sammanslutning har kommit överens om. Hur förhåller sig *i-Mode* till *WAP* o.d.? Är *Bluetooth* ändå en term? Här fick vi fram flera frågor än svar.

4.2.3 Individualbegrepp är tids- och rumsbundna

Man kan med säkerhet säga att *GPS*, *Galileo*, *Iridium* - alla är namn på individuella system som styrs av en organisation. I detta fall uppfattar man tids- och rumsbundenhet konkret. Med *Internet* med stort *I* är det något annorlunda, systemet har spritts överallt och kan inte stängas med ett enda kommando, ändå är det fråga om en individ. För fackfolk innebär *internet* med litet *i* den teknik som *Internet* bygger på och som kan användas när som helst, var som helst för att etablera nya liknande (globala eller lokala) nätverk, t.ex. *SWIFT*, *intranet*.

4.2.4 Namn klassificerar inte

Namnen i de 10 klasserna som presenterats förhåller sig alla inte på samma sätt gentemot klassificering. Namn på personer, platser och organisationer/ företag/ myndigheter kan man inte klassificera enligt *Är detta EN/ETT x/En typ av x*.

Konferenser är ofta evenemang som återkommer mer eller mindre regelbundet och varierar något till innehållet från år till år. Bakom begreppet finns det inte bara en enda referent, utan flera. T.ex. begreppet Nordterm-symposium kunde uppfattas som ett överbegrepp och Nordterm 2007 som dess underbegrepp. Är benämningen *Nordterm-symposium* ett namn, eller kan man säga att det är ett "överordnat namn"?

Namn på produkter, firmanamn, standarder, system/nätverk och tekniker däremot kan i vissa fall tillåta en klassificering som t.ex. Är detta *Bluetooth/i-Mode*. På något sätt hänger detta ihop med tillämpning av t.ex. en teknik.

En fråga som har kommit upp under analysens gång och som hör ihop med klassificering är huruvida ett namn som representerar ett individualbegrepp kan ha underbegrepp, t.ex.

DVB-standard; DVB

sv DVB-standard

en digital video broadcasting; DVB [..]

internationell standard för digital television som definierar distributionsformen för signalen [...] Det finns fyra typer av distributionsstandarder för digital television: DVB-T-, DVB-C-, DVB-S- och DVB-H-standarderna.

I vissa fall tillåter namnen således viss typ av klassificering: Galileiske måner är "Jupiters fire største måner: Io, Europa, Ganymedes og Callisto". Detta kan jämföras med *de nordiska länderna*.

4.3 Varför förekommer det namn i fackordlistor?

Namn finns i fackordlistor därför att man behöver översättningsekvivalenter, t.ex. namn på centrala ämbetsverk på olika språk. En annan orsak är de frekventa förkortningarna som förekommer inom fackkommunikationen. I fackkommunikationen används det ju ofta förkortningar av namn på organisationer (ISO, ICRC, UNICEF). Term poster för individualbegrepp är viktiga även ur kunskapsbehovets synvinkel. De ger viktig encyklopedisk information. Informationen om t.ex. olika upphovsmän är central inom många

områden. Våra sökningar på nätet har visat att t.ex. Linné figurerar i ordlistor inom flera områden tack vare hans mångsidiga intressen. Han finns med bland annat inom fysiken eftersom han arbetat med termometerns skalor. Likaså kunde man förvänta sig att hitta Wüster i en terminologisk ordlista som definierar de centrala begreppen inom vetenskapsområdet.

Man kan också anta att icke-terminologer vill ha namnen med i ordlistorna p.g.a. namnens centrala roll i fackkommunikationen. Myndigheterna t.ex. är en viktig referensgrupp inom förvaltningen. En möjlig orsak är också att ordlistorna kan fungera som "etableringsplatser" för innovationer med namn. Ett namn som tas upp i en ordlista kan så småningom bli en term och därmed representera ett allmänbegrepp, speciellt om det inte är fråga om ett patent eller ett varumärke med copyright.

5. Diskussion: frågor som uppstod

Det är inte vanligt i terminologiarbetet att ta med namn i ordlistor - inte heller lexikografin gör det, vilket poängteras av Hanks (2006: 135) som har funnit att den traditionella skillnaden mellan ord och namn har lett till konstiga resultat då man t.ex. har definierat *Christ* som en interjektion, men lämnat namnet *Christ* utanför ordboken. Även om detta problem kommer från en annan sfär, är realiteterna för terminologiarbetet det samma: antalet sidor och tiden och kompetensen att skriva definitioner.

På basis av vår pilotundersökning kan vi bara spekulera om varför man inte tar namn med i ordlistor – yrkesterminologer och fortsatt forskning i ämnet får komplettera oss:

- namn är inte stabila, dvs. individuella företeelser, t.ex. firmor, organisationer, uppstår och försvinner, byter form och namn
- tar för mycket plats? Alltför många?
- onödigt att gå in i "detaljer"? Inte relevant?
- alla känner till dem?
- inte mödan värt? Kostnader?
- annat?

Namnsystem ser ut att erbjuda ett intressant undersökningsfält för terminologer både vad gäller formen och innehållet. När materialurvalet breddas från det tekniska mera mot de mjuka vetenskaperna (humaniora och samhällsvetenskaper) förväntar vi oss få ett uppdrag med oväntade och spännande händelser – kan hända att vi då t.o.m. möter en annan Bond – James Bond!

Litteratur

Material

Astronomiordlistan. Tillgänglig: <http://www.astronomi.no/ordliste.html>.

Bank- och finansterminologi. Tillgänglig: http://www.tsk.fi/bank/index_sv.html.

TNC (1995). *Ordlista för arbetslivsinriktad rehabilitering*.

TSK (2006). *Digital-tv-ordlista*.

TSK (2002). *Positioneringsordlista*.

TSK (2001). *Mobilordlista*.

Övrig litteratur

- Arntz, R., & H. Picht (1989). *Einführung in die Terminologearbeit*. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Arntz, R. & H. Picht (1982). *Einführung in die Übersetzungsbezogene Terminologearbeit*. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Felber, H. & G. Budin (1989). *Terminologie in Theorie und Praxis*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Hartman, J. (1997). *Filosofilexikonet*. Stockholm: Bokförlaget Forum AB.
- Hanks, P. (2006). Proper Names: Linguistic Status. *Encyclopedia of Language and Linguistics*, 134–136. Oxford: Elsevier.
- ISO 1087-1 Terminology Work - Vocabulary - Part 1: Theory and Application (2000).
- Myndigheternas skrivregler (2004). Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/33/29/b0cc0c31.pdf>.
- TSK 36 (2006). *Terminologins teori*. Tillgänglig: <http://www.tsk.fi/fi/info/TerminologianSanasto.pdf>.
- Reuter, M. (2003). Stor eller liten bokstav i myndighetsnamn? *Reuters ruta* 29/10. Tillgänglig: <http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1907>.
- Sager, J. C. (1990). *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Svensk Ordbok (1990). En specialversion av Svensk Ordbok. Språkdata & Esselte Ordbok AB.
- Svenska skrivregler (2002). Andra upplagan. Stockholm: Liber.
- Wikipedia den fria encyklopedin. Tillgänglig: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Portal:Huvudsida>.

¹ TT-språket är en samling skrivregler till hjälp för alla som skriver. Reglerna är utformade för TT:s egna medarbetare, men de följs i stor utsträckning inom press, radio, tv och internet i Sverige.

² www.mediesprak.fi är ett samarbete mellan de tio finlandssvenska tidningshusen, Finska notisbyrån och Rundradion.

HELENA PALM
TERMINOLOGICENTRUM TNC

Terminologens nya roller

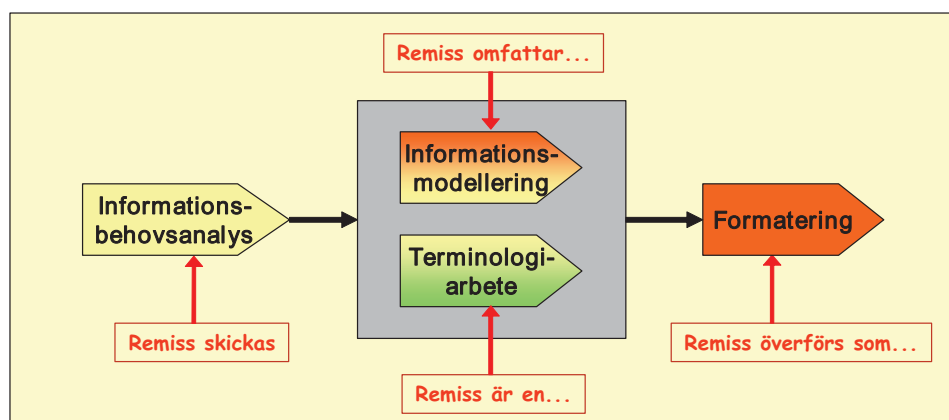
De senaste åren har Terminologicentrum TNC fått allt fler uppdrag som inte varit traditionella terminologiuppdrag, dvs. huvudsyftet har inte varit att ta fram en ordlista. I stället har de nya projekten handlat om att strukturera information i samband med utvecklingen av samverkande IT-system, i synnerhet inom hälso- och sjukvården.

Inom denna typ av projekt har behovet av terminologiarbete ofta lyfts fram. Vi som anlitas som terminologer i projekten har dock inte känt igen beskrivningen av terminologiarbete, och vår roll i projekten har inte heller varit den vi känner igen som den ”klassiska terminologrollen”. Samtidigt blir det allt tydligare att terminologer har mycket att tillföra projekten, och att det är just den kompetens vi kan tillföra som efterfrågas – bara paketerad och utnyttjad på ett nytt sätt.

Jag vill här ge exempel på hur dessa nya uppgifter vi ställs inför ser ut. Jag vill också visa på hur vi på Terminologicentrum TNC kommit fram till att den terminologiska kompetensen bäst kommer till sin rätt i denna typ av projekt och hur vi som terminologer kan hantera våra nya roller. Jag menar att vi bör se ”informationskonsulten” som en av terminologens centrala roller i dag, något som vi också bör ta mer hänsyn till i framtida utbildningar i terminologi.

RIV-metoden i dag

Min utgångspunkt är ett centralt arbete inom den svenska hälso- och sjukvården, RIV (Regelverk för interoperabilitet inom vård och omsorg), utarbetat av bland andra Carelink, en organisation vars uppgift är att arbeta för bättre och systematisk IT-användning inom svensk hälso- och sjukvård. Syftet med RIV är att beskriva en entydig metod för att arbeta fram informationsstrukturer när information ska utbytas mellan olika organisationer eller när nya samverkande IT-system ska skapas. En av RIVs största styrkor är att metoden bygger på ett nära samarbete mellan verksamhetsföreträdare, informatiker (modellerare) och terminologer.

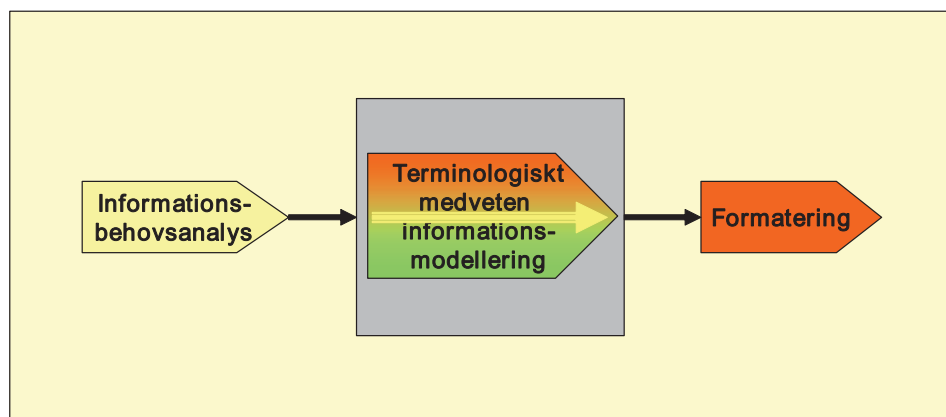
Figur 1. Stegen i RIV-metoden.

Alla projekt som legat till grund för RIV-metoden har visat på att ett av de största problemen med att utbyta information mellan olika IT-system är att systemen inte förstår varandra på ett språkligt plan. Detta kan bero på att man grupperat informationen i informationsmängder på

olika sätt, kallat informationsmängderna för olika saker, eller för att man använt olika kodverk och inte förmår matcha dem mot varandra, eller att man delat upp informationen i informationsmängder på olika sätt. Följaktligen har man starkt poängterat den språkliga samordningen och terminologiarbetet inom RIV. Ett av processtegen i metoden heter till och med terminologiarbete, och terminologisk kompetens lyfts fram som central i arbetet. Allt detta är sant, bra och insiktsfullt ur ett terminologiskt perspektiv.

Vad är terminologiarbete?

Det har dock visat sig att det som efterfrågats i praktiken i projekten som arbetar med RIV-metoden inte är det som vi terminologer kallar terminologiarbete (reda ut begrepp och begreppsrelationer, formulera definitioner och skapa en ordlista). Det är faktiskt rimligt att gå så långt som att säga att det processteg som kallas terminologiarbete i RIV kanske inte borde redovisas som ett eget processteg, utan att det i stället skulle kunna smälta samman med steget informationsmodellering till ett gemensamt steg som skulle kunna kallas ”terminologiskt medveten informationsmodellering”.

Figur 2. RIV-metoden ur terminologens perspektiv.

Det kan tyckas lite överraskande att det är en terminolog som föreslår att medvetet ta bort ordet terminologiarbete ur en processbild som är vida spridd och använd inom ett stort fackområde. I dagsläget finns det dock inga planer på att faktiskt förändra processbilden (figur 1); i stället använder jag den förändrade bilden (figur 2) som ett underlag för diskussion inom Carelink och med deltagare i projekten. I de kurser i RIV-metoden där jag undervisar om terminologens roll tar jag alltid upp frågan om vad terminologiarbete egentligen innebär i RIV-metoden, en diskussion som underlättar det framtida samarbetet i projektgrupperna.

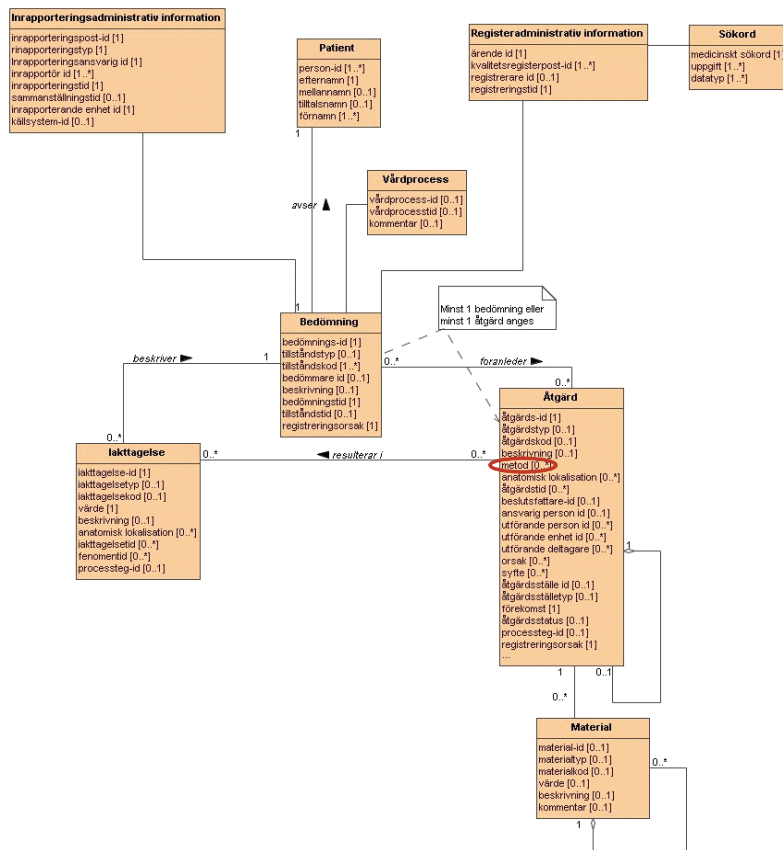
Som terminolog är min syn på vad som är terminologiarbete styrd av standarder som ISO 704, och visst kan man argumentera för att det snarare är begreppet terminologiarbete som borde vidgas, att det bara är onödigt att ”märka ord” på det sätt jag nu gör. Detta är en fråga som bör diskuteras närmare, men vi har hittills funnit det mest praktiskt att skilja mellan å ena sidan (traditionellt) terminologiarbete och å andra sidan terminologisk medvetenhet som ett komplement till andra arbetsformer, till exempel informationsmodellering. En fördel med att hålla fast vid den traditionella beskrivningen av terminologiarbete är att den i projektet deltagande terminologen (som förutsätts arbeta efter RIV-metoden, men kommer in i projektet med ett ISO 704-synsätt) tydligare förstår vad som förväntas av honom eller henne. Och skulle begreppet terminologiarbete vidgas, så skulle det i stället finnas behov av att tala om olika typer av terminologiarbete. Det gör att frågan om vad typerna eller processtegen ska kallas trots allt inte är den i sammanhanget mest centrala – poängen är att det finns olika

infallsvinklar og dermed også m jligheit till ulike problemlösningar. Oavsett vad mittensteget kallas så består også RIVs grundf ruts tningar vad gäller fokus på språk og terminologi: terminologisk kompetens är central även i den terminologisk medvetna informationsmodelleringen.

Beskrivningarna  r inga definitioner

Något som legat till grund för förvirringen kring vad som betraktas som terminologiarbete  r att alla frågeställningar som på något sätt berör det språkliga uttrykket i mange projekt (inte bara de som använder sig av RIV) har sorterats in under rubriker som "Termer og begrepp", "Definitioner" eller "Terminologiarbete". Det som i just RIV-metoden har kallats terminologiarbete har till stor utstr kning visat sig handla om att beskriva informationsmängder (klasser og attribut) i modeller. Tidigare ledde detta till att beskrivningarna av klasser og attribut også kallades definitioner. Dette orsakade förvirring såväl hos terminologen som hos projektdeltagarna. Till eksempel kunde "begreppet" *metode* definieras som 'metode f r åtgärden'. Terminologisk sett är dette naturligtvis ingen definition, og terminologen reagerade negativt, talade om sirkeldefinitioner og ville ers tte den. Att ers tte den med en terminologisk definition av typen 'sätt att utföra visst arbete' tillfredsställer terminologens sinne för ordning – men den terminologiske definitionen var i allmänhet inte vad projektet behövde. Projektgruppen förstod ikke poängen alls og kunde (med rätta) betrakta terminologen som en  verfilosofisk navelsk dare som ikke förstod sig på de verklike problemene.

Sanningen är den att 'metode f r åtgärden' är en beskrivelse som kommer n rmere projektets behov  n någonsin den terminologiske definitionen.

Figur 3. Informationsmodell fra projektet Informationsstruktur i kvalitetsregister (IFK).

Figur 3 visar att det projektet behövde inte var att precisera begreppet *metod* med en definition, utan att slå fast just vilken metod som används för att utföra en viss åtgärd. Åtgärd är i det här fallet en klass, och metod är ett av klassens attribut. Mycket förenklat kan man likna klassen vid en låda med ett ord på, till exempel Åtgärd. I lådan lägger vi sådan information som vi behöver samla om det som ordet står för, till exempel metoden för åtgärden, syftet med åtgärden och vem som är ansvarig för åtgärden. Modellen i sin helhet visar hur klasserna förhåller sig till varandra, till exempel att en bedömning föranleder en åtgärd¹.

I de tidigare projekten hamnade även begrepp som verkligen behövde definieras terminologiskt i samma lista som beskrivningarna av klasser och attribut. Numera har vi lyft ut beskrivningarna till ett särskilt kapitel, som har blivit ett av de mest centrala kapitlen i RIV-dokumentationen, och vars betydelse ständigt poängteras när metoden presenteras. För att på ett så enkelt sätt som möjligt skilja mellan terminologiska definitioner och beskrivningar av klasser och attribut har vi skapat tumregler för varje typ av information:

En definition ska

1. svara på frågan ”vad är det?”
2. formuleras så att den kan ersätta termen i text.

En beskrivning av en klass eller ett attribut ska

1. svara på frågan ”vilken information behöver vi om det?”
2. formuleras så att det syns att den beskriver information.

Det är därmed tydligt att den aktuella frågeställningen för varje enskild benämning som dyker upp i projektet avgör om den benämner ett begrepp som behöver definieras terminologiskt eller om den benämner en klass eller ett attribut som behöver beskrivas (eller både och). Punkt 2 i tumregeln om beskrivningar ska förstås så att beskrivningen ska inledas med ett ord som ”är” information, till exempel angivelse, beskrivning, beteckning, kod, kommentar, namn eller uppgift.

På detta sätt har terminologen kunnat göra nytta och producera den typ av information som projektdeltagarna behöver i stället för att statiskt hålla fast vid att terminologiska definitioner är det allena saliggörande. Att det vid sidan av beskrivningarna också ofta skulle behövas en utvidgad satsning på klassiskt terminologiarbete är en annan fråga som jag diskuterar nedan.

Klasserna är inga begrepp

Även i klassiska terminologiprojekt är det terminologens uppgift att hålla reda på vilken ”värld” enskilda diskussioner rör sig i; handlar det om begreppsvärlden, den språkliga världen eller verkligheten? I informationsstruktureringsprojekten blir denna uppgift ännu tydligare. Här ställs frågan om världarna på sin spets i det att terminologen ofta behöver påpeka å ena sidan hur viktigt det är att en viss term används på ett visst sätt i modellen och å andra sidan att klasser och attribut i modellen kan heta i stort sett vad som helst. Det sistnämnda fallet syftar på att klasserna i modellen inte nödvändigtvis behöver sammanfalla med de begrepp som hanteras i den terminologi som används praktiskt i verksamheten. I modellen kan man behöva sammanföra begrepp som egentligen är separata till en och samma klass, eftersom man behöver samma typ av information om dem. I ett projekt som hanterar information om hälsojournaler för barn och skolelever sökte man efter en term som täckte såväl barn som elever. Här kan man dock använda ett ”icke-terminologiskt” uttryck som till exempel Barn/elev i modellen. Klassen ska peka ut rätt referenter, inte ringa in dem

terminologiskt, och klassnamnet ska inte med nödvändighet användas i ett användargränssnitt för det dataprogram som informationsmodellen ska ligga till grund för. I den verkliga journalen behöver det således aldrig stå Barn/elev, utan informationen kan hanteras till exempel genom att man i användargränssnittet frågar efter Namn eller använder rubriken Journalen tillhör.

Samtidigt ska man i modellen benämna klasser på ett sätt så att modellen inte blir missvisande begreppsmässigt; här spelar det alltså roll vilka ord som används. I ett projekt kom en av klasserna att heta Vårdåtagande. Det visade sig dock att informationen man ville hantera i denna klass inte stämde med vad ett vårdåtagande är enligt den svenska Socialstyrelsens termbank. Detta skulle bli missvisande och förvirrande, varför klassen fick byta namn.

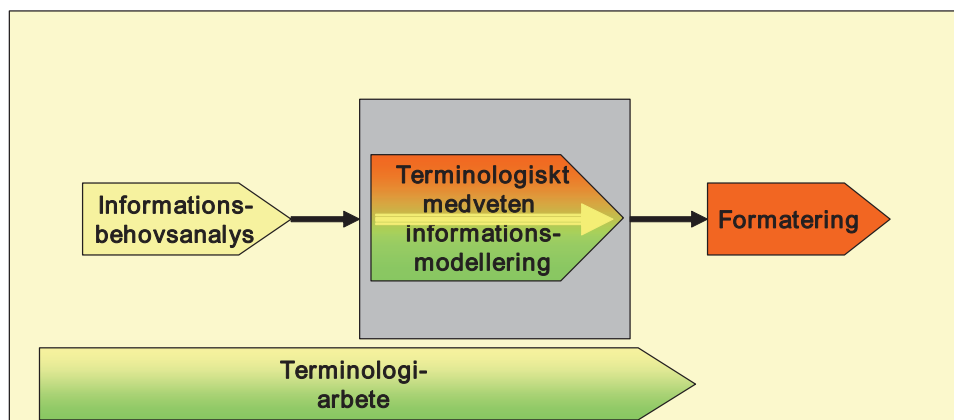
Kodverk² är centrala

I informationsmodellen finns en komponent som är av största vikt för att informationen ska struktureras på rätt sätt, nämligen kodverk. Attributen, som alltså är klassernas egenskaper, ska redovisas på olika sätt. Attribut som namn och adress kan man tänka sig att man redovisar som text, och attribut som har med datum att göra ska redovisas enligt ett visst standardformat av typen ÅÅÅÅMMDD. Attributet metod (i klassen Åtgärd) som nämndes ovan ska däremot redovisas som ett värde ur en ”lista” över olika tänkbara metoder – ett kodverk. Det är därför centralt att projektet redovisar vilka kodverk attributen i modellen avses hämta sina värden ur. Kodverken kan vara såväl etablerade kodverk som ICD 10³ och SNOMED⁴ som mer projektspecifika kodverk över i stort sett vad som helst där man inte vill lämna en framtida användare fria händer att fylla vilken textsträng som helst (eftersom det som skrivs i text är svårt att återsöka och svårt att föra statistik på). Det är dock ganska lätt att ”gömma” ostrukturerad information genom att peka på att ett attribut ska hämta sitt värde från ett kodverk som ännu inte finns. Eftersom en stor del av alla attribut hämtar sina värden ur kodverk, kan det därför vara ganska mycket information som inte struktureras om kodverk inte upprättas. En av terminologens viktigaste uppgifter i RIV-metoden är därför att peka på behovet av att arbeta mer strukturerat med kodverken. Ett sådant arbete kan till exempel avslöja om ett kodverk döljer mer än en indelningsgrund, vilket leder till att samma attribut samtidigt kan anta mer än ett värde ur kodverket. Arbetet med kodverk inom RIV har i dag kommit en god bit på väg, men måste utvecklas ytterligare tillsammans med Socialstyrelsens enhet för klassifikationer och terminologi.

Terminologiarbete också

I alla projekt jag medverkat i finns ur terminologens perspektiv egentligen också en möjlighet till – och ett behov av – mer traditionellt terminologiarbete, dvs. begreppsanalys och definitionsskrivande enligt ISO 704. I och med att detta arbete är tidskrävande och inte alltid i första hand skulle leda själva informationsmodellen framåt har det dock hittills prioriterats ner i projekten. Det finns visserligen ett kapitel i RIVs rapportmall som heter Termer och definitioner även efter det att beskrivningarna av klasser och attribut blivit ett eget kapitel. Detta kapitel har dock i de flesta fall använts ganska sparsamt. Terminologen i projekten har kunnat föra in enstaka definitioner från vederhäftiga källor och dessutom givit förslag på definitioner av vissa tidigare odefinierade begrepp som kommit upp i projektet. Någon regelrätt begreppsanalys i samarbete med projektgruppen har det knappast varit tal om. En förhoppning är att den ökande förståelsen för terminologiarbete och terminologens roll i RIV är att RIV-metoden så småningom kan kompletteras med ett terminologiarbete som bedrivs parallellt med informationsbehovsanalys och informationsmodellering. Där skulle man kunna fånga upp frågor som nu förblir obesvarade, som till exempel i kvalitetsregisterprojektet, som nämndes i figur 3: ”vad är ett *kvalitetsregister*?” ”är det någon skillnad mellan

registerinnehavare och *registerhållare?*”, ”är *sekundärregistrering* och *uppföljningsregistrering* samma sak?”. Det har också visat sig att en del av terminologin som används för att benämna de klasser som ska hålla information om centrala begrepp i samband med patientens väg genom vården är otillräckligt analyserad, vilket lett till otydlighet i flera modeller. Här skulle behövas ett separat nationellt terminologiprojekt som reder ut begrepp som *vårdprocess*, *vårdepisod* och *hälsoärende*. Att komplettera RIV-metoden med traditionellt terminologiarbete skulle göra den ännu mer användbar för sitt syfte.

Figur 4. Kanske RIV i framtiden?

Terminologens nya roller

RIV är inte den enda metod som används för att strukturera information. Området växer ständigt och det finns som vi ser det därför ett ökande behov av terminologisk kompetens. Sammanfattningsvis är terminologens viktigaste roll i projekt av denna typ att föra med sig terminologisk medvetenhet, ett ”terminologiskt medvetande”, in i projektets alla steg, i synnerhet informationsmodelleringen. Det bidrar till att hålla samman projektstegen på en språklig nivå, och det tillför en ytterligare dimension i synen på att strukturera information. Givetvis måste terminologen också vara väl bekant med UML och informationsmodellering för att kunna avgöra hur den egna terminologiska kunskapen bäst kan utnyttjas i modelleringen. En annan viktig roll för terminologen är att vara den ständiga frågeställaren i projektet, en roll som kanske inte nämnvärt skiljer sig från terminologens roll i ett traditionellt terminologiprojekt. Skillnaden är dock att det generellt verkar vara svårare för verksamhetsföreträdare att ta till sig och ifrågasätta detaljer i en modell än i en definition, vilket gör att terminologen har ett ansvar att driva frågorna hårdare än vanligt. Som nämnts ovan bär terminologen också ansvaret för att formulera beskrivningarna av klasser och attribut samt för att peka på behovet av kodverk. Där det finns behov bör terminologen också ta upp frågan om att utöka projekten med mer traditionellt terminologiarbete.

Dessa nya roller som terminologer i dag börjar få skulle behöva mer belysning, eftersom de pekar på behovet av en utvidgning av terminologens kompetens. Vi skulle behöva mer undervisning om informationsstrukturering på våra utbildningar i terminologi, vi skulle behöva mer terminologisk forskning inom området, och vi skulle behöva fler handledningar och andra texter skrivna om informationsstrukturering ur ett terminologiskt perspektiv. Jag menar att detta är bland de viktigaste uppgifterna som terminologer inom den närmaste framtiden behöver ta sig an, såväl teoretiskt som praktiskt.

Litteraturhänvisningar

Carelink (2007). RIV Metodanvisningar v 1.2. RIV metodanvisningar för hur man beskriver och strukturerar information. Kan laddas ner från www.carelink.se

Carelink (2007). RIV PM Terminolog v 0.7. PM för terminologer i utvecklingsprojekt. Kan laddas ner från www.carelink.se

¹ Modellen i figur 3 är beskriven i UML, Unified Modeling Language.

² Det jag här kallar *kodverk* benämns ibland *klassifikationer och kodverk* eller *värdeistor*.

³ ICD 10 är den senaste (1994) av Världshälsoorganisationens (WHOs) klassificeringssystem för medicinska diagnoser. Den svenska versionen heter Klassifikation av sjukdomar och hälsoproblem 1997 (KSH97) och utges av Socialstyrelsen. ICD utläses International Classification of Diseases.

⁴ SNOMED CT, Systematized Nomenclature of Medicine, Clinical Terms, är ett kodverk som innehåller cirka 360 000 begrepp främst för klinisk medicinsk användning i en datoriserad miljö, exempelvis för beskrivning av sjukdomar och kroppsfunktioner, laboratorieundersökningar, mätvärden, åtgärder och andra insatser.

JAN ROALD
NORGES HANDELSHØYSKOLE

Blikk på forholdet fraseologi–terminologi i økonomisk og juridisk diskurs

Utgangspunkt

Problemstillingen for dette innlegget er identifiseringen av en terminologisk enhet. Det er en disiplin, et fagområde, representert ved sine begreper i tekst, som er terminologiens gjenstand. ”Term” blir irrelevant hvis vi ikke forankrer den i en bestemt brukssammenheng.

Fraseologi er også en språklig størrelse som interesserer terminologien. I et prosjekt for å utvikle en nettbasert kursmodul i norsk–fransk juridisk språk, for eksempel, har vi måttet ta stilling til hvordan fraseologi skal håndteres, og det ut fra både en systemisk og en didaktisk synsvinkel.

Et raskt søk på Google viser at emnet har stor oppmerksomhet, i både en lingvistisk og terminologisk kontekst og ut fra så vel teoretiske behov (språkbeskrivelsen) som praktiske (en viktig innsikt i fagoversettelse). En lang rekke artikler, monografier og bokhenvisninger vitner om dette.

Innledende merknader

En gjengs oppfatning av en terminologi er at den består av nominaler, utgjør en nomenklatur som denoterer statiske begreper. En slik oppfatning samsvarer langt på vei med en terminologisk funksjon, selv om denne naturligvis er farget av idiosynkrasi og kultur. Men disipliner involverer også handlinger, prosesser, aktiviteter og derfor også dynamiske begreper. Verb er leksikalske redskaper for å denotere denne type fenomener.

Det er også en tendens til å oppfatte termer som en enhet med fast, stabil uttrykksside (benevnelse). Realiteten er, bortsett fra (uheldig) bruk av synonymi, at termer kan variere etter sjangerkonvensjoner, stilistiske kriterier, eller etter syntaktiske forhold, slik tilfellet kan være med de typer termer jeg drøfter her (f.eks. fransk: ”Quitter ses fonctions” – ”le départ”).

Fraseologi har lenge vært et tema innenfor fagspråks- og terminologiforskningen, men med en vinkling som skiller denne ut i forhold til fraseologiforskningen anvendt på allmennspråket. I relasjon til fagspråket vektlegges fraseologiens kognitive funksjoner – grad av faglighet – og dets forhold til selve skjelettet i fagspråk, nemlig begrepssystemene, realisert språklig som termer. Fagspråklig fraseologi er derfor en lingvistisk og tekstuell kategori som fagoversettere må være oppmerksomme på og ha et avklart forhold til.

Av interesse i denne sammenhengen er fagspråklig fraseologi, som her oppfattes som en tekstkategori bestående prototypisk av to eller flere ledd der det ene leddet er identifisert som nominal term, det andre leddet er et verbal som styrer nominalet. De står i et hypotaktisk forhold, altså med full motivasjon mellom leddene, de er komposisjonelle. Ut fra en syntaktisk synsvinkel er de frie ordkombinasjoner, men de oppviser stabilitet og forutsigbarhet. Det er handlinger, prosesser, tilstander relatert til termen som denoteres gjennom denne kategorien.

Det er denne kategorien jeg begrenser meg til, koblet til økonomisk og juridisk språkbruk (diskurs), som jeg har arbeidet med i et to-språklig perspektiv: fransk og norsk.

Fagspråklig fraseologi

Tradisjonelt betraktes fagspråklig fraseologi og terminologi som to vesentlige og ikke-sammenfallende størrelser i fagtekst. En fagspråklig frase dannes når to begreper kobles sammen slik at de utgjør en mer eller mindre fast forbindelse, f.eks. ”suspendere en arbeidstaker”, ”legge ned påstand om”. Denne oppfatningen er utvilsomt korrekt i en syntaktisk og en leksikologisk analyse. Anvendes terminologisk analyse, som er begrepsorientert, blir dette skillet imidlertid i mange tilfeller uavklart, og i de tilfellene jeg interesserer meg for, irrelevant eller feilaktig. På grunnlag av en begrepsanalyse, koblet til analyse av argumentstruktur og nominaltermers predikative status, har jeg konkludert med at de typer fraser jeg har undersøkt, må klassifiseres som termer. Etter en slik oppfatning tildeles verb terminologisk funksjon samtidig som de (per definisjon) er frasedannende (jf. ”Tiden går”, ”Strømmen flyter”).

Fra fraseologi til terminologi

Terminologiens prinsipper og metoder er innrettet mot at terminografisk arbeid skal kunne gi en uttømmende og fullstendig inventering av et fagområdes begrepsapparat og av de språklige midlene som realiserer begrepsapparatet i tekst. Handlinger, prosesser, aktiviteter, som gir dynamiske begreper, er en integrert del av fagområders virksomhet og målsetting. I språk som norsk og fransk benevnes disse gjerne gjennom nominaliserte deverbale termer, som ofte, men ikke nødvendigvis, har sine monoverbale motstykker (permittering – permittere, kjennelse (om), avgi kjennelse om). Av dette følger at denne typen fraser, som jeg omtaler som verbale termer, må integreres i den terminologien som etableres og beskrives i et terminografisk arbeid. De bør følgelig innlemmes og beskrives i terminologisk teori.

Fraser som verbale termer

De verbale termene jeg her interesserer meg for her, inndeles i to hovedgrupper etter verbets semantiske funksjon.

(A)

Terminologisk verbal + nominal term

I denne gruppen fraser hører verb/verbaluttrykk som selv realiserer begrepet. Begrepet denoterer handling, prosess, aktivitet som er orientert mot den nominale termen. Det dannes typisk en verbal–objekt-relasjon (ev. verbal + preposisjonssyntagme). Verbet har som regel et nominalt motstykke: ansette – ansettelse, trekke – trassent, søke – søknad. Ved anvendelse av terminologisk analyse konstateres det et determinasjonsforhold mellom verbalet og den nominale termen, identisk med det som etableres i det nominaliserte deverbale motstykket, som f.eks. ”ansettelse av”, ”permittering av”, ”rembursåpning”. Videre etableres det en ontologisk relasjon mellom begrepet denotert av verbet og begrepet denotert i den nominale termen. Mellom f.eks. ”åpne” og ”remburs” etableres en slik relasjon, som jeg foreløpig kaller ”handlingsrelasjon”.

Et forhold som kan tilsløre den terminologiske funksjonen til verbet, er dets ”spennvidde”, eller grad av leksikalsk restriksjon, i den forstand at verbet i egenskap av leksem, ikke term, har et mer eller mindre vidt spekter av seleksjonstrekk på objektsplassen (2. argument). Derfor oppfattes f.eks. ”permittere” mer umiddelbart som en terminologisk enhet enn f.eks. ”trekke”. Leksemet ”trekke” åpner for flere seleksjonstrekk og er derfor ingen opplagt

termkandidat. Grunnet ulik spennvidde vil verb som ”permittere”, ”si opp” osv. kunne brukes med implisitt objekt. Objektets referanse besørgeres av tekstens pragmatiske ramme. Verb som ”begjære”, ”åpne”, ”trekke” må derimot følges av eksplisitt objekt: ”begjære X konkurs”, ”åpne remburs”, ”trekke en sjekk på”. Ved agensnominalisering kan det logiske objektet impliseres (”åpnende bank”, ”trassent”).

(B)

Funksjonsverb + nominal predikativ term

Denne gruppen verbale termer er basert på funksjonsverb, verb med redusert semantisk funksjon. I disse tilfellene er det ikke verbet som ”velger ut” argumentene (de leksikalsk-semantiske egenskapene). De begrenser seg til å markere person, tall og aktualisering i tempus og aspekt. Verbet er tomt eller tømt for sitt opprinnelige semantiske innhold. Substantivet (SPR) er det predikative leddet, altså det leddet som velger ut argumentene og denoterer handlingsbegrepet. Denne typen konstruksjoner er frekvente i økonomisk og juridisk språkbruk. Kurante verb med denne funksjonen er ”gjøre”, ”gi”, ”foreta”, ”iverksette”, ”legge ned”, ”nedlegge”, ”ta ... i”, ”gå til”. Hele konstruksjonen representerer det verbale motstykket til den nominale termen. Denne har igjen gjerne et verb (tilhørende gruppe A, ovenfor), enkelt eller sammensatt, som motstykke, slik at det er synonymi mellom dette verbet og konstruksjonen med funksjonsverb. Eksempler: ”iverksette permitteringer” – ”permittere”, ”gå til oppsigelse av” – ”si opp”, ”nedlegge påstand om fem års fengsel”, ”påstå fem års fengsel”, ”nedlegge påstand om full frifinnelse” – ”påstå full frifinnelse”. Ikke sjelden er konstruksjonen med funksjonsverb den eneste verbrealiseringen av begrepet, som i ”faire opposition à”, ”ta arrest i X’s konto” (*arrestere X’s konto), ”ta utlegg i X’s eiendeler”, ”ta pant i Xs eiendeler”.

(C)

Oppsummert

De to gruppene konstruksjoner er funksjonelt ekvivalente, f.eks. ”permittere” – ”foreta permittering av”. I begge grupper realiseres bare *ett* begrep, i den første gruppen gjennom determinasjon (som i ”akseptere en veksel” – jf. ”vekselaksept”). En vesentlig forskjell mellom dem er at i den første gruppen er det verbet som realiserer begrepet, mens verbene i den andre gruppen bare realiserer termen som verbalterm.

Konklusjon

Fraser, altså verbale termer slik jeg har avgrenset dem her, fungerer som benevnelser for faglige handlinger, prosesser, aktiviteter, og er derigjennom termer på lik linje med sine nominale motstykker.

Analysen illustrerer særegenheten ved terminologisk metode. Gjennom dens tilnærming til språkbruk og tekst avdekkes strukturer i teksten som ikke lar seg fange opp ved en leksikologisk tilnærming. Bakom ordene/uttrykkene og de morfosyntaktiske strukturene ligger begrepsstrukturen, som disse ordene/uttrykkene benevner. Termene identifiseres og avgrenses ikke som monoleksemer eller som polyleksemer på grunnlag av syntaktiske egenskaper, komposisjonalitet, formelle kriterier, men etter deres funksjon som benevnelser. Parallellismen til den prosessen som må følges når man oversetter, er frapperende.

Selve problemstillingen jeg her har tatt opp, berører forhold ved gjengs oppfatning av terminologi som språklig disiplin og som praksis. Den er preget av at en terminologi utgjøres av nominaler som denoterer konkrete eller abstrakte gjenstander, hvilket har ført til at handlingsbegreper og følgelig verbale termer, som jeg her har gitt eksempler på, ikke er blitt

fanget opp i terminologisk og terminografisk arbeid. Dette har konsekvenser for blant annet den logiske konsistensen i definisjoner som utarbeides i tilknytning til slike arbeider.

Problemstillingen har også en didaktisk side. For fagoversettere er det et vesentlig poeng å ha klart for seg hvordan og i hvilke former terminologien manifesterer seg i teksten. En slik innsikt bidrar til bedre tekstforståelse og dermed bedre mestring av fagoversettelse.

KATRI SEPPÄLÄ
TERMINOLOGICENTRALEN TSK

Den allmänna finska ontologin kompletterad med specialontologier

Terminologicentralen TSK deltar i projektet Den finska Semantiska webben (FinnONTO, <http://www.seco.tkk.fi/>) och har medverkat i byggandet av den första versionen av Den allmänna finska ontologin, som baserar sig på Allmän tesaurus på finska. Följande steg är att komplettera den allmänna ontologin med specialontologier. Avsikten är att ontologierna ska bli allmänt tillgängliga för att kunna fungera som gemensamma begreppsmodeller när man bygger intelligenta webbtjänster t.ex. för informationsökning.

FinnONTO-projektet

Projektet Den finska Semantiska webben (FinnONTO) har pågått i cirka fyra år och koordineras av professor Eero Hyvönen från Tekniska högskolan i Esbo, Finland. Forskningsgruppen består av ca. 20 forskare. De flesta av dem är it-specialister, för tillfället finns det bara en terminolog i gruppen. Projektets huvudfinansiär är Tekes, som finansierar finsk forskning, och det finns 36 deltagare från olika specialområden: biblioteksväsendet, informationsteknik, kartografi, kommunikation, litteratur, museiverk, social- och hälsovård, språkteknologi, terminologi och undervisning. Målet för projektet är att skapa exempel på ontologier (exakt definiering av ett visst begreppssystem i maskinläsbar form) enligt en gemensam modell och att bygga ett gratis nationellt ontologibibliotek som underlättar decentraliserad utveckling, hantering och användning av ontologier. Projektet avslutas i slutet av 2007, men en fortsättning planeras redan.

Den allmänna finska ontologin

Allmän tesaurus på finska upprätthålls av finska Nationalbiblioteket och den består av ca. 25 000 ämnesord (inkl. geografiska namn). Tesaurusens struktur baserar sig på systematiska temagrupper (t.ex. filosofi och energi) och den innehåller tre typer av relationer mellan ämnesord: vidare, snävare och relaterad term. Ämnesord kan sökas på basis av teckensträng på <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa>. I projektet tog man beslutet att använda tesaurusen som grund för ontologin, eftersom den är i offentligt bruk och allmänt godkänt. Även om tesaurusen måste modifieras, sparar man mycket tid, när man inte behöver starta från noll.

Den första versionen av Den allmänna finska ontologin består av den ursprungliga tesaurusen med länkar till den nyskapade ontologin. I ontologin ingår ca. 20 000 begrepp (exkl. tesaurusens geografiska namn), som entydigt kan identifieras med hjälp av URI (t.ex. <http://www.yso.fi/onto/yso/p000000>).

Begreppsrelationer i Den allmänna finska ontologin

I ontologin finns för närvarande generiska, partitiva, associativa och ekvivalensrelationer mellan begreppen. Ontologins hierarki är uppbyggd med hjälp av överbegrepp såsom händelse, handling, tidsperiod, fysiskt helhet, fysiskt objekt, immateriell produkt, fenomen, system, egenskap och plats. Alla begrepp har placerats på sin plats i hierarkin och hierarkin är grovgranskad.

För att kunna beskriva begreppssystem tydligt, är det viktigt att åtskilja partitiva relationer från generiska relationer. Annars kan man t.ex. inte entydigt beskriva vilka delar ett

universitet består av (t.ex. fakulteter och språkcentraler) och vilka typ av universitet det finns (t.ex. konsthögskolor, tekniska universitet och handelshögskolor). Eftersom det gäller att beskriva allmänna begrepp, är det speciellt viktigt att man kan skildra begrepp samtidigt från olika synvinklar. I Den allmänna finska ontologin är detta möjligt med hjälp av associativa relationer (morot är en rotsak som används som mat), flera överordnade begrepp (exponeringsmätare är mätare och fotoutrustning) eller roller: t.ex. yrke eller användningssyfte (trä används som ved).

Homonymi och polysemi i den allmänna finska ontologin

Homonymer och polysemer har åtskiljts (men oskarpa begrepp finns kvar) och dimensioner (t.ex. hundar enligt ras: schäfer och hundar enligt uppgift: narkotikahund) har tillagts. Ett exempel av polysemi är ordet ”barn”: det kan hänvisa till familjemedlem (döttrar, enda barnet), åldersgrupp (babyer, flickor) eller till socioekonomisk roll (fosterbarn, gatubarn). För att placera begreppet ”barn” i hierarkin, måste man alltså åtskilja de här tre betydelseerna. Eftersom det ändå inte alltid är möjligt att reda ut, vilket av de här betydelseerna det handlar om, kan man även använda det oskarpa begreppet ”barn”, som hänvisar till en eller flera av de ovannämnda betydelseerna. Sådana oskarpa begrepp motsvarar det ursprungliga begreppet i tesaurusen och står utanför ontologins hierarki. När det gäller homonymi, finns de oskarpa begreppen också kvar, men då borde man egentligen alltid kunna göra skillnaden mellan olika begrepp (t.ex. olika slags program liksom tv-program, partiprogram och datorprogram).

Vidare utvecklingsbehov

Den första versionen av ontologin (<http://www.yso.fi/onki/yso/>) publicerades våren 2007 för att få kommentarer och idéer om hur den borde utvecklas. Hittills har man utvecklat bara den finska ontologin, så även om det också finns svenska och engelska ekvivalenter med, ska man inte bedöma ontologin efter dem. Utöver flerspråkighet finns det flera andra möjligheter att utveckla ontologin, t.ex. noggrannare definiering av begrepp och testning av olika typer av associativa relationer (t.ex. handling – agent – instrument – resultat). Eftersom arbetet är tidskrävande, är det inte möjligt att göra allt på en gång, och därför är det särskilt viktigt att prioritera det som är viktigt för användarna.

Specialontologier

Liksom för Den allmänna finska ontologin, kan utgångspunkten för en specialontologi vara en tesaurus. Specialtesauruserna används utöver den allmänna finska tesaurusen vid indexering, men förhållandet mellan den allmänna tesaurusen och specialtesaurusen är inte entydigt. De kan ha gemensamma ämnesord, som utgör anknytningspunkter mellan två tesaurusar, men samma ämnesord kan användas också i olika betydelser i den allmänna och specialtesaurusen. I vissa fall kan ett ämnesord vara rekommenderat i en tesaurus och avrått i en annan. Det kan även finnas stor variation i specialtesaurusens generiska struktur; färre relationer eller delvis mera exakt än i den allmänna tesaurusen.

Sammanslagning av specialontologier med Den allmänna finska ontologin

När Den allmänna finska ontologin kompletteras med begrepp från en specialtesaurus (t.ex. Tesaurusen för design och kommunikation, Agriforest-tesaurusen och Tesaurusen för hälsofrämjande), kombinerar man två begreppsapparater maskinellt så, att man försöker identifiera gemensamma begrepp med hjälp av rekommenderade och avrådda termer. Efter maskinell kombinerings måste resultat granskas: gäller ekvivalensen även om de hierarkiska strukturerna är olika (kolfiber: konstfiber/oorganisk fiber) eller finns det fel på någondera hierarkin? Finns det ekvivalenter, som datorn inte har hittat (kvinnlighet/femininitet)?

Efter granskningen av ekvivalenta begrepp, ska man i hierarkin placera de begrepp från specialtesaurusen, som inte har ekvivalenter i den allmänna ontologin. Arbetet måste göras omsorgsfullt så att alla begrepp finns i ontologin bara en gång och hänvisas till med den rekommenderade termen. Nyttan av kombineringen av den allmänna ontologin och specialtesaurusen är, att man får en enhetlig ontologi. Då räcker det med en ontologi vid indexering och specialontologier behöver inte "låna" begrepp från den allmänna ontologin. Oftast kan man också eliminera skillnader mellan olika ontologier eller åtminstone blir man medveten om skillnaderna.

Ontologibibliotek

Med ontologibibliotek avses en server där flera ontologier kan lagras, upprätthållas och användas. Ontologibiblioteket har många fördelar: alla upprätthållare har gemensamma regler för tillägg och ändring och upprätthållningen av ontologierna sker centraliserat. Dessutom blir alla som anmält sitt intresse informerade om gjorda ändringar. På servern kan man spara information om ontologiernas äldre versioner. Det är också fördelaktigt att ha centraliserade resurser för maskinvara och användarstöd. Användningen av ontologierna är enkelt eftersom flera ontologier ligger på samma ställe och det är bara att söka begreppet och kopiera URI till det system, där man behöver det. Ontologibiblioteket kan t.o.m. integreras i olika applikationer. För att underlätta användningen av ontologier vid beskrivning av innehåll har man i FinnONTO-projektet utvecklat verktyg för datorstödd indexering (Saha) och halvautomatisk indexering (DynaPoka), <http://www.seco.tkk.fi/tools/poka/>.

Praktisk nytta av ontologier

Ontologierna möjliggör maskinläsbara, exakta innehållsbeskrivningar av webbmaterial. Eftersom ontologins begrepp är noggrannare definierade än begreppen till vilka tesaurusens ämnesord hänvisar, är det möjligt att använda ämnesord exakt och enhetligt. Det i sin tur betyder, att man får bättre sökresultat bara med ett sökord och det är också lättare att hitta ekvivalenter på olika språk. När man har ontologier och material, som har beskrivits med hjälp av ontologier, blir det möjligt att utveckla ontologibaserade intelligenta webbtjänster. Sådana webbtjänster har den fördelen, att sökningen är begreppsbasead så att det är inte bara teckensträngen som avgör sökresultatet. Man kan även utforma sökresultaten med hjälp av begreppsrelationer för att leda användaren på rätt spår, t.ex. är användaren intresserad av fiske som primärproduktion eller allmänt av fiske. I FinnONTO-projektet har man byggt portaler, som utnyttjar ontologier, t.ex. KulttuuriSampo kulturinformationsportal (<http://www.seco.tkk.fi/applications/kulttuurisampo/>) och TerveSuomi hälsoinformationportal (<http://www.seco.tkk.fi/applications/tervesuomi/>).

Den största fördelen med ontologier jämfört med tesaurusar är, att inte bara människor, utan också datorer kan använda ontologier. På sikt kan vi bättre och mer effektivt utnyttja den enorma mängden av information som finns i elektronisk form, men innan vi når detta mål står vi inför de utmaningar som ontologibygandet och utvecklingen av de tillämpningar som utnyttjar ontologier ställer.

ANNE-METTE SKOU
REGION HOVEDSTADENS IT-AFDELING, KONCERN IT
STRATEGI- OG UDVIKLINGSENHEDEN

Om at arbejde med sundhedsvæsnets enorme begrebsunivers

Indledning

Region Hovedstaden i Danmark har p.t. 2 terminologer og en klassifikationsekspert, der medvirker i arbejdet med indkøb og udvikling af it-systemer til regionens hospitaler – og i den forbindelse arbejder med sundhedsvæsnets meget store begrebsunivers.

Region Hovedstaden blev dannet den 1. januar 2007, hvor amterne i Danmark blev nedlagt, og landet blev delt op i fem regioner. Region Hovedstaden består af de tidligere H:S (Hovedstadens Sygehusfællesskab), Københavns Amt, Frederiksborg Amt og Bornholms Amtskommune. Vi terminologer i Region Hovedstaden var tidligere ansat i H:S, hvor de erfaringer, dette indlæg bygger på, er indhentet.

I mit indlæg vil jeg fortælle om begrebsuniverset, vores topografiske principmodel og nogle af de udfordringer, vi står overfor i den ny organisation.

Begrebsuniversets emner – eller domæner

Universet består selvklart af en stor mængde klinisk og paraklinisk terminologi, fx SNOMED CT, der primært indeholder begreber inden for anatomi, diagnoser og behandling. Det er en terminologi, der har ca. 350.000 begreber, 700.000 termer og 1.000.000 relationer.

Endvidere er der store mængder terminologi, der er knyttet til specifikke it-systemer – eller moduler til it-systemer, fx terminologi knyttet til EPM (Elektronisk PatientMedicinering), operationsplanlægningssystemer og laboratoriesystemer.

Og sundhedsvæsnets terminologi er ikke kun sundhedsfaglig. Der arbejdes også med terminologi inden for fx afregning, kvalitetssikring, informationssikkerhed, forvaltning og drift af utallige it-systemer.

Aspekter

Med 'aspekter' menes i denne sammenhæng blot det, der går på tværs af de domænefaglige emner. Aspekterne er typiske synsvinkler på et domænefagligt emne, og kan også selv være et område, der skal bearbejdes terminologisk eller for hvilket, der skal udarbejdes en eller anden form for klassifikation. Aspekter kan fx være

- Aktører: læge, sygeplejerske
- Roller
 - Kliniske roller: vagthavende, ansvarshavende
 - It-roller: bruger, superbruger, administrator
- Lokalteter: afsnit, afdeling, operationsstue
- Redskaber, udstyr: røntgenapparat, operationsstrømper

Forkortelser

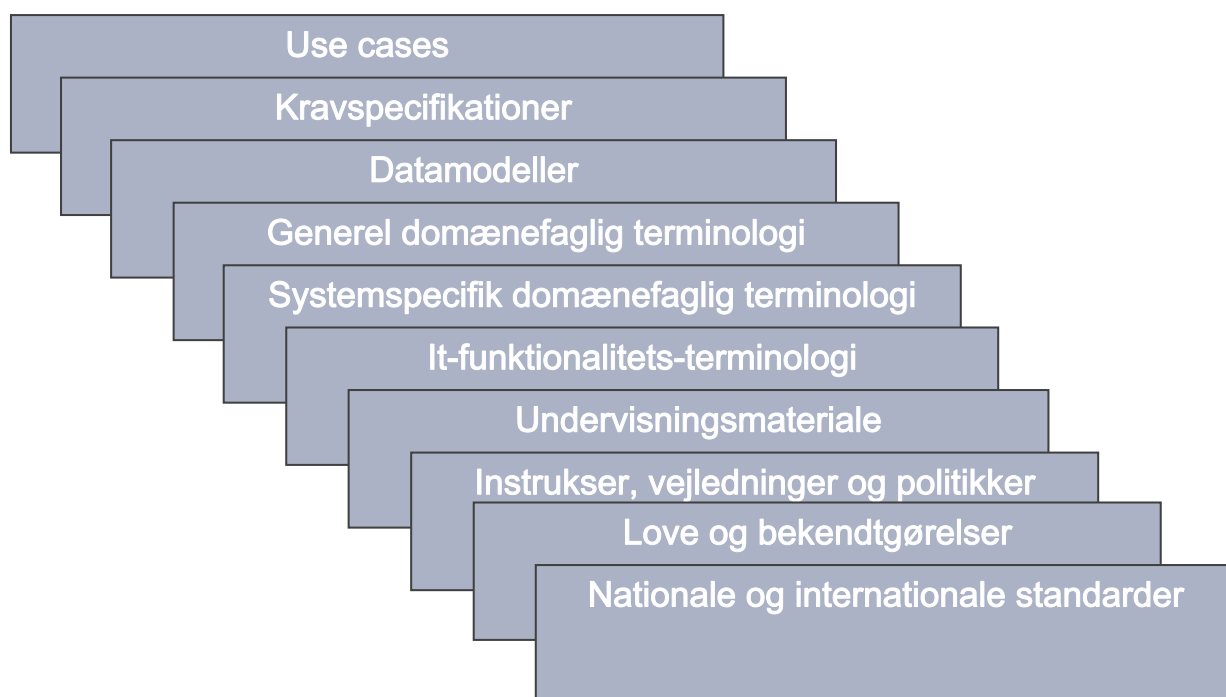
Forkortelser er et meget stort emne i den terminologiske debat. Sundhedsvæsnets benytter sig i høj grad af forkortelser og ikke mindst i it-systemerne. Vi har p.t. en samling med ca. 3000 forkortelser, og den vokser hele tiden.

Lag

Der er mange lag at arbejde med den samme terminologi i. Nedenstående figur giver eksempler. Lagene er både områder, der stiller kildemateriale til rådighed og områder, hvor man kan eller skal arbejde med terminologien.

I nogle tilfælde vil man kunne følge det samme begrebssæt, fx 'medicineringsprocessen' og de begreber, der knytter sig hertil, fra en use case og op gennem forskellige begrebs- og datamodeller til applikationens skærbilleder og videre til undervisningsmaterialet til applikationen og de instrukser mv. der udfærdiges til regulering af de handlinger, som applikationen understøtter.

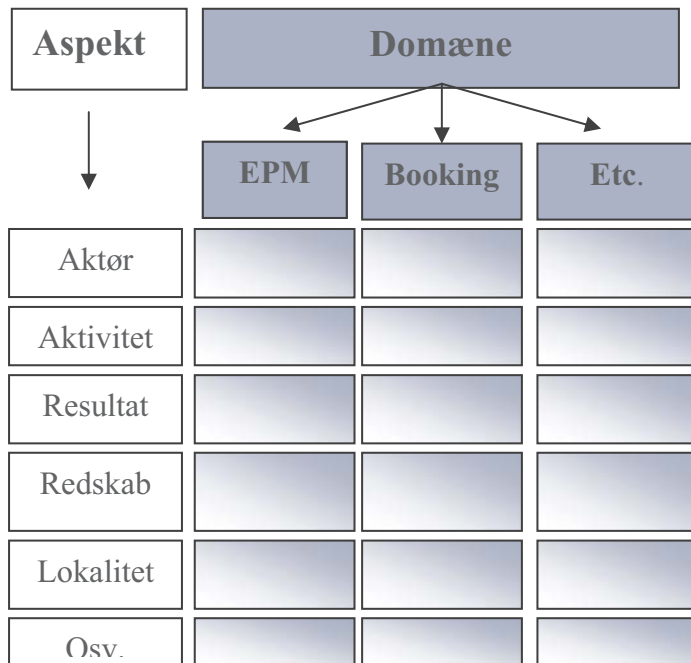
Figur 1: Lag

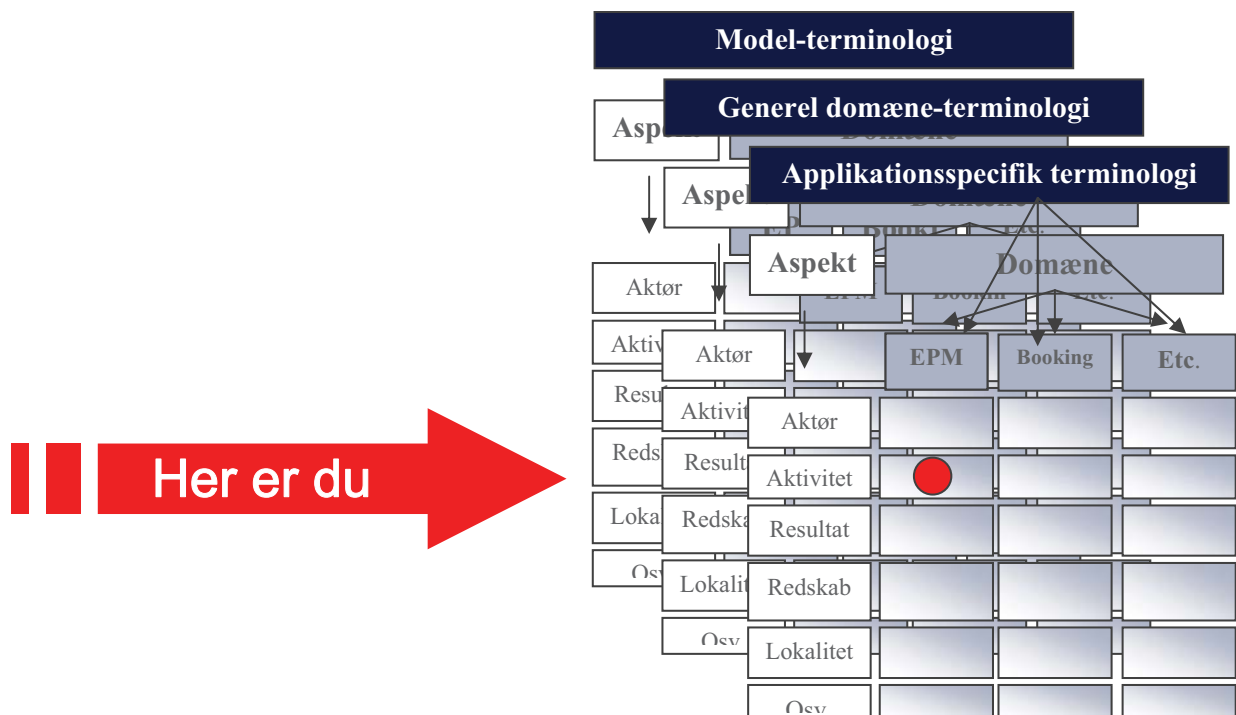
Den topografiske principmodel

Modellen fremkommer ved, at man først sætter emner – eller domæner – sammen med aspekterne i en matrix-model og herefter gør modellen tredimensionel ved at tilføje lagene.

Figur 2: Aspekter + emner/domæner

Figur 3: Den topografiske principmodel

Den tredimensionale model virker som en slags GPS-system, som gør at vi principielt kan overskue universet og forholdsvis nemt kan identificere og afgrænse et emneområde.

I ovenstående eksempel i figur 3 er det **feltet** med 'applikationsspecifik' og 'aktiviteter' i EPM-terminologien, der er markeret. Det vil være de aktiviteter, der er dannet med skabelsen af et EPM-modul, fx '*oprette medicinordination*'.

Udfordringerne – hvordan skal vi arbejde i den ny region?

Nu, hvor vi sidder med en hel del erfaringer og skal til at tage fat på ny opgaver under en ny it-strategi, rejser der sig naturligvis en række spørgsmål.

Hvad vi skal arbejde med, kommer naturligvis primært til at afhænge af den ny strategi, vi skal arbejde under. Indtil den er på plads, kan vi stille en række andre spørgsmål og finde de parametre, der skal med i betragtning, fx

- Hvad kan vi arbejde med?
- Hvad kan det bruges til?
- Hvem har brug for hvad?
- Hvordan prioriterer vi?
- Hvem skal være med?
- Hvordan skal det organiseres?
- Hvordan skal det lagres og vises frem?

Hvad kan vi arbejde med?

Erfaringen har vist, at der er rigtig mange opgaver for terminologer – både opgaver, vi bedst løser alene – og opgaver, vi bedst løser i samarbejde med forskellige domænefaglige eksperter.

I sidste ende drejer alle opgaverne sig om at sikre entydig og konsistent terminologi, hvor det er nødvendigt.

Vi kan – med dette formål – udføre fx følgende opgaver:

- Deltage i arbejdet med at udarbejde forretningsbaserede domænemodeller – datalogiske modeller
- Udarbejde begrebssystemer – terminologiske modeller
- Udarbejde klassifikationer og klassificere
- Udarbejde (ikkesystematiske) ordlister
- Medvirke ved ikon-standardisering
- Termdannelse – termvalg
- Forkortelses-styring
- Mapping og merging af begrebssystemer
- Formulere tekster til tool tips, advarsler, div. pop up-vinduer og andre GUI-tekster
- Medvirke ved udarbejdelse af use cases og workflows
- Udvikle informationsarkitektur/-strukturer
- 'Begrebssikre' interaktionsdialoger
- 'Begrebssikre' dokumenter, fx it-strategi
- Rette stavefejl – og andre retskrivningsfejl
- Udføre semantisk usability-arbejde i det hele taget

Eksempel 1:

Vi kan udarbejde forslag til ensretning af den organisatoriske terminologi

En lungesyg patient kan behandles på fx

- Hvidovre Hospital
Hjerte- Lungemedicinsk Afdeling
- Gentofte Hospital
Lungemedicinsk Afd. Y
- Nordsjællands Hospital, Hillerød
Medicinsk Enhed II

Eksempel 2:

Vi kan ved hjælp af et begrebssystem (til højre i figuren) vise, at en applikation mangler en række medicinordinationstyper (til venstre i figuren ses et uddrag af en brugergrænseflade).

Ordination | Beslutningsstør

Ordinationstype

1. Fast

2. P.N.

3. Engangs

4. Op- og nedtrapning

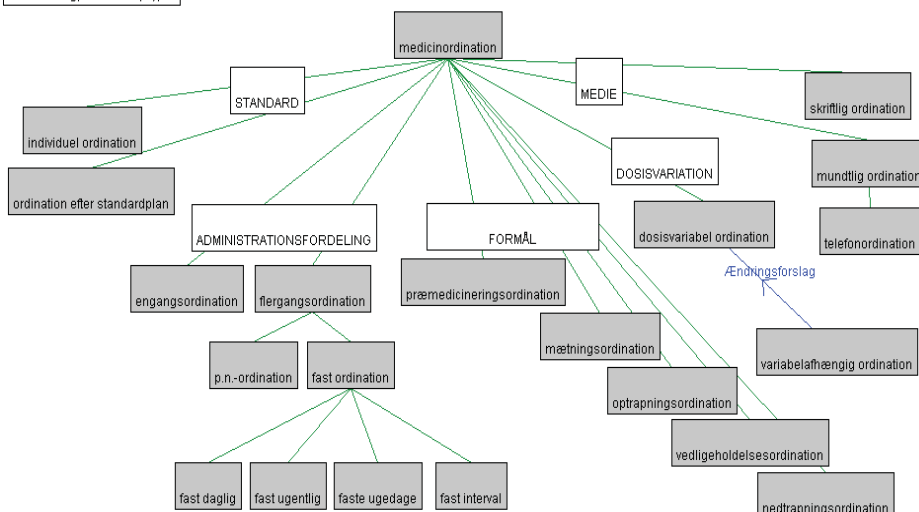
5. Mætning

6. Telefon

7. Præmedicinering

Medicinering 02 Ordination, Typer, GODKENDT 18maj2006 - 07-03-03 15:12 (Anne-Mette Skou)

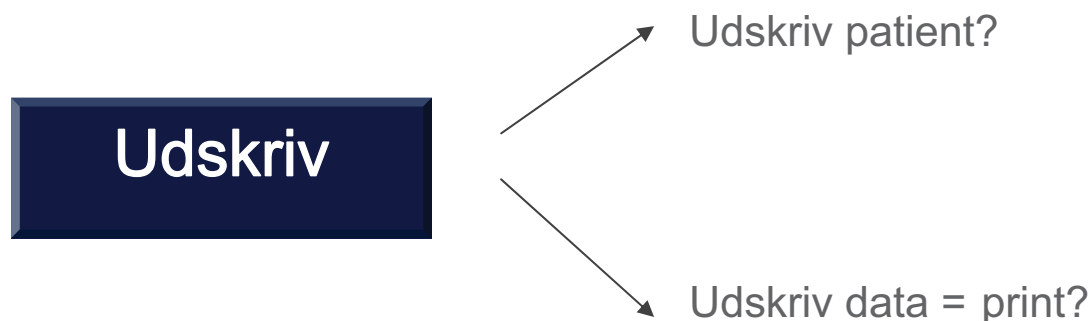
Begrebssystem:
Medicinering, Ordination, Typer

Eksempel 3:

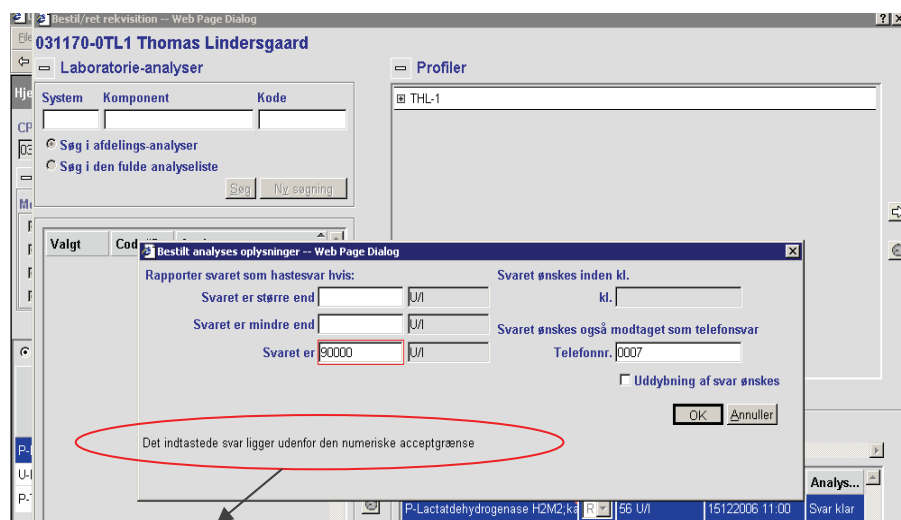
Vi kan forhindre homografi på tværs af lag. Betydningen 'udskriv patient' hører til i det klinisk-administrative lag, og betydningen 'print' hører til i laget 'generel it-terminologi'.

En af de første læger, der benyttede det it-system, hvorfra eksemplet er hentet, aktiverede knappen i den tro, at han ville få udskrevet data på patienten, men resultatet blev, at han udskrev patienten fra hospitalet, hvorved alle patientens data blev slettet. Dvs. han troede, at betydningen var 'print', men den var 'udskriv patient'.

Eksempel 4:

Vi kan sikre brugervenlighed. Vi kalder det også 'kognitiv aflastning', fordi det er trættende at arbejde med skærmttekster, der er svære at forstå.

I dette eksempel kan man se, hvordan vi kan omformulere teksten i den røde cirkel, som indeholder rester af programmeringsprog. Den er gengivet i den øverste tekstboks. Den nederste tekstboks viser 2 forslag til tekster, som er lettere at læse.

Det indtastede svar ligger uden for den numeriske acceptgrænse

Værdien ligger uden for muligt svarområde
Værdien er for høj eller for lav

Eksempel 5:

Vi kan rette rettskrivningsfejl. I dette eksempel fra et operationsplanlægningssystem mangler et genitivs-s. I feltet skal anføres initialerne for den person, der er ansvarlig for at lejre patienten på operationsbordet.

Eksempel 6:

Vi kan modvirke fejlmedicinering ved at identificere farlige forkortelser og udarbejde forslag til ny.

Brug ikke	Hvorfor?	Brug i stedet
µg	Kan opfattes som mg (milligram)	mikrogram mikrog

Eksempel 7:

Vi kan sikre brugervenlighed – lave kognitiv aflastning – også ved at sikre, en konsistent og entydig brug af forkortelser.

I dette eksempel ses det, at forkortelsen 'OP' bruges både i betydningen 'operations' og 'operation' – og at forkortelsen 'opr.' bruges både i betydningen 'opereres' og 'operations'. Dvs. at der i dette skærmbillede er to forkortelser for 'operations', nemlig både 'OP' og 'opr.'

OP-tid **OP hele dagen**

Formålstype	Formål	Antal minuter
Ikke bookbar	Administration	120
OP-id	OP hele døgn	1440
OP-id	OP hele dagen	540
OP-id	OP tomdag	240
OP-id	OP eftermiddag	240

Børn opr. som nr. 1

Max. 2 stereobiopsier pr. dag og ikke samtidig, da der kun er 1 hovedholder til opr.leje

Eksempel 8:

Vi kan sikre brugerne adgang til godkendte, standardiserede forkortelser i det hele taget.

O	
o.	oculus
O.	overlæge
o.a.	og andet, og andre
o.fl.	og flere
o.l.	og lignende
o.m.a.	og mange andre, og meget andet
obj.	objektiv(t)
obs.	observatio, observation
obs.	observer
obs. pro	observatio pro
OCD	obsessive compulsive disorder
off.	offentlig(t)
oft.	oftalmoskopi
OGTT	oral glukosetolerancetest
OOA	oversigt over abdomen

Hvad kan det bruges til?

At udføre terminologiarbejde i forbindelse med udvikling af it-systemer har det overordnede formål at medvirke til at udvikle it-systemer, der giver større sikkerhed for patienterne og letter personalets arbejde.

Herunder er det sådan, at resultater af både klassisk terminologiarbejde og mange af terminologernes ny opgavetyper kan bruges til mange forskellige ting. Derfor er der en ny række spørgsmål, der må besvares før hver ny opgave. Det er de spørgsmål, der identificerer målgruppe og formål..

- Er det fx it-system-udviklere eller slutbrugere eller begge, der er målgruppe?
- Skal resultatet bruges som grundlag for udarbejdelse af en datamodel, en brugergrænseflade eller et e-learning-modul?

Hvem har brug for hvad?

Hvis opgaven går ud på at udarbejde en model, må man spørge, **hvilken type model** eller begrebssystem, der skal være tale om. Og her behøver sundhedsvæsnet hurtigt at udarbejde en fælles modelterminologi. Der er nemlig - blandt it-folk, administratorer, klinikere og sprogfolk – ikke enighed om, hvad der er hvad mht. begrebssystemer, ontologier, domænemodeller, datamodeller og klassifikationer osv.

Og der er fx mange, der mener, at man kan udarbejde generelle domænemodeller, som kan bruges af alle målgrupper, til alle formål, i alle kontekster osv. – og der er andre, der ikke deler denne opfattelse.

Også **oplysningstyper** skal klarlægges. Forskellige målgrupper kan have forskellige ønsker – også inden for samme begrebssystem i samme felt (jf. den topografiske principmodel). Her kan man spørge, fx om der skal være

- kun forkortelse og udfoldet term?
- synonymer?
- definition(er)?
- uddybende forklaringer – til hvem?
 - danske forhold -> udenlandsk personale?
 - popularisering -> it-udviklere, patienter og pårørende?
 - vejledning -> alt personale?
 - fotos, videoer, lydfiler, links til 'alt' – til alle?

Hvordan prioriterer vi?

Vi er primært underlagt de mål, der sættes for it-området i regionen. Disse udtrykkes i den it-strategi, der efter planen vil blive vedtaget i september 2007.

Andre faktorer, der kan påvirke prioriteringen er fx

- resultater af risikoanalyser
- resultater af cost benefitanalyser
- det terminologiarbejde, der foretages af andre aktører inden for samme områder – både internationalt og nationalt

Hvem skal være med til hvad?

I sundhedsvæsenet er der en lang række aktører, der gerne vil og/eller skal medvirke i identifikation, styring, koordinering og udførelse af terminologiarbejdet. Det er typisk in- og eksterne domænefaglige eksperter, konsulenter, beslutningstagere, fx

- Sundhedsfaglige råd m.fl.
- Ledende klinikere
- Klinikere
- Undervisere
- Usability-eksperter
- Klassifikations-eksperter
- Test-eksperter
- Use case-eksperter
- It-arkitekter
- Projektledere
- Projektdeltagere
- Projektadministrationen
- Klassifikations- og terminologiarbejdets styregruppe
- Koncern ITs ledelse
- Regionens ledelse
- EPJ-organisationen
- Sundhedsstyrelsen
- IT- og Telestyrelsen

De samme personer kan medvirke i flere forskellige terminologiprojekter med samme eller forskellige roller.

Hvordan skal det organiseres?

Også det må man spørge om før hver enkelt opgave. Nogle opgaver er helt lokale og gælder fx kun for et medicinsk speciale. Andre er regionale og gælder fx kun for Region Hovedstaden, men atter andre bør være nationale eller måske internationale.

Man må også tage stilling til, om opgaven skal løses i en eksisterende organisation, fx den nationale EPJ-organisation (EPJ: Elektronisk PatientJournal), der p.t. er under opbygning i Danmark – eller som et projekt med en eller flere organisatoriske enheder som deltagere.

Der er ingen tvivl om, at organiseringen påvirker resultaterne. Der har hidtil været en tendens til at nationale projekter har genereret meget generelle resultater, som ikke er umiddelbart anvendelige lokalt fx i forbindelse med udvikling af konkrete it-applikationer. Omvendt er der en tendens til, at de applikations-tilpassede resultater ikke er så anvendelige til andre formål end lige det, de er udarbejdet til.

Hvordan skal det lagres og vises frem? Termbaserne

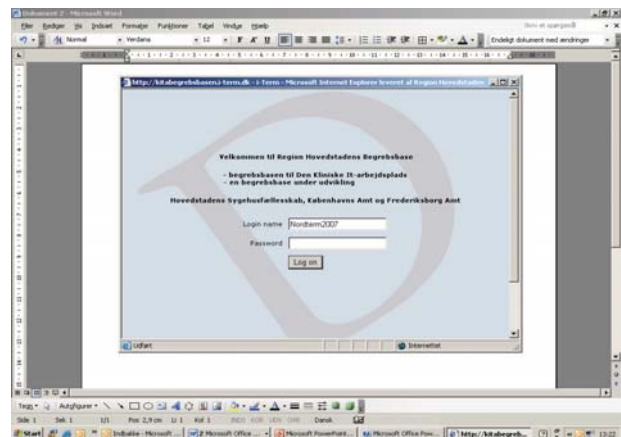
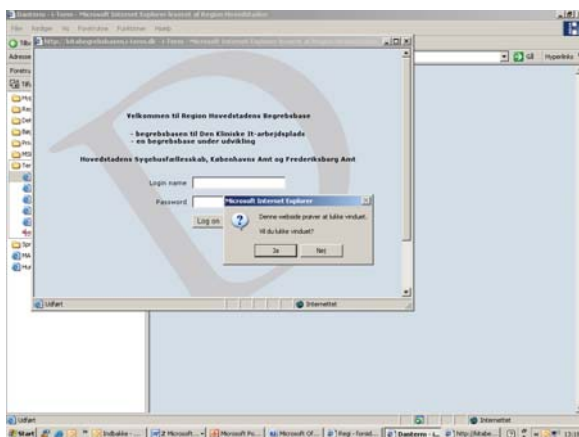
Vi har først og fremmest brug for et sted, hvor terminologerne kan arbejde. Dvs. et **produktionsmiljø** – terminologernes sandkasse. I produktionsmiljøet skal det være muligt, at arbejde med alle de typer oplysninger, der skal kunne produceres.

Det fører så til næste spørgsmål. Hvordan skal **præsentationsmiljøet** være indrettet? Hvad ønsker de forskellige målgrupper? Nogle ønsker 'bare' en database med forkortelser og udfoldede termer, andre en database med hjælp-tekster og andre pop up-tekster til it-systemer, andre en egentlig termbank og atter andre en vidensbank med foto, video, lydfiler og links til 'alt' på internettet.

I Region Hovedstaden bruger vi i dag DANTERMcentrets termbase, i-Term, med den tilhørende i-Model til tegning af diagrammer.

Den kan ses her: <http://kitabegrebsbasen.i-term.dk/>.

Du kan kigge ind med dette brugernavn og denne adgangskode: Nordterm2007.

Her har vi endnu ikke fået adskilt produktionsmiljø og præsentationsmiljø. Du vil derfor også se 'sandkasse-materiale' her.

Vi har tidligere brugt QualiWare, som er et 5. generations, objektsbaseret udviklingsværktøj, som vi købte og udviklede på sammen med Sundhedsstyrelsen. Vi syntes, det var for tungt at arbejde i og købte derfor i-Term og i-Model. Sundhedsstyrelsen bruger det stadigvæk. Deres base hedder 'Sundhedsvæsnets begrebsbase' og kan ses her: <http://begrebsbasen.sst.dk/>

Med i-Term og i-Model har vi fået stort set alle vores ønsker opfyldt. Vi har – eller kan få – alle de felter, vi har brug for. Systemet kan i dag håndtere fx termer, synonymer, flere forskellige definitionstyper, kommentarer af forskellig art og multimediefiler.

Eksempel på en artikel i i-Term:

The screenshot shows a web browser window displaying the i-Term application. The page title is "Artikler" and it shows "1 artikel." The article details for the term "patient" are as follows:

- Emne:** Administrative begreber
- Artikelstatus:** Godkendt af Region Hovedstadens Begrebsråd
- Dansk:** **patient**
Substantiv (navneord)
- Kilde til term:** NBS 02 : NBS 02 Klinisk proces, aktører - Ekstern sundhedsfaglig kommunikation
- Generel definition:** [sundhedsaktør](#) der er genstand for sundhedsaktivitet
- Kilde til definition:** NBS 02 : NBS 02 Klinisk proces, aktører - Ekstern sundhedsfaglig kommunikation
- Begrebssystem:** Administrativt: [Dokumenter i ekstern sundhedsfaglig kommunikation](#);
ER EN TYPE AF: [sundhedsaktør](#)
- Begrebssystem:** Patient;
HAR UNDERTYPE: [subakut patient](#)
HAR UNDERTYPE: [voksenpatient](#)
HAR UNDERTYPE: [rask patient](#)
HAR UNDERTYPE: [planlagt patient](#)
HAR UNDERTYPE: [habil patient](#)
HAR UNDERTYPE: [risikopatient](#)
HAR UNDERTYPE: [inhabil patient](#)
HAR UNDERTYPE: [indenamtspatient](#)
HAR UNDERTYPE: [hørisikopatient](#)
HAR UNDERTYPE: [selvhenvender](#)
HAR UNDERTYPE: [akut patient](#)
HAR UNDERTYPE: [barnepatient](#)
HAR UNDERTYPE: [udenamtspatient](#)
HAR UNDERTYPE: [indbragt patient](#)
ER ASSOCIERET MED: [henvisning](#)
- Begrebssystem:** Klinisk proces: [Aktør](#);
ER EN TYPE AF: [sundhedsaktør](#)
- Begrebssystem:** RegH-generelle begreber;
HAR UNDERTYPE: [kunde](#)
- Begrebssystem:** GEPJ-oplysning;
ER ASSOCIERET MED: [personrelateret oplysning](#)

Den helt store udfordring – det tredimensionale aspekt – lagene

Det store spørsmål er, om der overhovedet findes en applikation, der kan håndtere det tredimensionale aspekt. De databaser, vi har set til dato, kan ikke håndtere lagene.

Alle lag i samme artikel?

Principielt vil artikelstrukturen i i-Term kunne tilpasses ved at tilføje felter – og/eller ved at tilføje mulighed for at kunne markere, hvilket lag en oplysning i et givet felt hører til.

Fordelen vil være, at vi kan få et godt overblik over evt. forskelle i termbrug og de forskellige definitioner af samme begreb fra de forskellige lag.

Ulempen vil være, at vi vil få nogle meget store og måske uoverskuelige artikler. Hvordan vil det fx komme til at se ud, hvis vi designer en artikelstruktur, der gør, at oplysningerne fra ovenstående artikel skal forekomme i samme artikel som oplysningerne i nedenstående artikel. Det øverste eksempel er fra det klinisk-administrative lag og det nederste er fra et datamodellag.

Endelig er der *problemet med diagrammerne*. Der er en teoretisk mulighed for, at begrebssystemer inden for samme emne, men fra forskellige lag, vil være så ens, at de vil virke redundante for ikkesprogfolk. Dette vil evt. kunne afføde krav om sammenlægning, hvilket kan blive en katastrofe, fordi resultatet vil være terminologisk misvisende. Og fordi et

og samme diagram ikke kan vises i forskellige udgaver, hvilket ville være nødvendigt, hvis forskellige lag har forskellige foretrukne termer er de foretrukne i forskellige lag.

The screenshot shows a web browser window displaying the i-Term application. The address bar shows the URL: <http://kitabegrebsbasen.i-term.dk>. The page title is "i-Term". The main content area is titled "Artikler" and shows "1 artikel." Below this, there are several buttons: "Flere data", "Oversigt", "Ny søgning", "Layout", "Gem som fil", and "Udskriv". The main content area displays the following information for the term "GEPJ":

- Emne: GEPJ
- Dansk: **patient**
Substantiv (navneord)
- Kilde til term: GEPJ 2.2 : Beskrivelse af GEPJ på begrebsniveau - Sundhedsstyrelsen -SeSI - s. 25
- Generel definition: person i kontakt med sundhedsvæsnets for en helbredstilstand
- Kilde til definition: GEPJ 2.2 : Beskrivelse af GEPJ på begrebsniveau - Sundhedsstyrelsen -SeSI - s. 25
- Faglig definition: person i kontakt med sundhedsvæsnets for en helbredstilstand
- Begrebssystem: GEPJ;
ER ASSOCIERET MED: [helbredstilstand](#)
ER EN TYPE AF: [GEPJ-begreb](#)

At the bottom of the main content area, there is a metadata section:

- Oprettet: 2006-01-24 10:11:47; Oprettet af: Troels Thomsen (TTH);
- Ændret: 2006-01-24 10:11:47; Ændret af: Troels Thomsen (TTH);

On the right side of the metadata section, there are links: "Rediger Slet" and "Historik Slet".

The left sidebar contains a navigation menu with the following items:

- Søg
- Indtast begreb
- Kilder
- Import/Eksport
- Begrebssystemer
- Layout
- Lister
- Brugere
- Funktioner
- Om i-Term
- Kontakt
- Hjælp
- Log af

Below the sidebar, there is a search box with the text "Søg".

The bottom of the screenshot shows the Windows taskbar with the Start button and several open applications: "Indbakke - Microsoft Out...", "Begrebsuniverset sønd...", "Dokument 5 - Microsoft ...", and "http://kitabegrebsba...". The system clock shows "14:36".

Hvert lag sin artikel?

Det enkle alternativ er, at man har flere artikler og opretter et felt, hvori laget kan anføres. Ved en søgning på 'patient' vil man så i dette tilfælde få to artikler frem, fx som vist i de to eksempler ovenfor.

Fordelen er her, at artiklerne forbliver overskuelige.

Ulempen ved denne løsning er, at vi kan risikere at få en række begrebssystemer, som indeholder en fællesmængde af begreber, hvor hvert af disse begreber forekommer i flere artikler. Det er ulogisk i forhold til den klassiske opfattelse af opbygningen af en termbase, og det er tungt at arbejde med flere artikler for samme begreb – og vi risikerer, at vi overser vigtige oplysninger, der er anført i én artikel, når vi arbejder i en anden artikel med samme begreb.

MARI SUHONEN
TERMINOLOGICENTRALEN TSK

Terminologer och fackexperter i samarbete

Terminologicalentralen TSK är en finländsk förening som erbjuder experthjälp i terminologiarbete och frågor som berör facktermer. TSK utför allmännyttiga terminologitjänster och tar emot uppdrag från företag, myndigheter och organisationer.

TSK har en lång erfarenhet av samarbete med fackexperter i olika terminologiprojekt. Jag kommer att behandla samarbetet ur en terminologs och TSKs synvinkel. Först berättar jag allmänt om terminologiprojekt och TSKs roll i dem. Sedan ger jag exempel på några projekt och samarbetet med fackexperter i dem. Efter det kommer jag att diskutera krav på och utmaningar för terminologer och fackexperter som deltar i ett terminologiprojekt. Till sist presenterar jag några funderingar över det praktiska arrangemanget av samarbetet med fackexperterna.

Vad gör TSK?

Terminologicalentralen TSK samarbetar med fackexperter i terminologiprojekt inom varierande branscher. Under de senaste åren har vi utarbetat ordlistor på till exempel brand- och räddningsbranschen, digital-tv:n, internettelefoni och arbetarskyddet. Projekten kan vara branschövergripande eller företagsspecifika.

I ett branschövergripande ordlisteprojekt börjar vi vanligen arbetet med att söka fem till tio fackexperter för att bygga upp en arbetsgrupp. I fråga om företagsspecifika projekt brukar arbetsgruppens sammansättning variera mycket på basis av företagets behov. Själva terminologiprojektet kan organiseras på olika sätt, men oberoende av organiseringen brukar ett terminologiprojekt alltid innehålla de följande steg:

1. Avgränsning av fackområdet och insamling av källmaterial.

I detta steg excerperar terminologen eller arbetsgruppen potentiella termer ur källorna och väljer sedan de begrepp som kommer att behandlas närmare.

2. Begreppsanalys, skrivning av definitioner samt beslut om termrekommendationer på huvudspråket.

Med huvudspråket avses definitionernas språk, som i TSKs projekt vanligen är finska men kan även vara svenska eller engelska.

3. Sökning av ekvivalenter på övriga språk.

Ekvivalenterna söks vanligen när begreppsanalysen pågår, och kontrolleras och kompletteras när ordlistan är färdig på huvudspråket. I detta steg behövs ofta språkexperter utanför arbetsgruppen eller till och med helt nya arbetsgrupper för de olika språken.

4. Remissrunda.

När arbetsgruppen har behandlat hela materialet skickas ett utkast på remiss. Då får arbetsgruppen kommentarer från andra experter på området och övriga instanser som anses vara viktiga för respektive ordlista. Till exempel *Digital-tv-ordlistan* skickades både till fackexperter och till en grupp konsumenter, och då fick arbetsgruppen mycket olika

kommentarer från fackexperter och från konsumenter eftersom de fäste uppmärksamhet vid olika saker.

5. *Slutredigering av ordlistan.*

Ordlistan finslipas efter remissrundan på basis av kommentarerna. När innehållet är färdigt gör TSK en publiceringsklar version.

6. *Publicering.*

Till slut publiceras ordlistan för den målgrupp som den är avsedd för, till exempel som en bok eller som en termbank eller en PDF-fil allmänt tillgänglig på Internet. I fråga om företagsspecifika projekt beslutar företaget självt hur det vill använda ordlistan. Den kan till exempel publiceras i företagets interna termbank.

TSKs roll i projekt

Det finns flera möjliga sätt att organisera samarbetet i ett terminologiprojekt. Terminologen kan till exempel vara den ansvariga projektledaren, vilket innebär att hon har ansvaret för både projektledningen och termhantering samt förberedelse av materialet i projektets alla steg. Då sammankallar terminologen vanligen arbetsgruppsmöten och skriver till exempel promemorior och rapporter om projektet för finansierarna.

Terminologen kan också vara arbetsgruppens sekreterare som har ansvaret för förberedelse av materialet medan en arbetsgruppsmedlem är ordföranden som sammankallar möten och tar hand om projektledningen.

En tredje möjlighet är att terminologen är en konsult för en arbetsgrupp och kommenterar dess material i den omfattning det behövs. Då kan terminologen till exempel delta i arbetsgruppsmötena där hon kommenterar materialet ur terminologens synvinkel.

Exempel 1: Arbetarskyddsordlista

Arbetarskyddsordlisteprojektet hade som avsikt att uppdatera den gamla branschomfattande ordlistan från mitten av 80-talet. Den färdiga ordlistan innehåller 465 begrepp med finskspråkiga termrekommendationer och definitioner, svenskspråkiga termrekommendationer och översättningar av definitionerna samt ekvivalenter på engelska, tyska och franska.

Arbetsgruppen bestod av två terminologer och fem aktiva fackexperter. Projektledaren var en av TSKs terminologer. Arbetsgruppen höll cirka tjugo möten, alltså ungefär ett möte varannan månad. Eftersom svenska språket ansågs speciellt viktigt i detta projekt, hade vi en separat arbetsgrupp för svenskan. I den svenska gruppen deltog båda terminologerna samt en översättare och en fackexpert, vilka också var medlemmar i den större arbetsgruppen. Dessutom delade vi ut arbete till flera fackexperter, översättare och terminologer som kontrollerade de engelska, tyska och franska ekvivalenterna.

Samarbetet med fackexperterna lyckades väldigt bra i Arbetarskyddsordlisteprojektet. Det berodde på åtminstone tre saker. För det första var tillräckligt många av fackexperterna motiverade och deltog aktivt i arbetsgruppsmöten. Stämningen på möten var alltid bra och experterna tyckte att terminologiarbetet var roligt. En annan viktig sak var att experterna förstod varför vi använde terminologiska metoder och ville lära sig dem. För det tredje förstod arbetsgruppsmedlemmarna att i vissa fall behövde vi hjälp från experter utanför arbetsgruppen och de var frivilliga att söka och kontakta experter inom sina organisationer.

Exempel 2: Jord- och skogsbruksministeriets ordlista

TSK gjorde en mindre ordlista med cirka 50 begrepp i samarbete med jord- och skogsbruksministeriets informationstjänstcentral. Ordlistan innehåller finskspråkiga definitioner och termrekommendationer samt ekvivalenter på svenska och engelska.

I arbetsgruppen deltog fyra terminologer och en fackexpert. Tidtabellen för projektet var mycket snäv, och därför delades arbetet mellan flera terminologer även om antalet begrepp var ganska litet. En av terminologerna var huvudterminolog som koordinerade arbetet, och alla terminologerna deltog inte i alla arbetsgruppsmöten. Fackexperten bad om kommentarer från sina kolleger och förmedlade kommentarerna till terminologer i möten, där vi ändrade materialet efter kommentarerna.

Även i detta projekt lyckades samarbetet med fackexperten väl. Fackexperten hade själv insett behov av terminologiska metoder och tyckte att de passade utmärkt till deras behov. Därtill visste han hur samarbetet bör effektivt genomföras inom hans organisation.

Exempel 3: kontinuerlig arbetsgrupp

TSK koordinerar två kontinuerliga arbetsgrupper som publicerar en termbank på webben. Tietotekniikan termitalkoot (den finska datatermgruppen) har varit verksam från och med år 1999. Bank- och finanstermgruppen började år 2001.

För närvarande fungerar båda grupperna på ungefär samma sätt. Koordineringsgrupperna har cirka fyra möten per år och har som avsikt att publicera material efter varje möte. Förutom koordineringsgruppen har båda grupperna remissgrupper där alla intresserade kan delta och kommentera arbetsgruppens förslag innan de nya rekommendationerna publiceras.

Bank- och finansterminologins koordineringsgrupp avser behovet att samordna det svenskspråkiga terminologin på området och öka antalet engelska ekvivalenter på ordlistan. Gruppen har, efter det hårda arbetet med att få finansiering under de första projektåren, fått finansärer som årligen vill stöda arbetet.

Trots att vi har flera långvariga och välmotiverade medlemmar i bank- och finansterminologigruppen påverkar den hektiska bank- och finansbranschen medlemmarnas möjlighet att hinna delta i mötena regelbundet. Ibland förorsakar detta att samma saker dyker upp gång på gång i mötena, eftersom alla inte har varit närvarande när sakerna har behandlats. Det har också visat sig vara svårt att få kontakter med fackexperter utanför koordineringsgruppen. Vi har haft några väldigt goda kontakter utanför koordineringsgruppen men de flesta vill inte förbinda sig till arbetet för en längre tid på grund av tidsbrist – det tar ganska lång tid att kommentera en terminologi om man vill vara grundlig.

Exempel 4: myndighet

TSK har nyligen inlett i samarbete med en myndighet ett projekt för att klargöra begrepp och de finskspråkiga termerna inom organisationen. Projektet leds av myndigheten. TSKs terminologer konsulterar arbetsgruppen vid behov, till exempel genom att utbilda fackexperterna i terminologiarbetet och genom att kommentera material som arbetsgruppen har förberett.

I samarbetet av denna typ beror terminologens möjligheter att delta arbetet mycket på projektledarens aktivitet och dennas behov av att dela ut arbetet.

Varför behövs samarbete?

Alla TSKs projekt baserar sig på samarbete mellan terminologer och fackexperter. En fackexpert känner till branschen och dess begrepp. I bästa fall kan fackexperten berätta om en terms etymologi. Därutöver känner fackexperten till de väsentliga källorna och kan berätta om en viss källa inte är pålitlig eller allmänt accepterad. Han vet också eventuellt om en term eller en definition kommer att ändras i ett betydande dokument, till exempel i en lag. Fackexperten har kontakter till andra fackexperter, och han vet till exempel vilka fackexperter arbetsgruppen borde kontakta i fall ingen av dess medlemmar känner till ett visst specialområde. Det gjorde vi till exempel ofta i arbetarskyddsordlisteprojektet när det gällde medicinska begrepp. Fackexperterna vet också vem arbetsgruppen borde be att kommentera materialet på remissrundan.

Det som fackexperterna inte brukar ha tid till är att satsa på organisering och genomförande av ett terminologiprojekt, vilka är tidskrävande uppgifter. Därför är det nyttigt att samarbeta med terminologer, som känner till de terminologiska metoderna, har kunskaper i termhantering, har möjlighet att använda verktyg som är avsedda för termhantering och vet hur ett terminologiprojekt kan organiseras effektivt. En terminolog kan också vid behov ta ansvaret för projektledningen.

Fackexpertens engagemang

Varje fackexpert har sina personliga skäl till att delta i ett terminologiprojekt. Det kan vara till exempel därför att experten själv har arbetat med terminologier inom sitt specialområde och insett behovet av att tillämpa de terminologiska metoderna på grund av problem med definitionsskrivning eller med att fatta beslut om termrekommendationer. I så fall är experten vanligen välmotiverad och intresserad av de terminologiska metoderna och deltar aktivt i arbetsgruppens arbete.

I arbetsgrupperna deltar också medlemmar som arbetsgivaren har utsett till uppgiften och som kanske inte tidigare har haft intresse för termer eller definitioner. Då kan det vara svårt att få fackexperten att förbinda sig till möten eller till att kommentera materialet. Ett sätt att öka motivation är att utbilda arbetsgruppsmedlemmarna i början av projektet. Vi har också funderat om vi borde betala en ersättning åt experten, vilket vi redan har gjort om experten till exempel inte kan delta på sin arbetstid och på sin arbetsgivares bekostnad. Ersättningen gör dock inte en person motiverad om denna inte är motiverad av andra skäl.

Vi har också funderat över hur långa projekt är optimala med tanke på experternas engagemang. I dag verkar ett projekt som varar över två år oftast vara för långt. I långa projekt kan det vara problematiskt om arbetsgruppens sammansättning byts när medlemmarna till exempel byter arbetsgivare. För projektet är det förstås skadligt att förlora en motiverad person. Å andra sidan om projektet är mycket kort så hinner experterna inte sätta sig in i metoderna. I dagens läge verkar en projekttid på ett och ett halvt år fungera väl.

Det är viktigt att experten har stöd från sin arbetsgivare, så att han kan använda tillräckligt mycket tid till arbetet och kan be om hjälp av sina kolleger.

Många experter tycker att terminologiarbetet är alltför krävande. Det kan bero på att fackexperten måste vara beredd att förklara, motivera och även ifrågasätta sin uppfattning om det centrala innehållet inom sin bransch. Det är också viktigt att experten kan lösgöra sig från lagarnas och standarders definitioner, eftersom dessa inte passar i alla sammanhang och till alla målgrupper.

Terminologens kompetens

Oberoende av terminologens roll i projektet samarbeider hon med eksperter med helt annen faglig bakgrunn än hon själv har. Därför borde terminologen snabbt kunna orientera sig inom en ny bransch och få fram den väsentliga informationen av fackexperterna. Där kommer kunskaper i terminologiarbetet till hjälp eftersom terminologen kan fråga väsentliga frågor på grund av förståelse av begreppssystem. Fackexperten kan också ha det svårt att formulera sina tankar till definitioner och termrekommendationer och här kan terminologens systematiska tänkande vara till hjälp.

Trots TSKs långa erfarenhet av terminologiprojekt är det omöjligt att på förhand veta exakt hur ett projekt kommer att förverkligas; mycket beror på arbetsgruppens sammansättning och samarbetsförmåga. Därför är det bra om terminologen kan anpassa sig till olika problematiska situationer och ändringar. Till exempel måste terminologen hitta en lösning ifall arbetsgruppen inte hinner hålla möten så ofta som det skulle behövas.

Det är viktigt för en terminolog att kunna samarbeta med olika personer och kunna till exempel anpassa arbetsmetoderna efter arbetsgruppens förmåga att lära sig begreppsanalys. Vissa arbetsgrupper tycker om att bearbeta definitioner med hjälp av begreppsdiagram i möten, medan vissa kan uppleva diagrammen till och med skrämmande och vill helst behandla definitioner i ett utkast med termposter.

Ett produktivt samarbete

Behövs samarbete och hur mycket måste experten engagera sig? Det har blivit allt lättare att samarbeta via Internet. Behövs terminologen eller kunde terminologier lättare byggas upp interaktivt på Internet?

När det gäller den praktiska organiseringen av samarbetet anser experterna allt oftare att de inte har tid att delta i tidskrävande arbetsgruppsmöten, utan vill hellre kommentera per e-post. Vi tycker att det passar bra i vissa fall, men vi har också stött på problem eftersom diskussion per e-post kan vara besvärlig om kommentarerna inte är helt entydiga. Experten kan också bli trött och sluta svara, så att frågan förblir öppen.

En intressant ny möjlighet är samarbetsformer där man till exempel utnyttjar en webbplats som fungerar som en wiki, där alltså alla deltagare kan ändra innehållet. Det skulle vara intressant att pröva till exempel en modell där arbetsgruppen får kommentera och göra ändringar på materialet på webben efter arbetsgruppsmötet. I vissa projekt har det visat sig att arbetsgruppsmedlemmarna tycker om att fundera över begreppen efter mötet. De kommer ofta med goda lösningar som arbetsgruppen borde kunna bearbeta kollektivt på ett lättare sätt än per e-post, alltså så att gruppen lätt skulle kunna följa hela diskussionen.

Eftersom världen ständigt förändras är det nyttigt och nödvändigt att ifrågasätta arbetssätten. Därför vill vi ställa frågor och studera nya möjligheter även om vi i detta skede tror på att arbetsgruppsmöten behövs. Möten är ju ett demokratiskt sätt att behandla saker. Och ofta kräver det mer tid att diskutera saker per e-post än att ha ett välorganiserat möte.

Referenser

- Bank- och finansterminologi, http://www.tsk.fi/bank/index_sv.html
- Digi-tv-sanasto (Digital-tv-ordlista, 2006), TSK 34
- Internetpuhelusanasto (Internettelefoniordlista, 2007), TSK 37

Palo- ja pelastussanasto (Brand- och räddningsordlista, 2006), TSK 33

Tietotekniikan termitalkoot (Finska datatermgruppen), <http://www.tsk.fi/termitalkoot/>

Työsuojelusanasto (Arbetarskyddsordlista, 2006), TSK 35

RAGNHILD SVELLINGEN
NORDISK INSTITUTT, UNIVERSITETET I BERGEN

Praktiske valg av termer i ekvivalentfastsetting i ordboksartikler, med utgangspunkt i ordboksprosjektet ISLEX

Dette innlegget har kommet til i kjølfaret av et nytt ordboksprosjekt, ISLEX, som er et samarbeidsprosjekt mellom fire nordiske land og fire nordiske vitenskapsinstitusjoner: Háskóli Íslands, Göteborgs Universitet, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Universitetet i Bergen. Hovedmålet er produksjon av en nettbasert ordbok med om lag 50 000 lemma der de ulike nasjonale redaksjonene har ansvar for hvert sitt språk. Nettordboka skal stå ferdig i 2011.

Universitetet i Bergen har ansvaret for oversettelse av det islandske lemmakorpuset til norsk og produksjon av de norske artiklene. Vi har nå produsert nærmere 11 000 ordboksartikler, og har kommet godt i gang.¹

De nordiske språkene er som kjent nokså like hverandre, men det betyr ikke at det alltid er smertefritt å oversette ord. Jeg har truffet på ord som har trengt ekstra oppmerksomhet og arbeid, og jeg vil her se på noen av disse. Her er det praktiske problem jeg vil bruke for å vise noen utfordringer man har i leksikografisk arbeid. Det jeg presenterer i dag, har en referanse til terminologisk arbeid sett fra leksikografisk utgangspunkt. Som leksikograf jobber jeg til tider med lignende problemstillinger som terminologer gjør.

En ordbok skal være så brukbar som mulig for brukeren

En grunnleggende tanke bak produksjon av ordbøker er at man skal lage et produkt for ordboksbrukerne. Dette vil si at vi må ha klart for oss et bilde av hvem ordboksbrukeren er. I prosjektet ISLEX er det tenkt en stor, vid brukergruppe, til daglig bare kalt brukeren. Vi tenker stadig spørsmål som *Hva ville brukeren si til dette?* eller *Hvilke behov har brukeren?* Svaret kan variere litt ut ifra hvordan brukeren står fram for oss. Brukeren kan for oss være en (internordisk) innvandrer, en turist, en språkstudent eller en annen student, for eksempel en geologistudent. Brukeren kan være en tospråklig person, en elev i skolen som har norsk eller islandsk som fag. Brukeren kan også godt være oversetter eller en fagmann innen ulike felt, økonomi, medisin, akvakultur etc. Vi kan også se for oss brukeren som en offentlig ansatt eller en privat aktør som jobber internordisk og trenger et oppslagsverk for kommunikasjon. For den som har jobbet med islandsk språk, er det ihvertfall tydelig at det er behov for en ordbok som går veien islandsk-norsk. Dette behovet vil vi prøve å dekke så godt det lar seg gjøre.

Brukergruppa er så vid som vi kan få den, og det positive er at ordboka vil imøtekomme manges ønsker og behov. Samtidig åpner det seg noen problemstillinger på dette feltet, og det må jeg huske på idet jeg produserer ordboksartiklene.

Hvordan foregår produksjonen av artikler, og hvordan velges de ulike ekvivalentene?

Valg av ekvivalenter kan foregå på mange måter. Det er et mål for ISLEX at det endelige ordboksproduktet er en moderne ordbok. Den er såpass moderne at til og med det norske uttrykket *snurre skiver* allerede har kommet med. At et islandsk uttrykk som *þeyta skífur* gjengis med *å snurre skiver*, viser en moderne holdning på både målspråk og kildepråk.

Det er selvfølgelig et mål for oss å gjøre ordboka så bra og funksjonell som mulig. Som oftest er det også greit at et ord som isl. *sög* blir oversatt med no. *sag*, og at isl. *skartgripaskrin* blir oversatt med no. *smykkeskrin*. Vi finner en ekvivalent til et ord, og så er vi ferdige med den artikkelen. Som regel er én ekvivalent nok, men slett ikke alltid. Derfor må vi ha brukeren i minne og av og til stoppe opp og spørre: Hva er det med dette islandske ordet? Fungerer den norske ekvivalenten her? Har jeg nå alt som skal til for at det skal fungere for enhver bruker? Og så ser jeg for meg hvordan brukeren vil reagere på det jeg produserer. Jeg må tenke som ulike brukere i ulike språkbrukssituasjoner og må finne ut om ulike brukere vil få nytte av artikkelen i flest mulige situasjoner. Jeg kan da få behov for å føre opp flere enn én ekvivalent. En fagmann har andre behov enn en turist, og vår oppgave i redaksjonen er som Svensén skriver:

[...] det gäller att hjälpa användarna att på enklast möjliga sätt finna de ekvivalenter på målspråket som de söker. (Svensén 2004: 429)

Når vi da satser på at brukergruppen er sammensatt, har vi flere hensyn å ivareta fordi det er rimelig å anta at behovene hos brukerne kan være forskjellige. Dette får den konsekvens at man av og til fører opp flere enn én ekvivalent. Når man får flere enn én ekvivalent, blir man også nødt til å ta hensyn til rekkefølgen av de ulike ekvivalentene. Vi får en rangering av typen:

1. umarkert allmennspråk
2. fagspråk

Vi har valgt å presentere allmennspråklige ekvivalenter først, deretter gå inn på mer fagspråklige ekvivalenter. Vi setter som mål å ha den mest nøytrale ekvivalenten eller den mest brukte først. Vi velger da ekvivalentene ut fra et tenkt behov hos brukeren.

ISLEX har den fordel at den i utgangpunktet primært er tenkt som en ordbok på nett. Dette betyr at vi ikke trenger å være så nøye med hvor mye plass hvert ord kan ta. Det vil også være bruk av bilder og animasjoner i svært mange av artiklene i ISLEX. Men selv om vi ikke trenger å passe altfor godt på plassen, passer vi oss selvfølgelig for ikke å akkumulere ekvivalenter. Dette er alltid en balansegang, men betyr at vi kan føre opp flere ekvivalenter dersom vi synes det er behov for det. Det er alltid et behov som ligger til grunn for valg av flere ekvivalenter.

Noen eksempler på ordboksartikler der vi har flere enn én ekvivalent

Et tilsynelatende enkelt ord er det islandske ordet *dádyr*. Man ser nesten på ordet at det kan bli lite annet enn *dådyr* på norsk. Dette er et ord vi alle bruker, både muntlig og skriftlig:

Jeg så et dådyr i skogen i dag.

Et dådyr hoppet foran bilen i dag, flaks at jeg ikke kjørte på dådyret.

Vi tillegger dådyret noen flotte egenskaper som viser seg i en setning av denne typen:

Han hadde vakre dådyrøyne.

Ordet *dådyr* er godt innarbeidet i det norske språk, og det kunne slik være en enkel sak å oversette isl. *dádyr* med no. *dådyr*. Det finnes likevel grunner til at det kan erstattes med termen *dåhjort*. Dette blir begrunnet med at dådyr og rådyr er så lette å forveksle at man ved å

bruke termen *dåhjort* tar inn en mer eksplisitt term. Og hvis man ikke treffer på dådyr og rådyr til daglig, vil man sikkert ha problemer med å si hva forskjellen er. Jeg kan spørre denne forsamlingen, som sikkert også kjenner til Bambi: Er Bambi et rådyr eller et dådyr?

Googling kan være et godt verktøy i ordboksarbeidet og gir oss en indikator på om ordet vi velger som ekvivalent, finnes i det norske språkmiljøet, eller om det slett ikke er aktuelt som ekvivalent til islandske ord. Nå er vi klar over at verden ikke begrenser seg språklig til Internett, men det er en klar fordel at det er et åpent språksamfunn der alle står fritt til å delta. Og deltakelse finner vi vanvittig mye av! Googling gir oss innblikk i ulike gruppers språkbruk, og ved å lese blant annet blogg, chatsider osv. ser vi hva folk faktisk refererer til, og hvordan ord blir brukt! I tillegg er språkbruken oftest preget av å være ”muntlig”, men det skal jeg ikke gå nærmere inn på her.

I eksempelet *dådyr* versus *dåhjort* kan vi for enkelhets skyld google på begge ordene og finner ut at *dådyr* har 18 000 treff, mens *dåhjort* har 1 100 treff. Vi kan også vurdere hvem som bruker de to termene, og ser raskt at *dådyr* også har henvisninger til Bambi, magasinet og filmen *Dådyr* etc. *Dåhjort* har hovedsakelig referanser til naturvitenskapelige kilder. Norsk hjorteavlforening bruker termen *dåhjort*, og dette må telle som språkbruken til fagmenn.

I leksikon står *dådyr* oppført, men som eldre benevnelse på *dåhjort*. Her ser vi at et terminologisk arbeid ligger bak ordet *dåhjort*, og det er jo faktisk en utfordring til å få folk til å ta imot ordet og begynne å bruke det. Vi kan igjen spørre oss om Bambi kanskje er en *dåhjort*.

Min gjetning er at *dådyr* kan leve lenge i norsk språk, og at *dåhjort* eksisterer i mer fagpregede tekster. Når *dådyr* også inngår i sammensatte ord som *dådyrøyne*, er dette også med på å videreføre bruken av *dådyr*. Vi kan faktisk finne kilder som nevner *dådyrsteik*, men også kilder som nevner *dåhjortsteik*. Det skal sies at sistnevnte kilde er en oppskrift fra en jeger som bruker termen *dåhjort* produktivt.

Men hvor står ISLEX oppi alt dette? Vi må jo faktisk ta stilling til disse to ordene. Det aner meg at fagfolk vet forskjell på rådyr og dådyr, og at folk flest vanligvis ikke har orden på dette. Med det mener jeg at folk som bare har allmenn kjennskap til hjortedyr, vet at et dådyr ikke er det samme som et rådyr, men at forskjellen ofte forklares ut fra størrelsen på dyret. At en *dåhjort* er det samme som et dådyr, er det ikke sikkert folk vet. Vi kan kanskje ikke forvente det av alle brukergrupper.

Ekvivalentene som ble valgt i ISLEX var *dådyr* og *dåhjort*. Hensynet til at vi skal favne bredt om brukerne, var avgjørende for at det ble valgt to ekvivalenter, ikke bare én. Det aner meg at det ligger et termarbeid bak her for å skille de to artene *rådyr* og *dådyr* bedre. Vi støtter kanskje ikke terminologen fullt ut, men vi gir to alternativ slik at brukeren selv kan velge og ihvertfall bli klar over at det finnes to ekvivalenter dersom han ikke visste det.

Det finnes parallelle eksempler av samme type som *dådyr*. Vi kan ta et eksempel som isl. *broddkúmen*. Dette ordet kan ha flere ekvivalenter på norsk: *spisskum*, *spisskummen* og *spisskarve*. Fordelingen i bruk på Google er nokså jevn, men bekrefter at flere ekvivalenter er i bruk hos språkbrukerne. Det er ofte treff fra oppskriftsider og lignende som viser at folk faktisk ikke bruker bare én term. Resultatet ble at *spisskum(men)* og *spisskarve* ble valgt som ekvivalenter. *Spisskum* ser ut til å være mer brukt enn *spisskarve*. *Spisskummen* er nok gjerne den mest brukte termen, men vi finner den ikke i leksikon. Bruk i leksikon og hos fagfolk har også betydning for hva som blir valgt.

Eksempler av denne typen finnes det mange av:

búrhvalur – spermhval og/eller spermasethval og/eller kaskelott
 þöngulhaus – festeorgan og/eller hapterer (pl.)
 kvörn – ørestein og/eller otolitt
 blóðlítill (adj.) – blodfattig og/eller anemisk?
 hjartalæknir – hjertespesialist og/eller kardiolog?
 hvítblæði – blodkreft og/eller leukemi?
 tannín – garvesyre og/eller tannin?

Argumentene for å ta med flere enn én ekvivalent varierer ofte fra ord til ord, men det er altså mange ord som bringer denne diskusjonen med seg i produksjonen. Det viser hvordan leksikografisk arbeid forholder seg til terminologisk arbeid, og at ensidig bruk av nye termer heller ikke er helt uproblematisk. Det kan være grunner til at man får ta med eldre termer, og dersom man bruker et prinsipp om frekvens, kan de eldre termene henge lenge med. I tilfellene med *þöngulhaus* og *kvörn* er det faktisk et poeng å ta med to ekvivalenter. *Hapterer* er et ord vi sjelden bruker, mens *festeorgan* kan vi skjønne. *Ørestein* kan man komme borti når man sløyer fisk, men til daglig omtales dette neppe som *otolitt*, ihvertfall ikke av menigmenn. Her er det helt klart hensynet til brukeren som avgjør; *otolitt* vil kreve videre gransking av en ”vanlig bruker”, mens fagmannen vil synes at *ørestein* er en for snever term. En rask googling syntes å bekrefte tankegangen min. Mange ganger *ørestein* var brukt, var også *otolitt* nevnt og omvendt. En årsak kan være at det ofte var snakk om forskningsprosjekter der forskerne var avhengige av at folk leverte inn ørestein. Eksemplene hentet fra medisin er gjerne kjente for folk flest, men her er det også hensyn til ekstrasørvis som gjelder. En bruker som ikke er så bevandret i medisinske termer, vil nok sette pris på å få begge to. En medisiner ville satt pris på å få den medisinske termen og ville kanskje unngått termene *blodkreft* og *hjertespesialist*? Hensynet til begge brukertypene veier her også tyngst.

Det er også tilfeller der vi har valget mellom to ekvivalenter, men der valget ikke er så vanskelig:

vaxtarrækt – kroppsbygging og/eller body building?
 hjólabretti – rullebrett og/eller skateboard?
 hádegisverður – formiddagsmat og/eller lunsj?
 skunkur – stinkdyr og/eller skunk?
 brjóstnál – (bryst)nål og/eller brosje?

I disse tilfellene er det uproblematisk å velge den norvagiserte termen. Rullebrettkjørere selv bruker ordet *rullebrett*, og *kroppsbygging* er også et ord vi både hører og ser ofte (83 900 treff i Google). Jeg husker at det i sin tid ikke var helt stuerent å bruke disse ordene, men nå er altså både *rullebrett* og *kroppsbygging* inne i stuevarmen i de fleste norske hjem. Når jeg har tatt den engelske termen med, er det for sikkerhets skyld, slik at ingen skal være i tvil. Spørsmålet er om termene *kroppsbygging* og *rullebrett* faktisk har blitt så vanlige at *body building* og *skateboard* kan sløyfes? Kanskje hadde ekvivalentutvalget vært annerledes for flere år siden? Et interessant trekk er faktisk at mine svenske og danske kolleger har satt opp en omvendt ekvivalenttrekkfølge i svenskog dansk, med *body building* og *skateboard* først.

Man kan likevel si at det er et luksusproblem når man faktisk har ord å velge mellom. Vi streber selvfølgelig etter å finne ett ord som ekvivalent, og vil helst unngå forklaring av islandske lemma. Både *dådyr* og *dåhjord* oppfyller alle norskspråklige krav og er funksjonelle

ord, uansett hva man velger. Med tanke på den som ikke vet så mye om hjortedyr, kan faktisk *dådyr* tas med, fordi dette ordet er allment kjent. Kanskje holder vi liv i denne eldre termen, men samtidig gjør vi noe annet: Vi presenterer den nye termen for ISLEX-brukeren. Den som ikke visste at *dådyr* helst skal erstattes med *dåhjort*, får faktisk en ekstra opplysning, og det er også en ekstrasørvis overfor brukeren.

Spennet mellom allmennspråklig og fagspråklig

Vi lager en ordbok og ikke et leksikon. Dette betyr at definisjoner vi kommer med, er av den helt enkle sorten. Jeg vil nå se på noen få ord som går i retning av å være særlig fagspesifikke, og presentere måten vi her oversetter på.

Noe av det mest spennende med å jobbe med to språk og oversettelse av denne typen, er at vi blir veldig klar over hvor islandsk og norsk språk skiller seg fra hverandre. Det hender for eksempel ikke så sjelden at et substantiv på islandsk må oversettes til en hel substantivfrase med adjektiv. Eller at et islandsk adjektiv må oversettes med en norsk frase.

En utfordring ligger i å finne riktig nivå på de norske ekvivalentene til de islandske lemmaene. Med dette mener jeg at en del islandske ord ser tilforlatelig vanlige ut (les: allmennspråklige), men samtidig er de fagtermer som brukes av fagfolk på Island. Her har vi også flere eksempler. ISLEX inneholder i alle fall 300 ord innen feltet geologi, og dette må jeg si har brakt meg mye hodebry. I Norge har vi et godt allmennordforråd innen geologi, og folk flest kan gjerne en del termer om både breer og daler. Termene finnes i vårt daglige språk og er selvfølgelig kulturelt betingete. På Island har man også mange geologiske termer, men et landskap som i svært stor grad skiller seg fra norsk landskap. Dette får selvfølgelig konsekvenser for ordene, fordi man på Island har sine egne ord for typisk islandske geologiske særtrekk. Et ord som *eldborg* på islandsk kjenner nok de fleste islendinger, men på norsk blir termen kun svært fagspesifikk.²

Med kyndig hjelp fra en geolog fikk jeg foreslått termen *spatter cone vulcano* for isl. *eldborg*. Jeg valgt å lage den om til det jeg vil kalle en hybridterm: no. *spatter cone vulkan*. Jeg har altså fått inn en hybridterm, men har ikke norvagisert den noe videre. Dette er en term som ikke umiddelbart vil bli forstått av hvem som helst, fordi termen klart hører hjemme på et spesifikt fagområde. At vi ikke har vulkaner å skryte av, vil i tillegg plassere termen i fagterminologi. Vi oversetter ikke her termen som en ekstrasørvis, men setter punktum for vår jobb. Forklaring av *spatter cone vulkan* må altså brukeren finne et annet sted.

Denne typen hybridterm har vi mange av, blant annet i ekvivalenten til isl. *samloka*. I dette tilfellet har jeg også satt inn en enkel forklaring:

isl. *samloka* – bm. sealed beam lykt

(lykt der pære, reflektor og lykteglass er forseglet som ett stykke)

nn. sealed beam lykt

(lykt der pære, reflektor og lykteglas er forsegla som eitt stykke)

I slike tilfeller lager jeg ikke nye termer for folk flest. De får heller slå opp videre i et geologisk leksikon om det er en geologisk term. Den som er interessert i å mekke, vet hva *sealed beam* er. En bilmekaniker svarte at sjølsagt visste han hva *sealed beam* var. Termene som er nevnt her, er noe utilgjengelige for folk flest, men slik er det nå med mange termer.

Et større problem med termer som *spatter cone vulkan* og *sealed beam lykt* enn at de er uvanlige i folks allmenne ordforråd, er at de er såkalte hybridtermer. I ISLEX har vi valgt en fornorskingslinje, slik at isl. *tómatsafi* blir no. *tomatjus* og isl. *þjónusta* blir no. *sørvis*. Dette har ikke vist seg lett å gjennomføre i praksis og er et fenomen vi må tenke videre over. Det er lett å se at isl. *tölva* blir no. *datamaskin*, men isl. *aksturstölva* har sin ekvivalent i no. *kjørecomputer*.

Det finnes slik flere tilfeller der det mangler norske termer, og spørsmålet er om jeg skal lage nye norvagiserte termer, eller om jeg skal følge den praksis jeg finner i kilder. Dette er en balansegang som også går på hensynet til brukeren. Så langt har vi løst dette ved å tilby en forklaring der det har vært mulig, og i mindre grad produsert nye termer.

Til sist

I løpet av de første 11 000 oversatte ordene i ISLEX har det altså dukket opp utfordringer vi har vært nødt til å tenke nøye gjennom. Av og til penser vi – slik vi har sett – direkte inn på det terminologisk arbeidsfeltet, og svært ofte leter vi i termlister, tesauruser eller hva det måtte være. Leksikografer har nytte av terminologer, og slik jeg har vist, må leksikografer aktivt ta stilling til arbeidet terminologer utfører. Dette kan ses på som en utfordring for begge parter. Likevel er jeg overbevist om at her er samarbeid den rette veien å gå. Vi har hver vår oppgave, og til sammen får vi gode ord og gode ordboksprodukt. Det gjelder å kikke hverandre over skulderen.

Referanser:

- Bergenholtz, Henning m.fl. (1997). *Nordisk leksikografisk ordbok*. I serien: Skrifter (Nordisk forening for leksikografi). Oslo: Universitetsforlaget. ISBN: 82-00-22901-7, h.
- Svensén, Bo. (2004). *Handbok i lexikografi: ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. Stockholm: Norstedt. ISBN: 91-7227-269-4, ib.

¹ En videre presentasjon av ISLEX finnes på denne siden: <http://www.lexis.hi.is/islex.html>, der man også kan gå inn på en demonstrasjon av ordboksprosjektet: http://www.lexis.hi.is/islex_demo/intro.html. Norsk presentasjon finner du her: <http://www.hf.uib.no/Nordisk/islex/>.

² Et bilde av vulkantypen *eldborg* finnes bl.a. på <http://www.veidivotn.is/jeldborg.html>.

STEFANO TESTI
SOCIALSTYRELSEN, SVERIGE

Att översätta fackspråk

1 Inledning

Socialstyrelsen har möjlighet att normera respektive rekommendera användning av begrepp och termer som har betydelse för att skydda den enskilda människan, för verksamhetsuppföljning och planering samt för insamling av hälsodata, kvalitetsdata m.m. Målet för Socialstyrelsens terminologiarbete är ett gemensamt fackspråk för vård och omsorg. Ett gemensamt fackspråk är viktigt bland annat med tanke på patientsäkerheten och säkerheten för individen, och för jämförbara data när det gäller statistik.

Terminologiarbetet bedrivs med inriktning på nationell samordning inom vård och omsorg. Socialstyrelsen organiserar och driver terminologiarbetet baserat på etablerade metoder, terminologiläran, och en tydlig beslutsordning i samverkan med olika intressenter. Socialstyrelsen arbetar för att öka vårdgivares och vård- och omsorgspersonals medvetenhet om betydelsen av enhetliga begrepp och termer.

För närvarande finns 4,5 heltidstjänster för terminologiarbete på Socialstyrelsen, varav två personer har anställts hösten 2007.

Under 2006 gav Socialstyrelsen ut en handledning för arbete med begrepp och termer, publicerad på nätet. Denna handledning beskriver det interna terminologiarbetet på myndigheten, men har också som syfte att medverka till att intressenterna i det nationella terminologiarbetet inom vård och omsorg använder gemensamma metoder. Våren 2007 beslutades att handledningen skulle översättas till engelska för att även i internationella sammanhang kunna beskriva hur Socialstyrelsen arbetar med begrepp och termer.

Avsnitt 2 i denna artikel beskriver problem som kan uppstå när man ska översätta facktermer från ett språk till ett annat, i detta fall mellan svenska och engelska. Det ska framhållas att artikeln inte är avsedd att ”peka ut” en enskild översättare utan att den visar på svårigheter man kan stöta på om man inte har fackområdet klart för sig. Avsnitt 3 beskriver svårigheter att hitta ekvivalenter vid jämförelse av internationell statistik.

2 Problem vid översättningen av handledningen

Proceduren gick till så att översättaren fick den svenska versionen av Socialstyrelsens handledning för arbete med begrepp och termer, och utifrån den lämnade översättaren ett förslag till översättning. Någon underhandskontakt med översättaren förekom inte. Vi gjorde sedan själva erforderliga ändringar i förslaget till översättning. Nedan följer några exempel på de problem med översättningen av handledningen som vi fann.

2.1 Flera uttydningar

Avsnittet Metoder i handledningen inleds med meningen

”Terminologiarbete syftar till generella begreppsdefinitioner ... ”

Översättaren föreslog följande

”Terminology work is aimed at general concept definitions ...”

Det intressanta här är uttrycket ”general concept definitions”. Problemet är att uttrycket har två uttydningar, general concept definitions respektive general concept definitions. General concept är facktermen för allmänbegrepp (norska generelt begrep, finska yleiskäsite enligt TSK 9, Terminologiordlista 1986), men det vi ville säga var inte att terminologiarbete syftar till definitioner av allmänbegrepp, utan till generella definitioner (inte insnävade i onödan) inom sitt fackområde. Här ändrade vi ”general” till ”common” för att undvika dubbla tolkningar.

2.2 Beskrivning av termer

I avsnittet Metoder i handledningen finns en beskrivning av hur termer kan se ut:

En term kan se ut på olika sätt:

- En enordsterm består av ett enkelt ord, t.ex. ambulans, patient, läkare, eller ett sammansatt ord, t.ex. ambulanssjukvård, hemsjukvårdsbesök, anhörigvårdare, biståndsbedömare.
- En flerordsterm består av flera ord, t.ex. medicinteknisk produkt, livsmedel för särskilda näringsändamål.
- En term kan vara en förkortning, t.ex. ADL, eller innehålla en förkortning, t.ex. ATC-kod.

Översättaren föreslog följande för den första punkten (min fetstil):

A term can have different forms

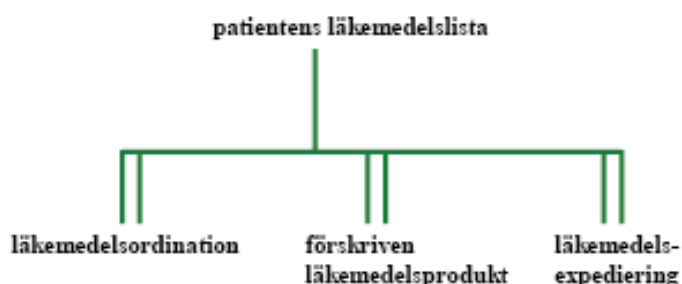
- A **one-word term** comprises a single word, e.g. ambulance, patient, doctor, or a **composite word**, e.g. **ambulance care, home care visit, family carer, aid assessor**.

Översättaren har valt att översätta precis som det står på svenska, men ambulance care, home care visit etc. är inte exempel på sammansatta ord. Här måste man hitta andra exempel, eftersom det viktiga här inte är de svenska facktermerna i sig, utan exempel på termer som utgörs av sammansatta ord: Vi valde följande lösning:

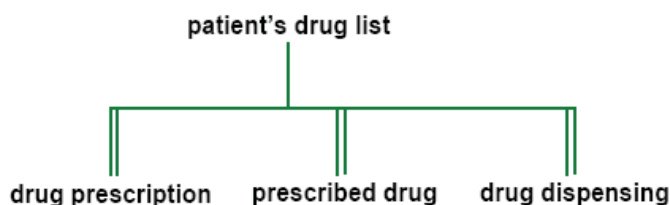
- A one-word term comprises a single word, e.g. ambulance, patient, doctor, or a composite word, e.g. healthcare, microorganism.

2.3 Exempel på begreppssystem

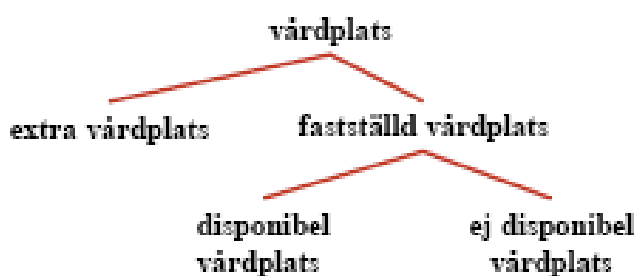
I avsnittet Metoder beskrivs olika typer av begreppssystem, generiska, partitiva och associativa. Exemplet på det partitiva begreppssystemet innehåller facktermer från området läkemedelshantering.

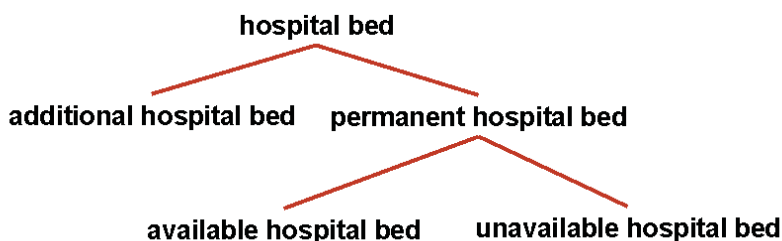
Många gånger går det att hitta direkta motsvarigheter på det andra språket. Översättaren hade föreslagit "drug issue" för läkemedelsexpediering, men enligt fackexperter är termen "drug dispensing". I övrigt har översättaren valt korrekta facktermer.

Exemplet på det generiska begreppssystemet nedan innehåller facktermer från området vård- och patientadministration.

Översättarens förslag nedan är tänkbara, men fackfolk som jag talade med var osäkra på om det verkligen finns engelska motsvarigheter. Begreppen används i statistiska sammanhang i Sverige och är anpassade efter svenska förhållanden.

I detta fall tyckte vi att det var bättre att ta ett helt annat exempel, eftersom det i detta fall var viktigare att visa ett exempel på ett generiskt begreppssystem än vilka begrepp som ingår i det svenska exemplet.

2.4 Att hänvisa till en lag

Längre fram i avsnittet Metoder beskrivs hur man bör hänvisa till en lag i svenska sammanhang:

- 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
- 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453)
- 24–27 §§ kommunallagen (1991:900)
- 5 kap. 1 a § socialtjänstlagen (2001:453)
- 1 § 3 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Generellt gäller

- liten bokstav
- bestämd form
- siffran före paragraftecknet
- siffran och paragraftecknet före lagens namn
- dubbla paragraftecken om det är fråga om flera lagrum
- SFS-numret inskjutet efter ”lagen” om inte lagens namn består av endast ett ord, då placeras numret sist. (SFS står för svensk författningssamling.)

Det är inte meningen att den översatta versionen ska spegla engelskt bruk utan avsikten är en översättning till engelska över hur Socialstyrelsen hänvisar till en lag. Översättaren, som inte hade denna information, valde följande lösning:

- Sub-section 1 of the Support and Service for Persons with Certain Functional Impairments Act (1993:387)
- Section 4, sub-section 1 of the Social Services Act (2001:453)
- Sub-sections 24–27 of the Local Government Act (1991:900)
- Section 5, sub-section 1 a of the Social Services Act (2001:453)
- Section 1, sub-section 3 of the Forensic Mental Care Act (1991:1129)

In general, the following applies:

- Lower case letter
- Definite form
- The figure before the paragraph sign
- The figure and paragraph sign before the name of the law
- Double paragraph signs if there are several law
- The SFS number is placed at the end.

Det blir lite märkligt att skriva lower case letters och sedan skriva med stor bokstav genomgående; att skriva paragraph sign och sedan skriva sub-section etc. Men samtidigt är det inte så lätt för en översättare att avgöra vad som är huvudsyftet; är det att visa hur man på engelska skulle hänvisa till en lag, eller är det att på engelska förklara hur man på svenska

hänvisar till en lag? Eftersom vi inte hade kontakt med översättaren efter inlämnat förslag så gjorde vi ändringarna själva:

- 1 § of the support and service for persons with certain functional impairments act (1993:387)
- 4 section 1 § of the social services act (2001:453)
- 24–27 §§ of the local government act (1991:900)
- 5 section 1 a § of the social services act (2001:453)
- 1 § 3 of the forensic mental care act (1991:1129)

In general, the following applies:

- Lower case letter
- Definite form
- The figure before the paragraph sign
- The figure and paragraph sign before the name of the law
- Double paragraph signs if there are several law

2.5 Översättning av facktermer

I den löpande texten i handledningen förekommer termer från terminologins fackområde. Några exempel:

Svensk fackterm	Översättarens förslag	Engelsk fackterm
överordnat begrepp	superior concept	superordinate concept
generisk relation	generic relationship	generic relation
särskiljande kännetecken	distinguishing characteristic	delimiting characteristic
väsentligt kännetecken	material characteristic	essential characteristic
termpost	terminology entry	terminological entry

Översättarens förslag är förmodligen fullt begripliga, men det är inte dessa termer man finner i engelsk facklitteratur om terminologi, utan snarare de som står i högerkolumnen. Vi ändrade i texten till just dessa.

I handledningen förekommer även exempel med facktermer från området vård och omsorg. Exempel:

Svensk fackterm	Översättarens förslag	Engelsk fackterm
elektronisk patientjournal	electronic case record	electronic health record
ambulanssjukvård	paramedic service	ambulance service
vårdskada	injury requiring care	healthcare injury
vårdtid	care period	length of stay?
vårdtillfälle	care provision	???

När det gäller facktermer inom vård och omsorg visade det sig ibland svårt att hitta engelska motsvarigheter. Man brukar använda electronic health record för elektronisk patientjournal. Den svenska termen ambulanssjukvård syftar här på själva området, och då är ambulance service en bättre motsvarighet, medan paramedic service snarare avser vården i sig. I injury

4 Avslutning och sammanfattning

Det är inte alltid enkelt att översätta fackspråk, att hitta motsvarigheter på det språk som man ska översätta till. I Sverige finns sedan några år på Stockholms universitet en grundkurs i terminologi med inriktning på översättning. Terminologiskt tänkande och att lära sig att känna igen termer och att definiera begrepp är till nytta på många områden, inte minst inom översättning och då framför allt inom översättning av fackspråk.

Det som framkom vid översättningen av Socialstyrelsens handledning för arbete med begrepp och termer var att det är viktigt att informera översättaren om syftet med översättningen. I detta fall handlar det om att beskriva Socialstyrelsens terminologiarbete. Det är alltså inte en beskrivning av svensk vård och omsorg. Exempelen i handledningen rättar sig efter svenska skrivregler, och översättningen bör beskriva detta och inte hur det skulle se ut om man följer engelska skrivregler. En hjälp för översättaren kan vara att bifoga en lista med facktermer och vilka i det här fallet engelska motsvarigheter man vill att översättaren använder. Det är också viktigt med dialog med översättaren under arbetets gång.

Referenser

Socialstyrelsens handledning för arbete med begrepp och termer

<http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2007/9558/2007-106-1.htm>

National Board of Health and Welfare guide to work on concepts and terms

<http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2007/9560/2007-106-2.htm>

HANNE ERDMAN THOMSEN
CBS – HANDELSHØJSKOLEN I KØBENHAVN

Cost/benefit-analyse af terminologiarbejde

Baggrund

I tidens løb er der fremført mange gode argumenter for at lave grundigt terminologiarbejde. Det giver overblik over et fagområde og oplysningerne om begreber, termer og deres oversættelser er let tilgængelige og kan genbruges fra projekt til projekt, man sikrer ensartet sprogbrug i forskellige tekster, viden bevares selv om medarbejdere skiftes ud, osv., se f.eks. Grinsted (1991:38-39).

Omhyggeligt terminologiarbejde er ressourcekrævende, men det er ikke altid nemt at få ressourcer hvis sproget ikke er en åbenlys konkurrenceparameter. For sprogmedarbejdere er det indlysende at terminologiarbejde er nyttigt. Ledelsen i virksomheder og organisationer kræver dog oftest langt mere håndfaste argumenter før der stilles ressourcer til rådighed: hvad betyder det på bundlinjen?

Cost/benefit-analyser består i en sammenligning af omkostninger og gevinster ved en given aktivitet og vil derfor være særdeles nyttige for at overbevise ledelsen om at der bør bevilges ressourcer til terminologiarbejde. I forbindelse med DANTERM centerkontrakten som ud over DANTERMcentret involverede 3 danske forskningsinstitutioner og 6 virksomheder, blev der ikke foretaget cost/benefit-analyser, men behovet for udvikling af metoder blev påpeget i forbindelse med afslutningen af projekterne (Madsen & Engel 2001:154).

Denne artikel gennemgår forskellige aspekter som kan inddrages ved analyse af omkostninger og gevinster ved terminologiarbejde. Gennemgangen bygger dels på erfaringer fra projekter udarbejdet af studerende på uddannelsen til Master of Language Administration¹ under Åbent Universitet i Danmark, hvor de studerende laver projekter i de virksomheder og organisationer hvor de er ansat, dels på en gennemgang af litteratur om emnet.

Omkostninger ved terminologiarbejde

Der er to grupper af omkostninger som her behandles hver for sig: etableringsomkostninger og driftsomkostninger.

Etableringsomkostninger

De grundlæggende ressourcer som er nødvendige ved etableringen af en termbank er værktøjer, uddannede medarbejdere og tid til terminologiarbejde (jf. Grinsted 1991:33-34).

Det værktøj der tænkes på, er først og fremmest en termbase. Her afhænger opgørelsen af omkostningerne af hvilken løsning man vælger. Nogle virksomheder har en politik som siger at man udvikler mest muligt selv, mens andre foretrækker at få en leverandør til at udvikle eller tilpasse et eksisterende terminologihåndteringssystem og endda lade leverandøren køre systemet på sin server som f.eks. DANTERMcentret tilbyder det (www.danterm.dk). En mellemløsning er at købe et terminologisystem som man selv tilpasser, som f.eks. Trados' MultiTerm. Valget afhænger af flere faktorer, som jeg ikke skal komme ind på her, i denne sammenhæng er det væsentlige at man husker at medregne den tid der skal bruges af virksomhedens egne medarbejdere i forbindelse med udvikling og installering når man sammenligner omkostningerne ved forskellige løsninger.

Uddannede medarbejdere er medarbejdere der kan udføre og styre praktisk terminologiarbejde og arbejde med det valgte terminologisystem. Der skal indregnes både kursusudgifter og den tid medarbejderne skal bruge til at dygtiggøre sig.

Som det er fremgået ovenfor er tid en væsentlig omkostning i etableringen af en termbase, idet medarbejdertid allerede indgår som en del af omkostningen ved værktøjsanskaffelse og medarbejderuddannelse. Derudover skal der regnes med 'almen projekttid': at der er en projektleder, at der skal sammenlignes systemer, besluttes og planlægges.

Endelig skal der beregnes tid til terminologiarbejde – terminologihåndteringssystemet skal indeholde noget før det begynder at skabe værdi. Der kan være tale om at man skal have konverteret eksisterende data, enten fra et ældre system eller fra individuelle medarbejders samlinger, men ofte vil der være tale om nyudvikling af terminologi, evt. som supplement til en ældre samling. Der er ingen standardiserede måder at budgettere tidsforbruget ved terminologiarbejde på. Nykänen (1993) påpeger i en undersøgelse af nogle projekter som det finske TSK har været involveret i, at det bl.a. afhænger af hvordan arbejdet organiseres. I projekter med høj deltagelse af fageksperter er der en tendens til at der går mere tid (op til 9,5 time pr. begreb), mens der i projekter hvor terminologer arbejder mere uafhængigt, bruges mindre tid (4,7 time pr. begreb). Disse tal stemmer med oplysninger fra Seija Suonuuti om at man hos Nokia regner med et tidsforbrug på mellem 1 og 6 timer pr. begreb.

Driftsomkostninger

På driftssiden kan man se på de samme tre grupper af omkostninger: Værktøj, uddannelse og terminologiarbejde.

Terminologihåndteringssystemet skal køre, der skal laves backup og i et vist omfang skal der regnes med support til brugere. Endelig er der udgifter til opdatering af programmer når der kommer nye versioner. Opgørelsen afhænger af i hvilket omfang der er udgifter til eksterne leverandører eller om alt arbejde udføres af egne medarbejdere.

Medarbejderstabens uddannelsesniveau skal opretholdes (eller måske endda løbende forbedres): nye medarbejdere skal på kursus, andre skal have efteruddannelse.

Terminologiarbejdet går ikke i stå når basen er etableret. Den eksisterende terminologi skal revideres i takt med at sprogbrugen udvikler sig, og der skal ske udvidelser. Det er usandsynligt at alle nødvendige områder blev dækket allerede i startfasen, og der vil vise sig behov for at inddrage nye områder efterhånden som nye produkter eller serviceydelser udvikles. Omkostningerne i denne forbindelse adskiller sig ikke fra terminologiarbejdet i startfasen.

Gevinster ved terminologiarbejde

Hvilke økonomiske gevinster der er ved at have orden i terminologien afhænger meget af hvilke typer opgaver terminologien skal hjælpe med at løse. Generelt kan man se på hvor i "produktionen" sproget spiller en rolle, og selvfølgelig især terminologien. Herefter undersøger man for hver af dem om der er udgifter som kunne spares hvis terminologiarbejdet var gjort ordentligt og resultaterne gjort tilgængelige for de relevante personer. Man kan især kigge efter eksempler hvor sprog og terminologi kan siges at udgøre en konkurrenceparameter, eller hvor man risikerer at skabe et negativt image.

I det følgende gennemgås forskellige mulige besparelser som kan beregnes mere eller mindre præcist.

Konsistens og koordinering af terminologi

Vi taler ofte om at en termbase kan være med til at sikre konsistent terminologi, og her tænker vi både på termbrugen inden for et enkelt dokument, men også på tværs af tekster. Det kan være mellem forskellige dele af et produkt som hjælpe tekster i et program og den trykte manual, eller mellem forskellige produkter udviklet i forskellige afdelinger, eller mellem nye og gamle versioner af et produkt: Tænk blot på forvirringen når funktioner i f.eks. et tekstbehandlingsprogram skifter navn fra en version til den næste.

I det europæiske MULTIDOC-projekt har man ifølge Schütz (1998:61) fundet at terminologifejl ifølge Schütz (1998:61) udgør mellem 30 % og 70 % af alle fejl i teknisk dokumentation. Samtidig har man også beregnet at omkostningerne ved at rette terminologifejl stiger voldsomt jo senere i et dokumentationsprojekt fejlen opdages. Sker det først i oversættelsesfasen er det 10 gange så dyrt som hvis man klarer fejlen i skrivefasen, og hvis man havde taget højde for koordinering af terminologien allerede i forbindelse med dokumentationsdesignet, kunne man til gengæld have halveret udgifterne. Det fortæller at det faktisk betyder noget at lave terminologiarbejdet tidligt, inden der opstår misforståelser.

Brugen af konsistent terminologi er så væsentlig at den indgår i flere af de efterfølgende punkter.

Oversættelse

Når der skal oversættes fra et sprog til et andet er en god terminologisamling dels med til at sikre en god kvalitet (Grinsted 1991:38), dels giver det en økonomisk besparelse fordi der kan spares tid. For at beregne den økonomiske gevinst ser man på nogle typiske oversættelsesopgaver og tæller op hvor meget tid oversætteren må bruge på at finde termer der ikke kan slås op i ordbøger, og som det ville være sandsynligt at man havde med i den ønskede termbase. Hvis det ikke er muligt at lave konkrete opgørelser, må man lave et skøn over tidsforbruget pr. term. Kjeldgaard (2004) har beregnet at outsourcete oversættelser kan blive 50 % dyrere hvis der bruges inkonsistent terminologi i kildedokumenter – her får brug af termbasen til sikring af konsistens *inden* oversættelsen altså indflydelse på besparelsen.

Kundeservice

For en del produkter findes der hotlines som man kan ringe til og få hjælp. Her kan tilgængelig terminologi være tidsbesparende. Et eksempel: en deltager i NORDTERM 2007 ringer til sit mobiltelefonselskab fordi der på displayet står: 'Telefonen er sperret. Subsetkode.' Da det er aften, er der kun 2 personer på vagt, og ingen af dem ved hvad 'subset-kode' betyder, så de må sørge for at nogle andre kan tage sig af problemet næste dag. Her kunne dels være sparet tid for hotline-personalet, og dels kunne man have haft en mere tilfreds kunde. Tidsbesparelsen kan måles direkte og tages med i opgørelsen af gevinster.

Kundeservice og andre der tager mod forespørgsler fra kunder er et godt sted at lede efter gevinster ved terminologiarbejde. Mange forespørgsler skyldes at brugere af produkter ikke selv kan finde de oplysninger de har brug for, og her er det muligt at spore de forespørgsler som skyldes inkonsistent termbrug – de giver ofte anledning til adskillige opringninger, og selv om hver enkelt måske kan klares på 5 minutter (hvis der deles viden efter at en medarbejder første gang har brugt tid på at finde ud hvad problemet egentlig er), så kan det

blive til megen tid der kan spares. Bare 12 opringninger giver en hel time. Et andet sted man kan finde eksempler på denne type fejl er hjemmesider med ofte stillede spørgsmål (FAQ).

Intern kommunikation

Det er ikke ualmindeligt at der er en høj grad af begrebsforvirring i den interne kommunikation på mange planer. Det kan være kommunikation mellem afdelinger eller mellem medarbejdere med forskellig faglig baggrund, og der bruges ofte megen tid på møder med at diskutere betydningen af forskellige termer. Her kan man beregne gevinsten ved en termbase ved at notere hvor meget tid der bruges på begrebsafklaring i et givet projekt. Hvis det ikke er muligt med præcise opgørelser, kan man gøre som en offentlig institution i Sverige der blot har skønnet at hver medarbejder bruger 10 timer årligt på denne type af diskussioner.

Desuden kan man notere misforståelser og overveje deres mulige økonomiske konsekvenser. Således er der set eksempler på at en virksomhed har den samme delkomponent liggende to steder på lageret, fordi to afdelinger kaldte den noget forskelligt. Her kan det beregnes hvad det koster at have penge bundet i ekstra komponenter. Andre misforståelser mellem afdelinger kan måske have større konsekvenser, hvis de indebærer at leverancer ikke lever op til en kundes forventninger.

Nye medarbejdere

Det sidste område jeg vil omtale i forbindelse med opgørelse af gevinster ved terminologi-arbejde er tilgængeligheden af viden for nye medarbejdere. For oversættere er det oplagt at der er meget at hente, men for andre typer af medarbejdere kan termbasen fungere som en generel vidensbase. For at gøre den mulige besparelse op kan man bede en nyansat notere sine spørgsmål til andre medarbejdere den første måned, og så vurdere hvilke af dem der kunne være løst med en termbase. Husk når tidsbesparelsen gøres op at det ikke kun er den nye medarbejder der sparer tid, men også de medarbejdere der bliver spurgt.

Cost/benefit

Når de samlede omkostninger og gevinster skal gøres op omregnes arbejdstid til kroner. Her skal man være opmærksom på om man i virksomheden normalt bruger en fast timesats når man udarbejder budgetter for projekter, eller om man regner med konkret timesats for de medarbejdere der skal være med. Derudover skal der måske også regnes med overhead hvis det ikke er inkluderet i timeudgiften.

Herefter beregnes nettogevinsten pr. måned ved at trække driftsomkostninger fra gevinster.

Til slut ser man på afskrivning af etableringsomkostningerne. Man kan beregne hvor hurtigt investeringen tjenes ind ved at dividere etableringsomkostningerne med nettogevinsten pr. måned:

$$\frac{\text{etableringsomkostninger}}{\text{nettogevinst pr. måned}} = \text{antal måneder}$$

Nogle steder bruger man i stedet en fast afskrivningsperiode, f.eks. 3 år, og så skal man i stedet dividere etableringsomkostningerne med antal måneder i afskrivningsperioden, og ved at trække den månedlige nettogevinst fra dette beløb får man den månedlige gevinst (i afskrivningsperioden):

$$\frac{\text{etableringsomkostninger}}{\text{antal måneder}} - \text{nettogevinst pr. måned} = \text{månedlig gevinst}$$

Konklusion

Jeg har i denne artikel samlet oplysninger og erfaringer med at lave cost/benefit-analyser af terminologiarbejde og skitseret nogle af de elementer som kan inddrages i en sådan analyse. Den her skitserede metode kan forhåbentlig være til nytte for terminologer og andre sprogfolk når de har behov for at argumentere for udvidelser, opgradering eller etablering af terminologiarbejde i deres organisationer.

Modellen er endnu ikke fuldt udbygget. Der er ikke taget højde for hvordan man indregner værdien af et godt image, som bygger på at man leverer god kvalitet også på det sproglige område, og der er brug for mere detaljerede og konkrete undersøgelser for at kunne give mere præcise anvisninger på beregninger. Jeg håber derfor at de læsere der lader sig inspirere til at lave cost/benefit-undersøgelser, vil sende mig et par ord om deres erfaringer og resultater², så metoden kan udvikles yderligere.

Referencer

- Grinsted, Annelise (1991). LSP communication and the role of terminology in a large international company. *Terminology Science and Research*. Vol. 2, 1. Wien. 22-43.
- Kjeldgaard, Lisbeth (2004). Anvendelsen af sprogteknologi er god økonomi. *DANTERMbrugergruppens nyhedsbrev*. 2/2004. Hentet på <http://www.dantermbrugergruppen.dk/> 18.9.2007. 13-16.
- Madsen, Bodil Nistrup & Gert Engel (2001). Erfaringer og resultater. *Viden om viden. Del 1 – Udvikling*. København: DANTERMcentret. 149-160.
- Nykänen, Olli (1993). Cost Analysis of Terminology Projects. *Nordterm-nytt*. 93:1. NORDTERM. 1-4.
- Schütz, Jörg (1998). MULTIDOC – Controlling Language in multilingual Documentation. *Translation technology: integration in the workflow environment. 1998 EAMT Workshop*. Geneva: WHO. 55-64.

¹ Master of Language Administration udbydes i samarbejde mellem CBS – Handelshøjskolen i København - og Syddansk Universitet. Se www.cbs.dk/mla

² På mailadressen het.isv@cbs.dk

TROELS THOMSEN
REGION HOVEDSTADENS IT-AFDELING, KONCERN IT, STRATEGI- OG
UDVIKLINGSENHEDEN

Om at sætte terminologi på dagsordenen i en ny organisation

Danmark gennemgik pr. 1. januar 2007 en kommunalreform. 275 kommuner blev lagt sammen til 98, og 13 amter (omtrent svarende til fylker og län eller lääni) blev lagt sammen til 5 regioner. Regionernes vigtigste opgave er at drive sygehusvæsnet og i samarbejde med kommunerne, sundhedsvæsnet generelt. Region Hovedstaden, den største af de nye regioner med 1,6 mio. indbyggere, blev dannet af Københavns Amt, Frederiksborg Amt og Hovedstadens Sygehusfællesskab (H:S).

H:S, som bestod af 6 sygehuse, havde en stort anlagt it-plan for perioden 2002–2007. I denne it-plan indgik bl.a. udviklingen af en elektronisk patientjournal. Man havde imidlertid fundet ud af, at de 6 hospitaler stort set brugte samme terminologi, men de lagde ikke samme betydning i ordene. Så for at kvalitetssikre terminologien på brugergrænsefladerne i de nye it-programmer (applikationer), ansatte man i 2003 en terminolog. Denne blev i 2004 suppleret med én til.

Pr. 1. januar 2007 nedlagdes H:S, og vi genopstod som en del af Region Hovedstaden. Der kom nye mål, nye opgaver, ny struktur, nye chefer og nye procedurer, så der forelå i realiteten en ny dagsorden. Men hvor var terminologiens placering i denne, hvis overhovedet?

Region Hovedstadens 'dagsorden' og ansvarsområder ser omtrent således ud:

- **Hospitalsejer og sundhedsadministration for 1,6 mio. mennesker**
- **Drift af 14 hospitaler med over 30.000 ansatte**
- **Transport og overordnet vejnet**
- **Miljø**
- **Regional udvikling**
- **Psykiatri**
- **Handikap**
- **Apotek (centralt for hospitaler)**
- **Samarbejde med kommuner**
- ...

Største og tungeste område er hospitalsvæsnet. Så det område, terminologerne har varetaget, er ikke blevet mindre, men er tværtimod vokset til næsten det dobbelte.

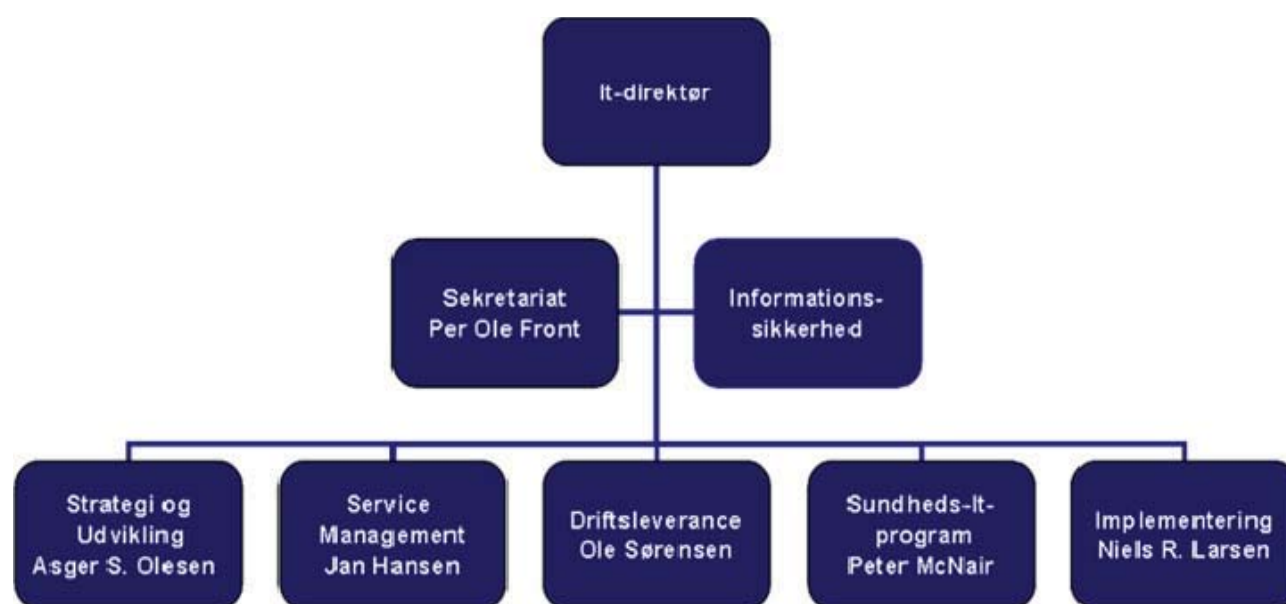
Organisatorisk er der sket væsentlige ændringer, og regionens administration er blevet organiseret i 9 stabe. Det stabsområde, vi hører til, er fortsat it-området. It-afdelingen, som hedder Koncen IT, har i grove træk ansvaret for:

- drift, vedligeholdelse og udvikling af regionens it-systemer
- ansvar for regionens it-projekter
- ansvar for it-strategi og epj-strategi (epj = elektronisk patientjournal)
- ansvar for implementering af it-systemer og arkitektur
- ansvar for regionale it-indkøb

...

Koncern IT er organiseret i 7 enheder, nemlig:

Informationssikkerhed
Sekretariat
Driftsleverance
Service Management
Sundheds-it
Implementering og
Strategi- og Udvikling

De nye chefer havde på nær én ingen erfaring med terminologiarbejde, vidste ikke, at det eksisterede, men havde arvet et par terminologer.

Vi havde selv bedt om at komme i Strategi- og Udviklingsenheden, men af forskellige årsager blev vi placeret i Sekretariatet, som vi så var tilknyttet i ca. 10 måneder, inden vi blev placeret i Strategi og Udvikling.

Regionen havde ud over terminologerne også arvet nogle terminologirelaterede opgaver. Det handlede dels om nogle projekter, som skulle videreføres, dels om nogle faste opgaver. Til de sidste hørte bl.a. drift af Region Hovedstadens begrebsbase og at stille terminologisk ekspertise til rådighed for Region Hovedstadens Begrebsråd. (Begrebsrådet skulle godkende og kodificere sundhedsfaglig terminologi og var sammensat af sundhedsfaglige og administrative ledere fra hospitalerne). Hermed vil jeg blot sige, at vi faktisk havde hænderne fulde af opgaver, da vi blev fusioneret.

Da vi flyttede til Strategi og Udviklingsenheden, blev vi slået sammen med klassifikationsfolkene til et Terminologi- og Klassifikationsteam. Så vi er nu en fast bestanddel af Strategi- og Udviklingsenhedens organisation.

Samtidig er vi så også blevet forankret i Koncern IT's projektmodel, idet vi skal visitere alle nye projekter med hensyn til, om der er terminologirelaterede leverancer. At vi selv skal

visitere projekterne, skyldes, at der i mange projekter ikke findes tilstrækkelig terminologifaglig kapacitet til at identificere terminologirelaterede opgaver.

Og hvordan nåede vi så derhen? Historik:

Hovedstadens Sygehusfællesskab (H:S) havde it-udviklings-projekter for over 1 mia. DKK, bl.a. en elektronisk patientjournal, og disse projekter var placeret hos H:S' Informatikafdeling. Endvidere havde H:S gjort den erfaring, at de seks hospitaler i sygehusfællesskabet stort set anvendte samme terminologi, men de tillagde ikke termene samme betydning, og havde i mange tilfælde haft katastrofale følger for patienter.

Så terminologi havde i H:S fået en del opmærksomhed, og man nedsatte så i 2002 H:S Begrebsråd, som senere blev udvidet med medlemmer fra Københavns Amt og Frederiksborg Amt. Man besluttede så at ansætte en terminolog 2003 til primært at sørge for at tage sig af terminologien på brugergrænsefladerne (GUI'er), dvs. få den standardiseret og godkendt af begrebsrådet. Standardisering af brugergrænseflader (GUI'er) skulle foregå på såvel begrebs- som termsiden. Derfor havnede vi i it-afdelingen og ikke i fx kommunikationsafdelingen, og derfor blev vi nedarvet til den nye it-organisation.

Kommunalreformen

Omstruktureringen af det administrative Danmark havde nogle konsekvenser, bl.a. nedlæggelse af H:S og dermed også it-strategien. Så en meget stor del af de projekter (over 100), som it-strategien udgjordes af, forsvandt. Nogle få blev fortsat. Herudover skete der det, at vi fik

- Nye chefer
- Ny organisation
- Ny dagsorden
- Nye mål & strategier
- Nye procedurer

Og dette medvirkede også til at vi fik en række nye opgaver, fx

- At skabe overblik over aktuelle arbejdsopgaver i sekretariatet
- At skabe overblik over ydelser (hvad kan vi tilbyde)
- Informationsarbejde
- Konsolidering af terminologi i eksisterende it-systemer
- Medvirken ved udformning af målsætninger, strategier og politikker
- ...

Så for ikke at drukne i en regn af opgaver og for at brande os selv, udformede vi et 'værdipapir', som vi sendte til alle enheder:

Hvordan skaber vi værdi for Koncern IT med begrebsarbejde?

Ved fx at:

- fastlægge centrale begreber i use cases og datamodeller, så terminologien bliver konsistent allerede fra starten i et it-projekt
- give leverandørkontrakter et terminologi- og sprogtek, så størst mulig klarhed opnås
- standardisere begreberne på kliniske og andre brugergrænseflader (GUI'er), så utilsigtede hændelser som følge af uklare begreber på GUI'er begrænses mest muligt,

fx operationsplanlægningssystemet Orbit, og det elektroniske patientmedicinerings-system, EPM, ...

- medvirke til at gøre indholdet på GUI'er entydigt, fx klassifikationer, forkortelser og øvrige kontrollerede ordlister og inventarer, fx SFI (Sundhedsfagligt indhold, et projekt, hvis opgave er at udarbejde beskrivelser af standardaktiviteter og standardplaner til hospitalerne)
- evaluere informationen i manualer, hjælpetekster, e-learningprogrammer m.v. : Er den forståelig for brugeren i konteksten?
- systematisere og definere begreber i projekter, der skal resultere i programmel og procedurer til dataudtræk uden egentlig brugergrænseflade, som fx Rapporteringsprojektet
- bidrage til indførelse af et corporate language, så vi ikke taler forbi hinanden og ikke spilder tid med at opklare banale misforståelser
- sprog tjekke vor egen/vore egne web-sider så også de fremstår klare, letforståelige og troværdige for os selv og vore kunder
- repræsentere Region Hovedstaden i nationalt og internationalt terminologiarbejde

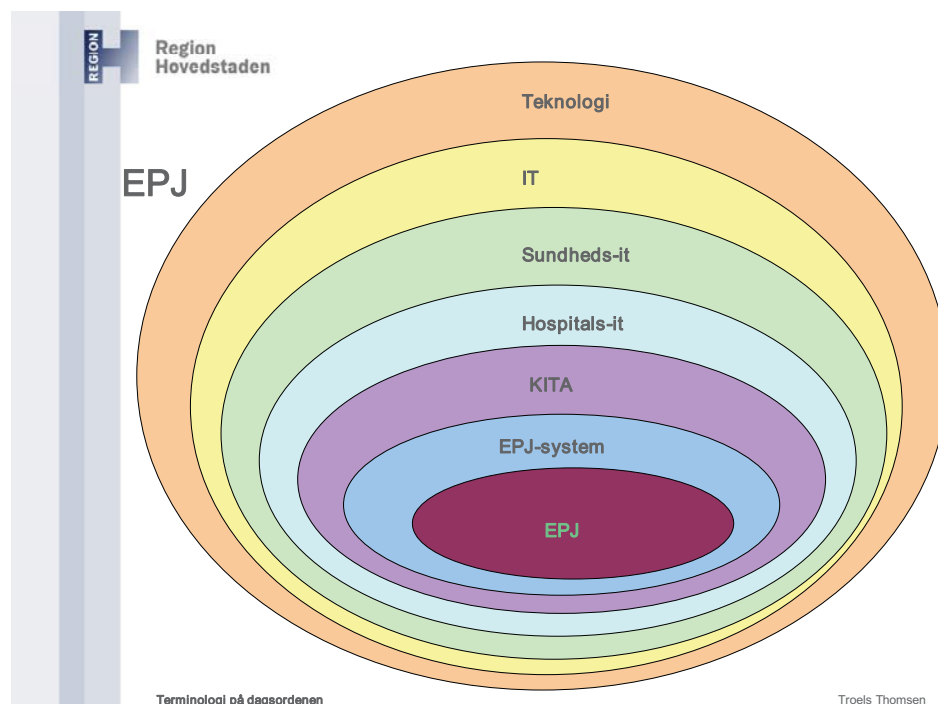
Reaktionerne fra vore kolleger var faktisk, at der blev rekvireret bistand fra terminologer til såvel egentligt terminologiarbejde som mere generelle struktureringsopgaver.

Af deciderede terminologiopgaver kan nævnes:

Medvirken ved udarbejdelse af elektronisk formular til en genoptræningsplan, der ordineres som efterbehandling af patienter udskrevet fra et hospital. Genoptræningsplanen udveksles mellem hospital og den kommune, der har ansvaret for en patients genoptræning.

Terminologitjek af brugergrænseflader (GUI'er). Arbejdet involverer både retskrivning, ordvalg, begrebssystematik og usability.

Definering af epj og hertil hørende begreber. Dette var en speciel opgave, idet den også havde kraftige såvel it-politiske som strategipolitiske aspekter i forhold til den endnu ikke kendte nationale epj-målsætning og –strategi. men resultatet anvendes i dag af Region Hovedstaden. Nedenfor bringes billeder fra en ppt-præsentation:

REGION Hovedstaden

DEFINITIONER

- **teknologi**
videnfunderet kompleks af teknisk udstyr, dets anvendelse og den omgivende organisatoriske ramme
- **it**
informationsteknologi
teknologi til behandling, lagring og distribution af elektroniske data
- **sundheds-it**
informationsteknologi i sundhedsvæsenets institutioner i den primære og sekundære sundhedssektor samt nationale sundhedsrelaterede registre
- **hospitals-it**
sundheds-it der understøtter et hospitals sundhedsrelaterede aktiviteter inklusive støttefunktioner til disse
- **KITA**
klinisk it-arbejdsplads
del af hospitals-it der består af de applikationer, klinikerne har til rådighed
- **epj-system**
del af en klinisk it-arbejdsplads der består af applikationer og komponenter til generering, lagring, genfindning og visning af elektroniske patientjournaler
- **epj**
elektronisk patientjournal
de digitalt lagrede data tilknyttet én patient, der kan tilgås fra ét EPJ-system

Terminologi på dagsordenen

Troels Thomsen

Og selvfølgelig en lang række henvendelser om mere eller mindre isolerede terminologiske eller sproglige spørgsmål.

Af andre opgaver kan nævnes:

- Medvirken ved udarbejdelse af ydelseskataloger (det vi skal have kompetence til)
- Medvirken ved udarbejdelse af strategipapirer i andre enheder
- Medvirken ved definering og strukturering af arbejdsopgaver (det vi skal levere)

Efter således at have fået en del nye opgaver og efter at have konstateret en vis overlapning i opgaver mellem terminologer og klassifikationsfolk, skrev vi et udkast til kommissorium om vores arbejdsopgaver.

Hovedpunkter fra kommissoriumsudkastet vedr. terminologiområdet:

Region
Hovedstaden

Kommissorium (uddrag)

Opgaveområder (Listen er ikke prioriteret):

- Sproglig kvalitetssikring af Koncern IT's centrale terminologi
- Sproglig kvalitetssikring af it-systemer
- Sproglig kvalitetssikring af skriftligt materiale relateret til it-systemer
- Sproglig kvalitetssikring i forbindelse med akkreditering
- Udarbejdelse af klassifikationer, tesauri og andre systematiske fortegnelser
- Medvirken ved udarbejdelse af corporate language for Region Hovedstaden
- Afholdelse af kurser og seminarer med terminologisk eller andet sprogligt indhold
- Varetagelse af sekretariatsopgaver for Region Hovedstadens Begrebsråd
- Vedligeholdelse og udvikling af Region Hovedstadens begrebsbase
- Repræsentation af Region Hovedstaden i nationalt og interregionalt begrebsarbejde

Terminologi på dagsordenen Troels Thomsen

Tanken var at slå terminologi- og klassifikationsarbejdet sammen i én enhed, ikke mindst fordi der både er store overlapninger i det stof, vi arbejder med, og der er metodemæssige koordineringer, som kræver et nært samarbejde. Det sidste kunne fx være at blive enige om klassifikations- eller inddelingskriterier for det samme stof eller område.

Herudover var det tanken, at der skulle være en instans, som officielt kan kodificere en terminologi eller klassifikation, så den er gældende i regionen. Med en sådan kodificering sættes der på den ene side en grænse for, hvad der kan og må klassificeres lokalt, på den anden side skabes der begrebsligt og terminologisk grundlag for at generere sammenlignelige data på tværs af organisationer og dermed også tilvejebringe den ledelsesinformation, beslutningstagerne bruger (eller burde bruge) som deres informationsgrundlag.

Der er ikke i skrivende stund nedsat et organ til at godkende terminologi. Men idéen er, at det skal ske ad hoc og efter behov. I princippet havde det optimale været, at der forelå nationale standarder eller standardiseret terminologi. Men det har lange udsigter, og de tiltag, der hidtil har været taget på nationalt niveau, har været små og tilfældige og uden egentlig effekt. der er således behov for på regionalt plan at tilvejebringe så meget ensartethed i nomenklatur og sprogbrug som muligt og så håbe på, at det ikke afviger for meget fra det, der efterfølgende måtte komme fra nationalt hold.

Inden for det kliniske område kan godkendelse i praksis ske via de regionale specialefaglige råd, inden for det administrative ved at samle centrale beslutningstagere og tilsvarende inden for andre ressortområder. Dernæst skal det godkendte publiceres for at virkning, men hvis det gøres til et ledelsesansvar at implementere godkendt terminologi, skal det nok også lykkes.

BIRTHE TOFT
INSTITUT FOR FAGSPROG, KOMMUNIKATION OG INFORMATIONSVIDENSKAB
SYDDANSK UNIVERSITET, KOLDING, DANMARK

Projekt Sundterm: dansk sprogpolitik i praksis

Projekt Sundterm blev iværksat i 2005 på initiativ af Sundhedsstyrelsen i Danmark. Mit kendskab til projektet stammer fra mit arbejde som ekstern terminologikonulent på projektet og medlem af dets Redaktionsgruppe.

Hovedformålet med projektet er oversættelse og tilpasning af det amerikanske medicinske nomenklaturesystem SNOMED-CT til dansk med henblik på at skabe en fagligt og terminologisk konsistent dansk klinisk terminologi, der samtidig accepteres af sundhedssektorens praktikere. Behovet for denne terminologi skyldes den forestående indførelse af en fælles grundstruktur for elektroniske patientjournaler i Danmark.

Det er første gang, der i Danmark bruges så omfattende ressourcer på et projekt, som må formodes at få en væsentlig sprognormerende virkning, alene i kraft af dækningsgraden i forhold til den danske sundhedssektor. Jeg finder det derfor interessant at anskue projektet i lyset af diskussionen om sprogpolitik og domænetab i forhold til engelsk.

Interessen for aktivt at modvirke domænetab har været længe om at indfinde sig i Danmark. Ved årtusindskiftet så Erik Hansen m.fl. således 'ikke pessimistisk' på det danske sprogs overlevelsesmuligheder og konkluderede, at sproget skulle styrkes, ikke værnes (Hansen m.fl. 2000). Kun syv år senere, i maj 2007, udtalte professor Niels Davidsen-Nielsen, nuværende formand for Dansk Sprognævn, så til Weekendavisen: 'Jeg er ikke optimistisk hvad angår dansk sprogs overlevelse som fuldt udstyret sprog'.

Man kan spørge sig selv, hvad der egentlig er sket mellem 2000 og 2007? Sandheden er nok, at det ikke kun er i den periode, der er sket et holdningsskift. Mens 'folk flest', inklusive de danske politikere, hidtil har været lidt nonchalante i forhold til 'truslen fra engelsk' og først nu indser faren for massive domænetab, så har flere forskere siden 1990'erne slået til lyd for en egentlig dansk sprogpolitik, hvor parallelsproglighed indgår som overordnet strategi (jf. Pia Jarvad 2001).

I Sprognævnets Rapport 'Sprog på spil' fra 2003 opfordredes regeringen til at gribe ind med modforanstaltninger, bl.a. over for det tiltagende domænetab i forhold til engelsk. Først nu i 2007 har kulturministeren imidlertid nedsat et sprogudvalg, der skal følge op på udviklingen i det danske sprog med henblik på formulering af en egentlig dansk sproglov.

Men langt fra alle er enige i, at domænetab er et problem. Således minder forskningsadjunkt Peter Heller Lützen i et interview til Politiken (juli 2007) om, at latin, tysk og til dels fransk før 1800 anvendtes inden for kirken, uddannelserne, forskningen og kulturlivet, jf. Reidingers undersøgelse af indflydelsen fra latin, græsk, tysk, fransk og engelsk på de nordiske sprogs terminologier (Reidinger 1999). Men i 1800-tallet erobrede de nordiske sprog væsentlige sprogbrugsdomæner, der var nødvendige for at styrke den almene adgang til viden, jf. Myking m.fl. 2003: 56.

Omkring 1950 begyndte vi så gradvis at afgive domæner til engelsk. Det var således kun i den mellemliggende periode på ca. 150 år, vi kunne udtrykke alting på dansk. Heller Lützen mener derfor heller ikke, at demokratiet er i fare, blot fordi en del af forskningen på de danske universiteter foregår på engelsk. Han anser domænetab for at være en meget uheldig betegnelse med nationalistiske overtoner, jf. Myking m.fl., der taler om debattens puristiske fokus (2003: 55).

Selv om debatten om domænetab har nogle puristiske og nationalistiske overtoner, er problemet dog reelt nok. Projekt Sundterm er det første større danske terminologiplanlægningsprojekt, som kan medvirke til at forhindre domænetab inden for et samfundsmæssigt meget centralt vidensområde. Jeg vil bl.a. komme ind på hvordan vi i projektet forsøger at opretholde balancen mellem hensynet til domæneforsvar og hensynet til klinisk sprogbrug.

Projektets baggrund

Projekt Sundterm blev som nævnt igangsat af meget pragmatiske årsager, nemlig på grund af behovet for en dansksproget klinisk terminologi som baggrundssystem for den længe planlagte fælles grundstruktur for elektroniske patientjournaler, der skal binde den samlede danske sundhedssektor sammen. Efter strukturreformen, der trådte i kraft 1. januar 2007, har de nye regioner ansvaret for sundhedssektoren. Det betyder, at det er muligt at begynde på en frisk efter en årrække med 14 amters forskellige elektroniske patientjournaler af varierende kvalitet og med varierende succes.

Det var Sundhedsstyrelsen, der tog initiativet til projektet og foretog de indledende undersøgelser, medens Indenrigsministeriet, som i Danmark er øverste myndighed for den samlede sundhedssektor, nu står som øverste ansvarlige og bevilgende myndighed for Sundterm-projektet. Projektet er forankret i Sundhedsstyrelsens Enhed for Sundhedsinformatik¹ og beskæftiger, ud over et oversætterbureau med speciale i medicinske tekster, både terminologer og sundhedsfaglige eksperter med forskellige specialer.

Projektet indgår i øvrigt i den såkaldte Nationale Strategi for Sundhedsvæsenet (2003–2007). Der har i flere år været udført et omfattende begrebsarbejde på sundhedsområdet, hvilket blandt andet har resulteret i Sundhedsvæsenets Begrebsbase². Definitioner af grundlæggende sundhedsfaglige begreber herfra inddrages naturligvis i Sundtermprojektet.

Projekt Sundterm som sprogplanlægningsforløb

Sundtermprojektet er et eksempel på sprogplanlægning, i dette tilfælde terminologiplanlægning, der sker på initiativ af og med finansiering fra et statsligt organ, af mange betragtet som den eneste egentlige form for terminologiplanlægning (Antia 2000:10). Det giver således mening at sammenholde forløbet af det samlede projekt med de fire faser i Einar Haugens klassiske sprogplanlægningsmodel. Mit fokus vil være på fase 1 og 2.

<i>HAUGENS MODEL</i>	NORM	FUNKTION
SAMFUND (STATUS)	1. Udvælgelse ☐ Identifikation af problemer ☐ Valg af standard	3. Implementering ☐ Rettelsesprocedure ☐ Evaluering

SPROG (KORPUS)	2. Kodning udvælgelse og standardisering af konkrete sproglige elementer	4. Udbygning Løbende opdatering
-------------------------------------	---	--

Figur 1 (baseret på Haugen 1983: 271 og 275)

Fase 1: Udvalgelse

Jeg vil i dette afsnit beskrive de overvejelser der er gået forud, og de valg der er truffet før igangsætningen af selve projektarbejdet.

Identifikation af problemer

I en beskrivelse af Projekt Sundterm og af bestræbelserne på at styrke og forbedre sundhedssektorens terminologi generelt må man nævne Asta Høy, der er terminologisk konsulent for projektet og faglig leder af Redaktionsgruppen. Terminologer fra CBS har i flere år deltaget i begrebsarbejde på området, men Asta Høy må anses for at være den som dels har mest omfattende viden om sundhedssektorens fagsprog og terminologi, og dels har fået størst indflydelse på projekt Sundterm.

I 1998 forsvarede hun sin ph.d.-afhandling, hvori hun undersøgte den danske medicinske terminologis tilstand bl.a. med det formål at finde ud af, om der kunne og burde opstilles generelle retningslinjer for en sprogpolitik på området (Høy 1998: 2).

Da Høys afhandling fokuserede på den medicinske terminologis præcision og anvendelighed generelt, var påvirkningen fra engelsk og det mulige domænetab kun en del af problemstillingen. Hendes spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere og studerende på medicinstudiet havde således primært til formål at kortlægge brugernes præferencer hvad angik latin kontra dansk. Generelt fandt hun hos færdiguddannede læger og lægestuderende en overvejende negativ holdning til dansk i det medicinske fagsprog (Høy 1998: 132).

Om anglificering af fagsproget skrev hun, at den dels er en uundgåelig konsekvens af det engelske sprogs globale dominans, og dels skyldes at en stor del af de studerendes og færdiguddannedes faglitteratur er på engelsk, ligesom næsten alle ph.d.- og doktorafhandlinger forfattes på engelsk (Høy 1998: 64). Fagsproget adskiller sig altså i den henseende ikke fra alle andre.

Asta Høy har deltaget i projekt Sundterm siden begyndelsen, først som ekstern konsulent og siden 2005 som terminologisk konsulent og leder af Redaktionsgruppen, der i denne fase har det overordnede ansvar for kvaliteten af den danske terminologi. Det er naturligt, at hun i denne funktion har inddraget sine erfaringer fra ph.d.-projektet, ligesom de anbefalinger, hun kom med i ph.d.-afhandlingen, i nogenlunde uændret form er kommet til at danne grundlag for projektet, jf. afsnittet om valget af sproglige og terminologiske retningslinjer.

Valget af SNOMED CT

SNOMED CT (Standard Nomenclature of MEDicine – Clinical Terms) er udviklet af College of American Pathologists i samarbejde med det britiske NHS³. Det beskrives som en flersproget, kode- og begrebsbaseret interface-terminologi inden for det kliniske område, og det kan implementeres i IT-systemer som f.eks. elektroniske patientjournaler.

SNOMED CT blev valgt fordi det med sin dybde, bredde og struktur egner sig som basis for udviklingen af en dansk sundhedsterminologi, og fordi oversættelse og tilpasning af et eksisterende system er særdeles ressourcebesparende i forhold til alternativet, nemlig udvikling af en dansk sundhedsterminologi fra bunden. Systemet omfatter ca. 350.000 begreber, som indbyrdes er forbundet i et netværk, der er med til at definere det enkelte begreb (se **bilag 1**).

Hvert begreb identificeres af en entydig kode. Systemet kan håndtere synonymer og beskrivelser af samme begreb på forskellige sprog. I eksemplet ses de engelsksprogede terminologiske data, der er indlæst for et tilfældigt valgt begreb.

Fully specified name*:	Megaconial myopathy (disorder)
Preferred term:	Megaconial myopathy
Synonyms:	Pleoconial myopathy

*Fully specified name adskiller sig oftest kun fra preferred term ved, at det delhierarki, som begrebet tilhører, er tilføjet termen.

Valget af sproglige og terminologiske retningslinjer

Som nævnt har Asta Høys anbefalinger haft stor indflydelse på valget af sproglige og andre retningslinjer forud for igangsætningen af projektet. Anbefalingerne i hendes afhandling kan i store træk sammenfattes således (Høy 1998: 200ff.):

- imod generel fordanskning, men for 'hybridisering' af latinsk/ græske termer
- hensynet til etableret sprogbrug skal veje tungt
- afvejning af etableret sprogbrug i forhold til kravene til motivation, sproglig økonomi og systematik

Hybridtermer eller 'blandingstermer' er afkortede og sprogligt tilpassede former af latinsk/græske termer, eksempelvis *tendovaginit* og *ekstrauterin graviditet* dannet af de latinske termer *tendovaginitis* og *graviditas extrauterina*.

Termerne beskrives som entydige, sprogøkonomiske, internationalt genkendelige og psykologisk acceptable; og i modsætning til græsk/latinske termer stiller de ikke brugeren over for komplicerede grammatiske og syntaktiske problemer (Høy 2000: 12).

Blandt projektets sproglige retningslinjer, som løbende justeres og opdateres af Redaktionsgruppen, kan nævnes nogle få, men meget væsentlige:

- fordanskning hvor det er i overensstemmelse med klinisk praksis
 - Eks. *operation på bughulen*
- hybrider foretrækkes
 - Eks. *tibiafraktur* i stedet for *fractura tibiae*
- inden for anatomen foretrækkes de fagsproglige, dvs. rent græsk/latinske betegnelser, når der er tale om specifikke strukturer og lokalisationer
 - Eks. *arteria iliaca externa* i stedet for *ydre bækkenpulsåre*
- danske retskrivningsregler gælder
 - Eks. *Cry of Down's syndrome = Downs syndrom-gråd*
- engelske termer og forkortelser som 'sidste udvej'
 - Eks. udskiftning af *IUD* (intrauterine device)

På den ene side skal Sundterm-terminologien, som Høy udtrykker det (2006:6) være *begrebsbaseret, entydig, motiveret, internationalt genkendelig, konsistent og sprogligt korrekt*, og på den anden side skal der lægges stor vægt på *psykologisk acceptabilitet* i forhold til sundhedssektorens praktikere. Der er med andre ord tale om et klassisk terminologisk dilemma.

Fase 2: kodning

Kodning defineres af Haugen som den konkrete ændring, forbedring og registrering af det udvalgte sproglige korpus i overensstemmelse med den valgte norm (1983: 272). Projektet befinder sig i øjeblikket i denne fase, som forventes at vare et stykke ind i 2008.

Arbejdsredskaber og sproglige ressourcer

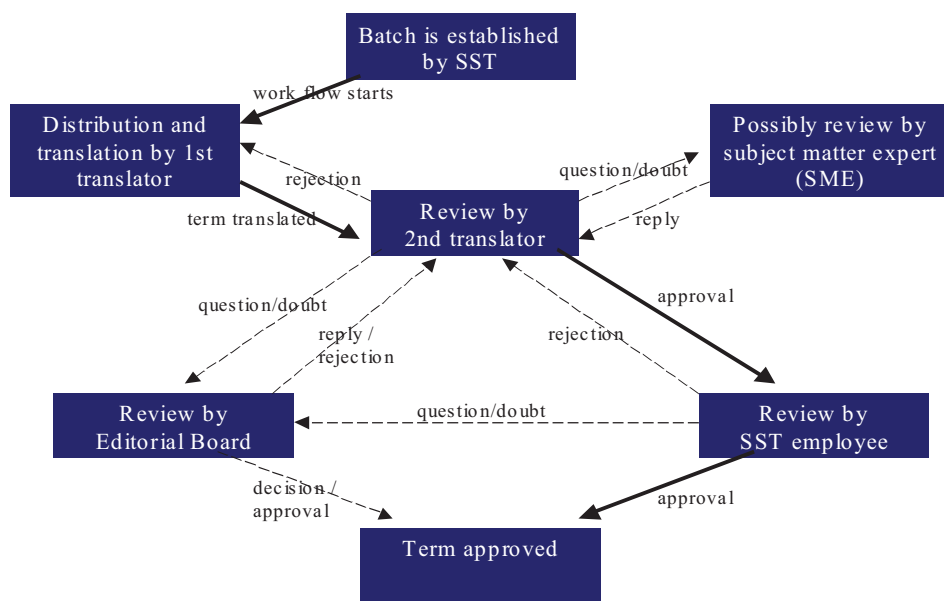
Til oversættelses- og valideringsprocessen er der udviklet en Webbaseret applikation, hvorfra der er vist et skærmbillede i **bilag 2**. Via applikationen har oversættere, validatorer og Redaktionsgruppe en lang række ressourcer til rådighed. For det første kan vi få adgang til SNOMED og dermed til en række oplysninger om det relevante begreb og de relaterede begreber via den såkaldte 'stjerne'-ikon til venstre for 'Preferred term'.

For det andet findes der en konkordans nederst i skærmbilledet, hvilket giver os mulighed for at sammenligne med andre termer med lignende form og dermed kontrollere, at den relevante del af terminologien er konsistent. Det er ofte ikke tilfældet, så vi må foretage mere eller mindre omfattende konsekvensrettelser.

For det tredje er det muligt at søge på en hvilken som helst tekststreng, enten direkte i SNOMED eller i lang række elektroniske dokumenter. Det drejer sig bl.a. om medicinske kompendier, lærebøger og opslagsværker, og ikke mindst om de sproglige retningslinjer og principbeslutninger, som Redaktionsgruppen løbende supplerer og opdaterer.

Oversættelses- og valideringsprocessen

Hver måned oversættes ca. 10.000 termer. Den såkaldte valideringsproces, som de oversatte termer gennemgår, er illustreret i figur 2. Først gennemgår den enkelte term en intern validering hos oversætterbureauet. Herfra kan den enten forkastes og sendes tilbage til oversætteren, sendes videre til endelig godkendelse af Sundhedsstyrelsens faglige validatorer, eller sendes 'i tvivl', enten til en ekspert (SME) eller til Redaktionsgruppen, hvor oversætterfirmaet selv er repræsenteret. Sundhedsstyrelsens validator kan enten endeligt godkende termen, forkaste den og returnere den til oversætterfirmaets validator hvis den strider mod projektets retningslinjer, eller sende den 'i tvivl' til Redaktionsgruppen.

Figur 2. SST = Sundhedsstyrelsen; SME = Subject Matter Expert. Kilde: Høy 2006

Redaktionsgruppen består, ud over repræsentanterne for oversætterfirmaet, af de terminologer der er tilknyttet projektet, enten som ansatte i Sundhedsstyrelsen eller som eksterne konsulenter. Endvidere består gruppen af en række eksperter inden for forskellige sundhedsfaglige specialer, hvoraf flere har en mastergrad i sundhedsinformatik. To af de tilknyttede læger er i øvrigt pensionerede.

Redaktionsgruppens arbejds møder afholdes med to ugers mellemrum. Her tager vi stilling til de spørgsmål, vi får forelagt fra de forskellige validatorer, men vi kan også af egen drift tage principielle spørgsmål op. Gruppemedlemmerne har imellem møderne til opgave at kommentere termer online via et kommentarfelt i Webapplikationen. Her stilles der spørgsmål, enten til medlemmerne generelt eller til de sproglige henholdsvis faglige eksperter alene. Til kommunikation mellem møderne anvender vi et konferencesystem, Campusnet, hvor spørgsmål der angår et større antal begreber kan diskuteres. Som eksempel kan nævnes spørgsmålet om konstruktionen af vitaminernes navne (Vitamin A eller A-vitamin).

I adskillige tilfælde har gruppen fået forelagt spørgsmål, som først burde have været forelagt en SME. Som Redaktionsgruppe mener vi, ligesom projektledelsen, at det kun bør være de principielle spørgsmål, som lander på vores bord, fordi det er den mest hensigtsmæssige brug af vores samlede ekspertise.

I mange tilfælde kan løsning af et komplekst terminologisk problem betyde, at en stor mængde fejlagtige eller inkonsistente oversættelser kan rettes på én gang. Andre spørgsmål kan forekomme uløselige, især når problemet egentlig bunder i, at den engelsksprogede terminologi ikke er konsekvent eller direkte forkert. For eksempel havde termerne *transplantation* og *graft(ing)* oprindeligt hver sin veldefinerede betydning, men anvendes i mange sammensatte SNOMED-termer mere eller mindre i flæng.

Samspeilet mellom de sproglige og faglige medlemmer af Redaktionsgruppen adskiller sig formentlig ikke meget fra, hvad man kan iagttage i andre fora bestående af terminologer og fagkyndige. Samarbejdet afspejler således dilemmaet mellem sproglig korrekthed og konsistens på den ene side og klinisk sprogbrug på den anden. Det interessante er som regel, hvem der får trukket de trufne beslutninger længst over på 'egen banehalvdel'. Når det viser sig vanskeligt at nå frem til et kompromis, trøster vi os med at brugerne i den kliniske afprøvningsfase kan tilføje synonymmer til begreberne.

I løbet af de godt to års arbejde har de to grupper dog også nærmet sig hinanden og lært af hinanden. Det er dette og de mange interessante og principielle diskussioner, som gør det så spændende at være medlem af Redaktionsgruppen.

Fase 3 og 4: implementering og udbygning

Den første kliniske afprøvning af dele af terminologien finder som nævnt sted allerede i år. Efter afslutningen af oversættelsen skal brugerne så teste og validere den samlede terminologi samt tilføje eventuelle synonymmer.

Det ligger fast, at terminologien vil blive anvendt i de elektroniske patientjournaler, da den godkendte danske term i SNOMED CT er knyttet til det enkelte begrebs entydige identifikationskode. Den fungerer dermed som en *officiel, forpligtende præskriptiv terminologisk norm* (Rangness 1999: 221).

Hvorvidt den nye terminologi, der i ganske mange tilfælde afviger fra gængs sundhedsfaglig sprogbrug, også vil slå an uden for denne snævre anvendelseskontekst, er en anden sag. Det ville være spændende nogle år efter den endelige implementering af systemet at undersøge terminologibrugen, ligesom Rangnes i 1990'erne gjorde det blandt oliebranchens termbrugere (Rangnes 1999). Det ville oven i købet være muligt at sammenligne resultaterne med dem, som Asta Høy nåede frem til i 1998.

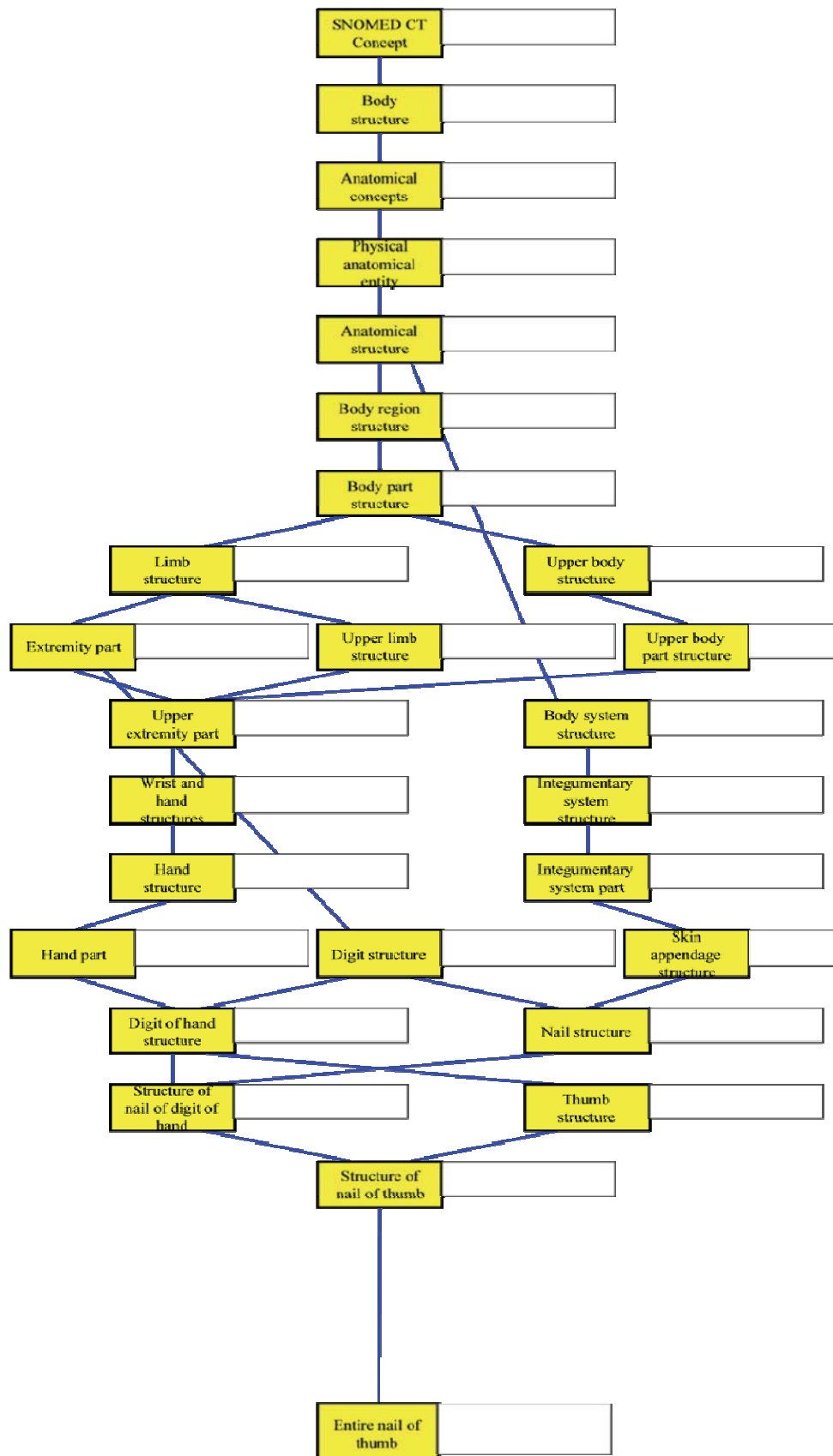
Det er endnu for tidligt at sige noget om en eventuel udbygningsfase efter afprøvningen i klinisk praksis, der som nævnt er begyndt på udvalgte hospitalsafdelinger. Det ligger dog fast, at udbygningen af terminologien vil komme til at ske i samarbejde med den nye standardorganisation International Health Terminology Standards Development Organisation, som har erhvervet rettighederne til SNOMED CT, og som i øvrigt har hovedsæde i København⁴.

Bibliografi

- Antia, B. E. (2000): Terminology and Language Planning. An alternative framework of practice and discourse. Terminology and Lexicography, Research and Practice, Vol. 2. Benjamins.
- Dansk Sprognævns notat om dansk sprogpolitik*, 2007
- Daidsen-Nielsen, N. (2007). Interview til Weekendavisen, 21. – 25. maj 2007
- Hansen, E., Kjær, I., Lund, E. (2000): *Styrk sproget*. I: Nyt fra Sprognævnet 2000/2
- Haugen, E. (1983): *The Implementation of Corpus Planning: Theory and Practice*. I: J. Cobarrubias, J. A. Fishman: Progress in Language Planning. Mouton Publishing Company
- Heller Lützen, P. (2007): Interview til Politiken, 25. juli 2007
- Høy, A. (1998): *Det medicinske fagsprogs terminologi – en patient med behov for behandling?* Ph.d.-afhandling indleveret til forsvar ved Handelshøjskole Syd, Kolding, Danmark, september 1998. Eget forlag

- Høy, A. (2000): *Morphological considerations concerning the nationalisation of medical terms*. I: Hermes Journal of Linguistics Nr. 25, Handelshøjskolen i Århus
- Høy, A. (2006): *Coming to terms with SNOMED CT[®] terms: linguistic and terminological issues related to the translation into Danish*. I: B. Toft, N. Pilke (red.): IITF Journal, Vol. 17 (2006)
- Jarvad, P. (2001): *Det dansk sprogs status i 90'erne – med særligt fokus på domænetab*. Dansk Sprognævns Skrifter 32, 2001
- Myking, J., Laurén, C., Picht, H. (2003): *Språk, domene og domenedynamikk*. I: Nordterm 2003: Terminologisk smörgåsbord. Proceedings af Nordterm 2003, Visby. Nordterm 12
- Rangnes, O.K. (1999): *Oljeterminologi og språkholdninger. Bruk av spørreskjema i lys av 'dobbel hermeneutikk'*. I: Nordica Bergensia 20 (1999)
- Reidinger, R. (1999): *Om andra språks inflytande på de nordiska språkens terminologier – historiskt och nu*. I: Nordica Bergensia 20 (1999)
- Sprog på Spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik*. Dansk Sprognævn 2003

BILAG 1

BILAG 2

Tilstand Redaktion ID: 73782007

Preferred Term (EN) (s) Megaconial myopathy

Foretrukken term (DA) (t) [Skift](#)
[standard værdi](#)

Initial Capital Status EN: IS NOT significant DA: (n) IS NOT significant / (i) IS significant

Fully specified name (EN) Megaconial myopathy (disorder)

Synonyms (EN) • Pleoconial myopathy

Dato	Workflow trin	Valg	Bruger	Foretrukken term (DA)	Kommentar
2005-11-07 15:53	Oversættelse	Oversæt	susannepoulsen	Megaconial myopathy	Tvivl: ikke fundet
2005-11-12 10:58	Leverandør review	Tvivl (SME)	jespersannig	Megaconial myopathy	Tvivl: ikke fundet
2005-11-13 15:54	Leverandør SME	Svar	peterholmnielsen	Megaconial myopathy	EJ RETTET. PHN
2005-11-14 12:25	Leverandør review	Tvivl (SME)	jespersannig	Megaconial myopathy	
2005-11-14 13:32	Leverandør SME	Svar	peterholmnielsen	Megaconial myopathy	
2005-11-14 15:06	Leverandør review	Tvivl (Redaktør)	jespersannig	Megaconial myopathy	

Ny kommentar (c)

Afvis (1) Afgørelse (2) G-EPJ (g) (u) Næste (Ja /Nej)

Lignende begreber	Foretrukken term (DA)	Tilstand
Congenital articular rigidity with myopathy	Kongenit ledstivhed med myopati	Godkendt
Juvenile myopathy AND lactate acidosis	Juvenil myopati og laktacidose	Godkendt
Myopathy in hypopituitarism	Myopati ved nedsat hormonsekretion fra hypofyse	Godkendt
Myotubular myopathy with type I atrophy	Myotubulær myopati med type 1-atrofi	Godkendt
Mitochondrial myopathy	Mitokondriemyopati	Godkendt
Alcohol myopathy	alkoholisk myopati	Godkendt

¹ http://www.sst.dk/Informatik_og_sundhedsdata/Klassifikationer_og_terminologi/Terminologi/Sundterm_pilot.aspx

² <http://begrebsbasen.sst.dk/>

³ På BIRNs hjemmeside (<http://www.nbirn.net/research/ontology/snomed.shtm>) findes denne beskrivelse af SNOMED: The Core terminology contains over 364,000 health care concepts with unique meanings and formal

logic-based definitions organized into hierarchies. As of January 2005, the fully populated table with unique descriptions for each concept contains more than 984,000 descriptions. Approximately 1.45 million semantic relationships exist to enable reliability and consistency of data retrieval. It is available in English, Spanish and German language editions.

⁴ <http://www.ihtsdo.org/>

INKERI VEHMAS-LEHTO
UNIVERSITY OF HELSINKI, DEPARTMENT OF TRANSLATION STUDIES

Innovative Methods of Compiling a Finnish-Russian Forestry Dictionary

A new Finnish-Russian forestry dictionary containing nearly 5000 terminological entries in 30 domains of forestry and forest ecology will be published next winter. It was compiled at the University of Helsinki by a team consisting of two terminologists (Irina Kudasheva and Igor Kudashev) and two editors (Aleksandr Gerd from the University of St. Petersburg and myself). The dictionary project was financed in 2003–2006 by the EU Interreg Program and the Ministry of Education.

In many respects, we have followed the principles of *Guide to terminology* by Heidi Suonuuti and the ISO 704 standard *Terminology work – Principles and Methods*. However, there are also some innovative features in our methodology and also in the dictionary itself. These are mostly based on the needs of our target groups, i.e. 1) translators and interpreters, and students of translation, and 2) specialists in forestry and forest ecology.

The primary target group, translators and interpreters, need clarity and transparency, because they cannot be expected to have much background knowledge about forestry or forest ecology. The secondary target group, forestry specialists, on the other hand, require scientific exactitude.

References to sources

The needs of forestry specialists were the main reason why both terms, definitions, equivalents and most of the notes are provided with references to the sources of information, i.e. to special literature, on one hand, and to the 42 experts in forestry and ecology collaborating with the dictionary team, on the other hand.

The references give the reader the opportunity to form an opinion of the degree of reliability of the information given in the dictionary and also, if necessary, the opportunity to look for more information. On the other hand, the references underline the fact that it is the experts that are primarily responsible for the special field information in the dictionary.

In order to economize space, we employed symbols to denote different kinds of sources:

The sign + the surname of the author or an abbreviation of the name of the book denote a literary source:

jäätikkökjokimuodostuma (4.10) Mälkönen 2003, 25 [Metsämaa]

jäätikkökjokikerrostuma SESMS

glasifluvialikerrostuma SESMS

jäätikön sulamisvesivirtojen kuljettaman ja kerrostaman lajittuneen aineksen muodostuma

 Haavisto, 69

флювиогляциальные отложения *pl.* (4.25) ССФГ

The sign without a surname means that the equivalent or the note is made by one of the terminologists. The same sign combined with the surname of the expert denotes an oral source:

hake (23.3) Kuitto, 9 [Bioenergian tuotanto] [Puutavaralajit ja laatuvaatimukset]
leikkaavilla terillä pieniksi, suunnilleen samankokoisiksi paloiksi haketettu puutavara Laitila
① Haketta käytetään sellun ja kuitu- ja lastulevyn valmistukseen sekä polttoaineena. Laitila
щепá (23.23b; 23.59) ЛХТС

juurivaurio SESMS [Metsätuhot]
juureen syntynyt vaurio Kärkkäinen
повреждение отдельных корней корневой системы Филиппчук

There is also another sign referring to the experts. Sign + surname of an expert are used to signify that the expert corroborates the existence of a term which was not found in the literature.

haapavaneritukki II (23.7) Kärkkäinen [Puutavaralajit ja laatuvaatimukset]
puutavarakappale: haavasta tehty vaneritukki Kärkkäinen
осиновое фанёрное бревно Курицын
Единица лесоматериалов.

The references also show whether a definition or note is an exact citation from the literature or its edited version: if edited, the book sign is followed by the sign \approx . Most definitions were edited. The definitions found in the literature only served as “raw definitions”.

latvamurto [Metsätuhot] [Puutavaralajit ja laatuvaatimukset]
kasvavan puun katkennut latva \approx SESMS
① Latvamurtoja aiheuttavat mm. myrskyt, lumi ja eläimet. \approx SESMS
облом вершины (23.55) Мозолевская

Choice of entries

The choice of entries was based on the needs of translators, the primary target group of the dictionary. We followed descriptive principles, i.e. terms were chosen on the basis of what terms are used in Finnish texts – not on the basis of what terms *should* be used. In other words, the dictionary also contains such Finnish terms that are “not so good”. This is because translators cannot help coming across such terms in their work. However, if it is obvious that the term is not recommendable, we have used a sign expressing this fact – the sign .

In contrast to “traditional” LSP glossaries, which often stick to nouns and noun phrases, our dictionary also contains some verbs and term elements, mostly adjectives (e.g. *luonnonvarainen* ‘wild, uncultivated’).

Order of entries

The order of entries in our dictionary is alphabetic. In other words, we chose the most common and traditional order of entries in dictionaries. However, the alphabetic order differs from the “traditional” order of entries in LSP glossaries, where entries are mostly organized in logical order, i.e. according to the concept system. In a dictionary for translators logical order would not work, because a translator – as a non-specialist in forestry – might not *find* the appropriate term. Translators look for information on the basis of terms, not on the basis of concepts or concept systems. Another reason for arranging the entries alphabetically is the fact that the dictionary is too big for logical order.

Domains

Logic and order, on the other hand, are introduced in the form of concept diagrams (see below) and also through the division of the material into the 30 domains by which it was dealt with. Each entry also contains the name of the domain. If the term belongs to more than one

domain, a maximum of three are mentioned. The following term is accompanied with the names of two domains, forestry and forest conservation:

kemiallinen heinätorjunta (16.5; 18.2) SESMS [Metsänhoito] [Metsänsuojelu]
kemiallinen torjunta I SESMS
 heinätorjunta käyttäen rikkakasvien torjunta-aineita Kolström
химический способ борьбы с сорной растительностью ЛЭ II, 492
химический способ борьбы с сорняками Сергеева

Situated on the same line with the term, the names of the domains (in this case, forestry and forest protection) help the readers to orient themselves, especially if they are non-specialists.

One of the reasons why we considered it important to mention the domain is the size of our dictionary: though it is small in comparison with general language dictionaries, it is unusually big for a dictionary which contains definitions.

Concept analysis

The dictionary is based on concept analysis, i.e. the basic method of terminology work in general. So, there is nothing non-traditional in the analysis itself. Only the practical working methods differed from those used, e.g., by The Finnish Terminology Centre TSK. The TSK has often resorted to boards of experts: we had just one Finnish and one Russian expert for each domain. The Finnish experts participated in the choice of terms, drawing the concept diagrams, checking the correctness of definitions and notes and creating new ones. The Russian experts, on the other hand, participated in finding the equivalents or, if necessary, creating them, drawing Russian concept diagrams and writing notes about Russian concepts.

The experts were interviewed personally by the terminologists. In addition, e-mail attachments also played an important role in the compilation process. As the editor of the Finnish “side” of the dictionary, I operated almost exclusively with attachments; I met personally only three of the 21 Finnish experts. The methodology was created and developed during the working process. Attachments – each of them containing the entries of a certain domain – were exchanged via e-mail between the expert and me several (up to 15) times, until the problems were solved and every entry was signed both by the expert and me. The experts and I used different colours to make our contributions identifiable. When we ran out of colours we also added our initials and dates. The previous stages of the discussion were kept untouched in the attachment as a kind of archive to be resorted to if necessary. In the end, the attachments were mostly quite colourful.

Representing the results of concept analysis

The results of concept analysis were represented in definitions, notes, and concept diagrams. They also formed the basis for the choice of equivalents.

Though the Russian concepts were also analysed, the entries only contain the definitions of the Finnish concepts. This is because it would require too much time of the reader to compare the Finnish and the Russian definitions and, even then, a positive result could not be guaranteed. Consequently, the authors performed the comparative work for the reader and wrote notes about the differences.

The most important concepts were included in the 700 concept diagrams, i.e. diagrams showing the mutual relations of the concepts, the concept system. The diagrams can be used, e.g., when preparing for interpretation, because they can give the reader a quick overview of

the field. The diagrams were drawn separately for Finnish and Russian concept systems. Contrary to traditional terminological glossaries, the target language diagrams were also included in the dictionary.

As regards concept diagrams, our approach differs from the traditional, normative glossaries where the diagrams are harmonized as far as possible. We had neither the time nor the need even to try to build uniform concept diagrams for Finnish and Russian concepts. Instead, Finnish concepts were described on the basis of Finnish concept systems and Russian concepts according to Russian concept systems. Consequently the Finnish and Russian diagrams may look very different, though they contain terms that – at least partly – correspond to each other.

20.12 Kuivatusojat

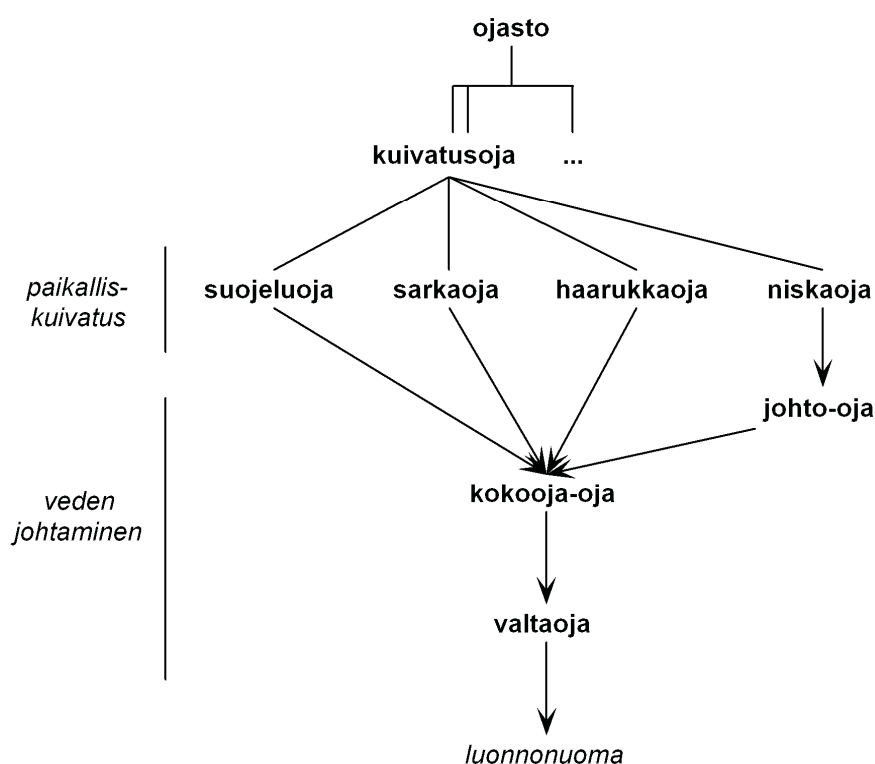

Diagram 1: Types of ditches in Finnish according to their function

20.27 Устройство осушительной сети

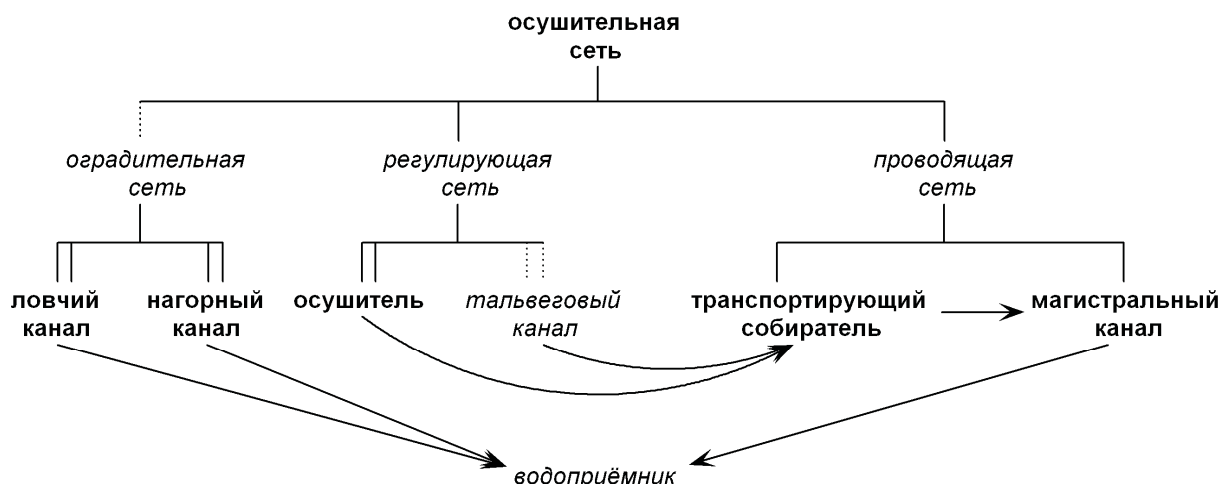

Diagram 2: Structure of the network of ditches in Russian

Equivalents

Our aim was to find the natural equivalents, i.e. the terms that are used in Russian texts and by Russian specialists. The primary source of equivalents was Russian (scientific) texts. Another way of finding an equivalent was to translate the definition of the Finnish concept into Russian and ask the Russian expert whether there is a corresponding term in Russian.

The equivalent could be an absolute one, i.e. at least practically correspond to the same concept as the Finnish term. Very often, however, it was a near equivalent, a partial one. The near equivalents were marked with the sign \approx and a note about the differences of the L1 and L2 concepts.

hiekkä II (4.7) [Metsämaa]
 maalajite, jonka raekoko on 0,2–2,0 mm Haavisto, 46
 \approx **песок** (4.18) ГСС
 В России песком считаются частицы размером 0,1–2,0 мм.

In those cases, however, where no natural equivalent was available, our dictionary suggests an artificial one coined by the Russian experts or by the terminologists in collaboration with the experts. We could not follow the principles of normative terminology work, according to which there is a blank in the glossary, if there is no equivalent in the target language. For a translator, an equivalent is essential, because there cannot be gaps in a translation. The artificial equivalents were marked with the sign and the surname of the expert suggesting the artificial equivalent in question or accepting the one suggested by the terminologists.

juuristovaurio SESMS [Metsätuhot]
 puun juuriston vaurio Kärkkäinen
 ⓘ Juuristovaurio voi olla mekaaninen, kemiallinen tai biologinen. Mekaanisia vaurioita ovat mm. haavat, katkeamiset ja painevauriot. Kärkkäinen
повреждение корневой системы Филиппчук

We took great care not to include artificial equivalents, when a natural one existed. Therefore, we were very critical towards bilingual and multilingual dictionaries and translations. If we made an exception and used a translation as a source, we checked with the Russian experts

whether the equivalent is used in Russian texts, and provided the equivalent with the appropriate signs denoting its character.

References

Suonuuti, Heidi (1997). *Guide to Terminology*. Nordterm 8. Helsinki: TSK.

Terminology work – Principles and Methods. ISO 704:2000 Standard. Geneva: ISO.

Toimikunnista termitalkoisiin. 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta. (1999). Tekniikan Sanastokeskus. Helsinki: Yliopistopaino.

OLE KRISTIAN VÅGE
NORGES HANDELSHØYSKOLE (NHH)

Norsk og spansk terminologi i akvakultur

I denne presentasjonen vil eg ta for meg moment og problemstillingar i tilknytning til doktogradprosjektet mitt som eg vil ta fatt på hausten 2007. Her vil eg analysere norsk og spansk terminologi i akvakultur frå eit kontrastivt perspektiv.

Akvakultur dreiar seg om oppdrett av ulike marine artar. I arbeidet mitt vil eg ta for meg oppdrett av laksearten, som utan tvil er den største oppdrettsarten i Noreg. Vidare er det to land som dominerer verdsproduksjon og eksport av oppdrettslaks: Noreg og Chile. Det er difor naturleg å ta for seg fagtermar både på norsk og spansk innafor denne næringsverksemda.

Framveksten av lakseoppdrett som næringsveg skaut for alvor fart i Noreg på 1970-talet – og om lag 10-15 år seinare i Chile. Overgangen frå aure til laks som produksjonsart – og frå landbaserte anlegg til sjøbaserte anlegg – er viktige forklaringsfaktorar her. Aktørar i næringa har synt evne til å utvikle teknologiske løysingar på hindringar som har oppstått i løpet av denne framveksten. Vidare har det, særskild i det norske tilfellet, vore høg grad av samarbeid mellom produsentane gitt den fragmenterte næringsstrukturen. Vi kan såleis kanskje snakke om oppdrettsnæringa også som ein teknologisk, sosial aktivitet (Berge 2002). Det er difor naturleg å tru at eit eige fagspråk med eigne fagtermar blei utvikla i løpet av denne prosessen.

Men dette har ikkje berre vore ”nasjonale” prosessar. Teknologioverføringar og utalandske investeringar har vore viktige forklaringsfaktorar, særskild i Chile (Våge 2005). I kva grad dette har fått konsekvensar for spanske fagtermar, vil eg sjå nærmare på i prosjektet mitt. Eg tenkjer då på til dømes lånord frå andre språk.

Utgangspunktet for prosjektet mitt vil vere følgjande hypotese: Akvakultur er ein aktivitet som opererer med eigne fagtermar både på norsk og spansk.

I kraft av denne hypotesen har eg etablert fire føremål i prosjektet mitt:

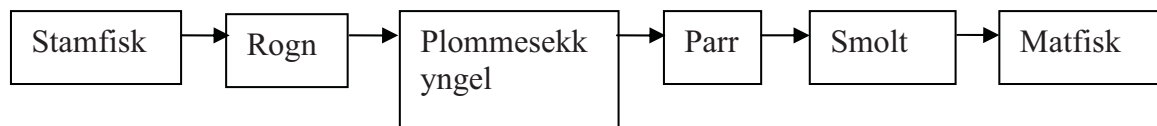
Det terminologiske føremålet

I kva grad finst det fagtermar innafor akvakultur på norsk og spansk? For å kunne svare på dette spørsmålet vil eg byggje opp ein lingvistisk korpus med følgjande fagtekstar frå begge språka: lærebøker, artiklar i fagtidsskrift, offentlege dokument, produktkatalogar frå ulike selskap osv. Med dette utgangspunktet vil eg ekserpere fagtermar manuelt for så å framstille omgrepsstrukturar innafor akvakultur. Ei komplett framstilling av dette domenet vil bli altfor omfattande for dette arbeidet.¹ Eg vil difor velje ut nokre felt som vil bli representert gjennom følgjande omgrepssystem: livssyklusen til laksefisken, produksjonslinje, oppdrettsanlegget og konsesjon for oppdrett.

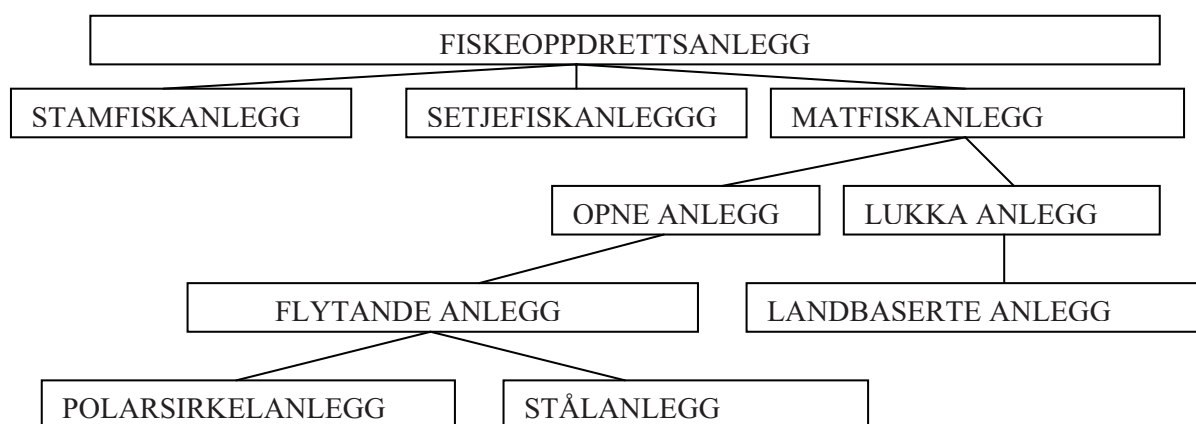
Sentralt her vil vere oppbygginga av omgrepssystemet, og terminologien opererer med ei rekkje ulike typar slike system. I mitt prosjekt vil eg nytte den type omgrepssystem som fungerer best innafor kvart omgrepsfelt. Eg vil såleis nytte både sekvensielle og hierarkiske omgrepssystem, jf. figur 1, 2 og 3. Dette vil bli gjort i to omgangar. Først eit norsk

omgrepssystem og etterpå eit spansk eit. Sjølv om dette blir gjort i to separate operasjonar, er det viktig at dei same kriteria blir nytta.

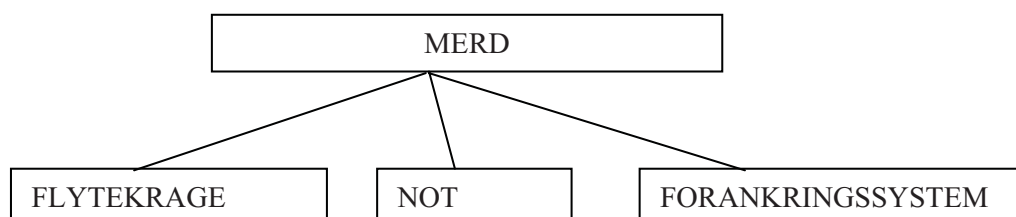
Figur 1: sekvensielt omgrepssystem på norsk for livssyklusen til oppdrettslaks

Figur 2: hierarkisk omgrepssystem på norsk for ulike typar fiskeoppdrettsanlegg

Figur 3: hierarkisk omgrepssystem på norsk for komponentar til ein merd i eit flytande matfiskanlegg

Det translative føremålet

Eit av føremåla i prosjektet mitt er å finne graden av ekvivalens mellom norske og spanske termar i akvakultur. Dette kan i viss grad seiast å vere ei forlenging av etableringa av omgrepssystema. Ifølgje Arntz og Picht (1995) er omgrepssystema naudsynte for i det heile tatt å omsetje termar mellom språk. Denne operasjonen kan realiserast ved å samanlikne parallelle norske og spanske omgrepssystem. Eit eventuelt samsvar mellom eit norsk og eit spansk omgrep vil då representere ekvivalens – og mangel på dette vil då representere ein lågare grad av ekvivalens.

Det terminografiske føremålet

Ein del av prosjektet mitt vil dreie seg om ei systematisk ordning av termane i ei terminografisk form. Med dataverktøy vil eg registrere ein norsk fagterm og ”hekte på”

informasjon. Denne informasjonen vil vere av ulik art: grammatikalsk kategori, opphav, semantisk område, kollokasjon, definisjon, synonym, forkorting, grad av ekvivalens med spansk osv.

Under dette føremålet vil nok definisjonen utvilsamt vere den viktigaste informasjonen. Såleis vil ei likning mellom definiendum og definiens verte etablert. Fleire spørsmål vil dukke opp i denne samanhengen: Kva type definisjon skal eg nytte? Dette avheng sjølvsagt av kva definisjonar som eg vil finne i det lingvistiske korpuset. Likevel vil det kunne skje at eg må ta for meg fagtermar utan at definiensen er eksplisitt i korpuset. Ein strategi vil vere å ta kontakt med fagmiljøet for å kunne formulere ein definiens.

Det leksikalske føremålet

Den siste delen av prosjektet vil utgjere ei leksikalsk analyse av fagtermane i akvakultur. Her vil eg ta for meg ulike morfologiske og semantiske aspekt ved dei presenterte termene. Sett i lys av at eg arbeider med språk med bakgrunn i to ulike språkgrupper, germansk og romansk – og det faktum at arbeidet blir gjort frå eit kontrastivt perspektiv – kan denne analysen kome med interessante resultat.

Når det gjeld morfologi, vil eg sjå på korleis fagtermane har blitt danna både på norsk og på spansk. Arnzt og Picht (1995) presenterer ulike dannelsingsprosessar: 1) terminologisering (dvs. eit ord frå det vanlege språket, LGP, får ei ny og spesifikk meining i fagspråket, LSP), 2) samansetjing av ulike ord (dvs. ulike strukturar som t.d. substantiv + substantiv, preposisjon + substantiv og ei andre rekkje ulike strukturelle kombinasjonar), 3) avleiing (dvs. stammen i ord pluss ein suffiks eller prefiks), 4) konversjon (dvs. byte frå ein leksikalsk kategori til ein annan, som til dømes adjektiv til substantiv eller særnamn til samnamn), 5) låneord frå eit anna språk, 6) forkorting og akronym, og til slutt 7) neologisme. I denne samanheng tyder mellombelse resultat på at spanske termar i stor grad er danna gjennom neologisme som til dømes *hatchery* (klekkeri), *nursery* (setjefiskanlegg unntatt klekkeriet) og *wellboat* (brønnbåt), medan norske termar ofte er samansetjingar og i liten grad låneord, jf. termar i figurane ovanfor.

Vidare vil eg i denne delen av avhandlinga sjå nærmare på tilhøvet mellom omgrep og term. Sentrale spørsmål her vil vere *synonymi* (ulike termar referer til same omgrep), *polysemi* (ein term referer til ulike omgrep), *monosemi* (ein term referer til eitt omgrep). Ei anna problemstilling her vil vere fenomenet *motivasjon*, altså kor effektivt ein term kan utseie noko om omgrepet. Analyser av metafor vil såleis falle under dette punktet. Eit døme på metafor kan vi sjå i figur 3, der krage vert nytta om randsona rundt nota i merden.

Litteratur:

- Arnzt, R og Picht, H. (1995). *Introducción a la terminología*. Madrid: Ediciones Pirámide.
- Berge, D.M. (2002). *Dansen rundt gullfisken: næringspolitikk og statlig regulering i norsk fiskeoppdrett 1970-1997*. Dr.polit. avhandling. Universitetet i Bergen.
- Våge, O.K. (2005). *El desarrollo de la salmonicultura en Chile 1985-2000*. Masteroppgåve. Universitetet i Bergen.

¹ Eit spørsmål er jo kor grensene for akvakulturdomenet går. Svært mange omgrep overlappar andre akademiske domene som marin biologi, genetikk, fiskeanatomi, havbruksrett, farmakologi, ernæringslære etc.

FORSAMLING

Styringsgruppens beretning for tidsrommet 2005–2007

Styringsgruppen

Styringsgruppen har hatt følgende sammensetning:

- **Danmark:** Bodil Nistrup Madsen, DANTERMcentret
- **Finland:** Lena Jolkkonen, TSK
 - vararepresentant: Katri Seppälä, TSK
- **Island:** Ágústa Þorbergsdóttir, Íslensk málstöð
 - vararepresentant: Ari Páll Kristinsson, Íslensk málstöð
[ná Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum]
- **Norge:** Jan Hoel, Språkrådet (**ordfører**)
 - vararepresentant: Johan Myking, Universitetet i Bergen
- **Sverige:** Anna-Lena Bucher, TNC
- **Sápmi:** Laila Palojärvi, Samisk språknemnd

Det har siden Nordterm-arrangementet på Island i 2005 vært holdt to møter i styringsgruppen, ett i Oslo i september 2006 og nå Bergen i juni 2007.

En observatør fra Nordens språkråd – Sylfest Lomheim, Språkrådet i Norge – har vært invitert til begge møtene og deltatt i ett.

Styringsgruppen var representert ved Jan Hoel som observatør i Nordens språkråds nordiske språkmøte i henholdsvis Bergen (Norge) høsten 2005 og Selfoss (Island) høsten 2006.

Mottatt støtte fra Nordpluss språk

Nordpluss språk har bevilget midler til følgende formål:

- ✓ publiseringen av *Nordterm 14*, konferanserapporten fra Nordterm-arrangementet i Reykjavik i 2005 (50 000 DKK). Rapporten ble gitt ut i første halvår 2006.
- ✓ utvikling av den Internett-baserte Nordterm-databasen *Terminologiens terminologi på nordisk* (i programmet *i-Term*) (150 000 DKK)
- ✓ digitalisering av Nordterms konferanserapporter hos TNC (10 000 DKK)
- ✓ møtene i styringsgruppen i 2006 og nå (hhv. 22 000 og 20 000 DKK)
- ✓ Nordterm-dagene her i Bergen (70 000 DKK)
- ✓ (40 000 DKK bevilget i forrige periode til oppdatering hos TSK av Nordterms internettinformasjon; arbeidet utført 1.1. –31.12.2005)

Avsluttede prosjekter

Tre Nordterm-prosjekter er blitt avsluttet:

- ✓ revisjon av metaordlista *Terminologiens terminologi på nordisk* (NT nr. 13, revisjon av NT nr. 2)
Arbeidet ble avsluttet rundt årsskiftet 2005/2006 i et prosjekt samordnet av TNC.

Den reviderte ordlista *Terminologiens terminologi på nordisk*, som bygger på en revidert ISO-standard (ISO 1087–1), er registrert i en nettbasert database *i-Term*. Ordlista foreligger nå på engelsk og de aktuelle språkene i Norden. En del

begrepssystemer er vist på noen av språkene i det tilknyttede grafiske programmet *i-Model*. Styringsgruppen diskuterte bruken av baseinnholdet i sitt møte i 2006. Det ble konkludert med at alle Nordterms partnerinstitusjoner kan gjøre utdrag av baseinnholdet for sitt/sine språk og ev. engelsk og bruke utdraget i egen publiserings- og formidlingsvirksomhet, også i hefteformat. **Baseinnholdet i sin helhet skal imidlertid publiseres bare elektronisk og bare av Nordterm.** Det vil derfor komme en åpen lenke til basen fra Nordterms eget nettsted.

- ✓ språklig og innholdsmessig revisjon og flytting av innholdet på Nordterms nettsted (til <http://www.nordterm.net/info/main-no.html>)
Arbeidet ble avsluttet sent om høsten 2005 i et prosjekt samordnet av TSK.
De nye sidene ble publisert 25. januar 2006.
- ✓ digitalisering av eldre Nordterm-konferanserapporter i prosjekt hos TNC
Det er skannet inn fire rapporter som nå er vanskelige å få tak i, fra henholdsvis 1976 (den første!), 1978, 1981 og 1984. Dermed er støtten fra Nordpluss språk brukt opp.

De fire rapportene er lagt ut på Nordterms nettsider, men på en slik måte at det bare er forsiden og innholdsfortegnelsen som er tilgjengelig. Forfatterne har eksklusiv rett til sekundærpublisering av innleggene. Styringsgruppen mener det vil være for tidkrevende og usikkert å kontakte alle forfatterne for å be dem overdra denne retten til Nordterm. Likeledes mener styringsgruppen at det ikke er fornuftig å bruke mer tid, krefter og penger på å digitalisere eldre rapporter.

Styret har imidlertid bestemt at Nordterm fra og med årets arrangement skal sikre seg bidragsytternes tillatelse til å publisere rapporten både i bokformat og i elektronisk format på Nordterms egne nettsider.

De fire digitaliserte rapportene nevnt ovenfor kan kjøpes i papirutskrift fra TNC.

Relevante nordiske utgivelser

TSK ga i 2006 ut en finskspråklig utgave av Heidi Suonuutis *Guide to Terminology*, med tittelen "Sanastotyön opas".

Det er planlagt en norskspråklig utgave av samme hefte kommende høst.

Pågående prosjekt der Nordterm-partnere deltar - *Termdist*

Slik beskrives prosjektet:

Nätverk för internetbaserad samnordisk distansutbildning i terminologi. I nätverket ingår fem nordiska högskolor som bedriver utbildning i fackspråk och terminologi, samt två organisationer som på sina områden är drivande för den terminologiska utvecklingen i respektive land. Målet är att starta en gemensam nätburen distansutbildning på magister-/mastersnivå.

Partnerne er: Handelshøjskolen i København, Syddansk universitet, Vaasan yliopisto, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Terminologikum TNC, Tolk- och översättarinstitutet ved Stockholms universitet (TÖI) og Norges handelshøgskole.

Dette prosjektet har fått støtte fra Nordpluss språk siden 2005. Etter planen skal et forsøkskurs gjennomføres i 2010. Prosjektleder er Helge Niska ved TÖI.

Nordterm-dagene 2007

Arrangementskomiteen har bestått av

- Gisle Andersen, forskningsdirektør og daglig leder for Unifob Aksis (avdeling for kultur, språk og informasjonsteknologi) tilknyttet Universitetet i Bergen
- Jan Hoel, rådgiver i Språkrådet
- Marita Kristiansen, førsteamanuensis ved Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon, Norges handelshøgskole
- Johan Myking, førsteamanuensis ved Nordisk institutt, Universitetet i Bergen (**leder**)

Utover midlene fra Nordpluss språk har de tre ansvarlige institusjonene bidratt med en del egne midler til arrangementet.

Det ble lyst ut fire nordiske reisestipender, ett for Færøyene, ett for de samiske områdene i Norden og to for Grønland. Det har vært vanskelig å få søkere. Etter iherdig og målrettet informasjonsvirksomhet ble det delt ut ett samisk og ett grønlandsk stipend. Den grønlandske søknaden ble dessverre trukket tilbake like før arrangementet.

Arbeidsgruppene

Aktiviteten i arbeidsgruppene ("AG-ene") har vært relativt liten. Det er nå bare to fungerende AG-er, nemlig AG1 (Terminologiforskning og -utdanning) og AG5 (Nordterms Internett-informasjon). I Nordterm er det tradisjon for å ha bare de AG-er som er nødvendige for å ivareta løpende oppgaver. Mer tidsavgrensede oppgaver bør løses av prosjektgrupper.

Styringsgruppen mener at det bør opprettes en ny AG2 med betegnelsen "Termhåndteringsverktøy". Gruppens oppgaver skal være disse:

- ✓ sørge for utstillinger og demonstrasjoner ("minimesser") av termhåndteringsverktøy under kommende Nordterm-arrangementer
- ✓ utveksle erfaringer om utvikling av slike verktøy
- ✓ vurdere behovet for og ev. foreslå endringer i *Nordisk termpostformat* (NTRF) som følge av revisjon av internasjonale standarder på området eller andre relevante forhold

Styringsgruppen ber Gisle Andersen ved Unifob Aksis i Bergen påta seg oppgaven med å kalle inn til et første konstituerende møte i den nye AG2.

Deltakelse på europeisk nivå i og utenfor Norden

Nordterm och EAFT anordnade ett seminarium i februari 2006 i Vasa i anslutning till VAKKI på temat "Terminologi, begreppsmodellering och ontologi".

Bodil Nistrup Madsen, Katri Seppälä og Helena Palm bidrog med föredrag.

EAFTs styrelse har haft representanter från TNC (Henrik Nilsson) och DANTERMBrukergruppen/TermPlus (Susanne Lervad) i styrelsen fram till november 2006. De medverkade därmed i anordnandet av den tredje internationella terminologikonferensen i november 2006 i Bryssel som behandlade fyra teman:

- ✓ Deklarationer och policyer för terminologi

- ✓ Stora problem med små språk
- ✓ Terminologens yrkesprofil och yrkesstatus
- ✓ Samarbete på terminologiområdet på nytt sätt

I anslutning till ett av EAFTs styrelsemöten i Dublin, juni 2006, hölls "Seimineár Téarmeolaíochta" (ett seminarium om terminologi). TNC var representerat med ett föredrag under rubriken "Working terms – roles and tasks of the terminologist" där också Nordtermsamarbetet beskrevs. Henrik Nilsson bidrog med föredrag.

Representanter för Nordterm deltar i standardiseringsarbete i ISO TC/37.

Bergen, 16. juni 2007
Jan Hoel

Terminologiarbejdet i Danmark 2005-2007

Bodil Nistrup Madsen

Kulturministeriets udspil til en dansk sprogpolitik i efteråret 2003, ”Sprog på spil”, har ikke medført nævneværdige forbedringer på terminologiområdet!

Der er afsat en del ressourcer til ordbogs-, korpusarbejde og taleteknologi, men der er stadig et *stort behov for ressourcer til det grundlæggende arbejde med terminologi*, ontologier og systemer til opbygning og anvendelse af ontologier.

I foråret 2007 blev der i Folketinget fremsat et forslag til en dansk sproglov, og dette har medført at der er nedsat et udvalg under Kulturministeriet med inddragelse af terminologi- og fagsprogseksperter.

Dansk Sprognævn deltager aktivt i debatten med bl.a. følgende forslag vedrørende fagsprog og terminologi:

- Forfattere af videnskabelige artikler på engelsk skal foreslå danske oversættelser og/eller danske definitioner for de nye termer som artiklen indeholder, til et centralt terminologiorgan.
- Nye termer og deres oversættelse til engelsk samles i termdatabaser som administreres og koordineres af et centralt terminologiorgan som stiller baserne gratis til rådighed på internettet.
- Der opbygges et antal fagsproglige tekstsamlinger i centrale domæner som skal støtte automatisk identifikation af termer samt basis for opdagelse af nye termer.
- Udvikling af maskinoversættelsessystemer styrkes.
- Der udvikles en incitamentstruktur for virksomheder som udvikler og gennemfører en parallelsprogsstrategi. Alternativt kunne maskinoversættelse og terminologiværktøjer stilles til rådighed på favorable vilkår.
- Der ydes rådgivning om parallelsproglighed.

Det er dog glædeligt, at der foregår en del terminologiarbejde, især inden for offentlige myndigheder, jf. nedenfor.

Eksempler på initiativer i Danmark

Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation har afholdt følgende seminarer:

- 2005: Kommunikations- og sprogforum (sprogpolitik, fagsprog, sprogteknologi)
- 2007: Hvordan sikrer vi et dansk fagsprog

DANTERMnetværket (tidl. DANTERMbrugergruppen) har afholdt følgende arrangementer:

- 2006: Kvalitetsudvikling i sprogproduktionen (SDU)
- 2007: Kommunikation i en dansk ledelseskultur

Nationale terminologiprojekter

Det Nationale Begrebsråd for Sundhedssektoren:

Det Nationale Begrebsråd for Sundhedssektoren er et råd under Sundhedsstyrelsen som arbejder med afklaring og definition af de nødvendige grundbegreber i forbindelse med elektroniske patientjournaler. Der blev i perioden 2003–2005 nedsat 7 arbejdsgrupper, som har arbejdet med begrebsafklaring inden for hver sit delområde: administrative begreber,

klinisk proces, medicinering, kvalitetsudvikling, utilsigtede hændelser, informationssikkerhed samt forebyggelse.

Siden 2005 er der nedsat yderligere tre arbejdsgrupper inden for områderne: undersøgelser, generelle begreber, forløbsbegreber.

Region Hovedstaden:

I Region Hovedstaden foregår ligeledes et omfattende begrebsarbejde, og der er oprettet en begrebsdatabase, jf. indlæg af Troels Thomsen og Anne Mette Skou.

Servicestyrelsen, Socialministeriet:

Her er ligeledes igangsat begrebsarbejde, og der er oprettet en begrebsdatabase.

IT- og Telestyrelsen:

Arbejder med begrebsafklaring, sektorstandardisering, oprettelse af begrebsdatabase samt udvikling og revision af taksonomier til beskrivelse af arkitekturdokumenter, softwarekomponenter, it-standarder i forbindelse med fællesoffentlige digitaliseringsprojekter (Offentlig Information Online, www.oio.dk).

De traditionelle terminologimiljøer

CBS - Handelshøjskolen i København

Forskning i terminologi foregår i Center for Terminologiske Ontologier (CTO) ved Institut for Datalogivistik, som i 2007 er blevet lagt ind under Institut for internationale Sprogstudier og Vidensteknologi (ISV). Der har i perioden været arbejdet med to større forskningsprojekter og to ph.d.-projekter, og endvidere er et nyt forskningsprojekt netop påbegyndt:

CAOS – Computer-assisted Ontology Structuring – er et project der drejer sig om udvikling af et it-system til computerstøttet ontologibygning.

OntoQuery er et tværfagligt og -institutionelt forskningsprojekt der arbejder med udvikling af metoder og teorier til ontologibaseret informationsøgning i tekstdatabaser. Flere oplysninger findes på www.ontoquery.dk. Projektet er afsluttet.

Siabo - Semantic Information Access through Biomedical Ontologies, som gennemføres i et samarbejde med Novo Nordisk, er et nyt projekt, der er startet juni 2007.

De to terminologiske ph.d.-projekter drejer sig om

- webbaseret termekstraktion og afterterminologisering
- associative begrebsrelationer og deres definition

På CBS – Handeshøjskolen i København indgår terminologi som selvstændigt kursus i følgende uddannelser:

- BA med Sprog og Videntsteknologi
- MA-uddannelse i Datalogivistik
- MLA – Master of Language Administration

Terminologi indgår desuden i valgfag på uddannelsen til translatør og tolk.

Bodil Nistrup Madsen og Hanne Erdman Thomsen har deltaget i NORDTERM-projektet Terminologiens terminologi, jf. indlæg af Bodil Nistrup Madsen om ækvivalensforskelle

inden for videnskabeligt fagsprog. Der er oprettet en database, som bliver tilgængelig fra <http://www.nordterm.net/>.

Hanne Erdman Thomsen deltager i Termdist: Netværk til oprettelse af nordisk terminologiuddannelse (efteruddannelse), jf. indlæg af Annelise Grinsted.

DANTERMcentret, der fungerer som et nationalt center for terminologi, er i 2006 fusioneret ind under ISV, CBS. Centret deltager i udviklings- og forskningsprojekter, afholder kurser i terminologi og brug af termbaser, og udfører konsulentvirksomhed inden for områderne begrebsmodellering, datakonvertering og termekstraktion. Centret arbejder med udvikling af en ordbogsapplikation til Blinkenberg og Høybye: Dansk-fransk og Fransk-dansk ordbog. Applikationen udvikles i samarbejde med redaktionsgruppen.

DANTERMcentret har videreudviklet terminolgihåndteringsværktøjet, i-Term, med et tilhørende værktøj til konstruktion af begrebssystemer, i-Model. Termbasen er web-baseret og XML-kompatibel (import og eksport). I-Term og i-Model anvendes bl.a. af Region Hovedstaden, IT- og Telestyrelsen og Servicestyrelsen, samt til NORDTERM-projektet Terminologiens terminologi.

Leder Bodil Nistrup Madsen, daglig leder Annemette Wenzel (p.t. barselsvikar: Lone Bo Sisseck).

Andre udviklere af termbasesystemer i Danmark:

Termplus Aps har udviklet TERMplus Word, TERMplus Web, TERMplus Manager. Susanne Lervad er direktør og Gert Engel er seniorpartner.

Syddansk Universitet, SDU

Terminologiforskningen på SDU foregår på Institut for Fagsprog Kommunikation og Informationsvidenskab – IFKI, jf. IFKI's hjemmeside www.sdu.dk. Her kan bl.a. nævnes *Termbank SYD som termbank for studerende* – projektet omhandler emneområdet organisation på alle undervisningssprog, og termbasen inddrages i oversættelsesundervisningen.

Blandt nyere projekter kan nævnes projekterne:

Projekt Sundterm: Tilpasning og oversættelse af den medicinske ontologi SNOMED CT, Sundhedsstyrelsen i Danmark (jf. indlæg af Birthe Toft).

Virtuelt Museum: Formidling af regionalhistorie om den dansk-tyske grænseregion fra 1830 til i dag (anvendelse af Topic Maps til organisering af historikernes datamængder i emner) – Birthe Toft.

Forskere fra Syddansk Universitet deltager i Termdist: Netværk til oprettelse af nordisk terminologiuddannelse (efteruddannelse), jf. indlæg af Annelise Grinsted.

Handelshøjskolen i Århus

Her arbejder Center for Medicinsk Fagsprog med videnfællesskabet *MEDVID: En medikoteknisk og sundhedvidenskabelig videnklynge*. Her udveksler forskere, oversætterbureauer og medicinalfirmaer viden om sprogbrug, oversættelser og

kommunikation på det medicinfaglige område via it-redskaber som MedicinOrdbogen og Medicinsk Korpus, der tillader brugerne at dele viden på tværs af fag- og sektorgrænser.

Rapport för 2005–2007 från Terminologicalentralen i Finland

Lena Jolkkonen

I och med att utvecklingen av informationssamhället går vidare ser vi i Finland tecken på ett ökat intresse för utvecklingen av innehållet vid sidan om utvecklingen av den tekniska infrastrukturen. Terminologiarbete är effektivt för strukturering av innehåll och ett nyvaknat intresse för det kan ses på vissa håll.

Terminologiarbete utförs aktivt inom flera organisationer, myndigheter och företag i Finland. Bland annat Statsrådets kansli har en lång tradition av terminologiarbete och de har en publik termbank på adressen www.valter.fi.

Terminologicalentralens verksamhet

Terminologicalentralens verksamhet omfattade både allmännyttiga terminologitjänster och projektverksamhet. De allmännyttiga tjänsterna finansierades av undervisningsministeriet och omfattade bl.a.:

- termbanken TEPA, som var avgiftsfritt tillgänglig på adressen www.tsk.fi/tepa
- tidskriften Terminfo, som utkom med fyra nummer/år
- bibliotek specialiserat på ordlistor och -böcker, som var öppet för allmänheten
- informations- och rådgivningstjänster, kurser
- metodutveckling och upprätthållande av terminologisk kompetens
- Tietotekniikan termitalkoot, den finska datatermgruppens verksamhet

Termbanken TEPA förnyas både till teknik och innehåll i ett projekt som fått separat finansiering från undervisningsministeriet åren 2006–2007. Det kan också nämnas att en finsk version av Heidi Suonuutis *Guide to Terminology* publicerades i augusti 2006.

Terminologicalentralens projektverksamhet utfördes enligt uppdrag från myndigheter, företag och övriga organisationer. Projekten skräddarsys för att uppfylla uppdragsgivarens behov och Terminologicalentralens roll varierar i projekten. I TSK-serien utgavs följande publikationer under perioden 2005–2007:

- Geoinformatikordlista (TSK 32)
- Brand- och räddningsordlista (TSK 33)
- Digital-TV-ordlista (TSK 34)
- Arbetarskyddsordlista (TSK 35)
- Terminologins terminologi (TSK 36) (finsk version)

För närvarande har Terminologicalentralen ordlisteprojekt på gång inom följande fackområden:

- internettelefoni
- beredskap och befolkningskydd
- bank- och finansområdet
- projekt med Folkpensionsanstalten och Livsmedelssäkerhetsverket

Terminologicalentralen har aktivt deltagit i ett finländskt forskningsprojekt (FinnONTO), vars målsättning är att utveckla den semantiska webben med hjälp av ontologier. Två av Terminologicalentralens terminologer har varit med i forskningsgruppen och medverkat i

utvecklingen av en allmän finsk ontologi. Målet är att dels utnyttja Terminologicentralens kunnande i begreppsanalys i forskningsprojektet och dels bredda och fördjupa Terminologicentralens kompetens. Projektet har ett stort antal deltagare, finansieras av Teknologiska utvecklingscentralen Tekes och koordineras av Tekniska högskolan.

(För uppgifter om undervisning och forskning i terminologi, se Anita Nuopponens inlägg.)

Rapport fra Island 2005–2007

Ágústa Þorbergsdóttir

Omstrukturering

Ved en ny lovgivning der trådte i kraft den 1. september 2006 blev Íslensk málstöð (Islandsk sprogsekretariat) forenet med fire andre institutter på sprog- og litteraturområdet. Det nye institut hedder Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (Árni Magnússon Institut i Sprog og Litteratur). De fire andre institutter er Árnastofnun, Orðabók Háskólans, Örnefnastofnun og Stofnun Sigurðar Nordals.

Íslensk málnefnd (Islandsk sprognævn) eksisterer endnu, men arbejdsområdet er blevet lidt ændret. Ifølge den ældre lov var Íslensk málstöð (Islandsk sprogsekretariat) et bureau hos Íslensk málnefnd (Islandsk sprognævn) og centrum for de opgaver som hørte til nævnet.

Ifølge den nye lov fra sidste år hører terminologiarbejdet ikke længere under Íslensk málnefnd (Islandsk sprognævn). Nu er Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (Árni Magnússon Institut i Sprog og Litteratur) center for terminologisk arbejde i Island og er blevet det islandske Nordterm-organ. Institutet skal formidle information og give de aktive ordnævne sproglig rådgivning og teknisk assistance.

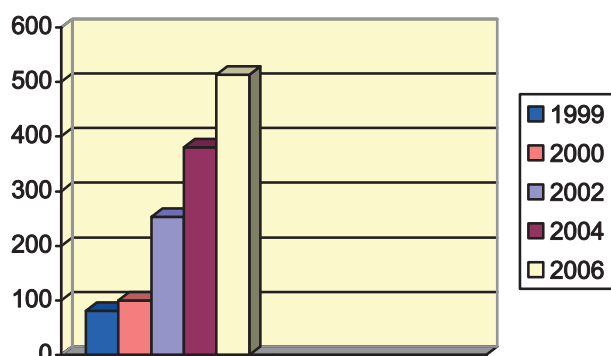
Ordnævne

Det findes nu ca. 50 registrerede terminologikommittéer i Island men kun ca halvdelen af dem er aktive.

Ordbanken

Den islandske ordbanken er det vigtigste hjælpemiddel som instituttet tilbyder dem som arbejder med terminologi i Island.

Brugen af ordbankens publiceringsdel, dvs. besøg i ordbanken for at søge efter termer, vokser stadigt. Sidste år var det 187 752 besøg i ordbanken som betyder gennemsnitlig 514 besøg per dag. Enkelte søg var 648 142 sidste år, eller gennemsnitlig 1 775 per dag.

Ordbanken står åben for alle de ordnævne og andre som vil deponere sin terminologi der. På nuværende tidspunkt findes omkring 50 terminologiske ordliste i den åbne del (“publiceringsdelen”) af ordbanken. I “arbejdsdelen” findes der mange andre ordliste, som er under arbejde.

Nyt

De nyeste samarbejdesaftaler om nye terminologier som instituttet har undertegnet i forbindelse med ordbanken er indenfor:

- Orðasafn í tungutækni – Sprogteknologi (nu ca 400 begreber med definitioner)
- Orðasafn prentiðnaðarins – Bogtryk (over 1 000 begreber i arbejdsdelen)
- Brunatækni orðasafn – Brandteknologi (stadigvæk et meget ringe antal begreber)
- Lögfræðiorðabók – Juridisk ordbog – (nu omkring 10 000 begreber med definitioner under arbejde)

Bygningsingeniørernes ordudvalg har for nylig publiceret en meget godt bearbejdet terminologisk ordliste inden for miljøteknik (umhverfstækni). Ordlisten består af fem sprog (islandsk, dansk, engelsk, svensk og tysk) og den har begrebssystemer og gode definitioner. Ordlisten findes kun som trykt ordbog.

Foreningen af drifts- og nationaløkonomer forbereder at arbejde på en ny ordliste med økonomiske termer og muligvis bliver den lavet i samarbejde med det autoriserede revisorers terminologiudvalg.

En del tilføjelser har fundet sted til nogle af ordlisterne, især til ordlisten i botanik.

Rapport for 2005–2007 fra Samisk språknemnd (Sápmi)

Laila Palojärvi

Orddatabanken www.risten.no er blitt utvidet og har fått søkeord til finsk og svensk (søkeord til norsk, nordsamisk, sydsamisk og lulesamisk hadde den fra før).

Ordbokprosjekter:

Per-Martin Israelsson & Sakka Nejne: *Svensk-sydsamisk/sydsamisk-svensk ordbok og ortnamn* (trykt 2007)

Det er i gang ordbokprosjekter i enaresamisk, lulesamisk og skoltesamisk.

Sametingets Divvun-prosjekt lanserer den første, offentlig tilgjengelige versjonen av samiske korrekturverktøy for Microsoft Office-pakken, som blant annet inneholder programmene Word, Outlook, PowerPoint og Excel.

Mer informasjon: www.divvun.no

Samisk språknemnd arbeider for å få eget nettsted. Informasjon om Samisk språknemnd finnes nå på Sametingets nettsider på www.sametinget.no.

Rapport för 2005–2007 från Terminologicentrum TNC i Sverige

Anna-Lena Bucher

Det blåser medvind i Sverige när det gäller efterfrågan på terminologitjänster. Många talar och skriver om behovet av ordning och reda på termer och begrepp. Socialstyrelsen är den myndighet som utmärker sig med en väl fungerande modell för terminologiarbete, just nu har man tre terminologer anställda. I näringslivet är det Scania som arbetar målmedvetet och konsekvent och som tycks satsa mest resurser på terminologiarbete, just nu har de fyra terminologer anställda.

I mars fick TNC 1,5 miljoner kronor från Näringsdepartementet för att börja uppbyggnaden av en rikstermbank. Det första vi gjorde var att skriva till kommissionär Jan Figel' vid Europeiska kommissionen för att höra om det var möjligt för TNC att få använda programvaran för EU:s nya termbank IATE. TNC har tidigare testat programvaran och då funnit att den (med sin multifunktionalitet) skulle vara lämplig även för en svensk rikstermbank. Vi har fått ett svar från EU som är i princip positivt men man har förklarat att ägarfrågan – vem äger IATE? – inte är klarlagd och det måste först utredas. IATE bygger på Oracle, och TNC har under sommaren undersökt om det går att börja byggandet av termbanken med fria programvaror som går att inkorporera med IATE-programvaran – om vi får den – eller utgöra grundplattform för något eget – om vi inte får den.

Inom ramen för rikstermbanksuppbyggnaden planerar vi också att propagera för att såväl myndigheter som företag skall upprätta en egen terminologifunktion och att man skall samordna sin terminologi med andras så långt det är möjligt. Två aktiviteter är inplanerade: I september skall vi delta i ett möte mellan företag, bl.a. Scania, Volvo, Saab, Atlas Copco och Ericsson, som ingår i ett termnätverk och där berätta om rikstermbanken. I oktober skall vi ordna ett seminarium för myndigheter tillsammans med Socialstyrelsen. Där skall vi också berätta om rikstermbanken samt uppmuntra de andra myndigheterna att satsa lika mycket på terminologiarbete som Socialstyrelsen gör. Till alla erbjuder vi den kommande rikstermbanken som ett ställe där den färdiga terminologin kan läggas.

Nyligen har TNC tagit ett initiativ till en terminologi för sådant som rör e-legitimationer. Området är högaktuellt för myndigheter och banker och berör också allmänheten.

TNC har lämnat över en del av ansvaret för Sveriges medverkan i ISO/TC37 till SIS. SIS vill t.ex. ha sekretariatet för den svenska spegelkommittén TK115 inom huset. På sikt vill de också ta över ansvaret för sekretariatet för SC1. Överflyttningen har inneburit att TNCs administrativa arbete minskat. Förhoppningen är att vi i stället skall kunna arbeta mer med själva standarderna.

På TNC är vi nu tretton anställda, i heltidstjänster motsvarar det ca tio. Två är nyanställda och de har båda en teknisk bakgrund (matematik, datavetenskap, maskinteknik) vilken varit ett välbehövligt tillskott i TNCs samlade kompetens. En av de nya har också sälj- och marknadsföringserfarenhet och den utnyttjar vi förstås. I våras ordnade vi ett frukostseminarium till vilket det kom ca 70 personer. Nu i september skall vi ha ett likadant seminarium i Göteborg. Från den här hösten skickar vi ut ett enkelt nyhetsbrev per e-post. Intresserade kan prenumerera på det via TNCs webbplats.

Vi har fått ett ekonomiskt bidrag från Svenska Akademien för arbetet i Svenska datatermgruppen och i våras firade gruppen 10-årsjubileum.

Rapport for 2005–2007 fra Språkrådet i Norge

Jan Hoel og Johan Myking

Språkrådets sekretariat

Språkrådets tidligere terminologigruppe ble – noe prematurt – lagt ned våren 2006 fordi institusjonens omorganiserte ytre struktur innebar at det skulle opprettes blant andre et fagråd for terminologi og fagspråk. Opprettelsen ble imidlertid forsinket. Fagrådene ble opprettet først i februar i år, hvert med sju medlemmer for to år. Johan Myking leder det nye terminologifagrådet og vil rapportere fra virksomheten der rett etter meg. Jeg vil her kort nevne noe av det Språkrådets sekretariat har arbeidet med på terminologiområdet i det aktuelle tidsrommet 2005–2007.

Høsten 2005 søkte selskapet Norges Televisjon (NTV) om konsesjon for å innføre og drive et digitalt bakkenett for fjernsyn i Norge. Det ble i 2005/2006 lagt fram en proposisjon om dette for Stortinget. NTV ble deretter – som eneste søker – tildelt konsesjonen. Digital-tv vil bli innført gradvis i Norge fra kommende høst. Språkrådet bisto med terminologisk og annen språkhjelp i sluttarbeidet med konsesjonssøknaden. Denne hjelpen førte blant annet til en liten ordliste som inngår som vedlegg til søknaden.

I november 2005 arrangerte Språkrådet sammen med Norges handelshøgskole i Bergen en endags terminologi- og fagspråkskonferanse ved høyskolen. Arrangementet hadde tittelen *Kan terminologi på norsk bidra til økonomisk lønnsomhet?* En rapport med innleggene ble publisert i *Synaps* nr. 18/2006, som er navnet på skriftserien til høyskolens Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon.

Språkrådets meldingsblad *Språknytt*, som vanligvis kommer ut fire ganger i året, hadde terminologi og fagspråk som tema i nr. 2/2006. Meldingsbladet er gratis og har et opplag på 25 000 eksemplarer.

En norsk oversettelse av Heidi Suonuutis *Guide to terminology* er blitt godkjent av forfatteren nå i våres. Den norske utgaven vil bli ferdig i løpet av kommende høst. Den norske teksten er dels på bokmål, dels på nynorsk.

Språkrådet har dessuten bistått ulike nasjonale fagmiljøer med råd og dåd og holdt enkelte foredrag om terminologi, blant annet i Statistisk sentralbyrå høsten 2006.

Planlegging og forberedelse av disse Nordterm-dagene har unektelig tatt mye tid. Her har Språkrådet fått ypperlig og uvurderlig hjelp av det man kan kalle ”bergensmiljøet”, dvs. Norges handelshøgskole (ved Marita Kristiansen) og Universitetet i Bergen (ved Johan Myking fra Nordisk institutt som har ledet arrangementskomiteen, og Gisle Andersen fra oppdragsforskningsavdelingen Unifob Aksis). Uten disse personene i arrangementskomiteen – og noen av deres kolleger – hadde arrangementet ikke blitt så profesjonelt planlagt, forberedt, kunngjort og – forhåpentlig – gjennomført!

Språkrådet har som den norske partneren i Nordterm hatt formannskapet i sammenslutningen i tidsrommet 2005–2007. I dette tidsrommet har det vært holdt to møter i styringsgruppen, ett hos Språkrådet i Oslo i september 2006 og ett nå under dette arrangementet.

Innenfor rammen av Nordterm har Språkrådet bidratt i to større praktiske prosjekter:

- a) oppdatering av Nordterms nettsider høsten 2005. (Prosjektet ble samordnet av TSK i Finland.)
- b) revisjon i 2005 og ferdigstilling tidlig i 2006 av den terminologiske metaordlista *Terminologiens terminologi på nordisk*. Ordlista, som er publisert på engelsk og mange språk fra Norden i en database ("i-Term") på Internett, har fått nummeret 13 i Nordterms publikasjonsserie – forhåpentlig et lykketall i denne sammenheng – og den er en revisjon av den tidligere Nordterm-publikasjon nr. 2. Den norskspråklige delen av arbeidet ble utført av Johan Myking (Universitetet i Bergen), Håvard Hjulstad (Standard Norge) og Jan Hoel (Språkrådet). I den norske delen av ordlista er det hovedterm og definisjon på både bokmål og nynorsk. (Prosjektet ble samordnet av TNC i Sverige.)

Fagrådet for terminologi og fagspråk

Etter lang tids omorganisering etablerte Språkrådet ein "ytre etat" 20. februar i år, gjennom fire fagråd som har fått ansvar for ulike sektorar av samfunnslivet. Medlemene i fagråda er rekrutterte for å vera – samla sett – eit kontaktnett mot strategisk viktige samfunnssektorar. Arbeidsfelta for dei fire råda er:

- Fagråd 1 (Fagråd for samfunn og høgre utdanning)
- Fagråd 2 (Fagråd for skule og offentleg forvaltning)
- Fagråd 3 (Fagråd for normering og språkobservasjon)
- Fagråd 4 (Fagråd for terminologi og fagspråk)

Fagråd 4, "terminologirådet", er samansett slik:

- Ingrid Dahlø – Språkrådet (sekretær)
- Håvard Hjulstad – Standard Norge
- Knut Jonassen – Standard Norge
- Marita Kristiansen – NHH
- Johan Myking – UiB (leiar)
- Anna Nesje – Norsk telegrambyrå
- Nina Zandjani – Forsvarets skolesenter

Alle råda har fått eit mandat eller arbeidsinstruks. I instruksen for "terminologirådet" er det eitt hovudmål:

Mål: halda oppe og utvikla eit godt norsk fagspråk på sentrale fagområde

Det er tolv underpunkt eller delmål, mellom andre:

- overvaka utviklinga for fagspråka i Noreg og formidla informasjon om utviklinga til fagmiljøa, styresmaktene og publikum
- støtta arbeid som utviklar terminologi raskt og effektivt i takt med den teknologiske og økonomiske utviklinga
- fungera som knutepunkt i Noreg og i det nordiske termarbeidet (Nordterm)
- ta initiativ til eller samarbeida om faglege arrangement

Det prinsipielt viktigaste momentet i denne saka er at staten gjennom nyorganiseringa har teke eit formelt ansvar for norsk terminologiarbeid. Det å utvikla norsk som fagspråk er stilt

opp som eit sentralt mål for norsk språkpolitikk, og det overordna målet for denne politikken er statusvern, å sikra bruksposisjonen for norsk språk. Fagrådet skal her fungera som eit kontaktformidlande og rådgjevande organ, men det ligg ikkje ressursar til aktivt, utøvande terminologiarbeid i denne organisasjonsforma. Det å utvikla terminologiske språkressursar er derfor framleis ei oppgåve som må varetakast av fagmiljø og brukargrupper på ulike nivå i samfunnet, men med Språkådet som ein koordinerande og oppmuntrande medspelar.

Fagrådet, det eg her har kalla ”terminologirådet”, har ikkje komme langt i å leggja konkrete detaljplanar for arbeidet. Medlemer i gruppa har brukt tida si på å få i stand dette symposiet. Vi har sett stor pris på at så mange personar, fagmiljø og institusjonar i det norske språksamfunnet har møtt fram til Nordterm-symposiet 2007, og vi vonar at dette varslar ein ny giv for norsk terminologiarbeid.

**Dagordning för AG 1:s möte,
Nordterm 2007, fredag 15 juni 2007 ca kl. 16.30**

1. Mötet öppnas
2. Godkännande av dagordningen
3. Redovisning och godkännande av tvåårsrapport 2005–2007
4. Utvärdering av kursen på Nordterm 2007
5. Utveckling av AG 1:s verksamhet hittills och framöver
6. Eventuell forskarkurs
7. Nordterm 2009
8. Val av ordförande och vice ordförande
9. AG 1:s övriga sammansättning den närmaste tvåårsperioden
10. Övriga frågor
11. Mötet avslutas

AG 1 Terminologiforskning och terminologiutbildning

Protokoll från möte i AG 1 under Nordterm 2007, den 15 juni 2007

Närvarande:

Ingrid Dahlø, Språkrådet, Norge
Annelise Grinsted, Syddansk Universitet, Danmark
Åsa Holmér, Terminologisentrum TNC, Sverige, sekreterare
Marit Hovdenak, Språkrådet, Norge
Marita Kristiansen, Norges Handelshøyskole, Norge
Niina Nissilä, Vasa universitet, Finland
Anita Nuopponen, Vasa universitet, Finland
Helena Palm, Terminologisentrum TNC, Sverige, ordförande
Heribert Picht, Danmark
Nina Pilke, Vasa universitet, Finland, vice ordförande
Sissel Rike, Høgskolen i Agder, Norge
Katri Seppälä, TSK, Finland
Sigrún Þorgeirsdóttir, Þýðingamiðstöð utanríkisráðuneytisins, Ísland
Hanne E. Thomsen, Handelshøjskolen i København, Danmark
Birthe Toft, Syddansk Universitet, Danmark

1. Mötet öppnas

Helena Palm välkomnade de närvarande.

2. Godkännande av dagordningen

Dagordningen godkändes.

3. Redovisning och godkännande av tvåårsrapport 2005–2007

Alla läste rapporten, daterad 2007-06-08. Helena menade att AG 1 kan vara nöjd med de planerade aktiviteter som utförts (seminariet vid Vakki i samarrangemang med EAFT samt kursen nu vid Nordterm 2007). I stället för att ordna en forskarkurs har flera ur AG 1 varit med om att sätta igång projektet Termdist, det samnordiska projektet om en nordisk gemensam masters-utbildning i terminologi. Övriga i AG 1 höll med Helena.

4. Utvärdering av kursen på Nordterm 2007

Under onsdagen den 13 juni hölls en nybörjarkurs i terminologi. Titeln i år var ”Terminology for translators” och riktade sig särskilt till översättare och andra som närmare önskade sätta sig in i terminologiska principer.

Kursen hölls av Heribert Picht och Bodil Nistrup Madsen från Copenhagen Business School (CBS) och av Koen Kerremans vid Centrum voor Vaktaal en Communicatie (CVC),

Erasmushogeschool Brussels. De ersatte några veckor före kursen Rita Temmerman som hade varit tvungen att lämna återbud.

Några frågor som vi diskuterade under denna punkt följer nedan.

Vill vi ha en kurs i samband med Nordterm? Ja, det ansåg mötesdeltagarna. Nordterm har vuxit och efterfrågan på utbildning likaså. Det finns alltså ett klart behov av både nybörjarkurser och en sorts vidareutbildning för yrkesverksamma.

Ska kursen vid Nordterm-symposium varannan gång riktas till nybörjare och varannan gång till yrkesverksamma terminologer? Ja, det är en bra ordning ansåg mötesdeltagarna. Nästa gång blir det då följaktligen dags för en kurs för yrkesverksamma (se vidare under punkt 7).

Vad var bra i årets kursarrangemang och vad var mindre bra? Mötesdeltagarna menade att kursen var bra, särskilt med tanke på att föreläsarna blivit inkallade med så kort varsel. (Se punkt 7 för förslag till kurs under Nordterm 2009.)

5. Utveckling av AG 1:s verksamhet hittills och framöver

Vi kunde konstatera att AG 1 varit mycket aktiv under de senaste två åren. För aktiviteter framöver, se bland annat punkt 6.

6. Eventuell forskarkurs

AG 1 ansåg sig inte ha möjlighet att anordna någon forskarkurs under den närmaste perioden. Däremot ville vi be Termdist-gruppen att ta i beaktande att det behövs en sorts forskarkurs för dem som ska undervisa på den framtida samnordiska nätkursen. Marita skulle ta med sig frågan till det kommande septembermötet i Termdist-gruppen och skulle sedan rapportera tillbaka till AG 1. [2007-06-18: I ett e-brev till Termdist-gruppen framförde Nina och Anita den här frågan om forskarkurs, vilket mottogs väl av gruppen. Man går således vidare i frågan.]

Sammanfattningsvis var AG 1 positivt inställd till att via Termdist arrangera en forskarkurs. Detaljplanering och vidare diskussioner om tema etc. skulle göras via e-post vid ett senare tillfälle, beroende på hur Termdist-gruppen arbetar vidare med frågan.

7. Nordterm 2009

Inför nästa kurs (under Nordterm 2009 i Danmark) föreslår AG 1 temat ”Terminologens nya roller”. Under en sådan kurs skulle man bland annat behandla terminologens roll i sådana informatikprojekt som inte har som huvudsyfte att framställa en ordlista utan snarare att skapa underlag för nya datasystem.

Kursarrangörerna bör diskutera igenom vilken sorts kurs man vill ha: en kurs med mycket dialog och många övningar leder antagligen till att antalet kursdeltagare måste vara mindre än vid en mer föreläsningsbetonad kurs. Vi föreslår att hela kursen förbereds och genomförs av en och samma lärare, så att den blir sammanhållen, och att det ges plats för någon sorts övningar och diskussioner under kursen. En fråga att diskutera är också ekonomin: Ska kursen vara gratis eller kan den vara avgiftsbelagd? Med en kurs om är gratis är det större risk att folk som anmält sig inte dyker upp.

8. Val av ordförande och vice ordförande

Helena Palm och Nina Pilke kunde tänka sig kvarstå som ordförande respektive vice ordförande i AG 1. Det ansåg sig övriga deltagare i arbetsgruppen nöjda med och valde därför om båda två.

AG 1:s sammansättning den närmaste tvåårsperioden

Följande sammansättning kommer AG 1 att ha under perioden 2007–2009:

Danmark:

Hanne Erdman Thomsen
Susanne Lervad
Birthe Toft

Finland:

Lena Jolkkonen
Anita Nuopponen
Nina Pilke
Katri Seppälä

Island:

Ágústa Þorbergsdóttir
Sigrún Helgadóttir
Sigrún Þorgeirsdóttir
Sigurður Jónsson

Norge:

Marita Kristiansen
Johan Myking
Sissel Rike

Samisk språkråd:

Laila Palojärvi

Sverige:

Anna-Lena Bucher
Åsa Holmér
Helena Palm

9. Övriga frågor

En idé som togs upp var att Nordterm i samband med något EAFT-arrangemang borde anordna ett slags minisymposium. Det underlättar för Nordterm att samordna med EAFT, eftersom vi då kan dra vissa infrastrukturella fördelar. Helena skulle sondera med Henrik Nilsson på TNC om hur AG 1 skulle kunna gå vidare med denna idé. [2007-06-26: Henrik meddelar att vi i så fall bör kontakta EAFTs utbildningsgrupp och lägga fram idén där. Anita Nuopponen, Anna-Lena Bucher och Lena Jolkkonen är med i denna grupp, och förslagsvis diskuterar de tre sig fram till ett utkast till plan för ett minisymposium i Nordterms namn.]

10. Mötet avslutas

Helena tackade mötesdeltagarna och avslutade mötet.

Solna, 2007-06-08

Till
Nordterm AG1

NORDTERM AG1 – RAPPORT OM PERIODEN 2005–2007

Denna rapport utgår från mötesprotokollet från Reykjavík, Nordterm 2005.

AG 1:s sammansättning

Sammansättningen i Nordterms AG 1 under perioden har varit följande:

Finland:

Lena Jolkkonen
Nina Pilke
Virpi Kalliokuusi
Anita Nuopponen

Norge:

Johan Myking
Sissel Rike
Marita Kristiansen

Danmark:

Hanne Erdman Thomsen
Bernt Møller
Bertha Toft
Heribert Picht

Island:

Sigrún Helgadóttir
Sigurður Jónsson
Jónína Margrét Guðnadóttir

Sverige:

Anna-Lena Bucher
Åsa Holmér
Helena Palm

Samisk språkråd:

Laila Palojärvi

Helena Palm har varit ordförande och Nina Pilke vice ordförande under perioden. Anita Nuopponen administrerar den gemensamma e-postlistan med adressen:
ag1-nordterm@uwasa.fi.

Planerade aktiviteter

På mötet den 11 juni 2005 föreslogs följande aktiviteter för den kommande tvåårsperioden:

- **Forskarkurs.** Helena och Nina föreslog att AG 1 skulle anordna en två dagar lång forskarkurs under våren 2007, och övriga deltagare var positiva. Huvudtemat skulle vara: ”Hur omsätts forskningen i praktiken och vad kan det praktiska terminologiarbetet ge för uppslag till forskningsprojekt?”. Finansieringsmöjligheter (Nordplus Sprog och NorFa) skulle undersökas.

- **EAFT-seminarium.** I maj 2005 hade Anna-Lena Bucher och Rute Costa (ordförande i den europeiska terminologiföreningen EAFT) haft möte om förslaget om ett samarrangemang mellan EAFT och Nordterm av ett seminarium med tema ”Terminologi och modellering. Rätt metod för rätt problem. Erfarenheter och teori”. Ett förslag som kom fram var att seminariet eventuellt kunde arrangeras i Vasa, dagen före Vakki-konferensen andra helgen i februari 2006.
- **Kurs till Nordterm 2007.** På mötet föreslogs att en kurs åter skulle hållas i samband med nästa Nordtermkonferens. Ett tema i stil med ”översättningsorienterat terminologiarbete” eller ”terminologi för översättare” skulle föreslås för arrangörerna av Nordterm 2007.

Genomförda aktiviteter

Följande har genomförts under perioden:

- **EAFT-seminariet** genomfördes i samband med Vakki 2006 och samlade ett trettiotal deltagare. Representanter från flera nordiska terminologioorganisationer berättade om sina erfarenheter av de olika angreppssätten, Lars Taxén (Sverige) talade om ontologier inom Ericsson, och Nicola Guarino (Laboratory for Applied Ontology, Italien) och Christophe Roche (Université de Savoie, Frankrike) talade båda om förhållandet ontologi–terminologi. Dagen avslutades med en paneldebatt, och såväl föredragshållare som publik menade att dagen varit mycket givande och lett till nya insikter om både nya och mer välbekanta ämnen.
- Liksom under förra perioden (2003–2005) har det mest konkreta arbetet som AG 1 varit inblandad i varit **TERMDIST**, nätverket för att skapa en samnordisk nätbaserad masterutbildning i terminologi med kursstart 2009. Sedan Nordterm 2005 har 6 möten hållits (ett till kommer att hållas i anslutning till Nordterm 2007). Just nu pågår arbetet att försöka jämka ihop juridiken så att det blir praktiskt möjligt att genomföra en samnordisk utbildning med gemensam examen. Ytterligare två ansökningar om medel hos Nordplus Sprog (för ”nätverkande”) har beviljats (2006/2007 och 2007/2008). Helge Niska vid Tolk- och översättarinstitutet på Stockholms universitet ansvarar för projektet. Annelise Grinsted, Institut for Fagsprog, Kommunikation og Informationsvidenskab, Syddansk Universitet, håller ett föredrag om projektet under Nordterm 2007.
- Idéerna om en **kurs om terminologi och översättning** framfördes till arrangörerna av Nordterm 2007, vilket resulterat i att en kurs med titeln ”Terminology for translators” (ledd av professor emeritus Heribert Picht, CBS; professor Bodil Nistrup Madsen, CBS, och vetenskaplig assistent Koen Kerremans, CVC, Bryssel) kommer att hållas dagen före Nordtermkonferensen, onsdagen den 13 juni 2007.

Däremot har inga ansökningar om medel till **forskarkurs** utarbetats.

Organisation

Det har tidigare föreslagits att det mer tydligt borde framgå vid presentationen av en Nordtermkonferens vad de olika arbetsgrupperna arbetar med för frågor. Detta har framförts till arrangörerna av Nordterm 2007, och en kort text (ca 50 ord) har skickats till Johan Myking och Jan Hoel. På Nordterms webbplats har dagordningarna till AG-mötena lagts ut.

AG 5

Dagordning för möte i AG 5 (Nordterms Internetinformation)

Datum: 2007-06-15
Tid: kl 16.30
Plats: Norges Handelshøyskole, Bergen

- Mötets öppnande
- Val av ordförande och sekreterare för mötet samt perioden 2007–2009
- Rapport för perioden 2005–2007
- Presentation av webbplatsens innehåll (Mari Suhonen, TSK)
- Förslag och diskussion om ytterligare förbättringar till webbplatsen (Henrik Nilsson, TNC)
 - inloggning, adressbok till medlemmar, forum för arbetsgrupperna
 - inskannandet och publicerandet av de skannade versionerna av äldre Nordtermpublikationer, Nordterm-Nytt, specialnummer av TNN etc.
 - kan webbplatsen användas i samband med TERMDIST-kursen?
 - bör försäljningen av böcker ytterligare formaliseras på något sätt?
 - finansieringen av det fortsatta arbetet?
- Uppdateringen av de olika språken på webbplatsen
 - kontaktpersoner för språken
- Övriga ärenden
- Mötets avslutning

Bilagor:

- Protokoll från AG5-mötet i Reykjavik 2005
- AG5-rapport för perioden 2005–2007

Protokoll från möte i AG 5 (Nordterms Internetinformation)

Datum: 2007-06-15

Plats: Norges Handelshøyskole, Bergen, Norge

Tid: 16.30–17.30

Medverkande:

Ari Páll Kristinsson, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (f.d. Íslensk málstöð)
Claudia Dobrina, TNC
Rikke Elisabeth Hauge, Språkrådet
Gunnel Johansson, TNC

Brita E. Kaven, Sápmi
Henrik Nilsson, TNC (sekreterare)
Jan Roald, NHH
Mari Suhonen, TSK (ordförande)
Peter Svanberg, TNC
Sofie Waldén, TNC

Mötets öppnande

Mötet öppnades av Mari Suhonen som välkomnade deltagarna till mötet.

Val av ordförande och sekreterare för mötet samt för perioden 2007–2009

Mari Suhonen valdes till mötesordförande och Henrik Nilsson till mötessekreterare. AG5s nuvarande ordförande Lena Jolkkonen hade annonserat att hon inte ville fortsätta som ordförande i arbetsgruppen eftersom hon också är Finlands representant i styrgruppen vars möten ofta sammanfaller med mötena i arbetsgrupperna. Mari Suhonen valdes därför till ny ordförande för AG5. Henrik Nilsson omvaldes till sekreterare för arbetsgruppen.

Rapport för perioden 2005–2007

Henrik Nilsson tog kortfattat upp huvudpunkterna i verksamhetsrapporten (bilaga 2) för den gångna tvåårsperioden. Domännamnet <www.nordterm.net> har registrerats på TSK, innehållet på webbsidorna har reviderats utifrån de svenska sidorna och därefter sänts på remiss, reviderats och översatts. Nordplus Sprog har ekonomiskt stöttat detta revideringsarbete liksom även digitaliseringen av nytt innehåll, särskilt äldre konferensrapporter (se nedan). Inga frågor ställdes och sekreterarens rapport accepterades utan kommentarer.

Presentation av webbplatsens innehåll

Mari Suhonen berättade kort om bakgrunden till TSKs uppdatering av webbsidorna som skett under perioden. Hon förevisade de olika sidorna på <www.nordterm.net>. Det framfördes bl.a. förslag till uppdateringar: borttagning av icke aktiva arbetsgrupper (AG3 och AG4), uppdatering av information om språknämnderna i Norden, tillägg av några foton från olika evenemang, fler länkar till andras länklister. Rikke Hauge påpekade att mycket som görs t.ex. för Nordiska Språkrådets räkning skulle kunna användas även på Nordterms webbplats; hon föreslog att länkar skulle upprättas t.ex. till deras lista över nordiska konferenser. (Mari Suhonen passade på att förtydliga att, efter tidigare beslut, avdelningen Nordterm Forum endast finns på svenska och engelska.) Det borde också tydligare framgå att alla är välkomna att bidra med tips om evenemang etc. Sofie Waldén föreslog vidare någon form av inloggning för medlemmar.

Förslag och diskussion om ytterligare förbättringar till webbplatsen

Henrik Nilsson hade i förväg föreslagit några punkter som diskuterades:

Inskannandet och publicerandet av de skannade versionerna av äldre Nordtermpublikationer, Nordterm-Nytt, specialnummer av TNN etc.

Henrik Nilsson berättade om det projekt med att digitalisera vissa av Nordterms publikationer som fått ekonomiskt stöd från Nordplus Sprog. I nuläget finns rapporterna från åren 1976, 1978, 1981 och 1984 tillgängliga som pdf-filer. Han berättade dock att TNC nu fått nya och snabbare skanningsmöjligheter vilket dock inte medför att pdf-filerna blir sökbara. På detta sätt har de nummer av *Nordterm-Nytt* som publicerades som bilagor i bl.a. *TNC-Aktuellt* och *Termposten* skannats liksom även det specialnummer av *TermNet News* (TNN) som gavs ut 1985; publicering av detta sistnämnda nummer på Nordterms webbplats har godkänts av TermNet.

Vad som fortfarande återstår är hur den upphovsrättsliga frågan skall lösas, och arbetsgruppen kan inte agera förrän frågan tagits upp av styrgruppen. Det ansågs i alla fall önskvärt att materialet publiceras på något sätt eftersom det t.ex. kan vara ett lämpligt undervisningsmaterial på nordiska språk. Rikke Hauge informerade om att *LexicoNordica* kommer att publicera tidigare nummer och där har man inte övervägt att fråga varje författare om lov. En alternativ möjlighet (som tidigare presenteras) skulle kunna vara att materialet görs tillgängligt på en intern del av webbplatsen som kräver inloggning.

Ari Páll Kristinsson undrade om deras möjligheter att publicera en fullversion av den isländska versionen av *Guide to Terminology* på deras webbplats. Arbetsgruppen såg inget problem i detta, men det ansågs att beslutet måste fattas av Heidi Suonuuti. Det ansågs allmänt att det borde vara fritt att publicera om det inte stör ev. försäljning av en motsvarande tryckt publikation.

Inloggning, adressbok till medlemmar, forum för arbetsgrupperna

En adressbok till medlemsorganisationerna finns redan men behöver uppdateras. Mer information om arbetsgrupperna ansågs nödvändigt, liksom även tydligare information om att det är TSK som ansvarar för webbsidorna liksom även om vem som för tillfället är ordförande i Nordterm. Ett annat förslag som väcktes var ett slags "Vem är vem i nordiskt terminologiarbete?", dvs. en adresslista även på personnivå.

TERMdist-kursen

Henrik Nilsson undrade i vilken utsträckning Nordterms webbplats kan komma att användas i den kommande nordiska nätkursen i terminologi; möjligheterna finns men det är i nuläget svårt att bedöma på vilket sätt. Ytterligare idéer om detta får tas upp i samråd med TERMdist-gruppen (där flera av Nordterms medlemmar ju ingår) i samband med att kursen utvecklas.

Bokförsäljningen

Henrik Nilsson hade framfört en idé om att ev. formalisera bokförsäljningen ytterligare, t.ex. genom någon form av elektronisk bokhandel, men det ansågs väl komplicerat. De nuvarande nya boksidorna, med en presentation av innehållsförteckning och en länk till den institution där boken kan införskaffas ansågs tillräcklig för stunden.

Finansieringen av det fortsatta arbetet

TSK har redan aviserat att det pga. bristande finansiering inte alltid går att prioritera uppdateringen av webbsidorna och därför efterfrågades förslag till finansiering. Nordplus Sprog, som redan gett stöd, nämndes som ett tänkbart förslag för denna typ av löpande arbete liksom även olika nordiska kulturfonder (på Nordiska ministerrådets sidor) och Henrik Nilsson lovade undersöka datum för nästa ansökningsomgång.

Terminologins terminologi på nordiska (Nordterm 13)

Det hade inför mötet klargjorts att DANTERMcentret ställer databasen med *Terminologins terminologi på nordiska* (Nordterm 13) på Nordterms webbplats utan inloggning. Det krävs alltså bara en sida med en länk till databasen. Frågan kommer också att diskuteras av styrgruppen och ev. beslut där måste tas med i beräkningen.

Uppdateringen av de olika språken på webbplatsen

Mari Suhonen berättade att det för vissa av språken finns utsedda språkansvariga, men att det saknas för grönländska och färöiska. (Bolatta Vahl, den tidigare kontaktpersonen för grönländska, arbetar inte längre med terminologi.) Några namn föreslogs, bl.a. Per Langgård och Carl Christian Olsen för grönländska och Marius Staksberg för färöiska. Henrik Nilsson lovade att kontakta dessa (eller andra) personer i Nordterms medlemsorganisationer.

Övriga ärenden

Henrik Nilsson väckte frågan om en ev. utvidgning av gruppens arbetsfält. Förslag om uppdatering av termpostformatet NTRF och ett större fokus på terminologihanteringssystem har tidigare diskuterats och frågan var därför om arbetsgruppen borde ta på sig även dessa uppgifter (och därmed även ändra sitt namn). Det ansågs dock som ett för omfattande arbete vid sidan om webbplatsen och följaktligen en uppgift som skulle vara bättre att antingen genomföra som ett separat samnordiskt projekt eller överföra på en annan arbetsgrupp, ev. genom ett återuppväckande av den avsmnade AG2. Det beslutades att dessa förslag skulle framföras till styrgruppen. Följaktligen ansågs det inte föreligga något behov av att ändra AG5s namn.

Mötets avslutning

Mötet avslutades av Mari Suhonen som tackade de medverkande.

2007-05-31
Lena Jolkkonen/TSK
Mari Suhonen/TSK
Henrik Nilsson/TNC

Nordterm/AG5

Rapport för perioden 2005–2007

Nordterms webbplats finns på adressen <www.nordterm.net>.

AG 5 har under perioden haft ett möte, under Nordterm 2005 i Reykjavík, Island (se separat protokoll). Då deltog följande personer från de olika medlemsländerna:

- **Finland:** Mari Suhonen, TSK; Anu Ylisalmi, TSK
- **Grönland:** Boletta Vahl, Oqaasileriffik
- **Island:** Ágústa Þorbergsdóttir, Íslensk málnefnd
- **Norge:** Håvard Hjulstad, Standard Norge; Cecilie Ovrum, UDs EØS-sekretariat
- **Sverige:** Claudia Dobrina, TNC; Gunnel Johansson, TNC; Henrik Nilsson, TNC; Peter Svanberg, KTH; Kjell Westerberg, TNC
- **Övriga:** David Cousins, ECB

Vid mötet presenterades i samarbete mellan TSK och TNC gjorda förslag till ändringar av webbplatsens innehåll. Mötet diskuterade webbplatsen och tog beslut om riktlinjer och åtgärder. På basis av de riktlinjer som blev fastslagna, bearbetade TSK ett manus till en förnyad webbplats. På hösten 2005 skickades manuset på remiss till alla Nordterm-organisationer och TSK finslipade webbplatsens innehåll och uppbyggnad på grund av kommentarerna. I november 2005 skickades manuset till Nordterm-parterna för språkgranskning och översättning av nya delar. Under december 2005 och januari 2006 uppdaterade TSK de olika språkversionerna och granskade och översatte webbsidorna på finska och på engelska. Webbplatsen innehåller för närvarande information på sju språk: engelska, finska, grönländska, isländska, norska, nordsamiska och svenska. Den förnyade webbplatsen publicerades den 25 januari 2006. TSK kunde utföra detta arbete tack vare ett anslag om 40 000 DKK från Nordplus Språk. Henrik Nilsson berättade även kort om digitaliseringen av Nordterms publikationer som kunnat påbörjas tack vare bidrag från Nordplus Språk. Hittills har de äldre publikationer som är svåra att få tag i prioriterats och nu finns Nordtermrapporterna från 1976, 1978, 1981 och 1984 tillgängliga i elektroniskt format.

Efter detta har vissa mindre uppdateringar på webbplatsen gjorts. Henrik Nilsson har även börjat digitalisera de få nummer av Nordterm-Nytt som gavs ut och även det specialnummer av TNN (TermNet News) som behandlade Norden som gavs ut 1985. Tanken är att detta material skall publiceras som pdf-filer på webbplatsens publikationssida.

Domännamnet <www.nordterm.net> är registrerat på TSK och TSK har hyrt eget utrymme för Nordterms webbplats på en webbserver.

Lena Jolkkonen
ordförande

Henrik Nilsson
sekreterare

KONFERANSEPROGRAM
og
DELTAKERLISTE

KONFERANSEPROGRAM

KL.	TORS DAG 14.6.	
08.30	KAFFI, REGISTRERING	
09.00	OPNING ved Jan Hoel, Nordterms ordfører VELKOMST ved rektor Jan I. Haaland, NHH PLENUM Koen Kerremans (i samarbeid med Rita Temmerman): <i>Terminology, situatedness and variation</i> Auditorium C	Kommentarar: Lena Jolkkonen, Jan Roald Ordstyrar: Marita Kristiansen
10.30	KAFFIPAUSE SEKSJON 1: ordstyrar Henrik Nilsson	SEKSJON 2: ordstyrar Cecilie Ovrum
11.00	Bodil Nistrup Madsen: <i>Anvendelse af terminologiske ontologier til beskrivelse af ækvivalensforskelle inden for videnskabeligt fagsprog</i>	Guttorm Liebe: <i>Norsk brannfaglig terminologi under utvikling</i>
11.30	Hanne Erdman Thomsen: <i>Cost/benefit-analyse af terminologiarbejde</i>	Stefano Testi: <i>Att översätta fackspråk</i>
12.00	Katri Seppälä: <i>Den allmänna finska ontologin kompletterad med specialontologier</i>	Alexandra Leontieva: <i>Terminologi for tolker innen offentlig tjenesteyting: erfaringer fra tolkeutdanning</i>
12.30– 13.30	LUNSI SEKSJON 3: ordstyrar Helena Palm	SEKSJON 4: ordstyrar Ari Páll Kristinsson
13.30	Igor Kudashev / Irina Kudasheva: <i>Specific Features of Translator- oriented Terminological Dictionaries</i>	Kjersti Lea: <i>Hvilken virkelighet speiler ordbøkene?</i>
14.00	Øivin Andersen / Nazareth Kifle: <i>Terminological Challenges in the Norwegian-Tigrinya Dictionary</i>	Ragnhild Svellingen: <i>Praktiske valg av termer i ekvivalentfastsetting i ordboksartikler med utgangspunkt i ordboksprosjektet ISLEX</i>
14.30	Inkeri Vehmas-Lehto: <i>Innovative Methods of Compiling a Finnish- Russian Forestry Dictionary</i>	Kari Øvsthus: <i>Hva er «corporate governance»? Erfaringer fra arbeid med å lage en termsamling for et fagområde</i>
15.00	KAFFIPAUSE SEKSJON 5: ordstyrar Ingrid Simonnæs	SEKSJON 6: ordstyrar Niina Nissilä
15.30	Mari Suhonen: <i>Terminologer och fackspecialister i samarbete</i>	Claudia Dobrina / Henrik Nilsson: <i>Koll på innehåll – vad ska in i en nationell termbank?</i>

16.00	Lena Jolkkonen: <i>Ett terminologvänligt termhanteringssystem</i>	Magnar Brekke / Jan Roald: <i>Terminologiarbeid for Common European Framework of Reference for Languages</i>
16.30	BUSSAVGANG	
17.00– 18.00	BYVANDRING	
18.00– 19.00	MOTTAKING, HÅKONSHALLEN	
KL.	FREDAG 15.6.	
09.00	PLENUM Gjert Kristoffersen: <i>Terminologi i den nye norske språkpolitikken</i> Auditorium C	Kommentarar: Bodil Nistrup Madsen, Anna-Lena Bucher Ordstyrar: Gisle Andersen
10.30	KAFFIPAUSE SEKSJON 7: ordstyrar Annelise Grinsted	SEKSJON 8: ordstyrar Knut Jonassen
11.00	Nina Pilke / Anita Nuopponen: <i>Radiccio, Bond och Conax - om termer och namn i fackordlistor</i>	Helge Sandøy: <i>Vi vil ha i både pose og sekk. Språkpolitikk ved universiteta</i>
11.30	Reidun Furdal: <i>Petroleumsterminologi – en sammenligning av juridiske og tekniske termer i lover som regulerer petroleumsvirksomheten i Venezuela og i Norge</i>	Per Gunnar Hillesøy: <i>Praktisk terminologisk arbeid i UH-sektoren. Studieadministrativ ordliste med 1 000 engelsk–norske/norsk–engelske termer</i>
12.00	Ole Kristian Våge: <i>Norsk og spansk terminologi i akvakultur</i>	Karl Kerner: <i>Gresset er alltid grønnere på den andre siden ... Praktiske erfaringer fra oppbygging av den flerspråklige termdatabasen «Den grønne ordboka»</i>
12.30– 13.30	LUNSJ SEKSJON 9: ordstyrar Sylfest Lomheim	SEKSJON 10: ordstyrar Anita Nuopponen
13.30	Per Mikkelsen: <i>Kulturhistorisk Ordbok. Fagspråk og kunnskapsformidling</i>	Troels Thomsen: <i>Om at sætte terminologi på dagsordenen i en ny organisation</i>
14.00	Sigbjørn Hjelmbrække: <i>Av studentar, for studentar – produksjon av små ordlister, døme frå samfunnsøkonomi</i>	Anne Mette Skou: <i>Om at arbejde med sundhedsvæsnets enorme begrebsunivers</i>
14.30	Torill Berghulnes: <i>Terminologi i yrkesopplæringen i videregående skole</i>	Sarah Jane Hails: <i>Å finne frem i det offentlige – språklige utfordringer og erfaringer</i>
15.00	KAFFIPAUSE	

	SEKSJON 11: ordstyrar Åsa Holmér	SEKSJON 12: ordstyrar Sissel Rike
15.30	Marit Hovdenak: <i>Geologi på norsk: geofagleg språkrøkt</i>	Henrik Nilsson / Susanne Lervad: <i>Galão och galej – om EAFT och terminologisk samarbeide i Europa</i>
16.00		Annelise Grinsted: <i>TERMDist – et nordisk initiativ om en masteruddannelse i terminologi</i>
16.30	TID FOR MØTE <i>Møte i arbeidsgruppene (AG)</i> F. Kydland: AG1 Terminologiforskning og -utbildning <i>Dagsorden for møte i AG1</i>	Aud. E: AG5 Nordterms Internetinformation <i>Dagsorden for møte i AG5</i>

AG-møta er opne møte, alle er velkomne!

Møte i Nordterms styringsgruppe
Møterom ved biblioteket

KL. LAURDAG 16.6.

09.00	PLENUM Heribert Picht: <i>NORDTERM – et forum med tradition og fremtid</i> Auditorium C	Kommentarar: Birthe Toft, Nina Pilke, Águsta Þorbergsdóttir Ordstyrar: Johan Myking
10.30	KAFFIPAUSE	
11.00	SEKSJON 13: ordstyrar Øivin Andersen Helena Palm: <i>Terminologens nya roller</i>	SEKSJON 14: ordstyrar Hanne E. Thomsen Gisle Andersen: <i>Terminologi som språkressurs og forskningsinfrastruktur</i>
11.30	Åsa Holmér: <i>Terminologen i nya roller: Definiera mindre, inte mera!</i>	Niina Nissilä: <i>Termer i balansräkningar</i>
12.00	Birthe Toft: <i>Projekt Sundterm: dansk sprogpolitik i praksis</i>	Jan Roald: <i>Blikk på forholdet fraseologi – terminologi i økonomisk og juridisk diskurs</i>
12.30– 13.30	LUNSJ	
13.30– 15.00	FORSAMLING – open for alle! Ordstyrar: Jan Hoel	
15.00– 18.00	FRI	
18.00	BÅTTUR OG FESTMIDDAG	

DELTAKERLISTE – KONFERANSE OG KURS

Etternavn	Fornavn	E-postadresse	Institusjon	Land
Aldal	Svanhild	svan07@gmail.com	IGlobal Media UK	Storbritannia
Andersen	Gisle	gisle.andersen@aksis.uib.no	Aksis/Unifob	Norge
Andersen	Øivin	oivin.andersen@lili.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Arefjord	Anna Lisa	anna.arefjord@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Avias	André	andre.avias@hiof.no	Høyskolen i Østfold	Norge
Bakke	Marianne	marianne.bakke@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Bakkevig	Siri	siri.bakkevig@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge
Bartholomay	Vera Olsen	vera.olsen@nettmil.de	Norwegische Fachübersetzungen	Tyskland
Bemanian	Parnian	parnian.bemanian@bergen.kommune.no	Tolketjenesten, Bergen kommune	Norge
Berghulnes	Torill	berghuln@online.no	Bodø videregående skole	Norge
Bergsaker	Gerd Helene	gh@allegro-as.no	Allegro AS Språktjenester	Norge
Bjørneset	Tove	tove.bjorneset@aksis.uib.no	Aksis/Unifob	Norge
Bleikli	Cathrine	cathrine.bleikli@sprakkonsulentene.no	Språkkonsulentene DA	Norge
Bonden	Birte-Mari	bmb@standard.no	Standard Norge	Norge
Borge	Grete	gbo@ssb.no	Statistisk sentralbyrå	Norge
Breit	Karin	karinbreit@yahoo.no	Universitetet i Bergen	Norge
Brekke	Magnar	magnar.brekke@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge
Bucher	Anna-Lena	anna-lena.bucher@tnc.se	Terminologisentrum TNC	Sverige
Börtjesson	Charlotta	karolina.karlstrom@comhem.se	Försvarsmakten HKV	Sverige
Coulthard	Alison J.	alisonjc@mfa.no	Utenriksdepartementet	Norge
Dahlø	Ingrid	ingrid.dahlo@sprakradet.no	Språkrådet	Norge
Dellby	Karin	karin.dellby@scania.com	Scania CV AB	Sverige
Dobrina	Claudia	cdo@tnc.se	Terminologisentrum TNC	Sverige
Drægebø	Paul	paul@allegro-as.no	Allegro AS	Norge
Dysvik	Sylvi	sylvi.dysvik@mfa.no	Utenriksdepartementet	Norge
Eskeland	Bård	bes@sprakradet.no	Språkrådet	Norge
Falken	Anne	afa@standard.no	Standard Norge	Norge
Finsen	Lars	lars.finsen@ringnett.no	Ortygia	Norge
Flo	Åslaug	aaslaug.flo@legeföreningen.no	Tidsskrift for Den norske legeförening	Norge
Fløjte	Anna	anna.flojte@socialstyrelsen.se	Socialstyrelsen	Sverige
Flått	Hilde	hilde.flatt@sprakkonsulentene.no	Språkkonsulentene DA	Norge
Furdal	Reidun	reidun.furdal@student.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Gamlemshaug	Randi O.	randi.gamlemshaug@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Glenn	Paul	paul.glenn@hsh.no	Høgskolen Stord/Haugesund	Norge
Gourdon	Roger	roger.gourdon@gmail.com	Utenriksdepartementet	Sverige
Grinsted	Annelise	annelise@sitkom.sdu.dk	Syddansk Universitet	Danmark
Grong	Ellen Margrete	ellen.grong@fa.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Gundersen	Vibeke R.	vibeke.gundersen-alumni@lse.ac.uk	Clue Norge	Norge
Hagen	Hege	hege.hagen@mfa.no	Det kgl. utenriksdepartement	Norge
Hagen	Unni	unni.hagen@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Hails	Sarah Jane	sarah@norge.no	Norge.no	Norge
Hauge	Rikke Elisabeth	rikke.hauge@sprakradet.no	Språkrådet	Norge
Heistad	Stein Ove	stein.ove.heistad@politiet.no	Politiet	Norge
Helskog	Randi	randi.helskog@politiet.no	Politiet	Norge
Hillesøy	Per Gunnar	per.hillesoy@kollsek.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Hinderaker	Bjørnulf	bjornulf.hinderaker@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge
Hjelmbrække	Sigbjørn	sigbjorn@nynorsk.no	Universitetet i Oslo/ Skuleboknemndi åt Studentmållaget i Oslo	Norge
Hoel	Jan	jan.hoel@sprakradet.no	Språkrådet	Norge
Holmér	Åsa	asa.holmer@tnc.se	Terminologisentrum TNC	Sverige
Hovdenak	Marit	marit.hovdenak@sprakradet.no	Språkrådet	Norge
Hultberg	Maria	maria.hultberg@spray.se	Språkkonsultprogrammet, Umeå univ.	Sverige

Etternavn	Fornavn	E-postadresse	Institusjon	Land
Hætta	Ánne Ristiinna	anne.ristiinna.heatta@samediggi.no	Sametinget	Norge
Haarberg Jensen	Inger Marie Pål Edgar	inger.marie.haarberg@politiet.no pal.jensen@bergen.kommune.no	Politiets sikkerhetstjeneste Tolketjenesten på Moks, Bergen kommune	Norge Norge
Johansson	Gunnel	gunnel.johansson@tnc.se	Terminologisentrum TNC	Sverige
Johnsen	Åse	ase.johnsen@roman.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Jolkkonen	Lena	lena.jolkkonen@tsk.fi	Terminologisentralen TSK	Finland
Jónsson	Sigurður	sigurdur@althingi.is	Alþingi	Ísland
Jahnsen	Karen	karen.jahnsen@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Karlström	Karolina	karolina.karlstrom@comhem.se	Försvarsmakten	Sverige
Kerner	Karl	karl@agroling.no	Agro Lingua	Norge
Kerremans	Koen	koen.kerremans@ehb.be	CVC, Erasmushogeschool Brussel	Belgia
Kifle	Nazareth Amlsom	nazaretam@yahoo.com	Universitetet i Bergen	Norge
Kjeldsen	Jens Magnus	magnustrevisan@hotmail.com	Freelance	Norge
Kleven	Bente Heill	bente.kleven@jwc.nato.int	Joint Warfare Centre, Stavanger	Norge
Kolstad	Ellinor	ellinor.kolstad@hebb.no	-	Norge
Kristiansen	Marita	marita.kristiansen@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge
Kristinsson	Ari Páll	aripk@hi.is	Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum	Ísland
Kristoffersen	Gjert	gjert.kristoffersen@nor.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Krogstad	Grete	grete.krogstad@chello.no	Grete Krogstad, oversettelse og språkvask	Norge
Krossnes	Kristin	kristin.krossnes@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Kudashev	Igor	igor.kudashev@helsinki.fi	University of Helsinki, Palmenia Centre for Continuing Education, Kouvola	Finland
Kudasheva	Irina	irina.kudasheva@helsinki.fi	University of Helsinki, Palmenia Centre of Continuing Education, Kouvola	Finland
Kuhmonen	Kaisa	kaisa.kuhmonen@vnk.fi	Statsrådets kansli, Språktjänsten	Finland
Kåven	Brita	brita@intraport.biz	Intraport	Norge
Lea	Kjersti	kjersti.lea@nor.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Leeb-Lundberg	Emma	emma.leeblundberg@scania.com	Scania CV	Sverige
Leontieva	Alexandra N	alexandra@allegro-as.no	Allegro Språktjenester AS	Norge
Lervad	Susanne	sl@termplus.dk	Termplus apS	Danmark
Liebe	Guttorm	gut-li@online.no	Kollegiet for brannfaglig terminologi	Norge
Lindahl	Lisbeth	lisbeth.lindahl@lthalland.se	Landstinget Halland	Sverige
Lomheim	Sylfest	sylfest.lomheim@sprakradet.no	Språkrådet	Norge
Lorenz	Wolf	wolf.lorenz@nrk.no	NRK, teksteredaksjonen	Norge
Madsen	Bodil Nistrup	bnm.danterm@cbs.dk	DANTERMcentret/ Handelshøjskolen i København	Danmark
Mandell	Tommy	tommy.mandell@nic.fi	-	Finland
Mikkelsen	Per R.	pmikkels@c2i.net	Ingen institusjonstilknytning	Norge
Myking	Johan	johan.myking@nor.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Mørk	Hanne	hamoerk@online.no	-	Norge
Nesje	Anna	an@ntb.no	Norsk Telegrambyrå	Norge
Nilsson	Henrik	hni@tnc.se	Terminologisentrum TNC	Sverige
Niska	Helge	helge.niska@tolk.su.se	Stockholms universitet	Sverige
Nissilä	Niina Maria	nini@uwasa.fi	Inst. för nordiska språk, Vasa universitet	Finland
Nuopponen	Anita	atn@uwasa.fi	Vasa universitet	Finland
Nyberg	Diana	diana.nyberg@vnk.fi	Statsrådets translatorsbyrå	Finland
Nybø	Bjørge Nesje	bnn@mfa.no	Det kgl. utenriksdepartementet	Norge
Nylund	Marit	marit.nylund@legeforeningen.no	Tidsskrift for Den norske legeförening	Norge
Nøkleby-Braun	Ingrid	inokleby@aol.com	-	Tyskland
Olsbø	Anneli	anneli@allegro-as.no	Allegro AS	Norge
Olsen	Oddvar Leander	oddvarlo@yahoo.no	Selvstendig	Norge
Ovrum	Cecilie	cecilie.ovrum@mfa.no	EØS-sekretariatet, Utenriksdepartementet	Norge
Palm	Helena	helena.palm@tnc.se	Terminologisentrum TNC	Sverige
Palmqvist	Pierre	pierre.palmqvist@sat.saabgroup.com	SAAB Aerotech	Sverige

Etternavn	Fornavn	E-postadresse	Institusjon	Land
Palojärvi	Laila	laila.palojarvi@samediggi.no	Samisk språknemnd	Norge
Peter	Benedict Ernest	benernestp@yahoo.fr	-	Norge
Picht	Heribert	heribert@picht.dk	pensionist, før Handelshøjskolen i København	Danmark
Pilke	Nina	nina.pilke@uwasa.fi	Institutionen för nordiska språk	Finland
Puttonen	Eija	eija.puttonen@bof.fi	Finlands Bank	Finland
Rane	Trond	trond.rane@nbsk.no	Norges Brannskole	Norge
Rangnes	Odd Kjetil	rangnes@tekstverksted.no	-	Norge
Rike	Sissel	sissel.rike@hia.no	Høgskolen i Agder	Norge
Roald	Jan	jan.roald@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge
Roalkvam	Alf Otto	alf@scantext.dk	Scantext aps	Danmark
Sadeh	Berit Heggedal	berit.heggedal.sadeh@amesto.no	Amesto Translations AS	Norge
Sandøy	Helge	helge.sandoy@nor.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Schawlann	Marta Kari	msc@noreg.no	Noreg.no	Noreg
Senje	Aud Anna	aud.anna.senje@sprakradet.no	Språkrådet	Norge
Seppälä	Katri	katri.seppala@tsk.fi	Terminologicalentralen TSK	Finland
Sigtryggsson	Jóhannes B.	j.sigtryggs@gmail.com	Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (Málstöðin)	Ísland
Simonnæs	Ingrid	ingrid.simonnas@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge
Sivertsen	Per Ole	deposito@online.no	Norsk Brannbefals Landsforbund	Norge
Skinningrud	Kari	kari.skinningrud@medisin.uio.no	Limwric as	Norge
Skog-Mandell	Harriet	harriet.skog-mandell@obotnia.fi	Österbottens förbund	Finland
Skou	Anne-Mette	annemette.skou@regionh.dk	Region Hovedstaden	Danmark
Sognefest	Ingunn	ingunn.sognefest@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Sommerfelt	Robert	e-post@robertsommerfelt.no	Robert Sommerfelt	Norge
Sommerfelt	Kari Anne	karianne@robertsommerfelt.no	Robert Sommerfelt	Norge
Srebrowska	Urszula	urszula.srebrowska@yahoo.com	-	Polen/Norge
Steen-Hansen	Anne	anne.steen.hansen@nbl.sintef.no	SINTEF NBL	Norge
Storstrand	Lars-Toralf	lars@storstrand.no	Universitetet i Bergen	Norge
Suhonen	Mari	mari.suhonen@tsk.fi	Sanastokeskus TSK	Finland
Sundblad	Jenny	jenny.sundblad@sat.saabgroup.com	Saab Aerotech	Sverige
Svanberg	Peter	peter.svanberg@tnc.se	Terminologicalentrum TNC	Sverige
Svellingen	Ragnhild	ragnhild.svellingen@nor.uib.no	Universitetet i Bergen	Norge
Testi	Stefano	stefano.testi@socialstyrelsen.se	Socialstyrelsen	Sverige
Thomsen	Hanne Erdman	het.isv@cbs.dk	Handelshøjskolen i København	Danmark
Thomsen	Troels	tth@regionh.dk	Region Hovedstaden	Danmark
Thor	Eva	eva.thor@swedac.se	SWEDAC	Sverige
Tjihkkom	Kåre	kare.tjihkkom@samediggi.no	Sametinget, avdelingen for språk, kultur og opplæring	Norge
Tjugen	Ina	ina@allegro-as.no	Allegro AS Språktjenester	Norge
Toft	Birthe	toft@sitkom.sdu.dk	Syddansk Universitet	Danmark
Trandem	Beate	beate.trandem@hiof.no	Fremmedspråksenteret	Norge
Vehmas-Lehto	Inkeri	inkeri.vehmas-lehto@helsinki.fi	University of Helsinki	Finland
Vik	Sunniva	sunniva.vik@lionbridge.com	Lionbridge	Norge
Våge	Ole Kristian	ole.vage@gmail.com	Universitetet i Bergen/NHH	Noreg
Waldén	Sofie	sofie.walden@tnc.se	Terminologicalentrum TNC	Sverige
Whittaker	Sunniva	sunniva.whittaker@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge
Wolff Foster	Lisa	lisa.wolff_foster@scania.com	Scania CV	Sverige
Þorbergsdóttir	Ágústa	agustath@hi.is	Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum	Ísland
Þorgeirsdóttir	Sigrún	sigrun.thorgeirsdottir@utn.stjr.is	Þýðingamiðstöð utanríkisráðuneytisins	Ísland
Ødegaard	Raida Lillian	raida.oedegaard@legeforeningen.no	Tidsskrift for Den norske legeförening	Norge
Øvsthus	Kari	kari.ovsthus@nhh.no	Norges Handelshøyskole	Norge

Nordterm

ISSN 1100-9659
ISBN 978-82-997266-2-7